

KONKORDIAVORMEL

KOKKUVÕTE AUGSBURGI USUTUNNISTUSE TEOLOOGIDE VAHEL

VAIDLUST PÕHJUSTANUD ARTIKLITEST,

mida alljärgnevalt nende kordamisega Jumala sõna juhtimisel

kristlikult seletatakse ja lahendatakse.

[EPITOME]

Kokkuvõte, reegel ja juhtnõör,

mille järgi tuleb iga õpetust hinnata ning tekkinud eksiarvamusi kristlikult seletada ja lahendada.

1. Me usume, õpetame ja tunnistame, et ainsaks reegliks ja juhtnõõriks, millest tuleb juhinduda ning mille järgi tuleb vaagida ja hinnata kõiki õpetusi ja õpetajaid, on Vana ja Uue Testamendi prohvetlikud ja apostlikud kirjad, nagu on kirjutatud: „Sinu sõna on mu jalale lambiks ja valguseks mu teerajal.” Ps 119[:105]. Ja püha Paulus: „Aga kui ingel taevast kuulutaks mingit evangeeliumi selle asemel, mida meie oleme teile kuulutanud – see olgu ära neetud!”, Gl 1[:8].

Ülejäänud, nii endisaegsete kui ka uute, mis iganes nime kandvates, õpetajate kirjutisi ei tohi aga Pühakirjaga võrdseks pidada, vaid nad kõik peavad olema sellele allutatud ja neid ei või käsitleda teisiti ega hinnata rohkem kui tunnistajaid, kuidas ja kus kohas prohvetite ja apostlite õpetus pärast apostlite aega on säilinud.

2. Ja kuna kohe pärast apostlite aega ja isegi veel nende elu ajal ilmus valeõpetajaid ja ketsereid ning nende vastu koostati vanas kirikus *symbola*’id, s.t. lühikesi ja kokkuvõtlikke usutunnistusi, mida peeti õigeuskliku ja tõelise kiriku üksmeelseks, ühiseks kristlikuks usuks ning usutunnistuseks, nagu näiteks Apostlik usutunnistus, Nikaia usutunnistus ja Athanasiuse usutunnistus, siis me tunnistame neid usutunnistusi ja mõistame sellega hukka igasuguse ketserluse ja õpetuse, mis on usutunnistuste vastaselt Jumala kirikus kehtestatud.

3. Mis aga puudutab meie ajal tekkinud lahkhelisid usuküsimustes, siis me peame me meie kristliku usu ja usutunnistuse üksmeelseks väljenduseks ning seletuseks, eriti paavstluse ja tema väärade jumalateenistuse, ebajumalateenimise,

ebausust ning teiste sektide vastu, meie praeguse aja *symbolum*'i: esimest, muutmata Augsburgi usutunnistust, mis anti 1530.a. suurel riigipäeval üle keiser Karl V-le, koos selle Apoloogia ja artiklitega, mis koostati 1537.a. Schmalkaldenis ning kirjutati alla selle aja silmapaistvamate teoloogide poolt.

Ja kuna sellised asjad puudutavad ka ilmikuid ja nende hingeõndsust, tunnustame me samuti doktor Lutheri Väikest ja Suurt Katekismust kui ilmikute piiblit, nagu need on üles tähendatud Lutheri kogutud teostes, kuhu on kokku võetud kõik see, mida Pühakirjas pikemalt käsitletakse ja mida ristiinimene peab oma õndsuseks teadma.

Nende juhtnööride kohaselt tuleb, nagu ülal nimetatud, igasugust õpetust esitada ning hukka mõista ja kõrvale heita kõik meie usu üksmeelse seletusega vastuolus olev.

Niimoodi säilitatakse erinevus Vana ja Uue Testamendi Pühakirja ja kõigi teiste kirjutiste vahel ning Pühakiri jääb ainsaks kohtunikuks, reegliseks ja juhtnööriks, mille kui ainsa proovikivi järgi tuleb kõiki õpetusi käsitleda ja hinnata, kas nad on head või kurjad, õiged või valed.

Teised usutunnistused ja nimetatud kirjutised ei ole aga kohtunikud nagu Pühakiri, vaid nad kujutavad endast ainult usu tunnistust ja selgitust, mis näitavad, kuidas eri aegadel elanud inimesed on Jumala kirikus vaidluseliste artiklite puhul Pühakirja käsitletud ja tõlgendanud ning sellega vastuolus oleva õpetuse hukka mõistnud ja kõrvale heitnud.

I

PÄRISPATUST.

Status controversiae

Põhiküsimus selle lahkeli juures.

Kas pärispatt on tegelikult ja täienisti inimese rikutud loomus, substants ja olemus või tema olemuse silmapaistvaim ja parim osa, s.t. mõistuslik hing ise oma ülimes astmes ja võimetes, ja seda ilma igasuguse erinevuseta?

Või on inimese substantsi, loomuse, olemuse, ihu ja hinge ning pärispatu vahel ka pärast pattulangemist teatav erinevus, nii et üks on loomus ja teine pärispatt, mis asub rikutud loomuses ja rikub loomust?

Affirmativa

Puhas õpetus, usk ja tunnistus vastavalt eelpool nimetatud juhtnõõrile ja kokkuvõtvale seletusele.

1. Me usume, õpetame ja tunnistame, et inimese loomus on, mitte ainult sellisena, nagu ta alguses Jumala poolt puhtaks ja pühaks ning patust vabaks loodi, vaid ka sellisena, nagu ta on meis praegu, pärast pattulangemist, erinev pärispatust, mis tähendab erinevust loomuse, mis on ja jääb ka pärast pattulangemist Jumala looduks, ja pärispatu vahel, ning et see erinevus on niisama suur nagu erinevus Jumala ja kuradi teo vahel.

2. Me usume, õpetame ja tunnistame samuti, et sellest erinevusest tuleb ülima hoolega kinni pidada, sest see õpetus, et meie rikutud inimloomuse ja pärispatu vahel pole mingit erinevust, on vastuolus meie kristliku usu põhiartiklitega loomisest, lunastusest, pühitsusest ja ihu ülestõusmisest ning ei tohi nende kõrvale püsima jääda.

Sest Jumal ei loonud mitte ainult Aadama ja Eeva ihu ning hinge enne pattulangemist, vaid ka meie ihu ja hinge pärast pattulangemist, ja vaatamata sellele, et need on rikutud, tunnistab Jumal need ikkagi veel oma teoks, nagu on kirjutatud, Hi 10[...8]: „Sinu käed kujundasid ja valmistasid mind üheskoos ümberringi.”

Ka Jumala Poeg võttis selline inimloomuse oma isiku ühtsusse, ainult et patuta, ja niisiis ei võtnud ta endale mitte võõrast ihu, vaid meie oma, ning temast sai seejärel meie tõeline vend. Hb 2[:14]: „Et nüüd lapsed on liha ja vere osalised, siis on ka Jeesus ise otse samal viisil liha ja vere omaks võtnud.” Samuti: „Sest ega Ta ometi hoolitse inglite eest, vaid Ta hoolitseb Aabrahami seemne eest! Seepärast Ta pidigi saama kõigiti”, välja arvatud patt, „vendade sarnaseks.” [Hb 2:16j].

Nõnda on Kristus meie inimloomuse kui oma teo ka lunastanud, pühitseb seda kui oma tegu, äratab selle surnuist üles ja ehib selle kirkusega kui oma tegu. Aga pärispattu ta ei ole loonud, endale võtnud, lunastanud ega pühitsenud, ka ei ärata ta seda äravalitute juures surnuist üles, ei ehi ega tee õndsaks, vaid see hävitatakse ülestõusmises täielikult.

Selle põhjal on lihtsasti mõistetav erinevus rikutud loomuse ning rikutuse vahel, mis asub loomuses, ja mille läbi on loomus ära rikutud.

3. Me usume, õpetame ja tunnistame aga teiselt poolt, et pärispatt ei ole mitte kerge, vaid nii sügav inimloomuse rikutus, et inimese ihus ja hinges ei leidu mitte midagi tervet või rikkumatut ei tema sisemiste ega ka väliste jõudude poolest, vaid nagu kirik laulab: „Aadama pattulangemise läbi on kogu inimloomus ja elu täielikult rikutud.” Seda sõnulseletamatut kahju ei ole võimalik haarata mõistusega, vaid üksnes Jumala sõna läbi, ning loomust ja sellist loomuse rikutust ei suuda teineteisest eristada keegi muu kui ainult Jumal – see toimub täielikult alles surma läbi ülestõusmises, kui meie loomus, mida me praegu kanname, tõuseb üles ilma pärispatuta, eraldi ja

lahus sellest ning elab igavesti, nagu on kirjutatud, Iiob 19[:26j: „Mind ümbritsetakse mu oma nahaga ja ma näen oma ihus Jumalat, teda näen ma ise, teda näevad mu oma silmad.”¹

Negativa

Valeõpetuse kõrvaleheitmine.

1. Niisiis me heidame kõrvale ja mõistame hukka selle, [kui² õpetatakse, et pärispatu puhul on tegemist ainult süüga võõra eksimuse pärast, ilma et see oleks meie loomuse rikutus.

2. Samuti selle, et kurjad himud ei ole patt, vaid loomuse loomisjärgsed, talle olemuslikud omadused, või just nagu ülalnimetatud puudus või viga ei olekski tegelikult patt, mille pärast inimene väljaspool Kristust peaks olema viha laps.

3. Samamoodi me heidame kõrvale pelagiaanliku eksiõpetuse, kus väidetakse, et inimloomus olevat jäänud ka pärast pattulangemisest rikkumata ning on just vaimsetes asjades oma *naturaalia* ehk loomulike jõudude poolest täiesti hea ja puhas.

4. Samuti selle, et pärispatt on ainult kerge väline ja tähtsusetu plekk või pinnapealne puudus, mille all loomus on säilitanud oma hea jõu ka vaimsetes asjades.

5. Samuti selle, et pärispatt on ainult heade vaimsete jõudude väliseks takistuseks, ja mitte nende röövimine või puudumine: kui määrada magnetit küüslaugumahlaga, ei jää magnet seeläbi ju oma loomulikust jõust ilma, vaid sellele

¹ Lutheri originaaltõlke järgi

² Nurksulgudes osa 1-9. punktis puudub FC esialgses versioonis.

tehakse ainult takistusi; või et see puudus on nagu mustus palgel või värv seinal, mida on võimalik kerge vaevaga maha pesta.

6. Samuti selle, et inimloomus ja olemus ei ole inimeses täielikult rikutud, vaid et inimeses on veel midagi head alles, ka vaimsete asjade puhul, näiteks nagu võimekus, osavus, tublidus või võime vaimsetes asjades midagi algatada, teha või kaasa aidata.

7. Teisalt me heidame kõrvale ka manilaste valeõpetuse, kui õpetatakse, et pärispatt olevat midagi olemuslikku ja iseseisvat, mille saatan valab inimloomusesse ja segab sellega ära, nii nagu veini sisse segatakse mürki.

8. Samuti selle, et pattu ei tee mitte loomupärane inimene, vaid midagi muud või võõrast inimeses, mistõttu ei tule süüdistada mitte loomust, vaid ainult pärispattu loomuses.

9. Me heidame kõrvale ja mõistame hukka ka selle] kui manilaste eksiarvamusena õpetatakse, et pärispatt ongi tegelikult ja ilma igasuguse erinevuseta rikutud inimese substants, loomus ja olemus, nii et pattulangemisjärgse loomuse kui sellise ja pärispattu vahelist erinevust ei tohi isegi ette kujutada või neid mõtteliselt teineteisest lahutada.

(10.) 2. Luther nimetab sellist pärispattu aga loomuse-, isiku- või olemuslikuks patuks, mitte et inimese loomus, isik või olemus oleks ilma igasuguse erinevuseta pärispatt, vaid et osutada erinevusele pärispattu, mis asub inimloomuses, ja teiste pattude vahel, mida nimetatakse tegelikeks pattudeks.

(11.) 3. Pärispatt ei ole ju patt, mida tehakse, vaid mis asub inimese loomuses, substantsis ja olemuses. Seega, isegi kui rikutud inimese südames ei tärka kunagi ühtki kurja mõtet, kui ta ei räägi ühtki tarbetut sõna ega tee ühtki kurja tegu, on tema loomus ometi rikutud pärispattu läbi, mis on meile patuse seemnega kaasa sündinud ja

mis on kõigi teiste, tegelike pattude allikas, nagu kurjad mõtted, sõnad ja teod, sest kirjutatud on: „Südamest tuleb välja pahu mõtteid” jne. [Mt 15:19] Ja: „Inimese südame mõtlemised on kurjad ta lapsepõlvest peale.” [1Ms 8:21; 6:5]

(12.) 4. Samuti tuleb silmas pidada mõiste “loomus” erinevaid tõlgendusi, mille abil manilased oma vääri seisukohti varjavad ja paljusid lihtinimesi eksitavad. Sest mõnikord tähistab see inimese olemust, näiteks kui öeldakse: Jumal on loonud inimloomuse. Teinekord tähistab see aga mõne asja häid või halbu omadusi, mis asuvad tema loomuses või olemuses, näiteks kui öeldakse: mao loomus on salvata ning inimese loomus ja omadus on pattu teha ja patt. Siin ei tähenda mõiste “loomus” mitte inimese substantsi, vaid midagi sellist, mis asub loomuses või substantsis.

(13.) 5. Mis puudutab aga ladinakeelseid mõisteid *substantia* ja *accidens*, siis ei peaks neid harimata rahvahulkade ees jutlustades kasutama, sellepärast et tegemist pole Pühakirja sõnadega ja tavainimene ei tea neist mitte midagi, vaid lihtrahvast tuleb neist säästa.

Kuid koolides ja õpetlaste keskel võivad need mõisted väitluses pärispatu üle ka täiesti õigustatult alles jääda, sest seal on nende tähendus hästi teada ja neid kasutatakse ilma igasuguste arusaamatusteta, selleks et õigesti vahet teha mis tahes asja olemuse ja selle juurde juhuslikult³ kuuluva vahel.

Nimelt näitab see kõige selgemalt erinevust Jumala ja kuradi teo vahel, kuna kurat ei ole suuteline ühtki substantsi looma, vaid Jumala laseb ainult aktsidentsiaalselt Jumala poolt loodud substantsi rikkuda.

II**VABAST TAHTEST***Status controversiae*

Põhiküsimus selle lahkeli juures.

Vaatamata sellele, et inimese tahet vaadeldakse neljas erinevas staadiumis, nimelt: 1. enne pattulangemist, 2. pärast pattulangemist, 3. pärast uuestisündi, ja 4. pärast ihu ülestõusmist, on siin põhiküsimuseks ainult inimese tahe ja võimed teises staadiumis: mis jõud on tal iseenesest pärast meie esimeste vanemate pattulangemist ja enne oma uuestisündi vaimsetes küsimustes ning kas inimene on võimeline end omaenda jõust veel enne, kui ta Püha Vaimu läbi uuesti sünnitatakse, Jumala armule kohandama ja ette valmistama ning Püha Vaimu läbi sõnas ja pühades sakramentides pakutavat armu vastu võtma või mitte?

Affirmativa

Puhas õpetus selle artikli kohta vastavalt Jumala sõnale.

1. Meie õpetus, usk ja tunnistus selle kohta on see, et inimese aru ja mõistus on vaimsetes asjades pime, ta ei saa omaenda jõust mitte millestki aru, nagu on kirjutatud: „Aga hingeline inimene ei võta vastu midagi, mis on Jumala Vaimust, sest

³ *per accidens*

temale on see totrus ja ta ei suuda seda taibata” [1Kr 2:14], kui küsimus on vaimsetest asjadest.

2. Samamoodi me usume, õpetame ja tunnistame, et inimese uuesti sündimata tahe ei ole mitte ainult Jumalast ära pööratud, vaid sellest on saanud Jumala vaenlane, nii et ta soovib ja tahab ainult kurja ning seda, mis on Jumalale vastumeelt, nagu on kirjutatud: „Inimese südame mõtlemised on kurjad ta lapseõlvest peale.” [1Ms 8:21]. Samuti: „Liha seiramine on vaen Jumala vastu, sest ta ei alistu Jumala Seadusele – jah, ta ei võigi seda.” [Rm 8:7] Jah, sama vähe kui surnud ihul on võimalik end ihulikule maisele elule äratada, niisama vähe saab inimene, kes on patu läbi vaimselt surnud, end vaimsele elule äratada, nagu on kirjutatud: „kuigi me olime surnud vääratustes on Jumal meid ühes Kristusega teinud elusaks.” [Ef 2:5] Sellepärast „Asi pole nii, et ma kõlbaksin iseenesest juba midagi oma teeneks lugema, just nagu iseene seest, vaid mu kõlvulisus pärineb Jumalalt.“ [2Kr 3:5].

3. Pöördumine ei toimu Jumal Püha Vaimu läbi mitte vahetult, vaid ta kasutab selleks Jumala sõna kuulutamist ja kuulamist, nagu on kirjutatud, Rm 1[:16]: Evangeelium on „Jumala vägi pääsemiseks igäühele.” Ja: „Usk tuleb Jumala Sõna kuulmisest“ [Rm 10:17].⁴ Ja on Jumala tahe, et me kuuleksime tema Sõna ega topiks oma kõrvu kinni. Sellises Sõnas on kohal Püha Vaim ja see avab südamed, nii et nad panevad Sõna tähele, nagu Lüüdia Apostlite tegude 16. peatükis [Ap 16:14], ja pöörduvad ainult Püha Vaimu armust ning väest, kelle tegu ainsana inimese pöördumine on. Sest tema armuta ei ole meie „tahtmine ja pingutus” [Rm 9:16], meie istutamine, külvamine ja kastmine ju midagi, kui tema ei pane seda kasvama [1Kr 3:7], nagu Kristus ütleb: „Sest minust lahus ei suuda te midagi teha.” [Jh 15:5] Selle

⁴ Siin on algtekstis tsiteeritud Vulgatat, mitte Lutheri piiblitõlget

paari sõnaga eitab ta vaba tahte jõudu ja jätab kõik Jumala armu hooleks, et ükski inimene ei kiitleks Jumala ees, 1 Kr 9[:16; 1:29; Jr 9:23].

Negativa

Vastupidine, vale õpetus.

Niisiis me heidame kõrvale ja mõistame hukka kõik alljärgnevad ekslikud seisukohad, mis on Jumala sõna juhtnõõridega vastuolus:

1. Nende filosoofide pöörase väljamõeldise, keda nimetatakse stoikudeks, aga ka manilased, kes õpetavad, et kõik, mis sünnib, peab ilmtingimata nii sündima ega saa teisiti minna, ja et inimene teeb kõike sundusest, seda ka väliste asjade puhul, ja et teda sunnitakse kurjadele tegudele, kõlvatusele, röövimisele, tapmisele, varastamisele ja muule sellesarnasele.

2. Me heidame kõrvale ka pelagiaanide jämeda eksiarvamuse, kes õpetavad, et inimene on suuteline omaenda jõust, ilma Püha Vaimu armuta Jumala poole pöörduma, evangeeliumi uskuma, südamest Jumala Seadusele kuulekas olema ja sellega pattude andeksandmise ning igavese elu ära teenima.

3. Me heidame kõrvale ka semipelagiaanide eksiarvamuse, kes õpetavad, et inimene teeb küll omaenda jõust pöördumisega algust, kuid ei suuda seda ilma Püha Vaimu armuta lõpule viia.

4. Samuti selle, kui õpetatakse, et ehkki inimese vaba tahe on enne uuestisündi liiga nõrk, et sellega ise algust teha ja omaenda jõust Jumala poole pöörduda ning südamest Jumala Seadusele kuulekas olla, siis ometi, kui Püha Vaim sellele Sõna

kuulutamisega algust teeb ja seal oma armu pakub, on inimese tahe võimeline talle teataval määral omaenda jõust kaasa aitama ja osalema, ennast ise armule kohandama, ette valmistama, sellest kinni haarama, vastu võtma ja evangeeliumi uskuma, kuigi vähe ja nõrgalt.

5. Samuti selle, et inimene on pärast uuestisündi suuteline täiuslikult Jumala Seadusest kinni pidama ja seda täielikult täitma ning et selline Seaduse täitmine on meile õiguseks Jumala ees, millega me teenime ära igavese elu.

6. Samuti me heidame kõrvale ja mõistame hukka usufanaatikute⁵ eksiarvamuse, kes kujutavad ette, et Jumal tõmbab inimesi enda juurde, valgustab neid ning teeb õigeks ja õndsaks ilma igasuguste vahenditeta – ilma Jumala sõna kuulamise ja ka pühade sakramentide kasutamiseta.

7. Samuti selle, et Jumal hävitab pöördumisel ja uuestisünnis täielikult vana Aadama substantsi ning olemuse, eriti just tema mõistusliku hinge, ja loob pöördumisel ning uuestisünnis hingele ei millestki uue olemuse.

8. Samuti selle, kui öeldakse ilma selgitusi jagamata, et inimese tahe sõdib enne pöördumist, pöördumise ajal ja selle järel vastu Pühale Vaimule ning et Püha Vaim antakse neile, kes talle meelega ja kangekaelselt vastu sõdivad, sest Jumal teeb pöördumises vastalistest inimestest sellega nõusolijad ja elab temas, nagu ütleb Augustinus.⁶

Aga mis puudutab kiriku vanade ja uute õpetajate väiteid, kui öeldakse: „*Deus trahit, sed volentem trahit*,” s.t., et „Jumal küll tõmbab, kuid ta tõmbab inimest, kes seda tahab” või: „*Hominis voluntas in conversione non est otiosa, sed agit aliquid*,” s.t., et „Inimese tahe ei ole pöördumise juures passiivne, vaid teeb ka midagi,” siis

⁵ *Enthusiasten* - Usufanaatikuteks kutsutakse neid, kes ootavad taevast Vaimu valgustust ilma Jumala sõna kuulamiseta.

arvame meie, et kuna need väited on võetud kasutusele selleks, et kinnitada, vastupidi Jumala armu õpetusele, loomuliku vaba tahte osa inimese pöördumisel, ei ole need vastavuses terve õpetuse eeskujuga, ja järelikult, kui tuleb juttu pöördumisest Jumala poole, siis peab neid igati vältima.

Seevastu on õige öelda, et Jumal muudab pöördumisel mässumeelsed ja vastalised inimesed Püha Vaimu poolse tõmbamise läbi nõusolijaks ning et sellise pöördumise järel ei ole inimese uuestisündinud tahe igapäevases meelearanduses mitte passiivne, vaid ta on kaasosaline kõigis Püha Vaimu tegudes, mida Ta meie läbi korda saadab.

9. Samuti, et kui doktor Luther kirjutas inimese tahte kohta, et see on pöördumisel *pure passive*, s.t., et ta ei tee üldse mitte midagi, siis seda tuleb mõista *respectu divinae gratiae in accendendis novis motibus*, s.t., et niivõrd kui Jumala Vaim haarab kuulnud Sõna või pühade sakramentide kasutamise läbi inimese tahet ning viib seeläbi täide nende uuestisünni ja pöördumise. Sest kui Püha Vaim on selle täide viinud ja korda saatnud ning inimese tahet ainult oma jumaliku väe ja tegevuse läbi muutnud ning selle uueks teinud, siis pärast seda on inimese uus tahe Jumala Püha Vaimu instrumendiks ja tööriistaks, nii et ta ei võta mitte ainult armu vastu, vaid osaleb ka ise sellele järgnevatel Püha Vaimu tegudes.

Niisiis on inimese pöördumisel ainult kaks mõjurit, nimelt Püha Vaim ja Jumala sõna kui Püha Vaimu tööriist, mille läbi Ta selle pöördumise täide viib ja mida inimene peab kuulda võtma, aga ta ei saa seda omal jõul uskuda ja vastu võtta, vaid üksnes Jumal, Püha Vaimu armu ning tegevuse läbi.

⁶ AugustinusC. duas epp. Pelag. ad Bonif. I 19,37 MSL XLIV 568

III**USUÕIGUSEST JUMALA EES***Status controversiae*

Põhiküsimus selle lahkeli juures.

Kuna Jumala sõna põhjal ja vastavalt Augsburgi usutunnistuse sisule on meie kirikute üksmeelne tunnistus see, et me vaesed patused saame ainult usu läbi Kristusesse Jumala ees õigeks ja õndsaks ning nii on ainult Kristus, kes on tõeline Jumal ja inimene, meie õiguseks, sest temas on jumalik loomus ja inimloomus teineteisega isiklikult ühendatud, Jeremija 23:[6], 1Kr 1[:30], 2Kr 5[:21]. Seetõttu tekkis küsimus, kumma loomusega on Kristus meie õiguseks, ja nii tekkis mõnes kirikus kaks vastupidist eksiarvamust.

Üks osa arvas, et Kristus on meie õiguseks ainult jumalikkuse poolest, kui ta elab meis usu läbi, selle usu läbi on kogu inimese patt elava jumalikkuse kõrval nagu tilk vett suures meres. Teised seevastu arvasid, et Kristus on meie õiguseks Jumala ees ainult oma inimloomusega.

Affirmativa

Kristlike kirikute puhas õpetus mõlema äsjanimetatud
eksiarvamuse vastu.

1. Me usume, õpetame ja tunnistame üksmeelselt mõlema äsjanimetatud eksiarvamuse vastu, et Kristus ei ole meie õiguseks mitte jumaliku loomusega üks ega ka inimloomusega üks, vaid selleks on kogu Kristus oma mõlema loomusega üksnes oma kuulekuses, mida ta osutas Jumala ja inimesena oma Isale surmani välja ning teenis meile sellega ära pattude andeksandmise ja igavese elu, nagu on kirjutatud: „Sest otsekui tolle ühe inimese sõnakuulmatuse tõttu paljud tehti patuseks, nõnda ka selle ühe inimese kuulekuse läbi tehakse paljud õigeks” [Rm 5:19].

2. Niisiis me usume, õpetame ja tunnistame, et meie õiguseks Jumala ees on see, et Jumal annab meile patud andeks ainult armust, ilma mis tahes meie eelneva, kaasneva või järgneva teo, teene või väärilisuseta, kingib ja omistab meile Kristuse kuulekuse õiguse. Selle õiguse tõttu me leiame Jumala juures armu ja meid mõistetakse õigeks.

3. Me usume, õpetame ja tunnistame, et ainult usk on selleks vahendiks ja tööriistaks, mille abil me haaramme kinni Kristusest ja siis ka Jumala õigusest [Rm 1:17, 2Kr 5:21] Kristuses, kelle pärast meile „usk õiguseks arvestatakse”, Rm 4[:5].

4. Me usume, õpetame ja tunnistame, et see usk ei ole ainult tühipaljas lugude tundmine Kristusest, vaid selline Jumala and, mille läbi me tunnetame evangeeliumi Sõnas õigesti Kristust, meie Lunastajat ja loodame tema peale, et ainult armust, tema kuulekuse pärast antakse meile patud andeks ja mõistetakse Jumal Isa poolt pühaks ning õigeks, ja kingitakse igavene õndsus.

5. Me usume, õpetame ja tunnistame, et Pühakirja keelekasutuse kohaselt tähendab mõiste õigeksmõistmine selles artiklis vabaks mõistmist, s.t. pattudest lahtimõistmist, Õpetussõnad 17[:15]: „Õela õigeks- ja õige hukkamõistja – need mõlemad on Issanda meelest jäledad.”. Samuti Rm 8[:33]: „Kes võib süüdistada Jumala valituid? Jumal on see, kes õigeks teeb!” Ja kui selle asemel kasutatakse

mõisteid *regeneratio* ja *vivificatio*, see tähendab uuestisünd ja elavakstegemine, nagu seda tehakse Augsburgi usutunnistuse apoloogias, siis tuleb neid mõista selles-samas tähenduses, kuna vastasel korral mõistetakse nende all inimese uuendamist, mida eristatakse usus õigeksmõistmisest.

6. Me usume, õpetame ja tunnistame ka, et vaatamata nõtrusele ja puudustele, mis jäävad õigusklikele ja tõeliselt uuestisündinutele külge kuni hauani, ei tohi nad sellepärast veel oma õiguses, mis usu läbi neile antakse, ega oma hingeõndsuses kahelda, vaid nad peavad olema veendunud, et neil on püha evangeeliumi tõotust ja sõna mööda Kristuse pärast armuline Jumal.

7. Me usume, õpetame ja tunnistame, et selleks, et säilitada puhast õpetust usuõigusest Jumala ees, tuleb meil erilise hoolega kinni pidada *particulae exclusivae* dest,⁷ s.t. alljärgnevatest püha apostel Pauluse sõnadest, millega Kristuse teene lahutatakse täielikult meie enda tegudest ja antakse au ainult Kristusele. Eriti kui püha apostel Paulus kirjutab: armust, ilma teeneteta, käsuta, tegudest sõltumatult, mitte tegudest jne. Kõik need sõnad tähendavad seda, et meid mõistetakse õigeks ja päästetakse „ainult usu tõttu” Kristusesse.

8. Me usume, õpetame ja tunnistame, et ehkki eelnev patukahetsus ja järgnevad head teod ei kuulu artiklisse õigeksmõistmisest Jumala ees, ei tohi siiski endale ette kujutada sellist usku, mis oleks olemas ja jääks püsima ka kurja kavatsuse puhul pattu teha ja südametunnistuse vastu toimida. Vaid pärast seda, kui inimene on usu läbi õigeks mõistetud, on temas tõeline elav „usk, mis toimib armastuse läbi” [Gl 5:6]. Järelikult järgnevad õigeks tegevale usule igal ajal head teod ja need on sellise usu puhul, mis on õige ja elav, kindlasti olemas. Usk ei ole ju kunagi üksinda, vaid temaga on alati koos armastus ja lootus.

Antithesa või negativa

Sellega vastuolus oleva õpetuse hukkamõistmine.

Niisiis me heidame kõrvale ja mõistame hukka kõik alljärgnevad ekslikud seisukohad:

1. Et Kristus on meie õiguseks ainult oma jumaliku loomuse poolest, jne.
2. Et Kristus on meie õiguseks ainult oma inimloomuse poolest, jne.
3. Et prohvetite ja apostlite sõnades, kus on juttu usuõigusest, ei tähenda mõisted õigeks mõistma ja õigeksmõistetud olema mitte pattudest lahtimõistmist või vabaks kuulutamist ja pattude andeksandmist, vaid tegelikku õigekstehtud olemist Jumala ees meisse Püha Vaimu poolt valatud armastuse, vooruse ja sellest tulenevate tegude pärast.
4. Et usk ei vaata mitte ainult Kristuse kuulekusele, vaid tema jumalikule loomusele, kuidas ta meis asub ja tegutseb ning selle meis asumise läbi meie patud kinni katab.
5. Et usk on selline kindel lootus Kristuse kuulekuse peale, mis võib olemas olla ja püsima jääda ka sellises inimeses, kes pole tõelisele meelearandusele jõudnud ja kelles ei ole ka armastust, vaid kes elab oma südametunnistuse vastaselt pattudes edasi.
6. Et usklikes ei ela mitte Jumal ise, vaid üksnes Jumala annid.

⁷ välistavatest vormelitest

7. Et usk teeb õndsaks sellepärast, et „uuenemine”, mis seisneb armastuses Jumala ja ligimese vastu, saab meis alguse usu läbi.

8. Et vaatamata usu eelisseisundile õigeksmõistmise juures, kuuluvad ka uuenemine ja armastus meie õiguse juurde Jumala ees, nii et nad ei ole küll meie õiguse peamiseks põhjuseks, kuid samas ei ole ilma sellise armastuse ja uuenemiseta meie õigus Jumala ees täielik või täiuslik.

9. Et usklikud on päästetud ja mõistetakse Jumala ees õigeks nii neile omistatud Kristuse õiguse kui ka neis alguse saanud uue kuulekuse läbi ehk osalt neile omistatud Kristuse õiguse, osalt neis alguse saanud uue kuulekuse läbi.

10. Et armu töötlus saab meie omaks südameusu kaudu, ja tunnistuse kaudu, mida me suuga öeldakse, ning teiste vooruste läbi.

11. Et usk ilma heade tegudeta ei tee õigeks, nii et head teod on õiguse jaoks hädavajalikud, nende puududes ei saa inimest õigeks mõista.

IV

HEADEST TEGUDEST

Status controversiae

Põhiküsimus vaidluses heade tegude üle.

Õpetuses heade tegude üle tekkis mõnedes kirikutes kahte liiki erimeelsusi:

Esiteks vaidlesid mõned teoloogid järgnevate väidete üle, kus

1. üks pool kirjutas: Head teod on õndsuseks hädavajalikud, ilma heade tegudeta on võimatu õndsaks saada. Ja et: Mitte keegi ei ole kunagi ilma heade tegudeta õndsaks saanud. Teised seevastu kirjutasid: Head teod on õndsusele kahjulikud.

2. Seejärel vaidlesid mõned teoloogid ka mõistete hädavajalik ja vabatahtlik üle, kuna üks pool väitis, et uue kuulekuse puhul ei tohi mõistet hädavajalik üldse kasutada, sest uus kuulekus ei lähtu mitte vajalikkusest või sunnist, vaid vabatahtlikust meelest. Teine pool aga ütles mõiste hädavajalik toetuseks, et see kuulekus ei ole meie meelevaldas, vaid uuestisündinud inimesed on kohustatud sellist kuulekust üles näitama.

Vaidlusest mõistete üle sai omakorda alguse vaidlus asja enda üle. Üks pool väitis, et kristlaste keskel ei peaks üldse Seadusest rääkima, vaid ainult inimesi püha evangeeliumi läbi headele tegudele manitsema. Teised olid sellisele seisukohale vastu.

Affirmativa

Kristlike kirikute puhas õpetus selle vaidluse kohta.

Selleks, et see vaidlusasi saaks põhjalikult seletatud ja ka lahendatud, on meie õpetus, usk ja tunnistus järgmine:

1. Et head teod järgnevad nagu hea puu viljad kindlasti ja kahtlemata tõelisele usule, kui on tegemist elava, mitte surnud usuga.

2. Me usume, õpetame ja tunnistame ka, et head teod tuleb jätta täielikult kõrvale nii siis, kui küsimus on õndsusest, kui ka artikli puhul õigeksmõistmisest

Jumala ees, nagu apostel selge sõnaga tunnistab, kirjutades järgmist: „Nõnda nagu Taavet ütleb olevat õndsas inimeses, kellele Jumal arvestab õigust tegudest sõltumatult: „Õnnis on mees, kelle pattu Issand ei arvesta.”” Rm 4[:6.8]. Ja veel kord: „Sest teie olete armust päästetud usu kaudu – ja see ei ole teist enestest, vaid see on and Jumalalt, – mitte tegudest, et ükski ei saaks kiidelda” Ef 2[:8j].

3. Me usume, õpetame ja tunnistame samuti, et kõik inimesed, eriti aga need, kes on Püha Vaimu läbi uuesti sündinud ja uueks saanud, on kohustatud häid tegusid tegema.

4. Selles tähenduses kasutatakse mõisteid on vajalik, peavad ja on sunnitud ka uuestisündinute puhul õigesti ning kristlikult ja need ei ole sugugi vastuolus õigesti kasutatud sõnade ja kõne eeskujuga.

5. Sellele vaatamata ei tohi uuestisündinutest rääkides eelpool nimetatud mõistetega *necessitas*, *necessarium*, on vaja ja hädavajalik silmas pidada mitte sündi, vaid üksnes kohustuslikku kuulekust, mida õigeusklikud, kuivõrd nad on uuesti sündinud, ei näita üles mitte Seaduse sunnil või nõudmisel, vaid vabatahtlikust meelest, kuna nad „ei ole enam Seaduse, vaid armu all” [Rm 6:14; 7:6; 8:14].

6. Seega, kui öeldakse, et uuestisündinud teevad häid tegusid oma vabast tahtest, siis me usume, õpetame ja tunnistame, et seda ei tohi käsitada nii, otsekui oleks hea tegemine või tegemata jätmine, nagu keegi iganes tahab, uuestisündinud inimese enda meelevaldselt ja et ta säilitab usu isegi siis, kui ta jääb teadlikult pattudesse edasi.

7. Me ei tohi aga seda kuidagi teisiti mõista kui nii, nagu seda seletasid Issand Kristus ise ja tema apostlid, nimelt et vabaks saanud vaim ei tee seda mitte karistuse kartusest nagu ori, vaid õiguse armastusest nagu lapsed, Rm 8[:15].

8. Ehkki see vabatahtlikkus ei ole Jumala äravalitud lastes täiuslik, vaid koormatud suure nõtrusega, nagu kaebab Paulus enda üle, Rm 7[:14-25] ja Gl 5[:17].

9. Ometi ei arvesta Issand seda nõtrust oma äravalitutele Issanda Kristuse pärast süüks, nagu on kirjutatud: „Nii ei ole nüüd enam mingit surmamõistmist neile, kes on Kristuses Jeesuses” Rm 8[:1].

10. Me usume, õpetame ja tunnistame, et mitte teod ei säilita meis usku ja õndsust, vaid üksnes Jumala Vaim usu läbi, kelle kohalolu ja meis asumise tunnustajateks head teod on.

Negativa

Sellega vastuolus olev, vale õpetus.

1. Niisiis me heidame kõrvale ja mõistame hukka niisugused väited, kui õpetatakse ja kirjutatakse, et head teod on õndsuse jaoks hädavajalikud või et mitte keegi ei ole kunagi ilma heade tegudeta õndsaks saanud või et ilma heade tegudeta on võimatu õndsaks saada.

2. Me heidame kõrvale ja mõistame hukka ka niisuguse tühise väite, kui pahameelt tekitava ja kristliku käitumise jaoks ohtliku, kui öeldakse: head teod on õndsusele kahjulikud.

Sest eriti praegusel viimsel ajal on inimeste manitsemine kristlikule distsipliinile ja headele tegudele ning neile meeldetuletamine, kui vajalik see on, et nad oma usu ja tänulikkuse ülesnäitamiseks Jumala ees häid tegusid teeksid, samavõrd oluline kui see, et tegusid ei segataks kokku õigeismõistmisartikliga, kuna

inimesed võivad niisuguse epikuurliku pettekujutelma pärast usust niisama hästi hukka mõistetud saada nagu paavstliku ja variserliku usalduse pärast omaenda tegude ning teenete vastu.

3. Me heidame kõrvale ja mõistame hukka ka selle, kui õpetatakse, et usk ja Püha Vaimu asumine meis ei lähe tahtliku patu läbi kaduma, vaid et pühades ja äravalitutes säilib Püha Vaim isegi siis, kui nad abielu rikuvad ja muud pattu teevad ning sellesse jäävad.

V

SEADUSEST JA EVANGEELIUMIST

Status controversiae

Põhiküsimus selle lahkeli juures.

Kas püha evangeeliumi kuulutus on tegelikult ainult armukuulutus, mis kuulutab pattude andeksandmist, või on see ühtlasi ka meelearandus- ja karistusekuulutus, mis karistab uskmatust, mida ei karistata mitte Seaduses, vaid ainult evangeeliumi läbi.

Affirmativa

Jumala sõna puhas õpetus.

1. Me usume, õpetame ja tunnistame, et kirikus tuleb suure hoolega kinni pidada Seaduse ja evangeeliumi eristamisest kui eriliselt kirkast valgusest, sest selle abil on (püha Pauluse manitsuse kohaselt) võimalik Jumala Sõna õigesti osadeks jagada.

2. Me usume, õpetame ja tunnistame, et Seadus on tegelikult jumalik õpetus, mis õpetab, mis on õige ja Jumalale meelepärane, ning karistab kõike, mis on patt ja vastuolus Jumala tahtega.

3. Seepärast on kõik mis pattu karistab Seaduse kuulutuse ja kuulub selle juurde.

4. Evangeelium aga kujutab endast tegelikult sellist õpetust, mis õpetab seda, mida peab uskuma inimene, kes ei ole Seadust täitnud ja kes on seepärast hukka mõistetud, ja nimelt, et Kristus on lunastanud kõik tema patud ja tasunud kõigi nende eest ning on saavutanud ja talle ära teeninud ilma tema enda teenete kaasabita pattude andeksandmise, „Jumala õiguse” [Rm 1:17] ning igavese elu.

5. Aga kuna mõistet *evangeelium* ei kasutata Pühakirjas ainult ühes tähenduses, millest algselt tekkiski see tüli, siis me usume, õpetame ja tunnistame, et kui mõiste *evangeelium* käsitletakse kogu Kristuse õpetust, mida nii tema kui ka tema apostlid oma õpetusametis on esitanud Mk 1[:15], Ap 20[:24], siis on õige öelda ja kirjutada, et evangeelium on meelegaanduse ja pattude andeksandmise kuulutus.

6. Kui aga vastandatakse Seadust ja evangeeliumi, nagu ka Moosest Seaduse õpetajana ja Kristust evangeeliumi kuulutajana, siis me usume, õpetame ja tunnistame, et evangeelium ei ole meelegaanduse- või karistusekuulutus, vaid et ta pole midagi muud kui lohutusekuulutus ja rõõmusõnum, mis ei karista ega hirmuta,

vaid lohutab südametunnistusi Seaduse hirmuvalitsuse vastu, ja osutab vaid Kristuse teenele ja pakub meile armsa kuulutusega Jumala armust ning heatahtlikkusest, mis on saavutatud Kristuse teene läbi, taas tuge.

7. Mis aga puudutab patu avalikuks saamist, siis – kuna Moosese kate [2Kr 3:13–16] on pandud kõigi inimeste palgele seniks, kui nad kuulevad ainult Seaduse kuulutust ja ei midagi Kristusest ega õpi sellepärast Seadusest oma patte õigesti ära tundma, vaid neist saavad kas jultunud silmakirjateenrid, nagu seda olid variserid, või nad langevad meeleheitmesse nagu Juudas jne. – võtab Kristus Seaduse oma kätte ja tõlgendab seda vaimulikult, Mt 5[:21-48], Rm 7[:14]. Ja nii „ilmub Jumala viha taevast” [Rm 1:18] oma suures kõigi patuste üle, ja seeläbi juhitakse nad tagasi Seaduse juurde, ning alles sellest õpivad nad oma pattu õigesti tundma. Sellisele äratundmisele ei oleks Mooses neid iialgi sundida suutnud.

Seega, kuivõrd kuulutus Kristuse, Jumala Poja kannatusest ja surmast on tõsine ja hirmuäratav kuulutus ning Jumala viha avaldus, mille läbi inimesed juhitakse pärast Moosese kate eemaldamist õigesti Seaduse juurde, et nad mõistaksid õigesti, kui suuri asju Jumal meilt Seaduses nõuab, millest me ei suuda ühtegi täita ja peame sellepärast kogu oma õigust otsima Kristuses:

8. siis nii kaua, kui see kõik ja nimelt (Kristuse kannatus ja surm) kuulutab Jumala viha ja hirmutab inimest, ei ole veel ikkagi tegemist evangeeliumi tegeliku kuulutusega, vaid Moosese ja Seaduse kuulutusega ning järelikult Kristuse võõra teoga, mille läbi ta jõuab oma tegeliku ameti juurde, mis on armu kuulutamine, lohutamine ja elavaks tegemine – see on tegelik evangeeliumi kuulutus.

Negativa

Vastupidine õpetus, mis mõistetakse hukka.

1. Sellele vastavalt me mõistame hukka ja peame ebaõigeks ning kahjulikuks seda, kui õpetatakse, et evangeelium on tegelikult meelesparanduse ja karistuse kuulutus, ja mitte ainult armukuulutus. Sellega tehakse evangeeliumist järjekordne käsuõpetus, jäetakse varju Kristuse teene ja Pühakiri, röövitakse kristlastelt nende õige lohus ja avatakse taas ukseid paavstlusele.

VI

SEADUSE KOLMANDAST KASUTUSVIISIST

Status controversiae

Põhiküsimus selle vaidluse juures.

Kuna Seadus on inimestele antud kolmel põhjusel: esiteks sellepärast, et seeläbi, pööraste ja sõnakuulmatute vastu välist korda hoida, teiseks, et inimesi seeläbi oma pattude äratundmisele juhtida, ja kolmandaks, et inimestel oleks pärast uuestisündimist, kui nad ikka veel lihas elavad, kindlad reeglid, mille järgi kogu oma elu korraldada ja seada, – tekkis mõnede väheste teoloogide vahel vaidlus Seaduse kolmanda kasutusviisi üle.

Nimelt, kas uuestisündinud kristlaste puhul tuleb seda nõuda või mitte. Üks pool ütles jah ja teine ei.

Affirmativa

Õige kristlik õpetus selle vaidluse puhul.

1. Me usume, õpetame ja tunnistame, et ehkki õigeusklik ja tõeliselt Jumala poole pöördunud inimene on Seaduse needusest ja sunnist Kristuse läbi vabastatud ja lahti päästetud, ei ole ta sellepärast veel ilma Seaduseta, vaid ta on Jumala Poja poolt lunastatud, et ta päeval ja ööl selle täitmist harjutaks, Psalm 119[:1]. Sest ka meie esimesed vanemad ei elanud enne pattulangemist ilma Seaduseta – neile oli Jumala Seadus südamesse kirjutatud, sest nad olid loodud Jumala näo järgi [1Ms 2:16. 3:3].

2. Me usume, õpetame ja tunnistame, et Seadust tuleb hoolega kuulutada mitte ainult uskmatutele ja neile, kes oma pattu ei kahetse, vaid ka õigeusklikele, tõeliselt pöördunuile, uuestisündinuile ja usu läbi õigeks mõistetuile.

3. Sest vaatamata sellele, et nad on uuesti sündinud ja oma südame meelelaadi poolest uueks saanud, pole selline uuestisünd ja uuendamine selles maailmas ikkagi täiuslik, vaid on ainult alguse saanud ning usklikud on oma südame meelelaadi poolest pidevas võitluses liha vastu [Gl 5:17], s.t. rikutud loomuse ja kalduvuse vastu, mis asub meis kuni surmani [Rm 7:21.23], ja selle vana Aadama pärast, kes veel inimese arus, tahtes ja kõigis võimetes asub, on vaja, et tema ees säraks alati Issanda Seadus, et ta ei kehtestaks inimlikust pühendumusest omavolilisi ja enese poolt väljavalitud jumalateenistusi, samuti, et vana Adam ei kasutaks omaenda tahet, vaid et teda sunnitaks vastu oma tahtmist, mitte ainult Seaduse manitsuse ja ähvarduse läbi, vaid ka karistuse ja piinade läbi Vaimu järgima ning end temale allutama, 1 Kr 9[:27], Rm 6[:12], Gl 6[:14], Ps 119[:1], Hb 13[:21].

4. Mis puudutab Seaduse tegude ja Vaimu viljade erinevust, siis me usume, õpetame ja tunnistame, et need teod, mis sünnivad Seaduse järgi, on Seaduse teod ja neid tuleks nimetatakse Seaduse tegudeks nii kaua, kui inimesi sunnitakse neid tegema ainult karistusele osutamise ja Jumala vihaga ähvardamisega.

5. Vaimu viljad on aga teod, mida teeb uuestisündinute läbi Püha Vaim, kes usklikes elab, ja neid sooritavad usklikud, kuivõrd nad on uuesti sündinud, nii nagu nad ei teakski ühestki käsust, ähvardusest või tasust. Nõnda elavad Seaduses Jumala lapsed ja käivad Jumala Seaduse järgi, mida püha Paulus nimetab oma kirjades Kristuse – ja Vaimu Seaduseks, ning sellele vaatamata ei ole nad mitte „Seaduse, vaid armu all”, Rm 7 ja 8 [Rm 6:14, 7:25, 8:1.14].

6. Nii on ja jääb Seadus nii nende, kes pattu kahetsevad, kui ka nende, kes ei kahetse ning nii uuestisündinute kui ka uuestisündimata inimeste juures üheks ja samaks Seaduseks, nimelt Jumala muutumatuks tahteks. Mis puudutab kuulekust, siis on erinevus ainult inimestes, sest see, kes pole veel uuesti sündinud, täidab seda, mida Seadus temalt nõuab, sunnitult ja vastu tahtmist (nagu ka uuestisündinu oma ihu poolest). Ent usklik, kuivõrd ta on uuesti sündinud, teeb seda sunnist vabana ja hea meelega, mida ükski Seaduse ähvardus ei suudaks teda kunagi tegema sundida.

Negativa.

Vastupidine vale õpetus.

1. Niisiis me heidame kõrvale kahjuliku, kristliku elukorralduse ja tõelise vagaduse vastase õpetuse ning eksiarvamuse, kui õpetatakse, et kristlastele ja

õigeusklikele ei tule Seadusest ülalnimetatud viisil ning määral rääkida, vaid seda tuleb teha ainult uskmatutele, mittekristlastele ja neile, kes ei kahetse oma pattu.

VII

KRISTUSE PÜHAST ÕHTUSÖÖMAAJAST.

Ehkki zwingliaanidest õpetajaid ei arvata Augsburgi usutunnistuse teoloogide hulka, sest nad eraldusid meist juba siis, kui see usutunnistus üle anti, aga kuna nad tungivad meie sekka ja julgevad oma eksiarvamusi sellesama kristliku usutunnistuse nimel levitada, siis tuleb meil pisut rääkida ka neist vaidlustest.

Status controversiae

Põhiline vaidlusküsimus meie ja sakramentaaride⁸ õpetuse vahel selle usuartikli osas.

Kas armulauas on meie Issanda Jeesuse Kristuse tõeline ihu ja veri tõeliselt ning olemuslikult kohal, kas seda jagatakse leiva ja veiniga ning kas seda võtavad suuga vastu kõik need, kes seda sakramenti tarvitavad, olgu nad siis selle väärilised või vääritud, jumalakartlikud või mitte, usklikud või uskmatud? Seda usklikele lohutuseks ja eluks, uskmatutele hukatuseks.

⁸ Selle mõistega tähistasid Luther ja tema järgijad kõiki, kes ei õpetanud nendega sarnaselt Kristuse ihu tõelist kohalolu armulauas

Selle vaidluse seletamiseks tuleb esmalt silmas pidada seda, et on olemas kahesuguseid sakramentaare. Mõned on äärmuslikud sakramentaarid, kes tunnistavad selgete saksakeelsete sõnadega, mida nad oma südames arvavad, et armulauas pole kohal, ei jagata ega võeta suuga vastu midagi muud kui leiba ja veini. Teised on aga salakavalad ja ülimalt kahjulikud sakramentaarid, kes osalt räägivad näiliselt täiesti meie sõnadega ja kinnitavad, et nad usuvad samuti Kristuse tõelise, olemusliku, elava ihu ja vere tõelist kohalolu Pühas Õhtusöömaajas, ainult et see toimub vaimselt, usu läbi. Ja nende teeseldud sõnadega hoiavad nad ikkagi kinni sellest esmalt nimetatud seisukohast, ja nimelt et Pühas Õhtusöömaajas pole kohal ega võeta suuga vastu midagi muud kui leiba ja veini.

Sest see „vaimselt” ei tähenda neil muud kui Kristuse Vaimu, kes olevat kohal, või Kristuse eemalviibiva ihu väge ja tema teenet; Kristuse ihu ise ei ole aga mitte mingil viisil või kombel kohal, vaid asub ülal, kõrgeimas taevas, ja kuhu meie peame oma usu mõttega tõusma, ja mitte armulaua leivast ning veinist tema ihu ja verd otsima.

Affirmativa

Tunnistus puhtast õpetusest Püha Õhtusöömaaja kohta
sakramentaaride vastu.

1. Me usume, õpetame ja tunnistame, et Pühas Õhtusöömaajas on Kristuse ihu ja veri tõeliselt ning olemuslikult kohal, neid jagatakse ja võetakse leiva ning veiniga tõeliselt vastu.

2. Me usume, õpetame ja tunnistame, et Kristuse testamendi sõnu ei tohi mõista teisiti, kui nende tähttähelises tähenduses, nii et leib ei tähenda mitte Kristuse eemalviibivat ihu ja vein eemalviibivat verd, vaid et need on sakramentaalse ühtsuse tõttu tõeliselt Kristuse ihu ning veri.

3. Mis puudutab armulaua pühitsemist⁹, siis me usume, õpetame ja tunnistame, et sellist Kristuse ihu ja vere kohalolu ei too endaga kaasa mitte ükski inimese tegu või jumalasalase sõna, vaid et see tuleb kirjutada ainult ja üksnes meie Issanda Jeesuse Kristuse kõikvõimsa väe teeneks.

4. Sealjuures me usume, õpetame ja arvame aga üksmeelselt, et Püha Õhtusöömaja tarvitamisel ei tohi Kristuse seadmissõnu mitte mingil juhul ära jätta, vaid need tuleb avalikult ette lugeda, nagu on kirjutatud: “Õnnistuse karikas, mida me õnnistame” jne., 1 Kr 11[10:16]. See õnnistus tuleb Kristuse sõnade ettelugemise läbi.

5. Põhjendused, millele me selles väitluses sakramentaaride vastu toetume, on needsamad, mis on esitanud oma suures usutunnistuses doktor Luther¹⁰:

„Esimene neist on see meie kristliku usu artikkel: Jeesus Kristus on tõeline, olemuslik, loomulik, täielik Jumal ja inimene lahutamatu ning jagamatult ühes isikus.

Teiseks: Jumala parem käsi asub kõikjal”, kuhu Kristus oma inimloomuses tegelikult ja tõeliselt seatuna kohal olles valitseb, nii et tema käes ja jalge all on kõik, mis on taevas ja maa peal, ja sinna ei ole seatud ühtegi teist inimest ega inglit, vaid ainult Maarja poeg, mispärast ta ongi selleks kõigeks võimeline.

„Kolmandaks: Jumala sõna ei ole vale ega valeta.

⁹ *Konsekration*

¹⁰ *Vom Abendmahl Christ, Bekenntnis* (1528)

Neljandaks: Jumalal on ja Jumal teab mitmeid viise, kuidas ühes paigas kohal olla, ja mitte ainult seda üht viisi, mida filosoofid kutsuvad *lokaalseks* ehk ruumiliseks.”

6. Me usume, õpetame ja tunnistame, et leiva ja veiniga ei võeta Kristuse ihu ja verd vastu mitte ainult usu läbi vaimselt, vaid ka suuga, kuid mitte kapernaiitlikul, vaid üleloomulikul, taevasel viisil sakramentaalse ühtsuse pärast. Seda tõendavad selgelt Kristuse sõnad, kui ta käsib seda võtta, süüa ja juua, nagu apostlid ka tegid, sest kirjutatud on: „Ja nad kõik jõid selle seest”, Mk 14[:23]. Samamoodi ütleb ka püha Paulus: „Leib, mida me murrame – eks see ole Kristuse ihu osadus?” [1Kr 10:16]. S.t.: kes seda leiba sööb, sööb Kristuse ihu; mida tunnistavad üksmeelselt ka kõige aulisemad vanad kiriku õpetajad Chrysostomos, Cyprianus, Leo I., Gregorios, Ambrosius, Augustinus jpt.

7. Me usume, õpetame ja tunnistame, et Kristuse tõelist ihu ja verd ei võta vastu mitte ainult õigeusklikud ja selleks väärilised, vaid ka vääritud ja uskmatud, kuid siiski mitte eluks ja lohutuseks, vaid kohtuks ja hukkamõistuks, kui nad ei pöördu ja pattu ei kahetse.

Sest isegi kui nad lükkavad Kristuse kõrvale Õnnistegijana, peavad nad ta vastu tahtmist ikkagi vastu võtma karmi kohtumõistjana, kes on samavõrd kohal selleks, et pattu mitte kahetsevate armulauliste üle kohut mõista, kui selleks, et õigeusklike ja vääriliste armulauliste südamesse elu ning lohutust tuua.

8. Me usume, õpetame ja tunnistame samuti, et on olemas ainult ühesuguseid vääritud armulaulisi, ja nimelt selliseid, kes ei usu ja kelle kohta on kirjutatud: „Kes ei usu, selle üle on kohus juba mõistetud” [Jh 3:18]. Ja see kohtuotsus muutub püha sakramendi vääritud tarvitamise läbi järjest karmimaks ja rängemaks, 1Kr 11[:27.29].

9. Me usume, õpetame ja tunnistame, et ükski õigeusklik, nii kaua kui temas on elavat usku, olgu see siis kui tahes nõrk, ei võta Püha Õhtusöömaaega vastu endale nuhtluseks, sest see on seatud lohutuseks ja kinnituseks eelkõige just nõdrausuliste, kuid meelesparanduseks valmisolevate kristlaste nõrgale usule.

10. Me usume, õpetame ja tunnistame, et selle taevase söömaaaja külaliste väärilisus põhineb ja toetub ainult Kristuse kõige pühamale kuulekusele ning täiuslikule teenele, mis saab meie omaks tõelise usu läbi ja mida selle sakramendi läbi kindlustatakse, ja mitte meie voorustele või sisemistele ning välistele ettevalmistustele.

Negativa

Sakramentaaride vastupidine hukkamõistetud õpetus.

Seevastu me heidame kõrvale ja mõistame üksmeelselt hukka kõik alljärgnevad ekslikud artiklid, mis on vastuolus äsja nimetatud õpetuse, lihtsa usu ja tunnistusega Kristuse armulauast:

1. Paavstliku transsubstantsiatsiooni, kui paavstluses õpetatakse, et leib ja vein minetavad armulauas oma substantsi ning loomupärase olemuse ja hävivad, nii et need muudetakse Kristuse ihuks ning alles jääb ainult väline kuju.

2. Paavstliku ohvrimissa elavate ja surnute pattude eest.

3. Et ilmikutele jagatakse armulauda ainult ühel kujul ning nad jäetakse Kristuse testamendi selgete sõnade vastaselt ilma karikast ja võetakse neilt sel kombel ära Kristuse veri.

4. Selle, kui õpetatakse, et Kristuse testamendi sõnu ei tohi käsitada või uskuda lihtsalt nii, nagu nad kõlavad, vaid et need on varjatud sõnad, mille tähendust tuleb otsida mujalt.

5. Et püha sakramendi puhul ei võeta leivas suuga vastu mitte Kristuse ihu, vaid ainult leiba ja veini, Kristuse ihu aga võetakse vastu ainult vaimset, usu läbi.

6. Et armulaualeib ja -vein ei ole midagi enam kui tunnusmärgid, mille abil kristlased üksteist ära tunnevad.

7. Et leib ja vein on ainult Kristuse kaugel eemalviibiva ihu ja vere tähistused, võrdumid ning kujutised.

8. Et leib ja vein ei ole midagi muud kui meenus, pitsar ja tagatis, mille läbi meile kinnitatakse, et kui usk tõuseb üles taevasse, siis saab ta seal Kristuse ihust ja verest niisama tõeliselt osa, nagu me armulauas tõeliselt sööme ja joome leiba ning veini.

9. Et meie usu kinnitamine ja julgustamine armulauas toimub ainult leiva ning veini väliste märkide läbi, ja mitte kohalviibiva Kristuse tõelise ihu ning vere läbi.

10. Et armulauas jagatakse ainult Kristuse eemalviibiva ihu ja vere väge, mõju ning teenet.

11. Et Kristuse ihu on niimoodi taevaga piiratud, et ta ei saa mitte mingil viisil ühekorraga ja ühel ajal mitmes või kõigis paigus maa peal kohal olla, kus tema Püha Õhtusöömaega pühitsetakse.

12. Et Kristus ei saanud oma ihu ja vere olemuslikku kohalolu armulauas töötada ega täide viia, sest tema poolt omaksvõetud inimloomuse olemus ja omadused ei saa seda sallida ega lubada.

13. Et Jumal ei suuda kogu oma kõikvõimsuses (mida on kohutav kuulda) teoks teha seda, et tema ihu oleks ühel ja samal ajal rohkem kui ühes paigas olemuslikult kohal.

14. Et Kristuse ihu ning vere kohalolu armulauas ei põhjusta ja ei too endaga kaasa mitte Kristuse testamendi kõikvõimsad sõnad, vaid usk.

15. Et usklikud ei peaks Kristuse ihu otsima mitte armulaua leivas ja veinis, vaid tõstma oma silmad leiva ja veini juurest üles taevasse ning otsima Kristuse ihu sealt.

16. Et uskmatud ja oma pattu mittekahetsevad kristlased ei võta armulauas vastu mitte Kristuse tõelist ihu ning verd, vaid ainult leiba ja veini.

17. Et armulaualiste väärilisus sel taivasel söömaajal ei sõltu mitte ainult tõelisest usust Kristusesse, vaid ka inimese välisest ettevalmistusest.

18. Et ka õigeusklikud, kellel on ja kes peavad kinni tõelisest, elavast ning puhtast usust Kristusesse, võivad seda sakramenti endale kohtuks vastu võtta, sellepärast et nad on oma välistes eluviisides veel ebatäiuslikud.

19. Et armulauas tuleb kummardada väliseid, nähtavaid leiva ja veini elemente.

20. Niisamuti me jätame Jumala õiglase kohtu hooleks kõik ninatargad, pilkavad ja teotavad küsimused (mida pole korra säilitamise huvides otstarbekas üles lugeda) ning sõnad, mida sakramentaarid teotades ja suurt pahameelt tekitades selle sakramendi üleloomulike, taevaste saladuste kohta nii tahumatul, lihalikul, kapernaiitlikul ja kohutaval viisil kasutavad.

21. Sellega me mõistame täielikult hukka ka Kristuse ihu kapernaiitliku söömise, otsekui Kristuse ihu näritaks hammastega ja seeditaks nagu mis tahes muud liha, missugust seisukohta sakramentaarid meile oma südametunnistuse häält

kuulamata meelevaldselt omistavad, vaatamata kõigile meie arvukatele vastuväidetele, ja panevad sellega oma kuulajaid meie õpetust vihkama. Seevastu arvame ja usume meie Kristuse testamendi lihtsate sõnade alusel tõelist, kuid ometi üleloomulikku Kristuse ihu söömist ja ka tema vere joomist, mida inimmeeled ning mõistus ei suuda haarata, vaid nagu kõigi teiste usuartiklite puhulgi peab meie mõistus olema allutatud Kristuse kuulekusele, sest see saladus pole haaratav muidu kui ainult usus ja on ilmutatud ainult Sõnas.

VIII

KRISTUSE ISIKUST.

Armulauatüli põhjal tekkisid Augsburgi usutunnistuse õigete teoloogide ja (ka mitmeid teisi teolooge eksitanud) kalvinistide vahel eriarvamused ka Kristuse isiku, tema kahe loomuse ja nende omaduste kohta.

Status controversiae

Põhivaidlus selles küsimuses.

Põhiküsimuseks oli aga see, kas jumalik ja inimlik loomus, aga ka nende loomuste omadused Kristuse isikus on isikuühitsuse tõttu omavahel realselt, s.t. tegelikult ja tõeliselt osaduses ja kui kaugelt see osadus ulatub?

Sakramentaarid väidavad, et jumalik ja inimlik loomus on Kristuses ühendatud nõnda, et kummalgi neist ei ole teisega reaalselt, s.t. tegelikult ja tõeliselt, midagi ühist selles, mis on kummalegi loomusele iseloomulik, vaid neil on ühine ainult nimi. Sest *unio*, ütlevad nad, *facit communia nomina*, s.t. isikuühendus ei too endaga lihtsalt kaasa midagi muud kui ühise nime, see tähendab, et Jumalat nimetatakse inimeseks ja inimest Jumalaks, kuid seda ometi nii, et Jumalal ei ole inimeseks olemise ja inimesel Jumalaks olemisega, tema ülevuse ning omadustega reaalselt, s.t. tegelikult ja tõeliselt mitte midagi ühist. Selles vaidlesid sakramentaaridele vastu doktor Luther ja tema kaasvõitlejad.

Affirmativa

Kristlike kirikute puhas õpetus Kristuse isiku kohta.

Selleks, et see vaidlusküsimus leiaks meie kristliku usu juhatusel seletuse ja lahenduse, on meie õpetus, usk ja tunnistus järgmine:

1. Et jumalik ja inimlik loomus on Kristuses ühendatud isiku tasandil, nii et ei ole mitte kahte Kristust, kellest üks oleks Jumala ja teine inimese poeg, vaid Jumala Poeg ja Inimesepoeg on üks ja seesama, Lk 1[:31-35], Rm 9[:5].

2. Me usume, õpetame ja tunnistame, et jumalik ja inimlik loomus ei ole segunenud üheks loomuseks, kumbki neist ei ole muudetud teiseks, vaid nad mõlemad säilitavad neile olemuslikud omadused, mis ei saa mitte kunagi teise loomuse omadusteks.

3. Jumaliku loomuse omadused on: olla kõikvõimas, igavene, lõpmatu, oma loomuse ja loomupärase olemuse omaduste poolest kõikjal kohal olev, kõiketeadev jne., mis ei saa kunagi inimloomuse omadusteks.

4. Inimloomuse omadused on: olla ihulikult loodu ehk kreatuur, ihu ja veri, lõplik ja piiritletud, kannatada, surra, minna üles taevasse ja tulla alla, liikuda ühes paigast teise, kannatada nälga, janu, külma, kuuma jne., ja muu sellesarnane, mis ei saa kunagi jumaliku loomuse omadusteks.

5. Kuna mõlemad loomused on isikuliselt, s.t. ühes isikus ühendatud, siis me usume, õpetame ja tunnistame, et selle ühenduse puhul ei ole tegemist sellise sidumise ja liitmisega, kus kummalgi loomusel pole teisega isikuliselt, s.t. isikuühenduse tõttu, midagi ühist, nii nagu liimitakse kokku kaks lauatükki, kus kumbki neist ei anna teisele juurde ega võta teiselt midagi ära, vaid siin on tegemist ülimal osadusega, mis Jumalal inimesega tõeliselt on, missugusest isikuühendusest ning sellega kaasnevast ülimalt ja sõnulseletamatust osadusest lähtub kõik inimlik, mida Jumala kohta, ja kõik jumalik, mida inimene Kristuse kohta öeldakse ning usutakse; nii nagu vana kiriku õpetajad kirjeldasid seda loomuste ühendust ja osadust võrdumiga hõõgavast rauast või ka ihu ja hinge ühendusest inimeses.

6. Sellepärast me usume, õpetame ja tunnistame, et Jumal on inimene ja inimene Jumal, mida ei saaks mõistagi olla, kui jumalikul ja inimloomusel ei oleks teineteisega tegelikku ja tõelist osadust.

Sest kuidas oleks võimalik inimest, Maarja poega tõemeeli Jumalaks või kõige kõrgema Jumala Pojaks nimetada või kuidas ta saaks seda olla, kui tema inimloomus poleks ühendatud üheks isikuks Jumala Pojaga ja kui tal poleks temaga reaalselt, s.t. tegelikult ja tõeliselt, mitte midagi ühist peale Jumala nime?

7. Sellepärast me usume, õpetame ja tunnistame, et Maarja ei saanud ega sünnitanud mitte ainult tavalise inimese, vaid tõelise Jumala Poja, ja seetõttu nimetataksegi teda õigusega Jumalaemaks, ja seda ta ka tõepoolest on.

8. Sellepärast me usume, õpetame ja tunnistame samuti, et meie eest ei kannatanud, ei surnud, ei maetud maha, ei läinud põrgu, ei tõusnud surnuist üles, ei läinud üles taevasse ega pandud Jumala ülevusse ja kõikvõimsasse väesse istuma mitte tavaline inimene, vaid selline inimene, kelle inimloomus on Jumala Pojaga sedavõrd tihedas, sõnulseletamatus ühenduses ja osaduses, et ta on temaga üks isik.

9. Sellepärast on Jumala Poeg tõepoolest meie eest kannatanud, kuid seda inimloomuse omaduste poolest, kelle ta ühendas oma jumaliku isiku ühtsusesse ja tegi enda osaks, selleks et ta saaks kannatada ja olla meie ülempreester lepitamaks meid Jumalaga, nagu on kirjutatud: Nad on „kirkuse Issanda risti löönud”, 1 Kr 2[:8]. Ja: Me oleme Jumala vere läbi lunastatud, Ap 20[:28].

10. Sellepärast me usume, õpetame ja tunnistame, et Inimesepoeg on inimloomuse poolest, Jumala kõikvõimsa ülevuse ja väe paremale käele ülendatud reaalselt, s.t. tegelikult ja tõeliselt, kuna ta on Jumalasse vastu võetud, kui ta emaihus Püha Vaimu läbi alguse sai, ja tema inimloomus on Kõigekõrgema Pojaga üheks isikuks ühendatud.

11. Selline ülevus kuulus talle isikuühendusest lähtuvalt kogu aeg, kuid alanduse seisundis olles ta loobus sellest ning kasvas seetõttu tõeliselt vanuse poolest, edenes tarkuses ja armus nii Jumala kui ka inimeste ees. Sellepärast ta ei ilmutanudki oma ülevust igal ajal, vaid üksnes siis, kui ta seda ise tahtis, kuni ta orja kuju [Fl 2:7], aga mitte oma inimliku loomuse, ülestõusmise järel täielikult kõrvale heitis, ja asetati jumaliku ülevuse täiuslikku kasutamisse, ilmutamisse ja avaldamisse ning saab oma kirkuse osaliseks sel viisil, et ta nüüdsest – mitte ainult sedavõrd, kui ta on Jumal,

vaid ka sedavõrd, kui ta on inimene – teab ja suudab kõike, on kõigile loodud olenditele ligi ja et tema jalge alla ja kätte on antud kõik, mis on taevas, maa peal ning maa all, nagu ta ka ise ütleb: „Minule on antud kõik meelevald taevas ja maa peal.” [Mt 28:18] Ja püha Paulus: Ta on „läinud üles üle kõigi taevaste, et ta täidaks kõikuse” [Ef 4:10]. Seda oma väge võib ta teostada kõikjal olles, talle on kõik võimalik ja ta teab kõik.

12. Sellepärast on tal võimalik ja ülimalt lihtne jagada armulauas oma tõeliselt kohalolevat ihu ning verd, ja seda mitte inimloomuse olemuse või omaduste poolest, vaid Jumala parema käe olemuse ja omaduste poolest, nagu ütleb doktor Luther meie kristliku usutunnistuse seletuses¹¹; Ja see kohalolu ei ole maine ega kapernaaitlik, aga on samas ikkagi tõeline ja olemuslik, nagu ütlevad tema testamendi sõnad: „See on, on, on minu ihu” jne.¹²

See meie õpetus, usk ja tunnistus ei lahuta Kristuse isikut, nagu Nestorius seda tegi, (kes eitas *communicatio idiomatum*’it, s.o. mõlema loomuse omaduste tõelist osadust Kristuses, ja lahutas sellega isiku, nagu Luther oma raamatus *De conciliis*¹³, selgitas), ega sega loomusi koos nende omadustega omavahel kokku üheks olemuseks, nagu Eutyches ekslikult tegi, samuti ei eita ega hävita see inimloomust Kristuse isikus, ei muuda ühte loomust teiseks, vaid Kristus on ja jääb igavesest ajast igavesti Jumalaks ning inimeseks ühes lahutamatus isikus, mille puhul on tegemist kõige suurema saladusega püha Kolmainsuse järel, nagu apostel tunnistab, ja milles seisneb meie ainus lohutus, elu ja õndsus.

¹¹ WA XXVI 326jj

¹² Mt 26:26, Mk 14:22, Lk 22:19, 1Kr 11:24

Negativa

Vastupidine vale õpetus Kristuse isiku kohta.

Sellele vastavalt me heidame kõrvale ning mõistame hukka kõik alljärgnevad ekslikud artiklid, mis on vastuolus Jumala sõna ja meie lihtsa kristliku usuga, kui õpetatakse:

1. Et Jumal ja inimene ei ole Kristuses üks isik, vaid üks neist on Jumala Poeg ja teine Inimesepoeg, nagu Nestorius jampsib.

2. Et jumalik ja inimloomus on segatud omavahel kokku üheks olemuseks, ja inimloomus on muudetud jumalikuks loomuseks, nagu Eutyches ette kujutab.

3. Et Kristus ei ole tõeline, loomupärane, igavene Jumal, nagu arvab Arius.

4. Et Kristusel ei olnud tõelist ihust ja hingest koosnevat inimloomust, nagu „mõtles välja” Marcion.

5. *Quod unio personalis faciat tantum communia nomina*, s.t., et isikuühendus teeb ühiseks ainult tiitlid ja nimed.

6. Et see on ainult *phrasis* ja *modus loquendi*, s.t. ainult sõnakõlks ja kõnepruuk, kui öeldakse: Jumal on inimene, inimene on Jumal, sest jumalikkusel pole inimlikkusega midagi ühist, nii nagu ka inimlikkusel pole jumalikkusega reaalselt, s.t. tegelikult midagi ühist.

7. Et see on ainult *communicatio verbalis*, s.t. ei midagi muud kui ainult sõnad, kui öeldakse: Jumala Poeg on maailma patu eest surnud, Inimesepoeg on saanud kõikvõimsaks.

¹³ Kirikukogudest ja kirikust

8. Et Kristuse inimloomusest on saanud lõpmatu olemus nagu jumalikust loomusestki ning et see talle osakssaanud, Jumalast eraldatud ja inimloomusesse valatud olemusliku väe ja omaduste põhjal on kõikjal samamoodi kohalolev nagu jumalik loomus.

9. Et inimloomus on oma substantsi ja olemuse või talle olemuslike omaduste poolest on tehtud samaks ja samastunud jumaliku loomusega.

10. Et Kristuse inimloomus ulatub ruumiliselt kõigisse paigusse taevas ja maa peal, samas kui seda ei tohi arvata isegi jumaliku loomuse kohta.

11. Et Kristusel on oma inimloomuse omadustest lähtuvalt võimatu korraga ihulikult rohkem kui ühes paigas viibida, rääkimata kõikjalolemisest.

12. Et meie eest kannatas ja meid lunastas ainult inimloomus ja et Jumala Pojal pole tema kannatuses tegelikult mitte mingit osa, otsekui see ei puudutakski teda.

13. Et Kristus on meie juures maa peal Sõnas, sakramentides ja kõigis meie vaevades kohal ainult oma jumalikkust mööda ning see kohalolu ei puuduta tema inimloomust mitte vähimalgi määral, sest pärast seda, kui ta meid oma kannatuse ja surma läbi lunastas, ei ole tal meiega siin maa peal enam midagi tegemist.

14. Et Jumala Poeg, kes on võtnud endale inimloomuse, ei soorita pärast orja kuju kõrvaleheitmist kõiki oma kõikvõimsusest lähtuvaid tegusid oma inimloomuses, selle läbi ja koos sellega, vaid ainult osaliselt ning ainult neis paigus, kus inimloomus ruumiliselt asub.

15. Et ta pole oma inimloomuse poolest mitte kuidagi võimeline haarama kõikvõimsust ja teisi jumaliku loomuse omadusi, mis on vastuolus Kristuse selgesõnalise kinnitusega: „Minule on antud kõik meelevald taevas ja maa peal.” [Mt 28:18] Ja püha Pauluse: „Temas elab kogu jumalik täius ihulikult.” Kl 2[:9].

16. Et talle on antud suurem meelevald taevas ja maa peal, see tähendab suurem ja rohkem kui kõigil inglitel ja teistel loodud olenditel, kuid Jumala kõikvõimsusega pole sellel midagi ühist, pealegi ei ole talle seda antudki. Seega kujutavad nad ette, et tal on *media potentia*, s.t. selline meelevald, mis paikneb Jumala kõikvõimsuse ja teiste loodud olendite väe vahel. See on Kristusele tema inimloomuse poolest ülenduses antud ja on väiksem kui Jumala kõikvõimsus, kuid suurem kui teiste loodud olendite vägi.

17. Et Kristusel on oma inimvaimu poolest teatud piir, kui palju ta peab teadma, ning et ta ei tea rohkem, kui talle sobib ja on vaja tema kohtumõistjaameti täitmiseks teada.

18. Et Kristusel pole veel täiuslikku Jumala ja kõigi tema tegude tunnetust, samas kui tema kohta on kirjutatud, et temas „peituvad kõik tarkuse ja tunnetuse aarded” [Kl 2:3].

19. Et Kristusel on oma inimvaimu poolest võimatu teada, mis on igavikust olnud, mis praegusel ajahetkel kõikjal toimub ja mis veel igavikus toimuma hakkab.

20. Kui õpetatakse ning tõlgendatakse Matteuse 28. peatüki sõnu: „Mulle on antud kõik meelevald” jne. [Mt 28:18], nende mõtet häbematult pea peale pöörates niimoodi, et kõik meelevald taevas ja maa peal restitueeritakse ehk antakse Kristusele ülestõusmises ja taevaminekus tema jumalikkust loomust mööda tagasi, just nagu ta oleks ka sellest alanduses oma jumalikkust mööda loobunud ja selle kõrvale heitnud.

Sellise õpetusega ei pöörata mitte ainult Kristuse testamendi sõnade mõtet pea peale, vaid valmistatakse ühtlasi teed hukkamõistetud Ariuse valeõpetusele, nii et viimaks eitatakse Kristuse igavest jumalikkust, ja kui sellele valeõpetusele Jumala sõna ning meie lihtsa kristliku usu kindlalt aluselt vastu ei panda, siis läheb Kristus koos meie õndsusega täielikult kaduma.

IX**KRISTUSE PÕRGUSKÄIGUST***Status controversiae*

Põhivaidlus selle artikli puhul.

Mõnede Augsburgi usutunnistust toetavate teoloogide vahel tekkis vaidlus artikli üle: millal ja mis viisil, vastavalt meie lihtsale kristlikule usule, käis Issand Kristus põrgus, kas see toimus enne või pärast tema surma? Samuti, kas ta käis seal ainult hingega või ainult jumaliku loomusega või ihu ja hingega, vaimselt või ihulikult? Ja kas see artikkel kuulub kannatuse või Kristuse aulise võidu ja triumfi juurde?

Aga kuna seda artiklit, nagu ka eelmist, ei ole võimalik ei meelte ega mõistusega haarata, vaid seda peab ainult usus vastu võtma: siis on meie üksmeelne otsus, et selliste asjade üle ei tule mitte vaielda, vaid lihtsalt uskuda ja õpetada, nagu seletas väga kristlikult õnnis doktor Luther oma Torgau jutluses aastal 1533, kus ta kõrvaldas kõik kasutud ja tarbetud küsimused ning manitses kõiki jumalakartlikke kristlasi usu kristlikule lihtsusele.

Sest meile on küllalt sellest, kui me teame, et Kristus käis põrgus, hävitas kõigi usklike jaoks põrgu ning lunastas nad surma ja kuradi meelevallast, igavesest hukatusest ja põrgusuust. Ent selle, kuidas see toimus, me peame jätma teise ilma

jaoks, kus meile ei ilmutata mitte ainult seda, vaid ka palju muid asju, mida me siin oleme lihtsalt uskunud ja mida me ei suuda oma pimedada mõistusega taibata.

X

KIRIKLIKEST KOMMETEST, mida nimetatakse adiaforateks ehk väärtusneutraalseteks asjadeks.

Ka tseremooniate või kiriklike kommete üle, mille kohta pole Jumala Sõnas ei käsku ega keeldu, vaid mis on kehtestatud hea korra ja kombekuse pärast kirikus, puhkes Augsburgi usutunnistuse teoloogide vahel vaidlus.

Status controversiae

Põhivaidlus selle artikli puhul.

Põhiküsimuseks aga oli see, kas tagakiusamiste ajal ja usu tunnistamise puhul, kui evangeeliumi vaenlased ei nõustu meiega õpetuse osas, võib vastaste pealekäimisel ning nõudmisel puhta südametunnistusega taastada uuesti mõned tühistatud tseremooniad, mis on iseenesest ebaolulised ning mille kohta pole ei Jumala käsku ega keeldu, ning nõustuda seeläbi nendega tseremooniate ja väärtusneutraalsete asjade osas? Üks osa ütles „jaa”, teine aga eitas seda.

Affirmativa

Õige ja tõeline õpetus ning tunnistus selle artikli kohta.

1. Selleks, et lahendada ka see vaidlus, me usume, õpetame ja tunnistame üksmeelselt, et tseremooniad ehk kiriklikud kombed, mille kohta pole Jumala sõnas ei käsku ega keeldu, vaid mis on kehtestatud ainult kombekuse ja heakorra pärast, ei ole iseenesest ja eraldivõetult jumalateenistus ega ka osa sellest. „Ilmaaegu nad teenivad mind, õpetades õpetusena inimeste käskimisi.” [Mt 15:9]

2. Me usume, õpetame ja tunnistame, et Jumala kogudusel on igal pool ja igal ajal meelevald neid tseremooniaid vastavalt olukorrale muuta, nii nagu see on Jumala kogudusele kõige kasulikum ja kosutavam.

3. Sellele vaatamata tuleb siin vältida mis tahes kergemeelsust ja tüli ning ülimalt hoolikalt säästa eelkõige nõdrausulisi [1Kr 8:9–13, Rm 14:1.13jj].

4. Me usume, õpetame ja tunnistame, et tagakiusamiste ajal, kui meilt nõutakse selget usu tunnistamist, ei tohi neis väärtusneutraalsetes asjades vaenlastele järele anda, nagu kirjutas apostel: „Vabaduseks on Kristus meid vabastanud! Seiske siis ja ärge laske endid jälle panna orjaikkesse!” [Gl 5:1] Ja: „Ärge hakake vedama võõras ikkes koos uskmatutega! Mis osadust on valgusel pimedusega?” [2Kr 6:14] Samuti: „Neile ei andnud me hetkekski järele ega alistunud, et evangeeliumi tõde ikka jääks teile.” [Gl 2:5] Sellisel juhul ei ole ju enam tegemist väärtusneutraalse asjaga, vaid evangeeliumi tõde, kristliku vabaduse ja avaliku ebajumalateenistuse kinnitamisega, aga ka nõdrausuliste segadusse ajamisest hoidumisega, kus me ei saa mingeid

mööndusi teha, vaid me peame oma usku selgelt tunnistama ja kannatama sellepärast kõike, mida Jumal meile saadab ning oma Sõna vaenlaste läbi tekitab.

5. Me usume, õpetame ja tunnistame ka, et ükski kirik ei tohi teist hukka mõista selle pärast, et ühel on vähem või rohkem väliseid tseremooniaid, mille kohta puudub Jumala Seadus, samas kui muidu ollakse õpetuse ja kõigi selle artiklite, aga ka pühade sakramentide õige kasutamise osas üksmeelel, nagu ütleb tuntud kõnekäänd: *Dissonantia ieiunii non dissolvit consonantiam fidei* – paastumise erinevused ei tohi lahutada usu üksmeelt.

Negativa

Vale õpetus selle artikli kohta.

Seepärast me heidame kõrvale ja mõistame hukka väärad ning Jumala sõnaga vastuolus olevad õpetused:

1. Et inimeste käskusid ja korraldusi kui selliseid peetakse kirikus jumalateenistuseks või selle osaks.

2. Kui neid tseremooniaid, käske ja korraldusi surutakse Jumala kogudusele peale nende kristliku vabaduse vastaselt, mis neil väliste asjade suhtes on, sunniviisil, millegi hädavajalikuna peale.

3. Samuti, et tagakiusamise ja avaliku usutunnistamise ajal võib püha evangeeliumi vaenlastele seesuguste väärtusneutraalsete asjade osas ja tseremooniatas vastu tulla või nendega nõustuda (mis kahjustab tõde).

4. Samuti, kui need välised tseremooniad ja väärtusneutraalsed asjad kõrvaldatakse, otsekui mööndes, et Jumala kogudusel polekski nagu vaba voli kasutada neist ühte või teist kristlikus vabaduses oma parima äranägemise järgi, nii nagu see on kirikule parasjagu kõige kasulikum.

XI

IGAVESEST ETTEMÄÄRATUSEST JA JUMALA VALIKUST

Selle artikli üle ei ole Augsburgi usutunnistuse teoloogide vahel avalikku vaidlust tekkinud. Et aga selle õige käsitlemise puhul on tegemist lohutust pakuva artikliga ja selleks, et selle üle tulevikus vihaseid vaidlusi ei peetaks, seletame seda ka siin kirjutises.

Affirmativa

Puhas, õige õpetus selle artikli kohta.

1. Kõigepealt tuleb tähelepanelikult kinni pidada erinevusest *praescientia* ja *praedestinatio* vahel, s.t. ettenägemise ja Jumala igavese valiku vahel.

2. Sest Jumala ettenägemine ei ole midagi muud, kui et Jumal teab kõike veel enne, kui see toimub, nagu on kirjutatud: „Aga taevas on Jumal, kes paljastab

saladusi, ja tema ilmutab kuningas Nebukadnetsarile, mis tulevasil päevil sünnib.” Taanieli 2[:28].

3. See ettenägemine puudutab ühtemoodi nii jumalakartlikke kui ka kurje inimesi, ei ole aga kurja ega ka pattude põhjuseks, mis nagu sünnitavad ülekohtu (mis lähtub algselt kuradi ja inimese kurjast, rikutud tahtest), ega ka nende rikutuse põhjuseks, milles nad on ise süüdi, vaid ainult korrastab seda ja paneb sellele piirid, kui kaua see võib kesta, ning hoolimata sellest, et see on oma loomult kuri, peab see kõik aitama kaasa Tema äravalitute õndsusele.

4. Predestinatsioon ehk Jumala igavene valik puudutab aga ainult Jumala vagasid ja armastatud lapsi, olles nende õndsuse põhjuseks, mida ta neile valmistab ning kus ta määrab ette selle, mis sinna juurde kuulub. Meie õndsus toetub sellele nii kindlalt, et „põrgu väravad ei saa sellest jagu” [Mt 16:18].

5. Seda ei tule otsida mitte Jumala salajastest plaanidest, vaid Jumala sõnast, kus see on ka ilmutatud.

6. Jumala sõna juhib meid aga Kristuse juurde, kes on „eluraamat”, kus on kirjas ja välja valitud kõik need, kes saavad igavese õndsuse osaliseks, nagu on kirjutatud: „Tema on meid Kristuses valinud enne maailma rajamist” [Ef 1:4].

7. See Kristus kutsub enda juurde kõiki patuseid ja töötab neile hingekosutust ning on tema tõsine soov, et kõik inimesed tema juurde tuleksid ja laseksid end aidata; ta pakub end neile Sõnas ja tahab, et seda kuulda võetaks ning et ei suletaks oma kõrvu ega põlataks seda Sõna ära; selleks töötab ta neile Püha Vaimu väge ja toimimist ning jumalikku abi püsijäämiseks ja igaveseks õndsuseks.

8. Seetõttu ei peaks inimesed igaveseks eluks valimise üle otsustama mitte mõistuse või Jumala Seaduse põhjal, mis viiks neid kas metsiku, ohjeldamatu, epikuurliku eluni või ajaks meeleheitele ja ärataks nende südames ohtlikke mõtteid,

millele nad ei suuda nii kaua, kui nad oma mõistuse järgi käivad, vastu seista, nii et nad mõtlevad endamisi: Kui Jumal on mind õndsuseks ära valinud, siis ei saa mind hukka mõista, isegi kui ma teen, mida ma iganes tahan; ja vastupidi: Kui ma ei ole igaveseks eluks ära valitud, siis ei aita midagi ka see, kui ma head teen – see on kõigele vaatamata asjatu.

9. Vaid seda tuleb õppida ainult pühast Kristuse evangeeliumist, kus tunnistatakse selgesõnaliselt, kuidas „Jumal on lukustanud sõnakuulmatuse alla kõik inimesed, et kõikide peale halastada” [Rm 11:32] ja ei taha, et keegi läheks hukka, vaid et kõik parandaksid meelt ja usuksid Issandasse Kristusesse [Hs 18:23; 33:11].

10. Seega, kes iganes tunneb huvi Jumala ilmutatud tahte vastu ja järgib seda korda, mille kehtestab kirjas roomlastele püha Paulus, kes enne seda kui ta Jumala igavese valiku saladusest räägib, kutsub inimesi meeleparandusele, patutunnetusele, usule Kristusesse ning kuulekusele Jumala vastu – sellele on see õpetus kasulik ja lohutust pakkuv.

11. See aga, et paljud on kutsutud ja vähesed on valitud [Mt 20:16; 22:14], ei tähenda seda, otsekui Jumal ei tahakski kõigile õndsust pakkuda, vaid selle põhjuseks on see, et inimesed kas ei võta Jumala sõna üldse kuulda, vaid põlgavad selle isepäiselt ära, sulgevad oma kõrvad ja südame ning seavad sellega takistusi Püha Vaimu tavapärasele teele, nii et see ei saa neis oma tegusid teha, või kui nad seda ka kuulevad, lasevad nad sel jälle tuulde lennata ega hooli sellest, milles pole süüdi mitte Jumal ega tema valik, vaid nende enda kurjus.

12. Ja kristlane tohib Jumala igavese valiku artikliga vaid tegelda sel määral, kui see on ilmutatud Jumala sõnas, mis esitab meile Kristust kui „eluraamatut”, mille ta avab ja ilmutab meile püha evangeeliumi kuulutuse läbi, nagu on kirjutatud: „Keda Tema aga on ette määranud, neidsamu Ta on ka kutsunud” [Rm 8:30]. Ja selles me

peame otsima Isa igavest valikut, kes on oma igavese jumaliku plaani kohaselt otsustanud, et ta ei taha õndsaks teha kedagi teist peale nende, kes tema Poega Kristust tunnevad ja tõemeeli temasse usuvad, ning heitma kõrvale kõik teised mõtted, mis ei lähtu Jumalast, vaid kurja vaenlase ässitusest, millega ta püüab nõrgestada või hoopis ära võtta meie armast lohutust, mis meil on selles õnnistust toovas õpetuses, et me teame, kuidas me oleme Kristuses ainult armust ilma ühegi meie enda teeneta igaveseks eluks ära valitud, ja et mitte keegi ei saa meid tema käest ära kiskuda, ja et ta pole seda armulikku valikut töötanud mitte ainult tühipaljaste sõnade, vaid on seda ka vandega kinnitanud ja pühade sakramentidega pitseerinud, millele me võime kõige suuremates kiusatustes mõelda, end lohutada ja kuradi põlevad nooled kustuda.

13. Sealjuures me peame ülima hoolega püüdma Jumala tahtmise järgi elada ja „kindlustama oma kutsumist“, nagu manitseb püha Peetrus [2Pt 1:10], ja toetuma eelkõige ilmutatud Sõnale: see ei saa meid petta ega teegi seda.

14. Selle lühikese Jumala igavese valiku kirjeldusega antakse Jumalale täielikult tema au, et ta päästab meid ainult halastusest, ilma meie teeneteta, „Tema tahtmise nõu järgi” [Ef 1:11]. Sealjuures ei anna see mitte kellelegi põhjust arguseks või ohjeldamatuks eluks.

Antithesis või Negativa

Vale õpetus selle artikli kohta.

Seepärast me usume ja arvame, et need, kes õpetavad Jumala armulikku valikut igaveseks eluks nii, et kurvastatud kristlased ei leia sellest lohutust, vaid et see

annab neile hoopis põhjust arguseks või meeleheitteks või kinnitab oma pattu mittekahetsevaid inimesi nende jultumuses, ei käsitle seda õpetust mitte Jumala sõna ja tahte kohaselt, vaid mõistuse järgi ja vastiku saatana ässitusel, sest mis iganes on kirjutatud, nagu ütleb apostel, on kirjutatud meile õpetuseks, et meil oleks kannatlikkuse ja Pühakirja julgustuse kaudu lootust [Rm 15:4]. Niisiis me mõistame hukka järgnevad eksiarvamused:

1. Kui õpetatakse, et Jumal ei taha, et kõik inimesed meeleparandusele tuleksid ja evangeeliumi usuksid.

2. Samuti, kui Jumal kutsub meid enda juurde, siis ei ole see tema tõsine soov, et kõik inimesed tema juurde tuleksid.

3. Samuti, et Jumal ei taha, et kõik inimesed õndsaks saaksid, vaid ta määrab nad sõltumata nende patust, ainult Jumala plaani, kavatsuse ja tahte põhjal hukatusele, nii et neil ei olegi võimalust õndsaks saada.

4. Samuti, et Jumala valiku põhjuseks ei ole ainult Jumala halastus ja Kristuse kõige püham teene, vaid ka meis endas on midagi, mille pärast Jumal on meid igaveseks eluks ära valinud.

Need kõik on teotavad ja hirmsad eksiõpetused, millega kristlastelt võetakse ära kogu nende lohutus, mis neil on pühas evangeeliumis ja pühade sakramentide tarvitamises, ning seepärast ei tohi neid Jumala kirikus sallida.

Niisugune on nende vaidlusaluste artiklite lühike ja lihtne seletus, mille üle on Augsburgi usutunnistuse teoloogide keskel mõnda aega diskuteeritud ja mida on vastuoluliselt õpetatud.

Selle põhjal on igal lihtsal kristlasel võimalik Jumala sõna ja tema lihtsa katekismuse juhatusel taibata, mis on õige ja mis mitte, sest siin ei ole esitatud mitte

ainult puhast õpetust, vaid on tagasi lükatud ja hukka mõistetud ka sellele vastupidine eksiõpetus. Nõnda on kujunenud, palju pahameelt tekitanud lõhed täielikult ületatud.

Kõikvõimas Jumal ja meie Issanda Jeesuse Kristuse Isa andku meile oma Püha Vaimu armu, et me kõik oleksime Temas ühel meelel ning püsiksime kindlalt selles kristlikus ja Talle meelepärases ühtsuses. Aamen.

XII

TEISTEST RÜHMITUSTEST JA SEKTIDEST,

mis pole kunagi Augsburgi usutunnistust vastu võtnud.

Selleks, et neid isegi mitte vaikumisi meie arvele ei kirjutataks, kuna me pole neid eelnevas seletuses kordagi nimetanud, tahame lõpuks üles lugeda ainult need artiklid, milles nad eksivad ja õpetavad vastupidiselt meie läbimõeldud kristlikule usule ja tunnistusele.

TAASRISTIJATE EKSLIKUD ARTIKLID.

Taasristijad on isekeskis mitmesse rühma jagunenud, kus üks osa toetab suuremal, teine vähemal arvul eksiarvamusi; kusjuures nende õpetus on selline, et seda ei tohi lubada ega sallida ei kirikutes ega ka riigivalitsemises ja ilmaliku võimu juures, rääkimata kodusest majapidamisest.

Kirikule vastuvõetamatud artiklid.

1. Et Kristus ei saanud oma ihu ja verd mitte Neitsi Maarjalt, vaid tõi selle taevast endaga kaasa.

2. Et Kristus ei ole tõeline Jumal, vaid tal on ainult rohkem Püha Vaimu ande kui muidu teistel vagadel inimestel.

3. Et meie õigus Jumala ees ei seisne ainult Kristuse teenes, vaid uuenemises ja seega meie enda vagaduses, milles me elame. See rajaneb suurelt osalt meie enda erilisel ja valitud vaimsusel ja see ei tähenda tegelikult mitte midagi muud kui uut munklust.

4. Et ristimata lapsed ei ole Jumala ees patused, vaid on õiged ja süütud, ning saavad oma süütusest ilma ristimata (mida neil taasristijate arvamust mööda vaja ei lähe) õndsaks, sest neil ei ole veel aru peas. Järelikult mõistavad taasristijad hukka kogu õpetuse pärispatust ja kõigest, mis sinna juurde kuulub.

5. Et lapsi ei tohi ristida enne, kui nad aru pähe võtavad ja ise oma usku suudavad tunnistada.

6. Et kristlaste lapsed on ka ilma ja enne ristimist pühad ning Jumala lapsed, sest nad on sündinud kristlikest ning usklikest vanematest. Sel põhjusel nad ei peagi lasteristimist oluliseks ega tee seda, mis on aga vastuolus Jumala selgesõnalise töötusega, mis kehtib ainult neile, kes tema lepingust kinni peavad ja seda ära ei põlga, 1Ms 17[:4-8.19–21].

7. Et see kogudus, kus leidub veel patuseid, ei ole õige kristlik kogudus.

8. Et neis templites, kus on peetud ja loetud paavstlike missasid, ei tohi jutlust kuulata ega viibida.

9. Et nende kirikuõpetajatega, kes kuulutavad evangeeliumi Augsburgi usutunnistuse kohaselt ning teevad etteheiteid taasristijate kuulutusele ja eksiarvamustele, ei tohi tegemist teha. Samuti ei tohi neid teenida ega nende heaks töötada, vaid nende eest tuleb põgeneda ja neid kui Jumala sõna väänajaid vältida.

Riigivalitsemisele vastuvõetamatud artiklid.

1. Et ülemate seisus ei ole Uues Testamendis Jumalale meelepärane elulaad.
2. Et ristiinimene ei saa hea ja puhta südametunnistusega ülema ametit pidada või täita.
3. Et kristlane ei saa vastavates olukordades ülema ametit õelate vastu kasutada, ilma et ta astuks vastu oma südametunnistusele, ning alamad ei või ülemate Jumalalt saadud võimu enda kaitseks appi kutsuda.
4. Et ristiinimene ei saa hea südametunnistusega vannet anda ega vandega oma maavalitsejale või ülemale kuulekust töötada.
5. Et ülemad ei või Uues Testamendi kohaselt kurjategijaid surmanuhtlusega karistada, ilma et nad astuksid vastu oma südametunnistusele.

Kodusele majapidamisele vastuvõetamatud artiklid.

1. Et hea südametunnistusega kristlane ei saa endal vara pidada või omada, vaid ta on kohustatud selle kogudusele andma.

2. Et hea südametunnistusega kristlane ei saa olla kõrtsmik, kaupmees või relvameister.

3. Et abikaasad võivad usu pärast teineteisest lahutada, üks võib teise maha jätta ja abielluda kellegagi, kes on tema usku.

Schwenckfeldlaste ekslikud artiklid.

1. Et kõigil neil, kes peavad Kristust ihu poolest loodud olendiks, ei ole õiget valitseva taevakuninga Kristuse tunnetust.

2. Et Kristuse ihu on ülenduses kõik jumalikud omadused nõnda omaks võtnud, et ta, Kristus, on inimesena väe, jõu, ülevuse ja kirkuse poolest Isa ning Sõnaga olemuslikult igati võrdne, nii et nüüdsest on mõlemal loomusel Kristuses ühesugune loomus, omadused, tahe ja au, ning et Kristuse ihu kuulub püha Kolmainsuse olemuse juurde.

3. Et kiriku teenimine, kuulutatud ja kuulud sõna ei ole vahendiks, mille läbi Jumal Püha Vaim inimesi õpetab ja neisse õndsakstegeva Kristuse tunnetuse, pöördumise, meelesparanduse ja uue kuulekuse toob.

4. Et ristimisvesi ei ole vahendiks, mille läbi Issand Jumal meid Jumala lasteks kinnitab ja meid uuesti sünnitab.

5. Et leib ja vein pühas Õhtusöömaajas ei ole vahenditeks, mille läbi ja millega Kristus oma ihu ja verd jagab.

6. Et ristiinimene, kes on tõeliselt Pühast Vaimust uuesti sündinud, suudab selles elus täiuslikult Jumala Seadusest kinni pidada ja seda täita.

7. Et see pole õige kristlik kogudus, kus ei toimu avalikku kiriku osadusest väljaheitmist või korrakohast protsessi kirikuvande alla panemiseks.

8. Et need Kiriku sulased, kes pole ise tõeliselt uueks saanud, uuesti sündinud, õiged ja jumalakartlikud, ei saa kaasinimestele kasulikku õpetust või õigeid ja tõelisi sakramente jagada.

Uute ariaanide eksiarvamus.

Et Kristus ei ole tõeline, olemuslik, loomulik Jumal, ühest igavesest jumalikust loomusest Jumal Isa ja Püha Vaimuga, vaid et ta on Jumal Isa suhtes alamal ja kõrval ning üksnes ehitud jumaliku ülevusega.

Antitrinitaaride eksiarvamus.

See on täiesti uus sekt, millest pole kristlaste seas varem midagi kuulnud, kus usutakse, õpetatakse ja tunnistatakse, et Isal, Pojal ja Pühal Vaimul pole ühtainsat igavest jumalikku olemust, vaid et nii nagu Jumal Isa, Poeg ja Püha Vaim on kolm eri isikut, nii on ka igal isikul omaette ja teistest jumalikest isikutest erinev olemus, mis kõik need kolm on, kas võrdse väe, tarkuse, ülevuse ja kirkusega nagu tavaliselt kolm omaette ning oma olemuselt üksteisest erinevad inimest, või on oma olemuselt ja omadustelt ebavõrdsed, nii et ainult Isa on õige ja tõeline Jumal.

Me heidame kõrvale need ja kõik nendesarnased artiklid ning eksiarvamus, mis nendega kaasneb ja neist tulenevad, ja mõistame need hukka, sest need on

ekslilikud, väärad, ketserlikud ja vastuolus Jumala sõna, kolme *Symbola*, Augsburgi usutunnistuse ja Apoloogia ja Schmalkaldeni artiklite ja Lutheri katekismustega. Neist peaksid hoiduma kõik jumalakartlikud kristlased, nii kõrgest kui ka madalast seisusest, kui neile on oma hinge päästmine ja õndsus armas.

Selleks, et see oleks meie kõigi õpetus, usk ja tunnistus, millest me viimisel päeval õiglase kohtumõistja, meie Issanda Jeesuse Kristuse ees aru anname, samuti, et me ei räägiks ega kirjutaks salaja või avalikult midagi selle vastu, vaid et meie sooviks oleks Jumala armu abil selle juurde kindlaks jääda, kirjutasime me sellele läbikaalutletult, tõelises jumalakartuses ja tema nime appi hüüdes, oma käega alla. Koostatud 29. mail 1577, Bergis.

Dr. Iacobus Andreae andis oma allkirja.

Dr. Nicolaus Selnecerus andis oma allkirja.

Dr. Andreas Musculus andis oma allkirja.

Dr. Christophorus Cornerus andis oma allkirja.

Dauid Chytraeus.

Dr. Martinus Kemnicius.

[SOLIDA DECLARATIO]

**ÜLDINE, SELGE, ÕIGE JA LÕPLIK KORDAMINE NING SELETUS
mõnede Augsburgi usutunnistuse artiklite kohta, kus on teatud ajal
mõnede teoloogide vahel esinenud vaidlusi, mis on lahendatud ning
lepitatud Jumala sõna juhatusel ning meie kristliku õpetuse
kokkuvõtliku sisu järgi.**

Kui tänu Kõigevägevama erilisele armule ja halastusele sai õpetus meie kristliku usu tähtsaimatest artiklitest, (mis olid paavstluse all kohutaval kombel inimõpetuste ja -korralduste varju jäänud), doktor Lutheri läbi, kelle mälestus olgu õnnistatud ja püha, Jumala sõna põhjal taas selgeks ja puhtaks ning paljastusid paavstlikud eksiarvamused, väärkasutused ja ebajumalateenistus, vastased aga kuulutasid selle puhta reformatsiooni uueks õpetuseks, mis olevat pealegi Jumala sõna ja kristliku elukorraldusega täielikult vastuolus, ning ründasid seda ägedalt (ja täiesti alusetult), esitades sinna juurde kujuteldamatuid valesüüdistusi ning kaebusi, lasid kristlikud kuurvürstid ja vürstid, samuti seisused, kes olid selleks ajaks püha evangeeliumi puhta õpetuse vastu võtnud ja oma kirikud Jumala sõna kohaselt ja kristlikult reformida lasknud, suurel Augsburgi riigipäeval aastal 1530 Jumala sõna alusel koostada kristliku usutunnistuse ja andsid selle üle keiser Karl V-le, millega nad tunnistasid lühidalt ja selgelt oma kristlikku usku, see tähendab, mida arvatakse ning õpetatakse kristlikes evangeelsetes kirikutes kõige tähtsamate usuartiklite kohta (ja eriti nende kohta, mis olid nende ja paavsti pooldajate vahel vaidlusi tekitanud), ja

olguigi et vastasleer suhtus sellesse halvasti, pole seda, tänu Jumalale, suudetud tänase päevani ümber lükata ega tühistada.

Sellega me tunnistame oma südamepõhjast veel kord sedasinast kristlikku ja kindlalt Jumala sõnale toetuvat Augsburgi usutunnistust, jääme kindlaks selle lihtsale, puhtale ja selgele tõlgendusele, nagu see sõnades ilmneb, ning peame nimetatud usutunnistust puhtaks kristlikuks *symbolum*'iks, millest õiged kristlased peaksid praegusel ajal Jumala sõna järel järgmisena kinni pidama. Nii nagu ka varasematel aegadel koostati Jumala kirikus mõnede suurte vaidluste puhul kristlikke *symbolum*'e ja usutunnistusi, millele puhtad õpetajad ja kuulajad südamest ning suust oma poolehoidu tunnistasid. Ja me tahame sellele korduvalt nimetatud usutunnistusele, nagu see keiser Karlile 1530. aastal esitati, Kõigevägevama armust oma elu lõpuni kindlaks jääda, ning ei selles ega ka üheski teises kirjutises pole meie taotluseks nimetatud usutunnistusest vähimaski kõrvale kalduda või mõnda teist, uut usutunnistust koostada.

Aga vaatamata sellele, et kristlik õpetus on sellessinases usutunnistuses püsinud enamjaolt vankumatuna (kui paavsti pooldajate katsed arvestamata jätta), ei saa ometi eitada, et mõned teoloogid on teatud olulistest põhiartiklitest kõrvale kaldunud ning pole kas õigele arusaamisele jõudnud või pole selle juurde jäänud, ja on proovinud neile näiteks võõraid arusaamu lisada, ning on tahtnud sealjuures ikkagi Augsburgi usutunnistusele tugineda, seda abiks võtta ja sellest kiidelda, millest on tekkinud tülikaid ja kahjulikke lõhesid puhastes evangeelsetes kirikutes; nii nagu kunagi pühade apostlite eluajal esines kohutavat ketserlust ka nende seas, kes tahtsid olla kristlased ja kiitlesid Kristuse õpetusest, sest mõned neist tahtsid Seaduse tegude läbi õigeks ja õndsaks saada, Ap 15[:1–5.10–24]; teised vaidlustasid surnute ülestõusmise, 1 Kr 15[:12]; kolmandad ei uskunud, et Kristus on tõeline igavene

Jumal; ja pühad apostlid pidid nende vastu oma jutlustes ja kirjutistes ägedalt võitlema, kuna need ülimalt tõsised eksimused ja rängad vastuolud ei jätnud ka tol ajal nii uskmatute kui ka nõdrausuliste seas suurt tüli tekitamata; ja samamoodi juubeldavad tänapäeval ka meie vastased, paavstlased, meie seas tekkinud lõhenemist nähes, ning seda ebakristlikus ja asjatus lootuses, et need erimeelsused viivad välja puhta õpetuse lõpliku hävinguni; nõdrausulistes aga tekitab see kõik segadust, osa neist kahtleb, kas nii suurte lõhede puhul saab meie õpetus puhas olla, teised aga ei tea enam, kumma poole nad neis vaidlusalustes artiklites peavad hoidma. Sest tekkinud vaidluste puhul ei ole tegemist ainult arusaamatuste või sõnatõlgendustega, nagu mõned võivad arvata, et üks pool pole teise poole seisukohtadest piisaval määral aru saanud, ja sellepärast ei seisne see vastasseis ainult mõnedes üksikutes sõnades, mis ei oma erilist tähtsust, vaid need asjad, mille üle vaieldakse, on kaalukad ja olulised ning seda laadi, et Jumala kirikus ei saa ega tohi eksliku poole seisukohti sallida, veel vähem neid vabandada või kaitsta.

Sellepärast nõuab olukorra tõsidus nende vaidlusaluste artiklite niisugust seletamist Jumala sõna ja tunnustatud kirjutiste põhjal, et iga kristlikku arusaamist omav inimene oleks võimeline ära tundma, milline seisukoht neis vaidlusalustes küsimustes on kooskõlas Jumala sõna ja kristliku Augsburgi usutunnistusega ning milline mitte, et head kristlased, kelle jaoks tõde on südameasjaks, saaksid tekkinud väärarvamustest ja -seisukohtadest hoiduda ning end nende vastu kaitsta.

Kokkuvõte, alus, reegel ja juhtnõör,

kuidas iga õpetust Jumala sõna järgi hinnata ning tekkinud
 eksiarvamusi kristlikult seletada ja lahendada.

Kuna kindlaks ja püsivaks üksmeeleks kirikus on ennekõike vaja, et oleks olemas kokkuvõtlik, üksmeelne käsitus ja vorm, millesse on Jumala Sõna põhjal lühidalt koondatud üldine õpetus, mida tunnustavad kirikud, kes õigest kristlikust usust kinni peavad, nii nagu vanal kirikul olid selleks puhuks alati oma kindlad *Symbolum*'id, ja kuna see ei tohi tugineda ühe isiku kirjutistele, vaid raamatutele, mis on koostatud, heaks kiidetud ja vastu võetud kirikute nimel, kes tunnustavad ühte õpetust ning usku; siis me kinnitame üksteisele südame ja suuga, et me ei taha koostada või vastu võtta mitte ühtegi erandlikku või uut meie usu tunnustust, vaid jääme kindlaks avalikele, üldlevinud kirjutistele ehk *symbolum*'idele või ühistele tunnustustele, nagu seda on alati kõigis Augsburgi usutunnistuse kirikutes tehtud, enne kui tulid ilmsiks lahkarvamused nende vahel, kes Augsburgi usutunnistust tunnustasid, ja kuni järgiti üksmeelselt kõikjal kõigis usuartiklites Jumala sõna puhas õpetust (nagu õnnis doktor Luther seda seletas):

1. Niisiis esmalt Vana ja Uue Testamendi prohvetlikele ning apostlikele kirjadele kui Iisraeli puhtale ja selgele allikale, mis on ainsaks õigeks juhtnööriks, millest iga õpetaja ja õpetus peab juhinduma ning mille järgi tuleb neid hinnata.

2. Ja kuna ammusest ajast on õiget kristlikku õpetust väärdõpetajate eksituste vastu Jumala Sõna põhjal puhtal ja mõistlikul viisil lühikestesse artiklitesse või peatükkidesse koondatud, jääme me, teiseks, kindlaks ka kolmele üldlevinud *symbolum*'ile, see tähendab Apostlikule, Nikaia ja püha Athanasiuse usutunnistusele, mis on lühikesed, kristlikud ja Jumala sõnale tuginevad aulised usu tunnistused, milles lükatakse selgelt ja kindlalt ümber kõik väärdõpetused, mis omal ajal kristlikes kirikutes üles olid kerkinud.

3. Kolmandaks, kuna viimastel aegadel on helde Jumal erilisest armust oma Sõna tõe armsa jumalamehe doktor Lutheri ustava teenimise läbi paavstluse kohutava pimeduse käest uuesti päevavalgele toonud ja kuna see õpetus on Jumala Sõnast lähtudes ning selle põhjal paavstluse ja ka teiste sektide eksiõpetuste vastu Augsburgi usutunnistuse artiklitesse ning peatükkidesse kokku võetud, siis me jääme kindlaks ka sellele esimesele muutmata Augsburgi usutunnistusele, mitte sellepärast, et selle koostasid meie teoloogid, vaid sellepärast, et see lähtub Jumala Sõnast ning tugineb kindlalt ja hästi Jumala Sõnale, sellisena, nagu ta aastal 1530 kirja pandi ja keiser Karl V-le mõnede kuurvürstide, vürstide ja Rooma riigi seisuste poolt üle anti kui Augsburgi reformitud kirikute ühine usutunnistus, mis on meie praeguse aja *symbolum*'iks, mille läbi meie reformitud kirikud eristuvad paavstlastest ja teistest ümberlõkatud ning hukkamõistetud sektidest ja väärdõpetustest, nii nagu see oli kombeks ka vanas kirikus, et hilisemad kirikukogud, kristlikud piiskopid ja õpetajad toetusid Nikaia usutunnistusele ja jäid sellele kindlaks.

4. Neljandaks, mis puudutab selle korduvalt nimetatud Augsburgi usutunnistuse tegelikku ja õiget mõtet, siis koostati pärast usutunnistuse esitamist põhjalik Apoloogia ja see ilmus aastal 1531 avalikult trükis, et seda usutunnistust paavstlaste vastu paremini kaitsta ja selgitada ning et Augsburgi usutunnistuse nime all ei hiiliks Jumala kirikutesse hukkamõistetud eksiarvamused ega sõandaks seal kanda kinnitada. Ja niisiis me jääme üksmeelselt kindlaks ka sellesinale Apoloogiale, kus nimetatud Augsburgi usutunnistus ei leia mitte ainult vajalikku selgitamist ja säilitamist, vaid ka Pühakirja selgete, ümberlõkkamatute tunnistustega tõendamist.

5. Viieandaks me jääme kindlaks ka artiklitele, mis esitati, kiideti heaks ja võeti vastu suurel Schmalkaldeni teoloogide kogunemisel aastal 1537. Need koostati ja trükiti esialgu selleks, et esitada need Mantua kirikukogule, või kus iganes seda ka ei

peetaks, kõrgestiaustatud kuurvürstide, vürstide ja seisuste nimel kui eespool nimetatud Augsburgi usutunnistuse selgitus, millele nad on otsustanud Jumala armust kindlaks jääda. Neis korratakse nimetatud Augsburgi usutunnistuse õpetust ja seletatakse Jumala Sõna põhjal teatud artikleid laiemalt. Sealjuures osutatakse vajalikul määral ka põhjustele, miks on paavstlikest eksiarvamustest ja ebajumalateenistusest taganatud ning miks meil ei saa sellega midagi ühist olla, samuti miks me ei saa ega kavatse paavstiga neis küsimustes kokku leppida.

6. Ja veel kuuendaks, kuna need ülimalt olulised asjad puudutavad ka tavainimesi ja ilmikuid, kes peavad kristlastena oma õndsuse pärast puhta ja vale õpetuse vahel vahet tegema, jääme me üksmeelselt kindlaks ka doktor Lutheri Väikesele ja Suurele Katekismusele, nii nagu need tal kirja on pandud ja kogutud teostesse võetud, kuna need mõlemad on kõigi Augsburgi usutunnistuse kirikute poolt heaks kiidetud, vastu võetud ja kirikutes, koolides ning kodudes avalikus kasutuses ja kuna neis on kristlik õpetus ka lihtsate ilmikute jaoks kõige õigemini ning lihtsamini kokku võetud ja seda nii palju, kui vaja, Jumala sõna põhjal seletatud.

Neid avalikke, üldlevinud kirjutisi on puhastes kirikutes ja koolides alati selle õpetuse kokkuvõtteks ja eeskujuks peetud, mida õnnis doktor Luther on Jumala Sõna põhjal oma kirjutistes paavstluse ja teiste sektide vastu silmapaistvalt esitanud ning hästi põhjendanud, ja me tahame toetuda põhjalikele seletustele tema õpetuslikes ja poleemilistes kirjutistes, just nii, nagu doktor Luther on oma kirjatööde kogutud teoste ladinakeelses eessõnas selle kohta vajaliku ja kristliku meeldetuletuse teinud ning sõnaselgelt kinnitanud eristust, nii et ainult Jumala Sõna peab olema ja jääma iga õpetuse ainsaks juhtnööriks ning reegliks, ja sellega ei tohi võrdseks pidada ühegi inimese kirjutist, vaid need kõik peavad olema sellele allutatud.

Sellega ei heideta kõrvale teisi häid, kasulikke ja laitmatuid raamatuid, Pühakirja seletusi, ekshiarvamuste kummutamisi ja õpetuslike artiklite seletusi, mida võib tarvilikeks tõlgendusteks ja seletusteks pidada ning sellistena ka kasutada, sedavõrd kui nad on kooskõlas äsjanimetatud õpetuse kujuga; me taotleme siiani meie kristliku õpetuse kokkuvõtte kohta öelduga ainult seda, et oleks olemas üksmeelne, kindel ja üldkehtiv õpetuse kuju, mida meie evangeelsed kirikud koos ja ühiselt tunnustaksid; ja et see lähtub Jumala Sõnast, siis tuleb selle põhjal ja järgi hinnata kõiki teisi kirjutisi ning otsustada, mis määral need on heakskiidetavad ja vastuvõetavad.

Põhjus, miks me loeme eespool nimetatud kirjutisi, see tähendab Augsburgi usutunnistust, Apoloogiat, Schmalkaldeni artikleid ja Lutheri Suurt ja Väikest Katekismust, meie kristliku õpetuse korduvalt nimetatud kokkuvõtteks, on selles, et neid on alati ja igal pool meie kirikutes üldkehtivaks ning üksmeelseks juhiseks peetud, samuti on neile allkirja andnud oma aja kõige silmapaistvamad ja valgustatumad teoloogid ning need on olnud kasutusel kõigis evangeelsetes kirikutes ja koolides. Lisaks sellele on kõik need, nagu eespool nimetatud, koostatud ja kirja pandud veel enne seda, kui Augsburgi usutunnistuse teoloogide vahel lahkarvamused tekkisid. Seega, kuna neid peetakse erapooletuks ning ükski vaidluse osapool ei saa ega või neid kõrvale heita, ja kuna ükski, kes ilma teeskluseta Augsburgi usutunnistust pooldab, ei vaidlusta neid kirjutisi, vaid võtab need tunnustajatena hea meelega vastu ja peab neist lugu, ei saa mitte keegi meile pahaks panna, et me seletame ja lahendame vaidlusaluseid artikleid nende põhjal. Ja nii nagu me võtame aluseks Jumala Sõna kui igavese tõe, nii me kasutame ja viitame ka neile kirjutistele kui tõe tunnustusele ning meie õigele õpetusele kindlaks jäänud esiisade üksmeelsele, õigele arusaamale.

Vaidlusaluste artiklite antiteesid või valeõpetused

Puhta õpetuse ning täieliku, püsiva ja Jumalale meelepärase üksmeele säilitamiseks kirikus ei ole vaja mitte ainult seda, et õpetataks õigesti puhast, õnnistusttoovat õpetust, vaid et mõistetakse hukka ka selle õpetuse vastased, kes jagavad teistsugust õpetust, 1Tm 3, Tt 1 [vrd. Tt 1:9, samuti 1Tm 3:9, 2Tm 2:24; 3:16]. Ustavad karjased, nagu ütleb Luther, peavad tegema ju mõlemat: lambaid karjatama või toitma ja neid huntide eest kaitsma, et nad põgeneksid võõraste häälte eest, Jh 10[:12–16.27], ning lahutaksid väärtuslikku tühisest, Jr 15[:19].

Seepärast me anname ka selle küsimuse puhul põhjaliku ja arusaadava seletuse, kuna me oleme kohustatud ja peame alati vahet tegema ühelt poolt tarbetu ning kasutu, kirikus vaid segadust tekitava ja rohkem lammutava kui ehitava jagelemise ja teiselt poolt otstarbeka vaidluse vahel, sest seal, kus tekib vaidlus, mis puudutab usuartikleid või kristliku õpetuse kõige tähtsamaid peatükke, tuleb vastupidine valeõpetus tõe päästmise huvides hukka mõista.

Ja olgugi et nimetatud kirjutised annavad jumaliku tõe vastu rõõmu ja armastust tundvale kristlikule lugejale kõigi meie kristliku usu vaidlusaluste artiklite kohta selget ja õiget juhatus: mida ta peaks vastavalt Jumala Sõnale, prohvetlikele ja apostlite kirjutistele õigeks ning tõeks pidama ja vastu võtma ning mida vale ja väärana hukka mõistma, vältima ning millest hoiduma, siis selleks, et tõe oleks veelgi arusaadavam ja selgem ning eristuks kõigist eksiarvamustest ja ei jääks tühjade sõnade taha peitu ja varjule, oleme kõige olulisemate ja kaalukamate artiklite puhul, mille üle on praegusel ajal vaidlusi tekkinud, ja eriti just nende puhul lisanud lihtsasti mõistetava ja sõnaselge seletuse, milline on ja milliseks peaks meie kirikute

üksmeelne seisukoht ning arvamus nende vaidlusaluste artiklite puhul jääma, nii et see ei oleks ilmselge ja kindel tunnistus mitte ainult meie kaasaegsetele, vaid ka meie järeltulijatele, ja nimelt:

1. Esiteks, me heidame kõrvale ja mõistame hukka kõik väärdõpetused ning eksiarvamused, mis on jumaliku Pühakirja tõelisel ja püsival alusel alguses vanas õigeusklikus kirikus kõrvale heidetud ja hukka mõistetud.

2. Teiseks, me heidame kõrvale ja mõistame hukka kõik sektid ja väärdõpetused, mis on eespool nimetatud kirjutistes kõrvale heidetud.

3. Kolmandaks, kuna selle kahekümne viie aasta jooksul on mõnede Augsburgi usutunnistuse teoloogide hulgas Interimi pärast ja muudel põhjustel ilmsiks tulnud mitmesuguseid lõhenemisi, siis me tahtsime igapähe puhul neist esitada kindlalt, puhtalt ning selgelt oma usku ja usutunnistust ning selgitada seda teesides ja antiteesides, see tähendab õige ja sellele vastandliku õpetuse kaudu, et jumaliku tõe alus oleks kõigis artiklites ilmne ning et oleksid paljastatud kõik õigustamatud, vaieldavad, kahtlustäratavad ja hukkamõistetud õpetused, kus iganes ja mis tahes raamatutes need ka ei seisaks ning kes iganes neid ka kirja poleks pannud või heaks ei tahaks kiita, et ustavalt hoiatada iga inimest ekslike seisukohtade eest, mida siin ja seal mõnede teoloogide kirjutistes levitatakse, ja et ühegi inimese autoriteet neid sellistes küsimustes ei eksitaks. Niisugusest seletusest võib kristlik lugeja igas hädas juhatust otsida ja seda ülalnimetatud kirjutiste kõrvale seada, siis saab ta kindlasti teada, et kõik see, mida on algul meie usu kokkuvõttes iga üksiku artikli kohta tunnistatud ja kuidas neid on eri aegadel seletatud ja kuidas meie neid selles kirjutises oleme korranud, ei ole mitte mingil juhul omavahel vastuolus, vaid et siin on tegemist lihtsa, muutumatu ja jääva tõega, ning et me ei hüppa sellepärast veel ühe õpetuse juurest teise juurde, nagu meie vastased ekslikult väidavad, vaid tahame, et meil oleks

võimalus jääda kord üleantud Augsburgi usutunnistuse ja selle üksmeelse, kristliku käsitlemise juurde ning püsida selles kindlalt Jumala armu läbi kõigi tekkinud eksiõpetuste vastu.

I

PÄRISPATUST

Kõigepealt tekkis mõnede Augsburgi usutunnistuse teoloogide vahel lahkavamus pärispatu küsimuses: mida see tegelikult tähendab? Üks osa väitis, et kuna „Aadama pattulangemise läbi on kogu inimloomus ja olemus täielikult rikutud”, siis nüüd, pärast pattulangemist, ongi rikutud inimloomus, substants, olemus või tema olemuse kõige silmapaistvam, ülim osa – mõistuslik hing oma kõrgeimas astmes või ülimates võimetes – pärispatt, mida nimetatakse loomuse- või isikupatuks¹⁴, sest pärispatu puhul ei ole tegemist mitte mõtte, sõna või teoga, vaid loomusega, millest kui juurest võrsuvad kõik teised patud; ja sellepärast, kuna loomus on patu läbi rikutud, ei olegi inimese loomuse või olemuse ja pärispatu vahel pärast pattulangemist mitte mingisugust erinevust.

Teine osa seevastu õpetas, et pärispatt ei ole tegelikult inimese loomus, substants või olemus, see tähendab inimese ihu või hing, mis on ja jäävad ka nüüd, pärast pattulangemist, Jumala loominguks ja looduks, vaid see on midagi inimese loomuses, ihus, hinges ja kõigis tema võimetes, ja nimelt: nende kohutav, sügav, sõnulseletamatu rikutus, nii et inimeses ei ole enam seda õigsust, milles ta alguses loodi, ja ta on surnud kõigele heale vaimsetes asjades ning on pöördunud kurja poole,

ja et sellise rikutuse ning kaasasündinud patu pärast, mis loomuses asub, saavad südames alguse kõik tegelikud patud, ja niisiis me peame vahet tegema rikutud inimloomuse ja olemuse ehk tema ihu ja hinge (mis on meis ka pärast pattulangemist Jumala looming ja loodu) ja pärispatu vahel, mille näol on tegemist kuradi tööga, mis on loomuse ära rikkunud.

See vaidlus pärispatu üle ei ole tarbetu jagelemine, vaid kui seda õpetust Jumala Sõnast lähtuvalt ja selle põhjal õigesti esitatakse ning see kõigist pelagiaanide ja manilaste eksiarvamustest lahus hoitakse, siis on Issanda Kristuse heateod ja tema kallihinnaline teene, samuti Püha Vaimu armurikas tegevus (nagu Apoloogias öeldakse) paremini tajutav ja suuremas aus. Pealegi, kui Jumala töö ja loodul inimese juures ning kuradi töö, mille läbi inimese loomus on ära rikutud, õigesti vahet tehakse, siis osutatakse sellega Jumalale au, mis on talle kohane. Selleks et seda tülküsimust kristlikult ja Jumala Sõna järgi seletada ning et säilitada õige, puhas õpetus pärispatust, tahame me õige ja sellele vastupidise õpetuse – teesides ja antiteesides – eelpoolnimetatud kirjutiste põhjal lühikeste punktidenä kokku võtta.

Esiteks vastab tõele, et kristlased ei pea patuks pidama ja tunnistama mitte ainult tegelikke Jumala käskudest üleastumisi, vaid et ennekõike tuleb patuks pidada ja tunnistada just seda kohutavat, hirmsat pärilikku tõbe, mis rikub ära kogu loomuse, jah, seda tuleb pidada lausa „põhipatuks”¹⁵, mis on kõigi tegelike pattude juur ja allikas ja mida doktor Luther nimetab “loomuse- ehk isikupatuks”, näidates sellega, et isegi kui inimene ei mõtleks, ei räägiks ega teeks midagi halba, mis on küll pärast meie esivanemate pattulangemist inimloomusele siin elus võimatu, on tema loomus ja isik sellele vaatamata patused, see tähendab pärispatu kui vaimse pidalitõve pärast

¹⁴ Natur- oder Personensünde

¹⁵ *Häuptsünde*

Jumala jaoks täielikult, läbi ja lõhki mürgitatud ning rikutud. Ja sellise rikutuse pärast ja esimese inimese pattulangemise tõttu süüdistab Jumala Seadus seda loomust või isikut ja mõistab ta hukka, nii et me oleme „loomu poolest viha”, surma ja hukatuse „lapsed” [Ef 2:3], kui meid Kristuse teene läbi sellest ei lunastata.

Teiseks on selge ja vastab tõele ka see, mida õpetab Augsburgi usutunnistuse 19. artikkel, et Jumal ei ole patu looja, algataja ega põhjustaja, vaid patt (mis kujutab endast kuradi tegu) on tulnud maailma kuradi ässitusel üheainsa inimese kaudu, Rm 5[:12], 1Jh 3[:8]. Ja ka tänapäeval ei ole rikutuse puhul Jumal meis patu loojaks ega tee meid patuseks, vaid pärispatt pärandub selles loomuses, mille Jumal ka tänapäeval inimeses loob ja teeb, isast ning emast patuse seemne kaudu ihuliku eostumise ja sündimise läbi.

Kolmandaks: seda, mida see päritav kahjustus¹⁶ endast kujutab, „ei tea ega tunne mitte ükski inimõistus”, vaid seda peab Schmalkaldeni artiklite kohaselt¹⁷ „Pühakirja ilmutusest” õppima ja „uskuma”. Apoloogias¹⁸ võetakse seesinane lühidalt kokku järgmistesse põhipunktidesse:

1. Esiteks on see päritav kahjustus süüdi selles, et me kõik oleme Aadama ja Eeva sõnakuulmatuse pärast langenud Jumala ees ebasoosingusse ja „loomu poolest viha lapsed” [Ef 2:3], nagu apostel, kirjas roomlastele 5. peatükis, tunnistas [Rm 5:12].

2. Teiseks tähendab see „paradiisis päritava õiguse“ ehk jumalanäolisuse, (mille järgi inimene alguses tões, pühaduses ja õigsuses loodi), täielikku puudumist või sellest „ilmaolemist“ ning samas ka suutmatust ja „võimetust kõigis jumalikes asjus” või nagu see kõlab ladina keeles: *Descriptio peccati originalis detrahit naturae*

¹⁶ *Erbschade*

¹⁷ [III, 1]

non renovatae et dona et vim seu facultatem et actus inchoandi et efficiendi spiritualia, see tähendab: Pärispatu kirjeldus võtab veel uuenemata loomuselt ära annid, jõu ja kogu tegevusvõime, et vaimsetes asjades midagi algatada ja sooritada.

3. Kolmandaks ei tähenda pärispatt (inimloomuses) mitte ainult täielikku hea puudumist vaimsetes, jumalikes asjades, vaid ühtlasi ka kogu loomuse ja kõigi tema võimete sügavat, kurja, kohutavat, põhjatut, läbitungimatut ja sõnulseletamatut rikutust inimeses kaotsi läinud jumalanäolisuse asemel, eriti aga hinge ülimate, silmapaistvamate võimete rikutust tema mõistuses, südames ja tahtes, nii et nüüd, pärast langemist, pärib inimene „kaasasündinud kurja olemisviisi” ja südame seesmise ebapuhtuse, „kurja himu ja kalduvuse”, et me kõik saame loomuse ja olemuse poolest Aadamalt päranduseks sellise südame, meele ja mõtted, mis on oma „ülimates võimetes ja mõistuse valguses” loomulikult „otsejoones Jumala ning tema ülima käsu vastu meelestatud ja suunatud”, see on lausa vaen Jumala vastu, eriti mis puudutab jumalikke, vaimseid asju; sest muus osas, tavaliste, väliste asjade puhul, mis alluvad mõistusele, on inimesel säilinud veel mingil määral arusaamist, jõudu ja võimeid, ehkki need on ülimalt nõrgestatud, sest ka see kõik on tollest pärilikust tõvest mürgitatud ja rikutud, nii et see kõik on Jumala jaoks täiesti kõlbmatu.

4. Pärispatu karistuseks ja nuhtluseks, mille Jumal Aadama laste ja pärispatu peale paneb, on surm, igavene hukatus, samuti „kõik muu ihulik” ja vaimne, ajalik ja igavene viletsus, „kuradi türannia ja valitsus”, nii et „inimloomus” on allutatud kuradi riigile ja „antud kuradi meelevolda ning tema riigi orjusse, kes eksitab ja meelitab kohutavate eksiarvamuste, väärdõpetuse ning muu pimedusega nii mitmeidki suuri ja tarku inimesi siin maailmas ning kisub muidu inimesi kõiksugu pahedesse”.

¹⁸ [II, 250]

5. Viidendaks: seesinane pärilik kahjustus on nii suur ja kohutav, et seda on ristitute ja usklike puhul võimalik Jumala ees ainult Issanda Kristuse pärast kinni katta ja andeks anda. Ja selle läbi rikutud inimloomust on võimalik ainult Püha Vaimu uuestisünni ja uuendamise läbi parandada, millega tehakse algust küll siin elus, mis viiakse aga lõpule alles teises elus.

Neid punkte, millele me siin ainult kokkuvõtvalt viitasime, seletatakse põhjalikumalt meie kristliku õpetuse ühise usutunnistuse ülalnimetatud kirjutistes.

Seda õpetust me peame aga sellisel kujul säilitama ja kaitsma, et see ei kalduks ei pelagiaanide ega ka manilaste poole. Sellepärast tulebki lühidalt juttu teha ka sellest, milline on antud artikli puhul vastupidine õpetus, mis meie kirikutes kõrvale heidetakse ja hukka mõistetakse.

1. Esiteks, seistes vastu vanadele ja uutele pelagiaanidele, lükatakse tagasi ja mõistetakse hukka väärad arvamused ja õpetused, nagu oleks pärispatt ainult *reatus* või süü kellegi teise üleastumise pärast, ilma meie oma loomuse rikutuseta.

2. Samuti, nagu ei olekski patused, kurjad himud patt, vaid *conditiones* või loomuse loodud ja olemuslikud omadused.

3. Või nagu ei olekski eespool nimetatud puudus ja kahjustus tegelikult ning tõeliselt Jumala ees selline patt, mille pärast inimene, kes asub väljaspool Kristust, peab olema viha ja hukatuse laps ning saatana riigis ja tema meelevaldas.

4. Samuti heidetakse kõrvale ja mõistetakse hukka alljärgnev ning teised sellesarnased pelagiaanlikud eksiarvamused, et loomus on ka pärast langemist rikkumata ja eriti just vaimsetes asjades igati hea ning puhas ja *naturalibus*, see tähendab oma loomupärastes võimetes täiuslik.

5. Või et pärispatt on ainult väliselt halb, tähtsusetu, üksik plekk või külgejäanud puudus *vel corruptio tantum accidentium aut qualitatum*, see tähendab

ainult mõnede juhuslike joonte rikutus inimloomuses, millega koos ja mille kõrval loomus säilitab oma headuse ja võimed, ka vaimsetes asjades.

6. Või et pärispatt ei olegi sellisest vaimsest heast jõust ilmajäämine või selle puudumine, vaid üksnes väline takistus selles, nii nagu magneti piserdamine küüslaugumahlaga ei võta temalt ära tema loomupärast väge, vaid on sellele ainult takistuseks, või et seesinane viga on nagu mustus palgel või värv seinal, mille saab kerge vaevaga ära pühkida.

7. Niisamuti me lükkame tagasi ja mõistame hukka ka need, kes õpetavad, et meie loomus on küll pattulangemise läbi ülimalt nõrgestatud ja rikitud, aga sealjuures ei ole see ikkagi kõigest heast, mis jumalike, vaimsete asjade juurde kuulub, täielikult ilma jäänud; samuti ei olevat nii, nagu meie kirikutes lauldakse, et „Aadama pattulangemise pärast on inimloomus ja olemus täielikult rikitud”, vaid kõigest hoolimata on inimloomuses loomuliku sündimise läbi ikkagi midagi head, olgu see siis kui tahes väike, väheldane ja tähtsusetu, nagu näiteks võimekus, oskus, suutlikkus või potentsiaal vaimseid asju algatada, ellu viia või neile kaasa aidata. Mis puudutab aga väliseid, ajalikke, maiseid asju ja mõistusele allutatud tegevust, siis seda me selgitame järgmises artiklis.

See ja teised sellesarnased meie õpetusega vastuolus olevad õpetused tuleb kõrvale heita ja hukka mõista, kuna Jumala Sõna õpetab, et rikitud loomus ei ole iseenesest vaimsetes, jumalikes asjades võimeline millekski heaks, mitte kõige vähemakski, nagu näiteks head mõtted, ja mitte ainult seda, vaid et ta ei suuda omaenda jõust Jumala ees teha mitte midagi muud kui ainult pattu, 1Ms 6[:5] ja 8[:21].

1. Teiselt poolt tuleb meie õpetust aga kaitsta ka manilaste ekslike seisukohtade vastu. Sellepärast mõistetakse hukka nii alljärgnev kui ka kõik teised

sellesarnased ekslikud õpetused: et nüüd, pärast pattulangemist, luuakse inimloomus algul puhtaks ja heaks ning seejärel valatakse pärispatt (kui midagi olemuslikku) kuradi ettevõtmisel inimloomusesse ja segatakse sellega ära, nii nagu veini sisse segatakse mürki.

Sest kuigi Aadama ja Eeva loomus loodi esialgu puhtaks, heaks ja pühaks, pole patt pattulangemise läbi nende loomusesse tulnud mitte nii, nagu manilased seda ette kujutavad, et Saatan lõi või tegi mingi kurja substantsi ja segas selle nende loomusesse. Vaid kuna inimene on Saatana eksitamise ja pattulangemise läbi Jumala kohtu otsusel karistuseks talle loodud päritavast õigusest ilma jäänud, siis on see ilmaolek või puudus, see rikutus ja kahjustus, mis on Saatana käe läbi toimunud, inimloomust, nagu ülal nimetatud, niimoodi moonutanud ja rikkunud, et nüüdsest peale pärandub seesinane puudus ja rikutus kõigi inimeste loomusele, kes on loomulikult isast ja emast alguse saanud ning sündinud. Pärast pattulangemist ei looda inimloomust enam esmalt puhtaks ja heaks, et seda siis hiljem pärispatu poolt rikkuda, vaid see seeme, millest inimene valmistatakse, on meie eostumise esimesest hetkest peale patune ja rikutud. Seega ei kujuta pärispatt endast midagi iseenesest eksisteerivat, mis asuks iseseisvalt rikutud inimloomuses või väljaspool seda, ka ei ole pärispatt rikutud inimese olemus, ihu, hing ega ka see inimene ise. Pärispattu ja selle läbi rikutud inimloomust ei saa ega tohi teineteisest sellisel viisil eristada, nagu oleks loomus ise Jumala ees puhas, hea, püha ning rikkumata, ja kuri on ainult pärispatt, mis selles asub.

2. Hukka tuleb mõista ka see manilaste eksiõpetus, millest kirjutab Augustinus, nagu ei teeks pattu mitte inimene ise kaasasündinud pärispatu pärast, vaid miski muu ja võõras inimeses, ja et sel juhul ei süüdistata Jumal ega mõista oma Seadusega hukka mitte loomust, mis on patu läbi rikutud, vaid ainult selles asuva

pärispatu, sest nagu ülal teesides, see tähendab puhta õpetuse seletuses pärispatu kohta öeldud, on kogu inimese loomus, mis loomulikul teel isast ja emast sünnib, pärispatu läbi ihu ja hinge poolest kõigis oma võimetes läbi ja lõhki, viimseni (mis puudutab paradiisis tema jaoks loodud headust, tõde, pühadust ja õigust) rikutud ja väärastunud. *Non tamen in aliam substantiam genere aut specie diversam priori abolita, transmutata est.* See tähendab: Ometi ei ole ta mitte täielikult hävinud või teiseks substantsiks muutunud, mis pole oma olemuselt identne meie loomusega ja seega mitte sama olemust kui meie.

Ja sellise rikutuse pärast süüdistab Seadus kogu meie rikutud loomust ja mõistab selle hukka, kui pattu Kristuse pärast andeks ei anta.

Kusjuures Seadus ei süüdistata ja ei mõista meie loomust hukka mitte sellepärast, et me inimesed oleme Jumala poolt loodud, vaid sellepärast, et me oleme patused ja kurjad, nii nagu ka mitte sellepärast ja mitte sedavõrd, kui meie loomus ja olemus on meis ka pärast langust Jumala tegu, looming ja loodu, vaid sellepärast ja sedavõrd, kui see on patu läbi mürgitatud ja rikutud.

Aga olgugi, et pärispatt on vaimse mürgi või pidalitõve kombel (nagu ütleb Luther¹⁹) kogu inimloomuse ära mürgitanud ja rikkunud, nii et meie rikutud loomuses ei saa ei loomus ega ka pärispatt end teineteisest silmanähtavalt eraldi seisvatena näidata või esitada, ei ole rikutud loomus või rikutud inimolemus, ihu ja hing ehk Jumala poolt loodud inimene ise (kelles asub pärispatt, mille läbi on ka loomus, olemus ehk kogu inimene rikutud) ikkagi seesama mis pärispatt, mis asub inimloomuses ehk olemuses ja mis seda rikub; nagu ka välise pidalitõve puhul ei ole ihu, mis on pidalitõves, ja pidalitõbi, mis on ihus, üks ja seesama asi, kui me tahame olla täpsed, ja nii me peame vahet tegema ka meie (Jumala poolt loodud ja alal

hoitud) loomusel, milles asub patt, ja pärispatul, mis asub loomuses, – neid kahte peab ja saab ka Pühakirja seisukohalt teineteisest eraldi seisvalt käsitleda, õpetada ja uskuda.

Ja sellest erinevusest sunnivad ja ärgitavad meid kinni pidama meie kristliku usu kõige tähtsamad artiklid. Esiteks: Loomise artiklis kinnitab Pühakiri, et Jumal ei loonud inimloomust mitte ainult enne pattulangemist, vaid et see on Jumala looming ja tegu ka pärast pattulangemist, 5 Ms 32[:6], Js 45[:11]; 54[:5]; 64[:8], Ap 17[:25.26], Ilm 4[:11].

„Sinu käed (ütleb Hiib) kujundasid ja valmistasid mind üheskoos ümberringi – ja sa neelad mu ära! Pea meeles, et sa mind oled teinud otsekui savist. Ja nüüd tahad mind jälle viia tagasi põrmu. Eks sa ole mind valanud nagu piima ja lasknud kalgendada juustu sarnaselt? Sa katsid mind naha ja lihaga ning põimisid ühte kontide ja kõõlustega. Sa andsid mulle elu ja osaduse, ja su hoolitsus hoidis mu vaimu.” Hi 10[:8–12].

„Ma tänan sind (ütleb Taavet), et olen kardetavalt imeliselt loodud. Imelised on sinu teod, seda tunneb mu hing hästi. Mu luud-kondid ei olnud peidul sinu eest, kui mind salajas tehti, kui mind kirevaks kooti maa sügavikes. Sinu silmad nägid mind juba eos. Sinu raamatusse olid kõik nad kirjutatud: kujundatud päevad, kui polnud veel ühtki neist olemas.” Ps 139[:14–16].

Koguja raamatus on kirjutatud: „Sest põrm saab jälle mulda, nõnda kui ta on olnud, ja vaim läheb Jumala juurde, kes tema on andnud.” Kg 12[:7].

Need kirjakohtad tunnistavad selgesti, et Jumal on ka pärast pattulangemist inimese Looja ning loob talle ihu ja hinge. Sellepärast ei saa rikutud inimene – ilma mingit erinevust ilmutamata – olla sama mis pärispatt, sest vastasel juhul oleks Jumal

¹⁹ WA 36:682 (Jutluses 1532.aastal)

patu Loojaks, mida tunnistas ka meie Väike Katekismus usutunnistuse esimese artikli seletuses, kus on kirjutatud: „Mina usun, et Jumal on mind koos muu looduga loonud, andnud mulle ihu ja hinge, silmad, kõrvad ja kõik ihuliikmed, mõistuse ja kõik meeled ning hoiab neid siamaani.” Ja samamoodi on Suures Katekismuses kirjutatud: „Ma pean silmas ja usun, et ma olen Jumala loodu, see tähendab, et ta on mulle andnud ihu, hinge ja elu, väikesed ja suured ihuliikmed, kõik meeled, mõistuse, aru ja nii edasi, ja hoiab neid lakkamatult.” Kusjuures see Jumala loodud olend ja tegu on patu läbi hirmsal viisil rikutud, sest see põrm²⁰, millest Jumal ka praegu inimest valmistab ja teeb, on Aadamas ära rikutud ja väärdunud ning pärandub meile sellisena.

Siinkohal peaksid kõik jumalakartlikud südamed mõtlema Jumala sõnulseletamatule heldusele, et ta ei heida seda rikutud, väärdunud ja patust *massa*?t otsekohe tulle, vaid valmistab ja teeb sellest meie praeguse inimloomuse, mis on patu läbi hirmsal viisil rikutud, selleks et ta saaks selle oma armsa Poja läbi pattudest puhastada, seda pühitseda ja õndsaks teha.

See erinevus avaldub kõnesolevas artiklis ümberlükkamatul ja ilmselgel viisil, sest pärispatt ei lähtu Jumalast ja Jumal ei ole patu looja või algataja. Pärispatt ei ole Jumala loodu või tegu, vaid kuradi tegu. Kui meie ihu ja hinge loomusel ning olemusel, mis on pärispatu läbi rikutud, ja pärispatul, mille läbi see loomus on rikutud, ei oleks mingit vahet, siis järelduks sellest, et Jumal, kuna ta on meie loomuse looja, on loonud ja teinud ka pärispatu, mis sellisel juhul kujutaks endast ka tema tegu ja loodut, või et kuna patt on kuradi tegu, siis on Saatan ka meie loomuse, meie ihu ja hinge looja, nii et kui meie rikutud loomus oleks ilma mingi vaheta patt, siis ta peakski olema Saatan tegu või loodu, – need mõlemad järeldused on aga vastuolus

²⁰ *massa*

meie kristliku usu artikliga. Sellepärast siis, et vahet teha kuradi teo ning Jumala loodu ja teo vahel inimese juures, me ütleme, et see, et inimesel on ihu ja hing, see on Jumala looming. Ja niisamuti on Jumala tegu see, et inimene on võimeline mõtlema, rääkima, midagi tegema ja toimima, sest „tema sees meie elame ja liigume ja oleme”, Ap 17[:28]. See aga, et meie loomus on rikutud ja mõtted, sõnad ning teod on kurjad, on algselt Saatana tegu, kes on patu läbi Jumala teo Aadamas niimoodi ära rikkunud, et see pärandub meile kõigile edasi.

Teiseks: Lunastuse artiklis tunnistab Pühakiri veenvalt, et Jumala Poeg on meie inimloomuse – ilma patuta – nii omaks võtnud, et ta on meile, oma vendadele, kõiges sarnane, välja arvatud patt, Hb 2:[17]. *Unde veteres dixerunt: Christum nobis fratribus suis consubstantialem esse secundum assumptam naturam, quia naturam, quae, excepto peccato, eiusdem generis, speciei et substantiae cum nostra est, assumpsit, et contrariam sententiam manifeste haereseos damnarunt.* See tähendab: Sellepärast on kõik varasemate aegade õigeusklikud õpetajad arvanud, et Kristus on oma inimloomust mööda meie, oma vendadega, olemuslikult üks, kuna ta on endale võtnud inimloomuse, mis on meie inimloomusega nii olemuse kui ka kõigi olemuslike omaduste poolest (ainult patt välja arvatud) täielikult identne, ja nad on vastupidise õpetuse ilmse väärõpetusena hukka mõistnud.

Kui nüüd rikutud inimloomuse või olemuse ja pärispatu vahel poleks mitte mingit erinevust, siis peaks sellest järelduma, et Kristus kas ei võtnud endale meie loomust, kuna ta ei võtnud omaks pattu, või kui ta võttis endale meie loomuse, siis võttis ta omaks ka patu – mis mõlemad on vastuolus Pühakirjaga. Kuna aga Jumala Poeg võttis endale meie inimloomuse, ja mitte pärispatu, siis on selge, et inimloomus ja pärispatt ei ole ka pärast langemist üks ja seesama, vaid neid peab teineteisest eristama.

Kolmandaks: Pühitsuse artiklis tunnistab Pühakiri, et Jumal peseb, puhastab ja pühitseb inimest patust ja et Kristus lunastab oma rahva nende pattudest. Niisiis ei saa inimene ise olla patt, sest Jumal võtab Kristuse pärast inimese oma armu vastu, pattu aga põlgab ta igavesest ajast igavesti. Sellepärast on ebakristlik ja kohutav kuulda, et Püha Kolmainsuse nimel ristitakse, pühitsetakse ja lunastatakse pärispattu, aga ka teisi sellesarnaseid väiteid, mida kohtab uute manilaste kirjutistes, mille tsiteerimisega me ei taha lihtinimesi pahandada.

Neljandaks: Ülestõusmise artiklis tunnistab Pühakiri, et just seesama meie ihu substants tõuseb surnuist üles, kuid ilma patuta, ja et seesama hing on ning jääb meile ka igaveses elus alles, kuid ilma patuta.

Kui nüüd meie rikutud ihu ja hinge ning pärispatu vahel poleks mingit vahet, siis järelduks sellest, vastuolus selle kristliku usu artikliga, kas see, et meie ihu ei tõusegi viimsel päeval surnuist üles ja et meil ei ole igaveses elus sedasama ihu ja hinge substantsi, vaid on teine substants (või teine hing), kuna me oleme seal ilma patuta, või see, et ka patt tõuseb surnuist üles ning on ja jääb igaveses elus äravalitutesse alles.

Selle kõige põhjal on selge, et see õpetus (koos kõigega, mis sellega kaasneb ja sellest järeldub) tuleb hukka mõista, sest siin väidetakse ja õpetatakse, et pärispatt ongi rikutud inimese loomus, substants, olemus, ihu ja hing, nii et meie rikutud loomuse, substantsi ja olemuse ning pärispatu vahel polegi mingit vahet. Meie kristliku usu kõige tähtsamad artiklid tunnistavad ju kindlalt ja veenvalt, miks saab ja tuleb kinni pidada vahest inimese patu läbi rikutud loomuse või substantsi ja pärispatu vahel, millega ja mille läbi inimene on rikutud. Ja selle vaidlusasja kohta käiva õpetuse ja sellele vastandliku õpetuse (teesides ja antiteesides) lihtsaks selgituseks,

mis puudutab põhiküsimusi, piisab nüüd siinkohal sellest, sest me ei pea mitte põhjalikku diskussiooni, vaid käsitleme artikkelhaaval kõige olulisemaid punkte.

Mis aga puudutab mõisteid ja väljendusviise, siis on kõige parem ja kindlam silmas pidada ning järgida õige sõnakasutuse eeskujut, nagu see antud artikli puhul Pühakirjas ja eespoolnimetatud raamatutes esineb.

Samuti tuleb sõnasõja vältimise huvides hoolsalt ning erinevusi esile tuues seletada *aequivocationes vocabulorum*, see tähendab sõnu ja väljendeid, mida rakendatakse ja kasutatakse mitmes tähenduses. Nii näiteks kui öeldakse: Jumal loob inimese loomuse, siis mõistetakse sõna „loomus” all inimese olemust, ihu ja hinge. Kuid sageli nimetatakse loomuseks ka mõne asja olemisviisi või tema rikutust: mao loomuseks on see, et ta hammustab ja levitab mürki. Samamoodi ütleb Luther, et patt ja patu tegemine on rikutud inimese olemisviisi ja loomus.

Niisiis tähendab pärispatt tegelikult meie loomuse sügavat rikutust, nagu seda kirjeldatakse ka Schmalkaldeni artiklites. Mõnikord aga haaratakse sellesse mõistesse kaasa ka *concretum* või *subjectum*, see tähendab inimene ise oma ihu ja hingega, milles asub ja peitub patt, sest et inimene on patu läbi rikutud, mürgitatud ja patune, nagu ütleb Luther: „Sinu sünn, sinu loomus ja kogu sinu olemus on patt, (see tähendab) patune ja rüve.”²¹

Luther seletab, et ta mõistab loomusepatu, isikupatu ja olemusliku patu all seda, et patt ei ole mitte ainult sõnad, mõtted ja teod, vaid et pärispatu läbi on põhjalikult ja täielikult rikutud kogu inimese loomus, isik ja olemus.

Mis aga puudutab ladinakeelseid mõisteid *substantia* ja *accidens*, siis tuleb tavalistest inimestest koosnevat kirikut nende kasutamisest avalikes jutlustes säästa, sest lihtinimesele on seesugused mõisted tundmatud. Kui aga neid mõisteid kasutavad

õpetatud mehed isekeskis olles või nende juuresolekul, kelle jaoks sellised mõisted pole tundmatud, nii nagu seda tegid Eusebius, Ambrosius ja eriti just Augustinus, aga ka teised silmapaistvad kirikuisad, kui neil oli vaja seda õpetust väärdõpetajate vastu kaitsta, siis võtavad nad ette *immediatus divisio*, see tähendab sellise jaotuse, kus nende kahe vahel ei jää mingit muud võimalust, nii et kõik olemasolev peab olema kas *substantia*, see tähendab iseseisev olemus, või *accidens*, see tähendab juhuslik omadus, mis ei eksisteeri iseenesest olemuslikuna, vaid mõnes teises iseseisvas olemuses, millest teda on võimalik eraldada. Sellist jaotust kasutavad ka Cyrillos ja Basileios.

Ja kuna üks teoloogia kaheldamatuist ja ümberlökkamatuist põhitõdedest on muuhulgas see, et iga *substantia* või iseseisev olemus, sedavõrd kui ta kujutab endast substantsi, on kas Jumal ise või Jumala tegu ja looming, siis on Augustinus oma paljudes kirjutistes manilaste vastu koos kõigi tõeliste õpetajatega hästi läbimõeldult ja täie tõsidusega mõistnud hukka ning lükanud tagasi väite: *Peccatum originis est substantia vel natura*, see tähendab pärispatt on inimese olemus või loomus, ja teda järgides on kõik õpetatud ja mõistlikud mehed läbi aegade olnud arvamusel, et see, mis ei eksisteeri iseenesest ega ole mõne teise iseseisva loomuse osa, vaid asub mõnes teises asjas muutuval kujul, ei ole *substantia*, see tähendab midagi iseseisvat, vaid *accidens*, see tähendab midagi juhuslikku. Nii oli Augustinusel kombeks kõnelda järgmisel viisil: Pärispatt ei ole loomus ise, vaid *accidens vitium in natura*, see tähendab juhuslik puudus ja kahjustus loomuses. Ja enne selle riiu puhkemist räägiti ka meie koolides ja kirikutes täiesti vabalt ja pahaaimamatult samamoodi, järgides loogika reegleid, ja sellepärast ei ole ei doktor Luther ega keegi teine meie puhaste evangeelsete kirikute õigetest õpetajatest seda eales laitnud.

²¹ WA 12:403, 9 (jutlus aastast 1523)

Niisiis, kuna on ümberlukkamatu tõde, et kõik olemasolev on kas *substantia* või *accidens*, see tähendab kas iseseisev olemus või midagi juhuslikku selles, nagu eespool olevates kiriku õpetajate tunnistustes lühidalt osutatud ja tõestatud, ning ükski mõistlik inimene ei ole selles kunagi kahelnud: siis, kui keegi küsiks, kas pärispatt on *substantia*, see tähendab see, mis eksisteerib iseenesest ja mitte milleski teises, või *accidens*, see tähendab see, mis ei eksisteeri iseenesest, vaid milleski teises ja ei saa iseenesest eksisteerida ega olla, peab iga inimene otse ja keerutamata tunnistama, et pärispatt ei ole *substantia*, vaid on *accidens*.

Sellepärast ei ole see, kui Jumala sulased pidevalt kahtlevad, kas pärispatt on *substantia* või *accidens* ja kas see on ikka tegelikult õige, kui me neid niimoodi nimetame, Jumala kirikutele selles vaidlusküsimuses püsiva rahu saavutamisel sugugi abiks, vaid erimeelsused kasvavad ja kinnistuvad sellest veelgi.

Niisiis, kui me tahame kirikuid ja koole sellest pahameelt tekitavast ning ülimalt kahjulikust vaidlusest välja aidata, siis on vaja, et igal inimesel oleks sellest küsimusest selge pilt.

Kui aga edasi küsida, mida pärispatt *accidens*'ina endast kujutab, siis see on omaette küsimus, mida ei suuda ükski filosoof, paavsti pooldaja, sofist, ühesõnaga ükski inimõistus, olgu ta siis nii terane kui tahes, õigesti seletada, vaid kogu arusaamine ja seletus saab lähtuda ainult Pühakirjast, mis tunnistab, et pärispatu puhul on tegemist inimloomuse sõnulseletamatu kahjustuse ja rikutusega, nii et temasse ning kõigisse tema sisemistesse ja välistesse jõududesse ei ole alles jäänud mitte midagi puhast ega head, vaid kõik on täiesti rikutud, nii et inimene on pärispatu pärast Jumala ees tõepoolest vaimselt surnud ja ta on ka kõigi oma võimete poolest heale surnud.

See sõna *accidens* ei püsenda iseenesest pärispattu, kui seda seletatakse Jumala Sõna kohaselt, nii nagu doktor Luther oma 1. Moosese raamatu kolmanda peatüki

ladinakeelses kommentaaris täie tõsidusega pärispatu pisendamise vastu kirjutab, vaid see sõna teenib ainult eesmärki osutada erinevusele Jumala ja kuradi teo vahel, millest üks on meie loomus, vaatamata sellele, et ta on rikutud, ja teine patt, mis asub Jumala teos ning kujutab endast selle kõige sügavamat ja sõnul väljendamatu rikutust.

Ka Luther on selles seoses kasutanud nii sõna *accidens* kui ka sõna *qualitas*, ja pole neid kõrvale heitnud, seejuures on ta aga erilise tõsiduse, suure innukuse ja ülimalt hoolega selgitanud ning igale inimesele näidanud, milline kohutav omadus ja *accidens* see on, mis mitte ainult ei rüveta inimloomust, vaid on selle nii sügavalt ära rikkunud, et sellesse ei ole enam midagi puhast või rikkumatut jäänud, nagu ta ütleb 90. Psalmi kohta: *Sive igitur peccatum originis qualitatem sive morbum vocaverimus, profecto extremum malum est non solum pati aeternam iram et mortem, sed ne agnoscere quidem, quae pateris*. See tähendab: Hoolimata sellest, kas me nimetame pärispatu omaduseks või tõveks, on tegemist ikkagi äärmusliku kahjustusega, nii et me ei ole sunnitud mitte ainult Jumala igavest viha ja igavest surma kannatama, vaid et me ei saa isegi aru, mida me kannatame. Ja veel kord kommentaaris 1. Moosese raamatu 3. peatüki kohta: *Qui isto veneno peccati originis a planta pedis usque ad verticem infecti sumus, siquidem in natura adhuc integra ACCIDERE*. See tähendab: Me oleme pärispatu mürgiga pealaest jalatallani mürgitatud, sest et see toimus meiega veel täiuslikus loomuses.

II

VABAST TAHEST EHK INIMESE VÕIMETEST

Kuna vaba tahte asjus ei ole lahkarvamisi esinenud mitte ainult meie ja paavsti pooldajate vahel, vaid ka mõnede Augsburgi usutunnistuse teoloogide enda vahel, siis tahame kõigepealt selgeks teha tegeliku vaidlusküsimuse.

Sest kõrvale jättes selle, et inimest koos oma vaba tahtega võib näha ja käsitleda neljas erinevas seisundis, ei ole praegu küsimus mitte selles, milline oli tema seisund enne pattulangemist, ega selles, milleks ta on võimeline pärast pattulangemist ja enne pöördumist väliste, maist elu puudutavate asjade puhul, samuti ka mitte selles, milline vaba tahe tal on vaimsete asjade puhul, pärast seda kui ta Püha Vaimu läbi uuesti sünnib, kui see tema üle valitseb või kui ta surnuist üles tõuseb. Vaid põhiküsimuseks on üksnes see, milleks on uuesti sündimata inimese aru ja tahe võimeline talle pattulangemise järel alles jäänud jõust tema pöördumise ning uuestisünni juures, kui meile kuulutatakse Jumala Sõna ja kui meile pakutakse Jumala armu. Kas ta on võimeline end sellele armule ette valmistama, seda vastu võtma ning sellele oma jah-sõna ütlema? See on küsimus, mille üle mõned teoloogid Augsburgi usutunnistuse kirikutes mitmete aastate vältel on vaielnud.

Nimelt arvas ja õpetas üks osa neist, et hoolimata inimese suutmatusest omaenda jõust, ilma Püha Vaimu armuta Jumala käskusid täita, Jumalat tõemeeli usaldada, karta ja armastada, on tal enne uuestisünni ikkagi nii palju loomupärast jõudu alles, et ta saab end mingil määral armule ette valmistada ning oma jah-sõna anda, ehkki see on väga nõrk; kui sellele aga ei lisandu Püha Vaimu armu, siis ei suudaks ta midagi korda saata, vaid peaks selles võitluses alla jääma.

Samamoodi on ka vanad ja uued usufanaatikud õpetanud, et Jumal teostab inimese pöördumise ning juhib ta õndsakstegevale Kristuse tunnetusele, kasutamata selleks ühtegi vahendit või instrumenti loodu seast, see tähendab ilma Jumala Sõna välise kuulutamise ja kuulmiseta, oma Vaimu läbi.

Mõlema seisukoha vastu on puhtad Augsburgi usutunnistuse õpetajad õpetanud ja väitnud, et inimene on meie esimeste vanemate pattulangemise läbi niimoodi rikutud, et ta on jumalikes, meie pöördumist ja hingeõndsust puudutavates asjades loomupäraselt pime; kui kuulutatakse Jumala Sõna, siis ta ei mõista seda ega saagi mõista, vaid peab seda narruseks; niisamuti ei tule ta iseenesest Jumala juurde, vaid on ja jääb Jumala vastu vaenulikuks, kuni ta Püha Vaimu väes kuulutatud ja kuulnud Sõna läbi, puhtalt armust, ilma tema enda kaasabita, pöördub, uuesti sünnib ning usklikuks ja uueks saab.

Selle vaidlusaaja kristlikuks seletuseks ja Jumala armu läbi lahendamiseks tema Sõna põhjal on meie õpetus, usk ja tunnistus järgmine:

Nimelt, et vaimsetes ja jumalikes asjades ei ole uuesti sündimata inimese mõistus, süda ja tahe võimelised omaenda loomupärase võimetega millestki aru saama, midagi uskuma, vastu võtma, mõtlema, tahtma, algatama, korda saatma, tegema, toimima ega millelegi kaasa aitama, vaid nad on kõigele heale täielikult surnud ja rikutud, nii et pärast langemist ja enne uuestisündi pole inimese loomusesse alles jäänud ega seal säilinud mitte kübekestki vaimseid võimeid, millega ta võiks end ise Jumala armule ette valmistada või pakutavat armu vastu võtta ja selleks valmis olla või ise selle poole pöörduda või sellele pühenduda, või et ta oleks omaenda jõust võimeline millegagi oma pöördumisele, olgu tervenisti või poolenisti, või väheselgi või tühisemalgi määral, mõjuma, midagi tegema, toimima, kaasa aitama, „iseenda seest” [2Kr 3:5], vaid ta on patu ori, Jh 8[:34], ja kuradi vang, kes teda juhib, Ef 2[:2], 2Tm 2[:26]. Sellepärast on loomupärasel vabal tahtel, vastavalt tema väärdunud olemusele ja loomusele, jõudu ning jaksu ainult selleks, mis on Jumalale vastumeelt.

Seda artikli alguses püstitatud põhiküsimuse ja *status controversiae* seletust ning peamist vastust kinnitavad ja toetavad järgmised põhjendused Jumala Sõnast,

mille puhul me teame, et isegi kui need on kõrgile mõistusele ja filosoofiale vastumeelt, „Jumala juures on ju praeguse maailma tarkus totrus” [1Kr 3:19], ja et usuartiklite üle tohib otsustada ainult Jumala sõnast lähtuvalt.

Esiteks, ehkki inimese mõistusel või loomulikult intellektil on säilinud tuhm tunnetuse sädemeke sellest, et Jumal on olemas, niisamuti ka Seaduse õpetusest, Rm 1[:19–21.28.32], on ta ikkagi sedavõrd asjatundmatu, pime ja rikutud, et kui ka kõige targemad ja haritumad inimesed maa peal loevad või kuulevad evangeeliumi Jumala Pojast ja igavese õndsuse töötusest, ei suuda nad ometi seda omaenda jõust mõista, haarata, aru saada ega uskuda ja tõeks pidada, vaid mida suurema hoolikuse ja tõsidusega nad asjasse suhtuvad, püüdes neid vaimseid asju oma mõistusega haarata, seda vähem nad mõistavad või usuvad ning peavad seda kõike narruseks ja väljamõeldiseks, kuni Püha Vaim neid valgustab ja õpetab, 1 Kr 2[:14]: „Aga hingeline inimene ei võta vastu midagi, mis on Jumala Vaimust, sest temale on see totrus ja ta ei suuda taibata, sest seda tuleb käsitada vaimset.” 1 Kr 1[:21]: „Sellepärast, et maailm Jumala tarkuse varal ei tundnud ära Jumalat tarkuse abil, oli Jumala meelepärast päästa totra jutluse kaudu need, kes usuvad.” Ef 4[:18]: Need inimesed (kes ei ole Jumala Vaimu läbi uuesti sündinud) elavad oma tühises meeles, „olles mõtlemise poolest pimedusse sattunud ning võõrdunud Jumala elust neis pesitseva teadmatuse tõttu ja nende meele kalkuse tõttu.” Mt 13[:13.11]: „Nad vaadates ei näe ja kuuldes ei kuule ega mõista. Teile on antud taibata taevariigi saladusi.” Rm 3[:11j]: „Ei ole mõistjat, ei ole Jumala otsijat. Nad kõik on kaldunud kõrvale, üksiti kõlbmatuks läinud, ei ole lahkett inimest, ep ole ühtainsatki.” Ühesõnaga Pühakiri nimetab loomulikku inimest vaimsetes ja jumalikes asjades pimeduseks, Ef 5[:8], Ap 26[:18], Jh 1[:5]: „Ja valgus paistab pimeduses (s.t. pimedas maailmas, mis ei tunne Jumalat ega arvesta temaga), ja pimedus ei ole seda taibanud.”

Niisamuti õpetab Pühakiri, et inimene ei ole oma pattudes mitte ainult nõrk ja haige, vaid on täielikult surnud, Ef 2[:1.5], Kl 2[:13].

Nii nagu inimesel, kes on ihulikult surnud, ei ole võimalik end ise, oma jõust maise elu tagasisaamiseks ette valmistada või kohandada, nii ei ole ka inimesel, kes on pattudes vaimselt surnud, võimalik end oma jõust vaimse ja taevaliku õiguse ning elu saavutamisele kohandada või suunata, ilma et ta oleks Jumala Poja läbi patusurmast vabaks ja elavaks tehtud.

Seega võtab Pühakiri inimese loomupäraselt mõistuselt, südameelt ja tahtelt ära kõlblikkuse, sobilikkuse, võime ja suutlikkuse vaimsetes asjades iseenesest midagi head ja õiget mõelda, aru saada, suuta, algatada, tahta, ette võtta, teha, toimida või kaasa aidata. 2 Kr 3[:5]: „Asi pole nii, et ma kõlbaksin iseenesest juba midagi oma teeneks lugema, just nagu iseenda seest, vaid mu kõlvulisus pärineb Jumalalt.” Rm 3[:12]: „Nad kõik on kaldunud kõrvale, üksiti kõlbmatuks läinud.” Jh 8[:37]: „Minu sõna ei mahu teisse.” Jh 1[:5]: „Ja pimedus ei ole seda taibanud.” 1 Kr 2[:14]: „Aga hingeline inimene ei võta vastu midagi,” või nagu see tegelikult kreeka keeles kõlab, ei haara, ei võta omaks midagi, „mis on Jumala Vaimust”, see tähendab ei ole võimeline vaimseid asju haarama, „sest temale on see totrus ja ta ei suuda taibata.” Veel vähem suudab ta tõeliselt evangeeliumi uskuda või sellele oma jah-sõna anda ning seda tõele vastavaks pidada. Rm 8[:7]: Liha, see tähendab loomupärase inimese mõtteviis on „vaen Jumala vastu, sest ta ei alistu Jumala Seadusele – jah, ta ei võigi seda.” Kokku võttes on igavesti tõde see, mida ütleb Jumala Poeg: „Minust lahus ei suuda te midagi teha.” [Jh 15:5] Ja Paulus, Fl 2[:13]: „Sest Jumal on see, kes toimetab teis sedagi, et te tahate ja toimite Tema meele järgi.” See armas mõte pakub kõigile jumalakartlikele kristlastele, kes tunnevad ja kogevad oma südames väikest sädemekest ja igatsust Jumala armu ning igavese õndsuse järele, väga suurt lohutust,

sest nad teavad, et Jumal on süüdanud nende südames tõelise jumalakartlikkuse alge ja tahab neid selles suures nõtruses jätkuvalt kosutada ning aidata, et nad püsiksid lõpuni õiges usus.

Siia kuuluvad ka kõik pühakute palved, milles nad paluvad, et Jumal neid õpetaks, valgustaks ja pühitseks. Just sellega nad tunnistavad, et nad ei suuda seda, mida nad Jumalalt paluvad, saavutada omaenda loomupärasest jõust, nii nagu Taavet palub ainuüksi 119. Psalmis enam kui kümme korda, et Jumal annaks talle arusaamist tema jumaliku õpetuse õigeks mõistmiseks ja õppimiseks. Ja niisuguseid palveid kohtab ka Pauluse kirjades, Ef 1[:17j], Kl 1[:9–11], Fl 1[:9j]. Need palved ja sõnad meie teadmatuses ning võimetuses ei ole meile ette kirjutatud mitte sellepärast, et me muutuksime Jumala Sõna lugemise, kuulamise ja tähelepanemise vastu laisaks ning loiuks, vaid sellepärast, et me kõigepealt tänaksime Jumalat selle eest, et ta on meid oma Poja läbi teadmatuses pimeduses ja surma vangistuses vabaks teinud ning ristimise ja Püha Vaimu läbi uuesti sünnitanud ja valgustanud.

Pärast seda, kui Jumal on ristimises oma Püha Vaimu läbi süüdanud ja loonud õige Jumala- ja usutunnetuse alge, peame teda lakkamatult paluma, et ta kannaks meis – sellesinase Vaimu ja oma armu läbi ning Jumala sõna igapäevase lugemise ning õppimise kaudu – selle usu ja oma taevalike armuandide eest hoolt, tugevdaks neid päevast päeva ja hoiaks neid kuni lõpuni välja. Sest kui meile pole kooliõpetajaks Jumal ise, siis ei ole meil võimalik uurida ja õppida mitte midagi sellist, mis oleks Talle meelepärane ning meile ja teistele õnnistust toov.

Teiseks tunnistab Jumala sõna, et tavalise, uuesti sündimata inimese mõistmisvõime, süda ja tahe ei ole jumalikes küsimustes mitte ainult Jumalast täielikult ära pööratud, vaid on Jumala vastu ja kõige kurja poole pööratud ning väärastunud. Samuti ei ole need mitte ainult nõrgad, jõuetud, võimetud ja heale

surnud, vaid on pärispatu ka läbi nii armetult väärastunud, mürgitatud ja rikutud, et inimene on oma olemisviisilt ja loomuselt üdini kuri ning Jumalale sõnakuulmatu ja temaga vaenujalal, seevastu aga kõige suhtes, mis on Jumalale vastumeelt ja tema vastu, on ta iseäranis võimekas, elav ja aktiivne. 1Ms 8[:21]: „Inimese südame mõtlemised on kurjad ta lapsepõlvest peale.” Jr 17[:9]: „Süda on petlikum kui kõik muu ja äärmiselt rikutud” ehk väärastunud ning täis häda ja viletsust, „kes suudab seda mõista?” Seda kirjakohta seletab Paulus, Rm 8[:7]: „Liha seiramine on vaen Jumala vastu.” Gl 5[:17]: „Liha himustab ju Vaimu vastu ja Vaim liha vastu, need on ju teineteise vastased.” Rm 7[:14]: „Ma tean küll, et Seadus on vaimust, mina aga lihast, müüdnud patu alla.” Ja sealt edasi: „Ma tean ju, et minus – see tähendab: minu lihas – ei ole head. Sisemise inimese poolelt,” kes on Püha Vaimu läbi uuesti sündinud, „ma rõõmutsen Jumala Seaduse üle, oma liikmeis näen aga teist seadust, mis sõdib vastu minu mõistuse seadusele ja aheldab mind patu seadusega, mis on mu liikmeis” [Rm 7:18.22j].

Nii et, kui loomupärane ehk lihalik vaba tahe sõdib pühas Pauluses ja teistes uuestisündinutes ka pärast uuestisündi vastu Jumala Seadusele, siis enne uuestisündi on see veelgi rohkem vastu Jumala Seadusele ja tahtele, millest on ilmselge, nagu artiklis päripatust pikemalt seletatud, millele me lühiduse huvides viitame, et vaba tahe ei suuda omaenda loomupäraste võimete poolest täide viia ei oma pöördumist, õigust ja õndsust või sellele kaasa aidata, ega ka järgida ja uskuda Püha Vaimu, kes pakub talle evangeeliumi läbi Jumala armu ja õndsust, või talle oma jah-sõna anda, vaid sõdib kaasasündinud kurjast ja mässumeelsest olemisviisist vastu Jumalale ja tema tahtele, kui Jumala Vaim teda ei valgusta ja tema üle ei valitse.

Sellepärast võrdlebki Pühakiri uuesti sündimata inimese südant kõva kiviga [Hs 36:26, Jr 5:3], mis ei anna puudutusele järele, vaid paneb sellele vastu, ja

tahumata puutüki [Ho 6:5] ning metsiku, taltsutamata loomaga [Ps 73:22, Tn 5:21], mitte et inimene poleks pärast pattulangemist enam mõistuslik olend või et ta pööratakse Jumala poole ilma Jumala Sõna kuulamise ja tähelepanemiseta või et ta ei oleks välistes, maistes asjades võimeline head või kurja mõistma ega neid vabatahtlikult tegema või tegemata jätma.

Sest, nagu ütleb Luther 91. Psalmi kommentaaris: „Maistes ja välistes asjatoimetustes, mis puudutavad elatise teenimist ja ihulikke vajadusi, on inimene taiplik, mõistlik ja üsna tegus, vaimsetes ja jumalikes asjades aga, mis puudutavad hinge õndsust, on inimene nagu soolasammas, nagu Loti naine, nagu puutükk ja kivi, nagu elutu kuju, mis ei vaja ei silmi ega suud, meeli ega südant, sest selline inimene ei näe ega tunneta Jumala kohutavat, raevukat viha patu ja surma üle, vaid elab oma enesekindluses edasi, ka teadlikult ja tahtlikult, ning satub seeläbi tuhandetesse ohtudesse ja viimaks igavesse surma ja hukatusse. Ja siis ei aita ei palumine, anumine, manitsemine ega ka ähvardamine ja vaidlemine – selle inimese puhul läheb kogu õpetamine ja kuulutus tühja”, kuni Püha Vaim teda valgustab, pöördumisele toob ja tema uuesti sünnitab, milleks pole loodud ükski kivi ega puutükk, vaid üksnes inimene. Sest hoolimata sellest, et Jumal on oma õiglase karmi kohtuga langenud kurjad vaimud täielikult ja igavesti hukka mõistnud, soovib ta oma erilisest puhtast halastusest ikkagi, et vaene, langenud ja rikutud inimloomus oleks taas võimeline osa saada ja saakski osa pöördumisest, Jumala armust ja igavesest elust, seda küll mitte omaenda loomulikust, tegelikust oskusest, suutlikkusest või võimekusest, sest see oleks isekas vaen Jumala vastu, vaid üksnes armust, Püha Vaimu armuliku, mõjusa toimimise läbi. Ja seda nimetab doktor Luther *capacitas*, mida ta selgitab järgmiselt: „*Quando patres liberum arbitrium defendunt, capacitatem libertatis eius praedicant, quod scilicet verti potest ad bonum per gratiam Dei et fieri revera liberum, ad quod*

creatum est.” See tähendab: Kui kirikuisad kaitsevad vaba tahet, siis räägivad nad sellest, et see on suuteline vaba olema sellisel viisil, et Jumala armu läbi on võimalik ta hea poole pöörata ja tõepoolest, nagu ta ka algselt oli loodud, vabaks teha.²² Samas vaimus kirjutab oma Teises raamatus Julianuse vastu ka Augustinus.

Aga enne seda, kui Püha Vaim inimest valgustab, pöörab, uuesti sünnitab, uuendab ja kaasa tõmbab, suudab inimene ise omaenda loomupäraste võimete poolest vaimsetes asjades ning enda pöördumise ja uuestisünni juures niisama vähe korda saata, teha või kaasa aidata kui kivi, puutükk või savi.

Isegi kui ta saab oma ihuliikmeid talitseda ja evangeeliumi kuulata ning mingil määral ka tähele panna, samuti sellest rääkida, nagu seda variseride ja silmakirjateenrite puhul näha on, peab ta seda ometi narruseks ja ei suuda seda uskuda. Niisiis on ta veel hullem kui puutükk, sest kui Püha Vaim temas tegev ei ole ning temas usku ja teisi Jumalale meelepäraseid voorusi ning sõnakuulekust ei läida ega loo, on ta Jumala tahte suhtes vaenulik ja on selle vastu.

Ja kolmandaks: Pühakiri ei omista pöördumise, Kristusesse uskumise, uuestisünni, uuendamise ega millegi muu puhul, mis kuulub selle kõige tegeliku alguse ja teostuse juurde, loomupärase vaba tahte inimlikele võimetele ei suurt, poolikut ega vähest, isegi mitte kõige väiksemat osa, vaid kirjutab selle *in solidum*, see tähendab täielikult üksnes jumaliku toimimise ja Püha Vaimu arvele, nagu ütleb ka Apoloogia.

Mõistus ja vaba tahe suudavad “mingil määral väliselt ausat elu elada”, kuid uuestisünni, sisemiselt uue südame, meele ja hinge saamise teeb võimalikuks ainult Püha Vaim; ta avab mõistuse ja südame, et need mõistaksid Pühakirja ja paneksid Sõna tähele, nagu ütleb Luuka 24[:45]: „Siis Ta avas nende meelemõistuse kirju

²² Viide Lutheri *Contra malignum Joh. Eccii iudicium defensio*. WA 2:647, 28-31

mõista.” Samuti Ap 16[:14]: „Ka üks jumalakartlik naine, Lüüdia nimi, kuulas, ja Issand avas tema meele, et ta pani tähele, mida Paulus rääkis.” „Jumal on see, kes toimetab teis sedagi, et te tahate ja toimite Tema meele järgi”, Fl 2[:13]. Ta annab meelearandust, Ap 5[:31]; 2. Tm 2[:25] Ta annab usku, Fl 1[:29]: „Sest teile ei ole ju kingitud ainult armu uskuda [Kristusesse].” Ef 2[:8]: „See on and Jumalalt.” Jh 6[:29]: „See’p see ongi Jumala tegu, et te usute Temasse, kelle Ta on läkitanud.” Ta annab arusaaja südame, nägevad silmad ja kuulvad kõrvad, 5Ms 29[:3], Mt 13[:15]. Ta on uuestisünni ja uuendamise Vaim, Tt 3[:5]. Ta võtab ära kõva kivist südame ja annab asemele uue, pehme lihase südame, et nad käiksid tema määruste järele, Hs 11[:19], 36[:26]; 5. Moosese 30[:6]; Ps 51[:12]. Ta loob meid „Kristuses Jeesuses heade tegude tegemiseks”, Ef 2[:10], ja teeb meist uue loodu, 2 Kr 5[:17]; Gl 6[:15]. Ja kokkuvõtvalt: „Iga hea and” tuleb Jumalalt, Jk 1[:17]. Ükski ei saa tulla Kristuse juurde, „kui teda ei tõmba Isa”, Jh 6[:44]. „Ükski ei tunne Isa, kui vaid Poeg ja see, kellele Poeg seda iganes tahab ilmutada”, Mt 11[:27]. „Keegi ei suuda öelda: „Jeesus on Issand!”, muidu kui Pühas Vaimus”, 1Kr 12[:3]. „Minust lahus ei suuda te midagi teha”, Jh 15[:5]. Ta „on teinud mind kõlblikuks”, 2Kr 3[:6]. „Mis sul on, mida sa ei oleks saanud? Aga kui sa selle oled saanud, mis sa siis kiitled, otsekui sa ei oleks seda saanud?” 1Kr 4[:7]. Just selle kirjakohta kirjutab püha Augustinus, et see veenis teda loobuma oma varasemast ekslikust seisukohast, mille ta esitas raamatu „*De praedestinatione*” 3. peatükis²³: *Gratiam Dei in eo tantum consistere, quod in praeconio veritatis Dei voluntas nobis revelatur; ut autem praedicato nobis evangelio consentiremus „nostrum esse proprium et ex nobis esse”.* Item, erravi, inquit, cum dicerem, „nostrum esse credere et velle, Dei autem dare credentibus et volentibus facultatem operandi.” See tähendab: Ma eksisin selles, kui ma arvasin, et Jumala arm

²³ De praed. III 7,MSL XLIV 964, 965

seisneb ainult selles, et Jumal ilmutab tõe kuulutuses oma tahet, see aga, et me kuulutatud evangeeliumi heaks kiidame, on meie enda tegu ja meie võimuses.

„Niisamuti“ – ütleb püha Augustinus edasi – „eksisin ma, öeldes, et evangeeliumi uskumine ja tahtmine on meie enda meelevallas, Jumala tegu on aga see, et ta annab jõudu neile, kes usuvad ja tahavad, selleks et nad saaksid midagi teha.”

See õpetus tugineb Jumala Sõnale ja Augsburgi usutunnistusele, samuti teistele ülalnimetatud kirjutistele, nagu tõendavad järgmised tunnistused.

Augsburgi usutunnistuse 20. peatükis öeldakse nii: „Inimesed väljaspool Kristust ning ilma usu ja Püha Vaimuta on kuradi meelevalla all, kes ajab inimesi mitmesugustesse ilmsetesse pattudesse. Sellepärast me õpetamegi kõigepealt usku, mille läbi antakse Püha Vaim, ja seda, et Kristus aitab meid ja kaitseb kuradi vastu” jne. Ja edasi: „Sest inimõistus ja -jõud on ilma Kristuseta kuradi vastu, kes ajab teda pattu tegema, liiga nõrgad.”

Need mõtted tunnistavad selgesti, et Augsburgi usutunnistus ei pea inimese tahet vaimsetes asjades üldse vabaks, vaid ütleb, et see on kuradi vangistuses. Kuidas ta saaks siis end omaenda jõust evangeeliumi ja Kristuse poole pöörata?

Apoloogia õpetab vaba tahte kohta järgmist: „Me ei võta aga inimese tahtelt ära vabadust. Inimese tahtel on vabadus tegude ja nende valitavate asjade osas, mida mõistus iseenele jõust haarab.” Ja edasi: „Inimeste südames ei ole ju ilma Püha Vaimuta jumalakartust, usaldust Jumala vastu, nad ei usu, et neid kuulda võetaks”, et Jumal neile patud andeks annab ja neid aitab: „sellepärast nad ongi jumalatud”.

Halb puu ei saa head vilja kanda ja ilma usuta ei saa keegi Jumalale meelepärane olla. Seega, kui me ka mööname, et meil on vabadus ja et me võime sooritada väliseid Seaduse tegusid, ei kirjuta me siiski vaba tahte arvele selliseid

vaimseid tegusid nagu tõeline jumalakartlikkus, tõeline usk Jumalasse” jne. Siin on selgesti näha, et Apoloogia ei omista inimese taatele mingit võimet hea algatamisel või sellele iseenesest kaasaaitamisel.

Schmalkaldeni artiklites²⁴ mõistetakse hukka ka järgmised ekslikud seisukohad: „Et inimesel on vaba tahe hea tegemiseks ja kurjast loobumiseks” jne. Ja edasi mõistetakse eksliku arvamusena hukka ka see, kui õpetatakse: „Väitel, et hea teo jaoks on vaja Püha Vaimu tema armuga, pole Pühakirjas alust” jne.

Lisaks sellele on Schmalkaldeni artiklites kirjutatud järgmist²⁵: „Ja selline meeleparandus kestab kristlaste juures kuni surmani, sest ta võitleb lihasse alles jäänud patuga kogu elu, nagu kinnitab püha Paulus, Rm 7[:23], et ta sõdib oma liikmete seaduse vastu jne. ja ei tee seda mitte omaenda jõust, vaid Püha Vaimu annil, mis järgneb pattude andeksandmisele. Seesama and puhastab ka meid iga päev ja ajab allesjäänud patud meist välja ning näeb vaeva inimese õigeks, puhtaks ja pühaks tegemisega.” Need sõnad ei räägi mitte midagi meie tahtest või et see toimiks uuestisündinud inimeses mingil määral iseenda jõust, vaid nad arvavad selle Püha Vaimu andide hulka, kes puhastab inimest ja teeb ta päev-päevalt järjest jumalakartlikumaks ning pühamaks, ja jätavad sellest täielikult välja meie oma jõu.

Doktor Lutheri Suures Katekismuses on kirjutatud järgmist: „Ka mina olen osa sellest kristlikust kirikust ja selle liige, osaline ning kaasosanik kõigis hüvedes, mis on selle omanduses; seeläbi Püha Vaimu poolt siia toodud ja osaliseks tehtud, et ma olen kuulnud Jumala sõna ja kuulen ka edaspidi, mis on sellesse sissepääsemise alguseks.

²⁴ [III, 1,5,10]

²⁵ [III, 3]

Sest enne kui me kirikusse jõudsime, olime me täienisti kuradi omad ega teadnud midagi Jumalast ja Kristusest. Niisiis jääb Püha Vaim kuni viimse päevani püha koguduse ehk kristlaskonna juurde. Selle läbi ta juhib meid enda juurde ning kasutab Sõna levitamiseks ja õpetamiseks. Selle kaudu ta pühitseb meid ja rohkendab meie hulka, et see päev-päevalt kasvaks ning saaks tugevamaks usus ja selle viljades” jne. Neis sõnades ei tuleta katekismus meie vaba tahet või osalust sõnagagi meelde, vaid paneb kõik Püha Vaimu arvele, ja nimelt, et ta juhib meid kuulutusameti läbi kristlaskonna hulka, kus ta pühitseb meid ja teeb, et me päev-päevalt usus ja heades tegudes edeneksime.

Ja kuigi uuestisündinud inimesed jõuavad ka juba selles elus nii kaugele, et tahavad head ja neile on meelt mööda head teha ja heategemises edeneda, ei tule see (nagu eespool nimetatud) siiski meie oma tahtest ja võimetest, vaid meis tegutseb Püha Vaim, nagu ütleb ka Paulus, et me „tahame ja toimime”, Fl 2[:13]. Samamoodi omistab ta ka kirjas efeslastele 2[:10] sellised teod ainult Jumalale, öeldes: „Sest meie oleme Tema teos, Kristuses Jeesuses loodud heade tegude tegemiseks, mis Jumal juba enne on meile valmistanud, et me käiksime nendes.”

Doktor Lutheri Väikeses Katekismuses on kirjutatud: „Mina usun, et ma ei suuda omaenda arust või jõust Jeesusesse Kristusesse, oma Issandasse, uskuda või tema juurde tulla, vaid Püha Vaim on mind evangeeliumi läbi kutsunud, mind oma andidega valgustanud, õiges usus pühitsenud ja hoidnud, nii nagu ta kutsub, kogub, valgustab, pühitseb kõiki kristlasi maa peal ning hoiab neid Jeesuse Kristuse juures ainsas õiges usus.”

Ja Meie Isa palve teise palve seletuses seisavad kirjas järgmised sõnad: „Kuidas see toimub?” See tähendab see, kui Jumalariik tuleb meie juurde. Vastus:

„Kui taevane Isa annab meile oma Püha Vaimu, et me usuksime tema armu läbi tema püha Sõna ja elaksime jumalakartlikult nii siinset maist kui ka sealset igavest elu.”

Need tunnistused kinnitavad, et me ei suuda omaenda jõust Kristuse juurde tulla, vaid Jumal peab meile andma oma Püha Vaimu, kes valgustab, pühitseb ja juhib meid sel viisil usu läbi Kristuse juurde ning hoiab meid tema juures. Meie tahtest ega kaasaaitamisest ei tehta siin juttugi.

Neile me lisame veel ühe mõtte, millele doktor Luther töötab protestatsioonis, (mille ta lisas oma suurele usutunnistusele pühast armulauast²⁶) elu lõpuni kindlaks jääda. Ta ütleb: „Niisiis heidan ma kõrvale ja mõistan puhtakujulise eksiarvamusena hukka kõik õpetused, mis ülistavad meie vaba tahet, sest need on ilmselges vastuolus meie Õnnistegija Jeesuse Kristuse abi ja armuga.

Sest kuna väljaspool Kristust on meie isandaks surm ja patt ning meie jumalaks ja valitsejaks kurat, siis ei leidu mingit jõudu ega väge, tarkust ega arusaamist, millega me saaksime end õigusele ja elule kohaseks teha või selle poole püüelda, vaid me oleme sunnitud olema patu poolt pimestatud, patu vangistuses ja kuradi omad, tegema ning mõtlema seda, mis on meelepärane neile ja vastu Jumalale ning tema Seadusele.”

Nende sõnadega ei omista doktor Luther, kelle mälestus on õnnistatud ja püha, meie vabale tahtele mingit omapoolset jõudu, millega end õigusele kohaseks teha või selle poole püüelda, vaid ta ütleb, et pimestatud ja orjastatud inimene täidab üksnes kuradi tahet ja teeb, mis on Issandale Jumalale vastumeelt. Seepärast ei ole meie tahtel inimese pöördumise juures mingit osa ja Jumal peab inimest kaasa tõmbama ja laskma tal uuesti sündida, muidu ei ole meie südames ühtki mõtet, mis iseenesest pöörduks Püha evangeeliumi poole, et sedasinast vastu võtta. Doktor Luther on

kirjutanud sellest raamatus *De servo arbitrio*, see tähendab inimese orjastatud tahtest, Erasmuse vastu ning on seda teemat hästi ja põhjalikult käsitlenud ning on sellest õpetusest kinni pidanud, ja on hiljem suurepäraselt 1. Moosese raamatu kommentaaris, eriti 26. peatüki puhul, ka veel korranud ja selgitanud. Ja sealsamas on ta puudutanud ka mõningaid teisi Erasmuse poolt algatatud vaidlusi, nagu vaidlus *de absoluta necessitate*, absoluutsest paratamatusest, etc., mida ta on igasuguse väärnimõistmise ja väänamise vastu kõige paremini ning hoolikamalt kaitsnud, näidates, kuidas ta tahab, et neid käsitataks ja mõistetakse. Ja sellele tahame ka meie toetuda ja kõiki teisi selle juurde juhatada.

Niisiis, kui väidetakse, et inimesel on nii palju jõudu, et ta suudab tahta evangeeliumi vastu võtta, end sellega lohutada, ja et inimese tahtel on pöördumises mingi osa, on meil tegemist väärä õpetusega. Seesugune ekslik arvamus on vastuolus jumaliku Pühakirjaga, Augsburgi kristliku usutunnistusega, selle Apoloogiaga, Schmalkaldeni artiklitega, Lutheri Suure ja Väikese Katekismusega ning teiste selle suurepärase ning ülimalt valgustatud teoloogi kirjutistega.

Aga kuna õpetust meie loomuliku vaba tahte jõuetusest ja kurjusest ning meie pöördumisest ja uuestisünnist, et see on ükspäinis Jumala, mitte meie enda tegu, kuritarvitavad ebakristlikult nii usufanaatikud kui ka epikuurlased, on paljud inimesed selliste kõnede pärast muutunud ohjeldamatuks ja pööraseks ning palvetamises, lugemises ja kristlikus mõtiskluses laisaks ning osavõtmatuks, öeldes, et kuna nad ei suuda omaenda loomulikust jõust Jumala poole pöörduda, osutavad nad Jumalale kõiges täielikku vastupanu või ootavad, kuni Jumal neid vägivaldselt, vastu nende tahtmist enda poole pöörab, või et kuna nad ei suuda vaimsetes asjades midagi korda saata, vaid kõik on ainult Püha Vaimu töö, ei hooli, ei kuula ega loe nad ei Sõna ega

²⁶ WA 26:502;35-503

ka sakramente, vaid ootavad, kuni Jumal valab taevast nendesse oma annid vahenditult, nii et nad võivad seda ise tõeliselt kogeda ja märgata, kui Jumal neid enda poole on pööranud.

Teised arad südamed võivad aga langeda koormavatesse mõtetesse ja kahtlusesse, et kas Jumal on neid üldse ära valinud ja tahab neile oma ande Püha Vaimu läbi jagada, sest nad ei tunne endas tugevat, põlevat usku ja südamest tulevat kuulekust, vaid hoopis nõtrust, hirmu ja viletsust.

Sellepärast me räägimegi nüüd Jumala Sõna põhjal sellest, kuidas inimene Jumala poole pöördub, kuidas ja milliseid vahendeid kasutades, ja nimelt suulise sõna ja pühade sakramentide läbi tahab Püha Vaim meis tegev olla ja meie südames tõelist meelearandust, usku ja uusi vaimseid võimeid esile tuua ning jagada, ja kuidas me peame neisse vahenditesse suhtuma ning neid kasutama.

Jumal ei taha, et keegi hukkuks, vaid et kõik pöörduksid tema poole ja leiaksid igavese õndsuse. Hs 33[:11]: „Nii tõesti kui ma elan, ei ole mul hea meel õela surmast, vaid sellest, et õel pöörduks oma teelt ja jääks ellu.” „Sest Jumal on maailma nõnda armastanud, et Ta on andnud oma ainusündinud Poja, et ükski, kes Temasse usub, ei hukkuks, vaid et tal oleks igavene elu.” [Jh 3:16]

Sellepärast laseb Jumal mõõtmatust heldusest ja halastusest avalikult kuulutada oma jumalikku, igavest Seadust ning imelist nõu meie lunastusest, see tähendab püha, õndsakstegevat evangeeliumi oma igavesest Pojast, meie ainsast Lunastajast ja Õnnistegijast Jeesusest Kristusest, mille läbi ta kogub endale inimesoo hulgast kokku oma igavese kiriku ja toob inimeste südames esile tõelise meelearanduse ning patutunnetuse, tõelise usu Jumala Pojasse, Jeesusesse Kristusesse, ja Jumal tahab ainult neid vahendeid kasutades, ja mitte kuidagi teisiti inimesi igavesele õndsusele tuua, enda juurde kutsuda, pöörata, lasta uuesti sündida ja

pühitseda, nimelt oma püha Sõna läbi, mida kuulatakse kuulutuses või loetakse, ja sakramentide läbi, mida kasutatakse tema Sõna kohaselt. 1Kr 1[:21]: „Sellepärast, et maailm Jumala tarkuse varal ei tundnud ära Jumalat tarkuse abil, oli Jumala meelepärast päästa totra jutluse kaudu need, kes usuvad.” Ap 11[:14]: „Tema [Peetrus] räägib sulle sõnu, mille läbi sina ja kogu su pere päästetakse.” Rm 10[:17]: „Usk tuleb kuulutusest, kuulutus aga Kristuse sõna kaudu.” Jh 17[:17.20]: „Pühitse neid tões: Sinu sõna on tõde. Ma ei palu üksnes nende pärast, vaid ka nende pärast, kes nende sõna läbi hakkavad minusse uskuma.”

Sellepärast hüüabki igavene Isa taevast alla oma armsa Poja ja ka kõigi nende peale, kes tema nimel meelearandust ja pattude andeksandmist kuulutavad: „Teda kuulake!” Mt 17[:5]

Seda kuulutust peavad kuulama kõik, kes tahavad õndsaks saada. Sest Jumala sõna kuulutus ja kuulamine on Püha Vaimu tööriistad, mille abil, millega ja mille läbi ta tahab inimestes jõuliselt tegev olla ning neid Jumala poole pöörata ja neis tegutseda, nii et nad tahavad ja toimivad.

Ja seda Sõna võib väliselt kuulata ja lugeda ka inimene, kes pole veel Jumala poole pöördunud ja uuesti sündinud, sest välistes asjades, nagu eespool öeldud, on inimesel ka pärast langemist teatud määral vaba tahe alles, nii et ta suudab minna kirikusse, kuulata Sõna kuulutust või mitte kuulata.

Jumal toimib selle vahendi läbi, see tähendab Sõna kuulutamise ja kuulamise läbi, ja murrab meie südame ja suunab inimest nii, et ta tunneb Seaduse kuulutuse läbi oma pattu ja Jumala viha ning kogeb südames hirmu, kahetsust ja kurvastust, ja püha evangeeliumi kuulutus pattude armurikkast andeksandmisest Kristuses ja selle tähelepanemine läidab inimeses usu sädeme, mis võtab vastu pattude andeksandmise

Kristuse pärast ja lohutab end evangeeliumi töotustega, ja sel viisil antakse südamesse püha Vaim, kes selle kõik täide viib.

Nii sõnakuulutaja istutamine ja kastmine kui ka kuulaja jooksmine ja tahtmine oleksid aga asjatud ning ei toimuks mingit pöördumist, kui sellega ei kaasne Püha Vaimu vägi ja tegevus, mis valgustab ja pöörab kuulutatud ning kuulnud Sõna läbi südame Jumala poole, et inimesed usuksid Sõna ja nõustuksid sellega.

Seetõttu ei tohi ei Sõna kuulutaja ega ka kuulaja Püha Vaimu armus ja tegevuses kahelda, vaid nad peavad olema kindlad, et kui Jumala sõna Jumala käskude ning tahte järgi puhtalt ja selgelt kuulutatakse ning kui inimesed seda hoolega ja tõsiselt kuulda võtavad ning tähele panevad, on Jumal selles kindlasti oma armuga kohal ja annab neile, nagu öeldud, seda, mida inimene ei saaks muidu, omaenda jõust, ei võtta ega anda. Sest Püha Vaimu kohalolu, tegevuse ja andide üle ei tohi ega saa ju alati otsustada *ex sensu*, kuidas ja millal süda tunneb, vaid kuna see on sageli peidetud suure nõtruse taha ja avaldub selles, siis me peame töotuse alusel ja järgi olema kindlad, et kuulutatud, kuulnud Jumala Sõna on Püha Vaimu amet ja tegu, mille läbi ta on kindlasti meie südames jõuline ja tegev, 2Kr 2[:14jj].

Kui aga inimene ei taha kuulutust kuulda võtta ja Jumala sõna lugeda, vaid põlgab Sõna ja Jumala kogudust ja sureb ja läheb oma pattudes hukka, ei saa ta end ei Jumala igavese valikuga lohutada ega tema halastust saavutada, sest Kristus, kelles me oleme ära valitud, pakub kõigile inimestele oma armu Sõnas ja pühades sakramentides ning soovib tõemeeli, et seda kuulda võetaks, ja on töotanud, et kus „kaks või kolm on minu nimel koos” ja minu püha Sõnaga tegelevad, tahab Tema „nende keskel olla” [Mt 18:20].

Kui aga selline inimene põlgab ära Püha Vaimu tööriistad ega taha kuulda Jumala sõna, siis ei ole tema suhtes sugugi ülekohtune, kui Püha Vaim teda ei

valgusta, vaid laseb tal oma uskmatuse pimedusse jääda ja hukkuda, mille kohta on kirjutatud: „Kuipalju kordi ma olen tahtnud su lapsi koguda, otsekuu kana kogub oma pesakonna tiibade alla, ent teie ei ole tahtnud?” Mt 23[:37].

Ja sellisel juhul võib küll öelda, et inimene ei ole kivi või puutükk, sest kivi või puutükk ei avalda vastupanu sellele, kes teda liigutab, ka ei mõista ega tunne ta, mis temaga tehakse, nii nagu inimene avaldab oma tahtega Issandale Jumalale vastupanu niikaua, kuni ta pöördub. Ja samamoodi vastab tõe le see, et inimene on kõigele vaatamata ka enne pöördumist mõistuslik olend, kellel on aru ja tahe, kuigi temas pole arusaamist jumalikest asjadest ega tahet millegi hea ja õnnistust toova järele. Ometi ei saa ta oma pöördumise heaks, nagu eespool öeldud, absoluutselt midagi teha ja on sellisel juhul palju hullem kui kivi ja puutükk, kuni Jumal ta patusurmast äratab, teda valgustab ning uuendab.

Ja olgugi et Jumal ei sunni inimest jumalakartlikkusele (sest nendega, kes panevad pidevalt vastu Pühale Vaimule ja sõdivad lakkamatult vastu ka tunnetatud tõe le, nagu ütleb Stephanos, Ap 7[:51] kangekaelsete juutide kohta, ei toimu pöördumist), tõmbab Issand Jumal siiski inimest, keda ta tahab enda poole pöörata, ja ta tõmbab teda sellisel viisil, et pimestatud mõistus muutub valgustatud mõistuseks ning sõnakuulmatu tahe kuulekaks tahteks. Seda nimetab Pühakiri [Ps 51:12] uue südame loomiseks.

Sellepärast ei ole õige väita, et inimeses on enne pöördumist olemas *modus agendi* ehk teatud viis jumalikes asjades midagi head ja õnnistust toovat teha. Kuna inimene on enne pöördumist “surnud üleastumistes”, Ef 2[:5], ei saa temas olla mingit jõudu jumalikes asjades midagi head teha ning järelikult ei ole temas ka *modus agendi*’t ehk viisi jumalikes asjades midagi teha. Kui aga rääkida sellest, kuidas Jumal inimeses toimib, siis on Issandal Jumalal erinev *modus agendi* toimimiseks inimeses

kui mõistuslikus olendis ja toimimiseks mõnes teises, mittemõistuslikus olendis, nagu kivis ja puutükis. Ja ikkagi ei saa inimesele enne pöördumist omistada mitte mingit *modus agendi*'t ehk viisi jumalikes asjades midagi head korda saata.

Kui aga inimene on pöördunud ja seeläbi valgustatud ning tema tahe on uueks tehtud, siis tahab inimene head (sedavõrd kui ta on uuesti sündinud või uus inimene) ja „rõõmutseb sisemise inimese poolelt Jumala Seaduse üle”, Rm 7[:22]. Ta teeb seepeale nii palju ja nii kaua head, kui palju ja kui kaua Jumala Vaim teda selles juhhib, nagu ütleb Paulus [Rm 8:14]: „Sest kõik, keda iganes Jumala Vaim juhhib, needsinased on Jumala lapsed.” Ja see Püha Vaimu juhtimine ei ole *coactio* ehk sund, vaid pöördunud inimene teeb vabatahtlikult head, nagu ütleb Taavet [Ps 110:3]: „Su rahvas on meeleldi valmis sinu vägevuse päeval.” Ja ometi jääb ka uuestisünninutesse alles see, mille kohta kirjutab püha Paulus, Rm 7[:22j]: „Sisemise inimese poolelt ma rõõmutsen Jumala Seaduse üle, oma liikmeis näen aga teist seadust, mis sõdib vastu minu mõistuse seadusele ja aheldab mind patu seadusega, mis on mu liikmeis.” Ja Rm 7[:25]: „Tähendab siis: mina ise oma mõistusega orjan küll Jumala Seadust, kuid lihaga patu seadust.” Samuti, Gl 5[:17]: „Liha himustab ju Vaimu vastu ja Vaim liha vastu, need on ju teineteise vastased, nii et teie ei saa teha seda, mida tahaksite.”

Sellest järeldub, et niipea kui Püha Vaim, nagu öeldud, teeb meis Sõna ja pühade sakramentide läbi algust uuestisünni ja uuendamisega, on kindel, et me oleme Püha Vaimu väe läbi võimelised ja kohustatud sellele kaasa aitama, ehkki suures nõtruses. See kõik ei tule aga meie lihalikust, loomulikust jõust, vaid uuest jõust ja andidest, mida Püha Vaim on meis pöördumisega alustanud. Nii manitseb püha Paulus meid selgesõnaliselt ja tõsiselt, et me, „olles kaasabilised, Jumala armu ei võtaks tuluta vastu” [2Kr 6:1]. Ja seda tuleb mõista nii, et pöördunud inimene teeb head nii palju ja nii kaua, kui palju ja kui kaua Jumal teda oma Püha Vaimuga

valitseb, suunab ning juhatab. Niipea aga kui Jumal oma armulise käe tema kohalt ära tõmbab, ei suuda ta silmapilgukski Jumalale kuulekaks jääda. Ja kui keegi nüüd tahaks seda mõista sel viisil, et pöördunud inimene toimib koos Püha Vaimuga nii, nagu kaks hobust, kes veavad koos vankrit, siis ei saa me sellega mingil juhul nõustuda, sest see kahjustab jumalikku tõde.

Seega on suur erinevus ristitud ja ristimata inimese vahel, sest püha Pauluse õpetuse kohaselt, Gl 3[:27], „kõik, kes on Kristusesse ristitud, on Kristusega rõivastatud” ja sellisena tõeliselt uuesti sündinud. Neil on nüüd *arbitrium liberatum*, see tähendab „nad on taas vabaks tehtud“, nagu ütleb Kristus [Jh 8:36], nii et nad ei ole võimelised mitte ainult Sõna kuulama, vaid seda ka heaks kiitma ja vastu võtma, ehkki suures nõtruses.

Sest kuna me saame selles elus osa ainult Vaimu esikviljadest ja meie uuestisünd ei ole täielik, vaid see on meis alles alguse saanud, kestab liha võitlus Vaimu vastu edasi ka äravalitud ja tõeliselt uuestisündinud inimestes, sest kristlastevaheline suur erinevus ei seisne ju mitte ainult selles, et üks on vaimus nõrk ja teine tugev, vaid see toimub ka iga üksiku kristlase puhul, et mõnikord ta rõõmustab Vaimus, siis on ta jälle ehmunud ja hirmul, kord on ta innukas armastuses, tugev usus ja lootuses, siis jälle külm ning nõrk.

Aga kui ristitud inimene on toiminud oma südametunnistuse vastu, on lubanud patul endas valitseda ja kurvastanud seeläbi Püha Vaimu ning jäänud temast ilma, siis ei ole küll vaja teda uuesti ristida, vaid ta peab uuesti pöörduma, nagu me oleme eespool piisavalt seletanud.

Sest on ju selge, et tõelise pöördumise juures peab arus, tahtes ja südames toimuma muutus, peab kujunema uus meelelaad, uued toimimisviisid, ja nimelt et süda mõistaks oma pattu, kardaks Jumala viha, pöörduks ära patust, tunneks ära ja

võtaks Kristuses vastu armutootuse, et tal oleksid head vaimsed mõtted, kristlik meel ja usinus, et ta võitleks liha vastu jne. Sest kui midagi sellist ei toimu või ei ole, siis ei ole ka tõelist pöördumist. Aga kuna küsimus on *de causa efficiente*, see tähendab, kes seda kõike meis teeb, kust inimene selle saab ja kuidas ta selleni jõuab, siis annab õpetus teada järgmist: kuna inimese loomupärased võimed ei suuda selles osas midagi korda saata ega sellele kaasa aidata, 1Kr 2[:4–12], 2Kr 3[:4–12], siis tuleb Jumal meile oma mõõtmatust heldusest ja halastusest vastu, laseb meile kuulutada oma püha evangeeliumi, mille läbi Püha Vaim meis pöördumise ja uuendamise läbi tahab viia, ning süütab meis oma Sõna kuulutamise ja tähelepanemise läbi usu ja teised vagad voorused, mis on ei kellegi muu kui Püha Vaimu annid ja toime; ja see õpetus juhib meie tähelepanu vahenditele, mille läbi Püha Vaim tahab seda kõike alustada ja läbi viia, samuti tuletab see meile meelde, kuidas neid ande säilitada, tugevdada ja rohkendada, ning manitseb, et seesinane Jumala arm ei oleks meis ilmaasjata, vaid et me õpiksime hoolsalt arusaamist, kui raskekaalulise patuga on tegemist, kui me Püha Vaimu sellist tegevust takistame ja sellele vastu võitleme.

Lähtudes sellest põhjalikust seletusest õpetuse kohta vabast tahtest, võime nüüd viimaks vastata ka tekkinud küsimustele, mille üle Augsburgi usutunnistuse kirikutes juba palju aastaid on vaieldud: *An homo ante, in, post conversionem Spiritui Sancto repugnet? vel pure passive se habeat? An homo convertatur ut truncus? An Spiritus Sanctus detur repugnantibus? et an conversio hominis fiat per modum coactionis?*, see tähendab: Kas inimene võitleb enne pöördumist, selle ajal ja pärast seda vastu Pühale Vaimule või kas ta ei tee üldse mitte midagi, vaid ainult talub seda, mida Jumal temas teeb? Samuti, kas inimene käitub ja on pöördumise puhul nagu puutükk? Samuti, kas Püha Vaim antakse neile, kes Talle vastu panevad? Samuti, kas pöördumine toimub sunniviisiliselt, nii et Jumal sunnib inimesi vägisi, vastu nende

tahtmist pöördumisele? jne., ja võime ära tunda, paljastada, hukka mõista ning kõrvale heita sellega vastuolus oleva õpetuse ja eksiarvamused, nagu

1. Esiteks stoikute ja manilaste arulageduse, et kõik, mis sünnib, peab ilmtingimata nii sündima, *et hominem coactum omnia facere*, see tähendab, et inimene teeb kõike sunnist lähtuvalt ja et inimese tahtel pole ka väliste tegude puhul mitte mingit vabadust ja võimeid, et teostada mingil määral välist õigust ja austusväärset kombekust ning vältida väliseid patte ja pahesid, või et inimese tahet sunnitakse välistele kurjadele tegudele, kõlvatusele, röövimisele, tapmisele jne.

2. Seejärel ka äärmuslike pelagiaanide eksiarvamuse, et vaba tahe on suuteline oma loomupärasest jõust, ilma Püha Vaimuta Jumala poole pöörduma, evangeeliumi uskuma ja südamest Jumala Seadusele kuulekas olema ning selle vabatahtliku kuulekusega pattude andeksandmise ja igavese elu ära teenima.

3. Kolmandaks paavstlaste ja skolastikute eksiarvamuse, kes muudavad selle natuke peenemaks ja õpetavad, et inimene suudab oma loomupärasest jõust heale ja oma pöördumisele alguse teha ning et Püha Vaim tõttab otsekohe sellele oma loomupärasest jõust alustatud heale appi, sest inimene on selle täideviimiseks liiga nõrk.

4. Neljandaks sünergistide õpetuse, kes väidavad, et inimene ei ole vähemalt vaimsetes asjades heale surnud, vaid on üksnes raskelt haavatud ja poolsurnud. Seepärast, hoolimata sellest, et vaba tahe on liiga nõrk, et ise algust teha ja omaenda jõust Jumala poole pöörduda ning südamest Jumala Seadusele kuulekas olla, on ometi nii, et kui Püha Vaim sellega algust teeb ja meid evangeeliumi läbi kutsub ning meile oma armu, pattude andeksandmist ja igavest õndsust pakub, on vaba tahe otsekohe võimeline Jumalale omaenda loomupärasest jõust mingil määral vastu tulema, ning kuigi vähe ja nõrgalt, panustama ja talle kaasa tegutsema, end ise Jumala armule ette

valmistama ja kohandama, sellest kinni haarama, seda vastu võtma ning evangeeliumi uskuma, ka on ta võimeline omaenda jõust selle töö jätkamisel ja säilitamisel Püha Vaimu kõrval kaasa tegutsema.

Ometi me tõestasime ju eespool pikalt, et seesugune jõud, ja nimelt *facultas applicandi se ad gratiam*, see tähendab enda loomulik ettevalmistamine armule, ei tulene mitte meie enda loomupärasest jõust, vaid üksnes Püha Vaimu tegevusest.

5. Samuti paavstide ja munkade õpetused, et inimene on selles elus, pärast uuestisündi suuteline täielikult Jumala Seadust täitma ning selle Seaduse täitmise läbi on ta Jumala ees õige ja teenib ära igavese elu.

6. Teiselt poolt tuleb täie tõsiduse ja innuga hukka mõista ka usufanaatikud – neid ei tohi Jumala kirikus mitte mingil juhul sallida –, kes kujutavad ette, et Jumal tõmbab inimest enda juurde, valgustab teda ja teeb õigeks ning õndsaks vahenditult – ilma Jumala sõna kuulamise ja pühade sakramentide kasutamiseta.

7. Niisamuti need, kes kujutavad ette, et pöördumisel ja uuestisünnis loob Jumal uue südame ning uue inimese sel viisil, et hävitab vana Aadama substantsi ja olemuse, ning eriti just tema mõistusliku hinge, ja loob hingele ei millestki uue olemuse. Selle eksiarvamuse mõistab püha Augustinus 25. Psalmi seletuses selgesõnaliselt hukka, tsiteerides Pauluse mõtet: *Deponite veterem hominem* – Teil tuleb jätta ... vana inimene jne., ja seletab seda järgmiste sõnadega: *Ne aliquis arbitretur deponendam esse aliquam substantiam, exposuit, quid esset: deponite veterem hominem et induite novum, etc., cum dicit in consequentibus: quapropter deponentes mendacium, loquimini veritatem. Ecce hoc est deponere veterem hominem et induere novum* jne. See tähendab: selleks, et keegi ei arvaks, nagu tuleks inimese substants või olemus maha jätta, on Paulus seletanud, mida vana inimese jätmine ja uue inimesega riietamine tähendab, sest järgmistes sõnades ütleb ta: „Seepärast pange

maha vale, rääkige tõtt.” Vaat see ongi vana inimese jätmine ja uue inimesega riietamine.

8. Niisamuti see, kui öeldakse ilma selgitamata, et inimese tahe sõdib enne pöördumist, pöördumise ajal ja selle järel vastu Pühale Vaimule ja et Püha Vaim antakse neile, kes Talle vastu sõdivad.

Varasemast seletusest on ju ilmselge, et kus arus, tahtes ja südames ei toimu Püha Vaimu läbi mingit muutust paremuse poole ning kus inimene ei usu tõotusse ja teda ei valmistata Jumala poolt armule, vaid ta sõdib igati Sõnale vastu, seal ei toimu ega saagi toimuda mingit pöördumist. Sest pöördumine on selline muutus inimese arus, tahtes ja südames Püha Vaimu toimimise läbi, et inimesel on võimalik selle Püha Vaimu toimimise läbi talle pakutavat armu vastu võtta. Kõik need aga, kes sõdivad Püha Vaimu toimimisele ja tegevusele kangekaelselt ning lakkamata vastu, ei saa midagi, vaid kurvastavad hoopis Püha Vaimu ja jäävad temast ilma.

Aga ka uuestisündinutesse jääb teatud vastalisus alles, mille kohta Pühakiri ütleb, et liha himustab ju Vaimu vastu [Gl 5:17], samuti, et lihalikud himud sõdivad hinge vastu [1Pt 2:11], ja et seadus mu liikmeis sõdib vastu minu mõistuse seadusele [Rm 7:23].

Seega sõdib inimene, kes pole uuesti sündinud, igati Jumalale vastu ja on täielikult patu ori. Uuestisündinud inimene rõõmustab aga sisemise inimese poolelt Jumala Seaduse üle, kuid näeb siiski oma liikmetes patu seadust, mis sõdib vastu mõistuse seadusele: niisiis teenib ta oma mõistusega Jumala Seadust, kuid oma lihaliku loomusega patu seadust, Rm 7[:22j.,25]. Sel viisil saab ja tuleb õiget arusaama põhjalikult, lihtsalt ja arusaadavalt seletada ning õpetada.

Mis puudutab aga mõtteavaldusi, kus öeldakse: *Hominis voluntas in conversione non est otiosa, sed agit aliquid*. Või: *Trahit Deus, sed volentem trahit*.

See tähendab: Inimese tahe ei ole pöördumise juures passiivne, vaid teeb ka midagi. Või: Jumal küll tõmbab, kuid ta tõmbab inimest, kes seda tahab. Siis need mõtted on võetud kasutusele selleks, et kinnitada vastupidiselt õpetusele Jumala armust loomuliku vaba tahte osa inimese pöördumise juures: seega on eespool esitatud seletuse põhjal ilmselge, et need ei sarnane terve õpetuse eeskujuga, vaid on sellega vastuolus, ja järelikult, kui tuleb juttu pöördumisest Jumala poole, siis tuleb neid igati vältida.

Sest meie rikunud tahte pöördumine, mis ei seisne milleski muus kui meie ülesäratamises vaimsest surmast, on ainult Jumala töö, nii nagu ka ülesäratamine ihuliku ülestõusmise puhul tuleb omistada ainult Jumalale, mida on eespool Pühakirja ilmselgete tunnistustega põhjalikult seletatud ja tõestatud.

Ja eespool on piisavalt kirjeldatud ka seda, kuidas Jumal muudab pöördumisel mässumeelsed ja vastalised inimesed Püha Vaimu poolse tõmbamise läbi nõusolijaks, ja et sellise pöördumise järel ei ole inimese uuestisündinud tahe igapäevases meelearanduses mitte passiivne, vaid on kaasosaliseks kõigis Püha Vaimu tegudes, mida Ta meie läbi korda saadab.

Ka siis, kui Luther ütleb, et inimene on oma pöördumise suhtes *pure passive*, see tähendab, et ta ei tee selle heaks mitte midagi, vaid üksnes talub seda, mida Jumal temas teeb, ei arva ta, et pöördumine võiks toimuda ilma jumaliku Sõna kuulutamise ja kuulamiseta, niisamuti ei arva ta, et Püha Vaim ei ärata meis pöördumise läbi uut aktiivsust ega alusta meis vaimsete tegudega, vaid ta peab silmas seda, et inimene ei suuda ega saa iseenesest või oma loomupärastest jõududest oma pöördumisele kuidagi kaasa aidata, ja et pöördumine ei ole ainult osaliselt, vaid on täielikult Püha Vaimu toimimine, and, kingitus ja töö, mida ta teostab inimese arus, tahtes ja südames oma jõu ning väe läbi Sõna abil *tanquam in subjecto patiente*, see tähendab, kus inimene ei

tee mitte midagi, vaid lihtsalt talub seda, ja mitte nii nagu kivist raiutud kuju või vaha sisse vajutatud pits, mis ei tea midagi ja ei tunne ega taha seda, vaid nii nagu eespool räägitud ning seletatud.

Kuna ka koolides eksitatakse noorsugu rängalt õpetusega meie pöördumise kolmest põhjusest Jumala ees, et kuidas need (see tähendab kuulutatud ja kuulatud Jumala Sõna, Püha Vaim ja inimese tahe) omavahel kokku sobivad: on eespool toodud kirjeldusest taas selge, et pöördumine Jumala poole on ainult Jumal Püha Vaimu töö, kes on ainsaks õigeks meistriks, kes meis midagi sellist teeb. Selleks kasutab ta oma püha Sõna kuulutust ja kuulamist, mis on talle kohased vahendid ja tööriistad. Uuesti sündimata inimese aru ja tahe ei ole aga midagi muud kui *subjectum convertendum*, see tähendab see, mis tuleb pöördumisele tuua, vaimselt surnud inimese aru ja tahe, mis pööratakse Püha Vaimu läbi ja tehakse uueks. Selles osas ei tee pöördumist vajava inimese tahe mitte midagi, vaid lubab ainult Jumalal endas toimida, kuni ta sünnib uuesti. Teiste, sellele järgnevate heade tegude puhul teeb ka tema juba Püha Vaimuga koos seda, mis on Jumalale meelepärane, viisil, mida me eespool põhjalikult kirjeldasime.

III

USUÕIGUSEST JUMALA EES

Kolmas lahkarvamus, mis mõnede Augsburgi usutunnistuse teoloogide vahel ilmnes, puudutab Kristuse- ehk usuõigust, mille Jumal arvestab vaestele patustele usu läbi armust õiguseks.

Üks osa väitis, et usuõigus, mida apostlid nimetasid Jumala õiguseks, on Jumala olemuslik õigus, mis on Kristus kui tõeline, loomulik, olemuslik Jumala Poeg ise, kes elab usu läbi äravalitud inimestes ja ärgitab neid õigust tegema ning on sellisena nende õiguseks, mille kõrval on kõigi inimeste patud nagu tilk vett suures meres.

Teised seevastu arvasid ja õpetasid, et Kristus on meie õiguseks ainult oma inimloomuse poolest.

Nende mõlema poole vastu kuulutasid ülejäänud Augsburgi usutunnistuse õpetajad üksmeelselt, et Kristus ei ole meie õiguseks mitte ainult jumaliku loomuse poolest ja ka mitte ainult inimloomuse poolest, vaid on seda mõlema loomuse poolest, sest ta on oma täiuslikus kuulekuses Jumala ja inimesena lunastanud meid meie pattudest, teinud õigeks ja õndsaks. Seega on usuõigus pattude andeksandmine, lepitamine Jumalaga ja see, et me saame Kristuse kuulekuse pärast Jumala lasteks, mis arvestatakse igale õigeusklikule õiguseks ainult usu läbi ja üksnes armust ning mille põhjal nad vabastatakse kogu nende ülekohtust.

Lisaks sellele puhkesid Interimi pärast ja muudel põhjustel veel teisedki vaidlused õigeksmõistu artikli üle, mida me seletame hiljem antiteesides, see tähendab nende eksiarvamuste loetlemise puhul, mis on vastuolus puhta õpetusega sellest artiklist.

See artikkel usus õigeksmõistmisest (nagu öeldakse Apoloogias) on „kõige olulisem kogu kristlikus õpetuses”, „ilma milleta ei ole ühelgi vaesel südametunnistusel kindlat lohutust ega võimalust Kristuse armu rikkust õigesti ära tunda”, nagu kirjutab ka doktor Luther²⁷: „Kui see üks artikkel jääb võitlustandril puhtaks, siis jääb puhtaks ja üksmeelseks ka kristlaskond ning vabaks mis tahes

lahkusust. Aga kui see ei jää puhtaks, siis ei ole võimalik ühtegi eksiarvamust ega lahkusulist tagasi tõrjuda.” Tom. 5: 159. Nimelt selle artikli kohta ütleb Paulus, et “pisut haputaignat teeb kogu taigna hapuks”. Sel põhjusel ta kasutabki selle artikli juures nii suure innu ja tõsidusega *particula exclusiva*’sid [välistavaid sõnastusi] (see tähendab sõnu nagu „ilma Seaduseta”, „ilma tegudeta”, „armust”²⁸, mis jätavad välja inimeste teod), et näidata, kuivõrd hädavajalik on selle artikli puhul puhta õpetuse esitamise kõrval ka *antithesis*’e ehk sellele vastupidise õpetuse eristamine, paljastamine ja hukkamõistmine.

Niisiis selleks, et seda vaidlusaasja Jumala sõna abil kristlikult seletada ja see tema armu läbi lahendada, esitame järgnevalt oma õpetuse, usu ja tunnistuse:

Usuõiguse kohta Jumala ees me usume, õpetame ja tunnistame üksmeelselt meie kristliku usu ja tunnistuse eespool esitatud kokkuvõtte põhjal, et vaene patune inimene mõistetakse Jumala ees õigeks, see tähendab mõistetakse kõigist tema pattudest ja igati ärateenitud hukatuse otsusest lahti ning vabaks, võetakse vastu Jumala lapseks ja igavese elu pärijaks ilma ühegi temapoolse „teeneta ja sõltumata meie väärilisusest”²⁹, samuti ilma mis tahes sellele eelneva, praeguse või sellele järgneva teota, puhtalt armust, ainult meie Issanda Kristuse ühe ja ainsa teene, täieliku kuulekuse, kibeda kannatamise, surma ja ülestõusmise pärast, kelle kuulekus arvestatakse meile õiguseks.

Neid hüvesid pakutakse meile püha evangeeliumi töötuses Püha Vaimu läbi, ja ainult usk on ainsaks vahendiks, mille läbi me saame neist kinni haarata, need vastu võtta ja enda omaks teha. Usk on Jumala and, mille läbi me tunneme õigesti ära evangeeliumi sõnas kuulutatud Kristuse, meie lunastaja, ning loodame tema peale, et

²⁷ WA XXXI, 255, 5-10

²⁸ 1Kr 5:6, Gl 5:9; Rm 3:20, 21, 28; Gl 2:16; 3:11

ainult tema kuulekuse pärast antakse meile patud armust andeks, ainult sellepärast peetakse meid Jumal Isa ees jumalakartlikuks ja õigeks ning me leiame igavese õndsuse.

Sellepärast tuleb mõista ning võtta ühe ja sellesama asjana, kui Paulus ütleb, et meid mõistetakse õigeks usu läbi, Rm 3[:28], või et usk arvestatakse meile õiguseks, Rm 4[:5]. Ja kui ta ütleb, et me saame ainult ühe vahemehe, Kristuse kuulekuse läbi õigeks, Rm 5[:19], või et õigekssaamine on selle ühe õigusteo läbi saanud kõigile inimestele eluks, Rm 5[:18]. Sest usk ei tee mitte sellepärast õigeks, et ta on nii hea tegu ja kaunis voores, vaid sellepärast, et ta haarab püha evangeeliumi töötuses kinni Kristuse teenest ja võtab selle vastu; sest see peab meie omaks saama usu läbi, kui me tahame selles õigeks saada; nii et õigus Jumala ees, mis usule või usklikele puhtalt armust osaks saab, on Kristuse kuulekus, kannatus ja ülestõusmine, millega ta pakkus Seadusele meie eest hüvitust ja maksis meie pattude eest. Aga et Kristus ei ole ainult inimene, vaid on Jumal ja inimene ühes lahutamatus isikus, siis oli ta niisama vähe allutatud Seadusele, kuna ta on Issand Seaduse üle, kui ta pidi oma isiku poolest kannatama ja surema. Sellepärast arvataksegi tema kuulekus meile õiguseks mitte ainult kannatuses ja surmas, vaid ka selles, et ta end meie asemel vabatahtlikult Seadusele allutas ja seda oma kuulekusega täitis, et Jumal annaks meile kogu selle kuulekuse pärast, mida Kristus oma tegevuse, kannatuse, elu ja surmaga meie eest oma taevase Isa vastu üles näitas, patud andeks, peaks meid jumalakartlikuks ja õigeks ning annaks meile igavese õndsuse. Seda õigust pakub Püha Vaim meile evangeeliumi läbi ja sakramentides ning see võetakse vastu ja saab meie omaks usu läbi, tänu millele leiavad usklikud lepituse Jumalaga, pattude andeksandmise, Jumala armu, lapseseisuse ja igavese elu päranduse.

²⁹ Vt. Väike Katekismus

Niisiis tähendab sõna õigeksmõistmine siin pattudest vabaks ja õigeks kuulutamist ning selle igavesest karistusest vabastamist Kristuse õiguse pärast, „mille Jumal annab usu peale”, Fl 3[:9]. Selle mõiste kasutus ning tähendus on Pühakirja Uues ja Vanas Testamendis ühesugune. Õp 17[:15]: „Õela õigeks- ja õige hukkamõistja – need mõlemad on Issanda meelest jäledad.” Js 5[:22.23]: „Häda neile, kes meelega eest annavad õiguse süüdlastele ja võtavad õiguse õigetelt!” Rm 8[:33]: „Kes võib süüdistada Jumala valituid? Jumal on see, kes õigeks teeb!” See tähendab, kes pattudest lahti mõistab ja vabastab.

Et aga mõnikord kasutatakse mõiste *iustificatio*, õigeksmõistmine, asemel mõistet *regeneratio*, uuestisünd, siis tuleb seda mõistet täpsemalt seletada, et ei toimiks usust õigeksmõistmise ärasegamist sellele järgneva uuenemisega, vaid et neid eristataks teineteisest asjakohaselt. Nimelt kasutatakse mõistet *regeneratio*, see tähendab uuestisünd, esiteks sel kombel, et see haarab endasse ühtlasi nii pattude andeksandmise ainult Kristuse pärast kui ka sellele järgneva uuendamise, mille Püha Vaim viib täide neis, kes on usu läbi õigeks mõistetud. Peale selle kasutatakse seda mõistet ka ainult *pro remissione peccatorum et adoptione in filios Dei*, see tähendab sellega peetakse silmas ainult pattude andeksandmist ja seda, et meid võetakse vastu Jumala lasteks. Selles tähenduses kasutab seda mõistet väga palju ja sageli Apoloogia, kus on kirjutatud: *Iustificatio est regeneratio*, see tähendab õigeksmõistmine Jumala ees on uuestisünd. Niisamuti on ka püha Paulus kasutanud neid mõisteid erinevas tähenduses, Tt 3[:5]: „Ta päästis meid uuestisünni pesemise ja Püha Vaimu uuendamise kaudu.”

Samas tähenduses kasutatakse mõnikord ka mõistet *vivificatio*, see tähendab elavakstegemine. Sest kui inimene mõistetakse õigeks usu läbi (mis on ainult Püha Vaimu töö), siis on see tõeline uuestisünd, sest viha lapsest tehakse Jumala laps ja ta

tuuakse seeläbi surmast ellu, nagu on kirjutatud: „Kuigi meie olime surnud vääratustes – armust teie olete päästetud!” Ef 2[:5]. Ja: „Aga usust jääb õige elama!” Rm 1[:17]. Ja uuestisünni tähenduses on seda mõistet palju ja sageli kasutatud ka Apoloogias.

Lisaks sellele tõlgendatakse seda tihti ka pühitsuse ja uuendamisena, mis järgneb usust õigeksmõistmisele, nagu seda oma raamatus „Kirikust ja kirikukogudest”, aga ka mujal on kasutanud doktor Luther.

Kui me aga õpetame, et me sünnime uuesti ja saame õigeks Püha Vaimu töö läbi, siis ei tähenda see veel, et uuestisünni järel ei oleks õigeksmõistetute ja uuestisündinute olemuses ning elus enam mingisugust ülekohut, vaid see tähendab ainult seda, et Kristus katab oma täiusliku kuulekusega kinni kõik nende patud, mis selles elus veel ikka nende loomuses peituvad. Kuid vaatamata sellele kuulutatakse ja arvatakse nad usu läbi ning Kristuse kuulekuse pärast (mida Kristus on oma sünnist kuni kõige teotavama ristisurmani meie eest Isale osutanud) jumalakartlikuks ja õigeks, isegi kui nad on oma rikutud loomuse pärast patused ja jäävad selleks kuni hauani. See ei tähenda aga veel, nagu me võiksime või peaksime ilma meelearanduse, pöördumise ja paranduseta pattudele järele andma, neisse jääma ning samamoodi jätkama.

Sest kõige eel peab käima tõeline patukahetsus, ja neile, kes on, nagu öeldud, puhtalt armust, meie ainsa vahemehe Kristuse pärast, ainult usu läbi, ilma tegude ja teeneteta Jumala ees õiged, see tähendab on armusse vastu võetud, antakse ka Püha Vaim, kes neid uuendab ja pühitseb ning äratab neis armastuse Jumala ja ligimeste vastu. Aga kuna alustatud uuenemine on selles elus ebatäiuslik ja patt elab veel ka uuestisündinute ihus, siis seisneb usuõigus Jumala ees Kristuse õiguse armulikus

ülekanndmises meile, ilma meie enda tegude osavõtuta, nii et meie patt antakse andeks ja kaetakse kinni ning seda ei arvestata, Rm 4[:6–8].

Kui me aga tahame, et artikkel õigeksmõistmisest jääks rikkumata, siis tuleb siin erilise hoolega silmas pidada seda, et usule eelnevat ja sellele järgnevat ei seostataks õigeksmõistmise artikliga, nagu kuuluks see kõik sinna juurde ja oleks seal hädavajalik, sest rääkimine pöördumisest ning rääkimine õigeksmõistmisest ei ole üks ja seesama asi. Sest mitte kõik, mis kuulub pöördumise juurde, ei kuulu ühtlasi ka õigeksmõistmise artikli juurde, millesse kuuluvad ja mille juures on vajalikud ainult Jumala arm, Kristuse teene, usk, mis seda evangeeliumi töötuses vastu võtab ja mille läbi Kristuse õigus meile üle kantakse, milles me saavutame ja jõuame pattude andeksandmisele, lepitusele Jumalaga, lapseseisusse ning igavese elu pärijaks.

Järelikult ei saa nendes, kelles pole meelearandust ja kahetsust ning kellel on kurjad kavatsused pattudesse jääda ja neis elada, olla tõelist, õndsakstegevat usku, vaid sellele peab eelnema tõeline patukahetsus, ning õige usk on tõelises meelearanduses või selle kõrval.

Ka armastus on üks viljadest, mis peab õigele usule kindlasti ja ilmtingimata järgnema, sest kui keegi ei armasta, siis on see kindel märk sellest, et ta ei ole õigeks mõistetud, vaid et ta on veel surmas või on usuõigusest taas ilma jäänud, nagu ütleb Johannes, 1Jh 3[:14]. Kui aga Paulus ütleb: „Inimene mõistetakse õigeks usu tõttu, Seaduse tegudest sõltumata” [Rm 3:28], siis viitab ta sellele, et ei eelnev patukahetsus ega ka järgnevad teod ei kuulu usust õigeksmõistmise artiklisse või selle teema juurde, sest head teod ei käi õigeksmõistmise eel, vaid nad järgnevad sellele. Enne kui inimene on võimeline häid tegusid tegema, peab kõigepealt tema isik õige olema.

Samamoodi, vaatamata sellele, et ka uuenemine ja pühitsus on vahemehe Kristuse heateod ja Püha Vaimu töö, ei kuulu need ometi Jumala ees õigeksmõistmise

artiklisse või teemasse, vaid nad järgnevad sellele, sest nad ei ole meie rikutud ihu pärast selles elus päris puhtad ja täiuslikud, nagu doktor Luther oma kaunis ja mahukas Galaatiakirja kommentaaris selle kohta hästi kirjutab, kus ta ütleb järgmist: „Me oleme igati nõus sellega, et ka armastuse ja heade tegude kohta tuleb õpetust jagada, kuid seda nii, et see toimuks sel hetkel ja selles kohas, kus see on vajalik, nagu näiteks siis, kui meil on tegemist tegudega väljaspool õigeksmõistmise artiklit. Siin on aga keskseks küsimuseks, millega meil on tegemist, see, et me ei küsi, kas me peame ka häid tegusid tegema ja armastama, vaid et kuidas on meil võimalik Jumala ees õigeks ja õndsaks saada. Ja selle peale me vastame koos püha Paulusega, et me saame õigeks „ainult usu läbi” Kristusesse, ja mitte Seaduse tegude või armastuse läbi, mis ei tähenda aga, et me heidaksime teod ja armastuse täielikult kõrvale, nagu meie vastased meile ette heidavad ja meid valelikult süüdistavad, vaid see tähendab ainult seda, et me ei lase oma tähelepanu keskse küsimuse juurest, millega meil siin tegemist on, mõne muu, asjasse mittepuutuva küsimuse juurde juhtida, nagu saatan seda hea meelelega tahaks. Seega, sel ajal ja nii kaua, kui me tegeleme õigeksmõistmise artikliga, me heidame kõrvale teod ja mõistame need hukka, sest see artikkel kujutab endast midagi sellist, mis ei kannata enda ümber mingit diskussiooni või arutelu tegude üle. Sellepärast me lahutamegi sellest küsimusest lihtsalt kogu Seaduse ja kõik Seaduse teod.” Nii palju Lutherilt.

Niisiis, et vaevatud südametunnistustel oleks kindel ja püsiv lootus ning et ka Kristuse teenele ja Jumala armule osutataks au, mis on neile kohane, õpetab Pühakiri, et usuõigus Jumala ees seisneb ainult armulikus lepituses või pattude andeksandmises, mis kingitakse meile puhtalt armust, ainult meie vahemehe Kristuse teene pärast, ning võetakse vastu ainult usu läbi evangeeliumi tõotuses. Samuti ei looda usk Jumala ees õigeksmõistmisse ei patukahetsusele ega ka armastusele või teistele voorustele, vaid

ainult Kristusele ja tema täiuslikule kuulekusele, millega ta on täitnud meie eest Seaduse nõudeid ja mis arvestatakse usklikele õiguseks.

Samamoodi ei ole ei patukahetsus ega armastus või teised vourused, vaid üksnes usk ainsaks vahendiks ja tööriistaks, millega ning mille läbi meil on võimalik kätte saada ning vastu võtta Jumala armu, Kristuse teenet ja pattude andeksandmist, mida meile evangeeliumi töötuses pakutakse.

Samuti on täiesti õige öelda, et selles elus saab usklikele, kes on usu läbi Kristusesse õigeks saanud, osaks kõigepealt usuõigus ning seejärel ka neis alguse saanud uue kuulekuse või heade tegude õigus, kuid neid kahte ei tohi omavahel ära segada või jalamaid usust Jumala ees õigeksmõistmise artiklisse kaasata. Sest kuivõrd meis alguse saanud õigus või uuenemine pole siin elus meie ihu pärast täiuslik ja puhas, ei saa inimene sellega või selle abil Jumala kohtujärje ees püsima jääda, vaid selleks on võimeline ainult Kristuse kuulekuse, kannatuse ja surma õigus, mis saab osaks usule, nii et inimene on (ka uuenemise järel, kui ta teeb juba palju häid tegusid ja elab oma elu kõige paremini) Jumalale meelepärane ning ta võetakse vastu Jumala lapseks ja igavese elu pärijaks ainult selle kuulekuse pärast.

Siia juurde kuulub ka see, millest kirjutab püha Paulus, Rm 4[:3], et Aabraham sai Jumala ees õigeks ainult usu läbi, vahemehe pärast, ilma omaenda tegude kaasabit, ja seda mitte ainult siis, kui ta esmalt ebajumalateenistusest ära pöördus ja veel häid tegusid ei teinud, vaid ka siis, kui Püha Vaim ta pärast seda uueks tegi ja arvukate suurepärase heade tegudega ehtis, 1Ms 15[:6]; Hb 11[:8]. Ja Paulus esitab, Rm 4, ka küsimuse, milles seisnes Aabrahami õigus Jumala ees, tänu millele tal oli armuline Jumal ja ta oli Jumalale igaveseks eluks meelepärane.

Ja ta vastab sellele järgmiselt: „Tollele aga, kes tööd ei tee, vaid usub Temasse, kes teeb õigeks jumalakartmatu, arvestatakse õiguseks tema usk, nõnda

nagu Taavet ütleb olevat õndsaks inimese, kellele Jumal arvestab õigust tegudest sõltumata.” [Rm 4:5] Järelikult, isegi kui pöördunutes ja usklikes on alguse saanud uuenemine, pühitsus, armastus, vooreslikkus ja head teod, ei saa ega tohi neid ikkagi lülitada ega kaasata Jumala ees õigeksmõistmise artiklisse, et lunastajale Kristusele jääks tema au ja et segadusse aetud südametunnistustel oleks kindel lohus, kuna meie vastne kuulekus ei ole täiuslik ja puhas.

Ja see ongi apostel Pauluse taotlus, kui ta kasutab selle artikli puhul suure hoole ja tõsidusega *particula exclusiva*’sid, see tähendab sõnu, mis lahutavad usuõiguse artiklist teod: *absque operibus* [Rm 4:6; 3:28], *sine lege* [Rm 3:21.28], *gratis* [Rm 3:24], *non ex operibus* [Rm 11:6, Gl 2:16, Ef 2:9, Tt 3:5], see tähendab: tegudest sõltumata, ilma Seaduseta, armust, mitte tegudest jne. – kõik need *exclusivae*’d [välistavad sõnastused] on kokku võetud lauses: me saame Jumala ees õigeks ja õndsaks „ainult usu läbi” [Rm 3:28]. Sellega on täielikult välistatud tegude osa, kuid see ei tähenda, nagu võiks õige usk eksisteerida ka ilma tõelise patukahetsuseta või nagu head teod ei peaks ega tohiks õige usuga kaasneda selle kindlate viljadena, või nagu usklikud ei tohiks ega peaks head tegema: Jumala ees õigeksmõistmise artiklist jäetakse head teod välja sellepärast, et neid ei ühendataks, ei kohandataks ega seostataks vaese patuse inimese õigeksmõistmise protsessiga Jumala ees otsekui midagi ilmtingimata vajalikku või selle juurde kuuluvat. Õige arusaam *particula exclusiva*’dest *in articulo iustificationis*, see tähendab ülalnimetatud mõistetest õigeksmõistmise artiklis, millest tuleb selle artikli puhul ülima hoole ja tõsidusega kinni pidada, seisneb selles:

1. Et sellega jäetakse õigeksmõistmise artiklist täielikult välja kõik meie oma teod, teened, väärilisus, au ja lootus meie oma tegude peale, nii et meie tegusid ei tohi võtta ja käsitada ei õigeksmõistmise põhjuse ega ka teenena – seda ei tervikuna võttes,

ei pooleldi ega ka mitte kõige vähemal määral –, mille peale peaks või võiks selle artikli või protsessi puhul vaadata Jumal või mille peale me ise oma lootuse paneksime.

2. Et see jääb üksnes usu ametiks ja omaduseks, et ainult usk ja ei miski muu on vahend ning tööriist, millega ning mille läbi me saame kätte, haarame kinni, võtame vastu ja tehakse meie omaks Jumala arm ning Kristuse teene evangeeliumi töötuses, ja et sellest omakssaamise ametist ja omadustest jääb välja nii armastus kui ka kõik muud vourused või teod.

3. Et ei uuenemine, pühitsus, vouruslikkus ega head teod ei ole *tanquam forma aut pars aut causa iustificationis*, see tähendab neid ei tohi teha ega seada meie õiguse osaks või põhjuseks Jumala ees, ega segada neid mõnel muul ettekäändel või millegi muu nimel õigeksmõistmise artiklisse, otsekui oleksid need ilmtingimata selle jaoks vajalikud või selle juurde kuuluvad; vaid et usuõigus seisneb ainult pattude andeksandmises puhtalt armust, ainult Kristuse teene pärast, ja neid hüvesid pakutakse meile evangeeliumi töötuses ja neid on võimalik ainult usu läbi haarata, vastu võtta ja enda omaks teha.

Selline vahekord usu ja heade tegude vahel peab alles jääma ja sellest tuleb kinni hoida, nagu ka vahekorraõigeksmõistmise ja uuenemise või pühitsuse vahel.

Sest head teod ei eelne usule, niisamuti ei eelne ka pühitsus õigeksmõistmisele, vaid esmalt süütab Püha Vaim pöördumisel meis evangeeliumi kuulumise läbi usu; see haarab kinni Jumala armust Kristuses, mille läbi toimub inimese õigeksmõistmine; ja seejärel, kui inimene on õigeks mõistetud, uuendatakse ja pühitsetakse teda veel Püha Vaimu läbi, ning sellele uuenemisele ja pühitsusele järgnevad head teod. *Et haec non ita divelluntur quasi vera fides aliquando et aliquamdiu stare possit cum malo proposito, sed ordine causarum et effectuum*

antecedentium et consequentium ita distribuuntur; manet enim quod Lutherus recte dicit: Bene conveniunt et sunt connexa inseparabiliter fides et opera, sed sola fides est, quae apprehendit benedictionem sine operibus, et tamen nunquam est sola. See tähendab: Seda ei tule käsitada nii, nagu oleks võimalik õigeksmõistmist ja uuendamist teineteisest lahutada, nii et tõeline usk võiks mõnikord ka teatud aja kurjade kavatsuste kõrval olemas olla ja püsida, vaid sellega näidatakse ainult vahekorda, kuidas üks on teisele eelduseks või järeluseks. Igatahes on tõde see, mida doktor Luther õigesti ütles: Usk ja head teod passivad ning sobivad suurepäraselt kokku, kuid ainult usk on see, mis haarab kinni õnnistusest, ja seda tegudest sõltumata, kusjuures ta ei ole mitte kunagi, ühelgi ajahetkel üksinda, nagu eespool kirjeldatud.

Selle tõelise erinevuse abil on võimalik otstarbekalt ja hästi lahendada veel paljusid vaidlusi, mida Apoloogia käsitleb seoses kirjakohtade, Jaakobuse 2[:24]. Sest kui rääkida usu puhul sellest, kuidas see õigeks teeb, siis püha Paulus õpetab, et õigeks teeb usk üksi, tegudest sõltumata, sest ta kannab Kristuses teene, nagu öeldud, meile üle [Rm 3:28].

Kui aga küsida: mille järgi ja mille põhjal on kristlasel võimalik kas iseenda või kaasinimeste juures ära tunda tõeline elav usk ja eristada seda teeseldud, surnud usust, sest paljud laisad ja enesekindlad kristlased loovad endale usu asemel pettekujutelmi ja neil polegi tõelist usku, siis sellele annab Apoloogia järgmise vastuse: Jaakobus nimetab „surnud usuks seda, mis ei too esile häid tegusid ja Vaimu viljasid.” Ja selle peale ütleb ladinakeelne Apoloogia: „*Jacobus recte negat nos tali fide iustificari, quae est sine operibus,*” *hoc est, quae mortua est.* See tähendab: Sellepärast on Jaakobusel täiesti õigus, kui ta eitab, et me saame õigeks usust, mis on lahus tegudest, sest see on surnud usk.

Jaakobus räägib siin aga, nagu Apoloogia ütleb, nende inimeste tegudest, kes on juba Kristuse läbi õiged, Jumalaga lepitatud ja Kristuse läbi patud andeks saanud. Kui aga küsida, mille läbi ja kust usk selle saab ning mis sinna juurde kuulub, et see teeb õigeks ja õndsaks, siis on väär ja ei ole õige öelda: *fidem non posse iustificare sine operibus; vel fidem, quatenus caritatem, qua formetur, coniunctam habet, iustificare; vel fidei, ut iustificet, necessariam esse praesentiam bonorum operum; aut ad iustificationem vel in articulo iustificationis esse necessariam praesentiam bonorum operum; vel bona opera esse causam sine qua non, quae per particulas exclusivas ex articulo iustificationis non excludantur*. See tähendab, et usk ei saa ilma tegudeta õigeks teha; või et usk teeb õigeks sellepärast, et ta on seotud armastusega, ning selle armastuse pärast pannaksegi see kõik usu arvele; või et tegude olemasolu on usu juures ilmtingimata vajalik, kui inimene tahab seeläbi Jumala ees õigeks saada; või et heade tegude olemasolu on õigeksmõistmise artiklis või õigeksmõistmise jaoks hädavajalik, nii et head teod on põhjuseks, ilma milleta ei ole inimesel võimalik õigeks saada ja mida ei saa *particula exclusiva*'dega, nagu *absque operibus* jne., see tähendab kui Paulus ütleb „tegudest sõltumata” [Rm 3:28] jne., õigeksmõistmise artiklist välja jätta, sest usk teeb õigeks ainult sedavõrd ja sellepärast, et ta haarab vahendi ja tööriistana kinni Jumala armust ning Kristuse teenest ja võtab need evangeeliumi töötuses vastu.

Ja sellest nüüd selle kirjutise võimaluste piires piisab usus õigeksmõistmise õpetuse kokkuvõtlikuks seletuseks, mida on eespool nimetatud kirjutistes põhjalikumalt käsitletud. Siin avaldub ka antitees ehk väär, vastupidine õpetus, ja nimelt, et lisaks eespool nimetatud eksiarvamustele tuleb taunida, kõrvale heita ja hukka mõista ka kõik alljärgnevad ning nendesarnased eksiarvamus, mis on vastuolus nimetatud seletusega, näiteks kui õpetatakse:

1. Et meie armastus või meie head teod on teeneks või põhjuseks õigeksmõistmisele Jumala ees, seda kas täielikult või osaliselt; või

2. et inimene peab end heade tegude läbi vääriliseks ja sobilikuks tegema, et Kristuse teene võiks talle osaks saada.

3. *Vel formalem nostram iustitiam coram Deo esse inhaerentem nostram novitatem seu caritatem*, see tähendab et meie tõeline õigus Jumala ees on armastus või uuenemine, mida Püha Vaim meis teostab ja mis meis asub; või

4. et usuõiguse juurde Jumala ees kuulub kaks asja või osa, milles see seisneb, ja nimelt armurikas pattude andeksandmine ja teiseks uuenemine või pühitsus.

5. *Item, fidem iustificare tantum initialiter, vel partialiter, vel principaliter; et novitatem vel caritatem nostram iustificare etiam coram Deo vel complete, vel minus principaliter.*

6. *Item, credentes coram Deo iustificari vel coram Deo iustos esse simul et imputatione et inchoatione, vel partim imputatione, partim inchoatione novae obedientiae.*

7. *Item, applicationem promissionis gratiae fieri et fide cordis et confessione oris ac reliquis virtutibus.*

See tähendab: usk teeb ainult sellepärast õigeks, et õigus on meis usu läbi alguse saanud, või sel viisil, et usul on õigeksmõistmise juures teatav eelisseisund, aga sellest hoolimata kuuluvad ka uuenemine ja armastus meie õiguse juurde Jumala ees, seda aga nii, et nad ei ole mitte meie õiguse peamiseks põhjuseks, vaid et ilma sellise armastuse ja uuenemiseta ei ole meie õigus Jumala ees täielik ega täiuslik. Samuti, et usklikud saavad Jumala ees õigeks või on õiged nii neile osakssaanud Kristuse õiguse kui ka neis alguse saanud uue kuulekuse läbi, või osalt neile osakssaanud Kristuse

õiguse ja osalt neis alguse saanud uue kuulekuse läbi. Samuti, et armu töötlus saab meie omaks usu läbi südames ja suuga tunnistamises ning teiste vooruste läbi.

Õige pole ka see, kui õpetatakse, et inimene peab õndsaks saama kuidagi teisiti või millegi muu läbi, kui see, kui Jumala ees õigeks mõistmise läbi, nii et me saame küll ainult usu läbi, tegudest sõltumatult õigeks, kuid võimatu on ilma tegudeta õndsaks saada või õndsust ilma tegudeta saavutada.

See on väär sellepärast, et see on vastuolus Pauluse sõnadega, Rm 4[:6]: Õnnis on inimene, „kellele Jumal arvestab õigust tegudest sõltumatult.” Pauluse põhjendus on see, et me saavutame õndsuse samamoodi nagu õigusegi, see tähendab, et me saame just selle läbi, kui meid usu läbi õigeks mõistetakse, ühtlasi ka Jumala lapseks, igavese elu pärijaks ja õndsaks. Ja sellepärast kasutab Paulus ja rõhutab õndsuse artikli puhul *particula exclusiva*'sid, see tähendab sõnu, millega jäetakse täielikult välja teod ja meie oma teened, nagu näiteks „armust”, „tegudest sõltumatult”, sama järjekindlalt nagu õiguse artikli puhul.

Samamoodi peab õigesti seletama ka vaidlust Jumala olemusliku õiguse asumisest meis. Sest vaatamata sellele, et Jumal Isa, Poeg ja Püha Vaim, kes on igavene ja olemuslik õigus, elab usu läbi äravalitutes, kes on Kristuse läbi õigeks saanud ja Jumalaga lepitatud (sest kõik kristlased on Jumal Isa, Poja ja Püha Vaimu templid, kes ärgitab neid õigust tegema), ei ole selline Jumala asumine ometi usuõigus, millest räägib püha Paulus ja mida ta nimetab *iustitia Dei*, see tähendab Jumala õiguseks, tänu millele meid Jumala ees õigeks kuulutatakse, vaid see kaasneb eelneva usuõigusega, mis ei kujuta endast midagi muud kui pattude andeksandmist ja vaese patuse armulikku vastuvõtmist ainult Kristuse kuulekuse ja teene pärast.

Järelikult, kuna Augsburgi usutunnistuse teoloogid meie kirikutes tunnustavad, et kogu meie õigust tuleb otsida väljaspool meie enda ja ka kõigi teiste inimeste

teeneid, tegusid, vooruslikkust ning väärilisust ja see on rajatud üksnes meie Issanda Kristuse isikule, tuleb väga hoolikalt tähele panna, mis viisil Kristust õigeks mõistmise küsimuse puhul meie õiguseks nimetatakse, nimelt, et meie õigus ei seisne mitte eraldi Kristuse ühes või teises loomuses, vaid kogu tema isikus, kes Jumala ning inimesena on ühes ja ainsas, täielikus ja täiuslikus kuulekuses meie õiguseks.

Niisiis, kui Kristus, kes on Pühast Vaimust ilma patuta eostatud ja sündinud, täidaks kogu õiguse üksnes oma inimloomusega ja ei oleks tõeline igavene Jumal, ei saaks seda inimloomuse kuulekust ja kannatust meile õiguseks arvata; nagu ka tema jumalik loomus üksi, kui Jumala Poeg ei oleks inimeseks saanud, ei saaks meile õiguseks olla. Sellepärast me usume, õpetame ja tunnistame, et meile arvestatakse õiguseks terve Kristuse isiku kogu kuulekus, mida ta osutas meie asemel Isale kuni kõige teotavama ristisurma. Inimloomus lahkus jumalikust loomusest ei suudaks ju üksi igavese, kõigeväelise Jumala ees ei oma kuulekuse ega ka kannatusega kogu maailma pattude eest hüvitust pakkuda, jumalik loomus üksi ilma inimloomuseta ei saaks aga Jumala ja meie vahel vahendajaks olla.

Kuna aga kuulekus on (nagu eespool öeldud) kogu isiku kuulekus, siis on see täiuslikuks hüvituseks ja lepituseks inimsoo eest, millega pakuti hüvitust Jumala igavesele, muutumatule õigusele, mis on ilmutatud Seaduses, ja sel kombel on see ka meie õiguseks, mis kehtib Jumala ees ning on meile evangeeliumis ilmutatud, mille peale loodab usk Jumala ees, mille omistab Jumal usule, nagu on kirjutatud Rm 5[:19]: „Sest otsekui tolle ühe inimese sõnakuulmatuse tõttu paljud tehti patuseks, nõnda ka selle ühe kuulekuse läbi tehakse paljud õigeks.” Ja 1Jh 1[:7]: „Jeesuse, Tema Poja veri puhastab meid kõigest patust.” Ja: „Õige elab oma usust.” Habakuk 2[:4]

Nõnda ei arvestata meile õiguseks eraldi võetuna ei Kristuse jumalikku loomust ega ka inimloomust, vaid kogu isiku kuulekus, kes on ühtaegu Jumal ja inimene, ja nii vaatab usk Kristuse isikut ja näeb, kuidas ta on meie eest Seadusele allutatud, on kandnud meie patud ja on teekonnal Isa juurde osutanud oma taevasele Isale meie asemel täielikku ning täiuslikku kuulekust oma pühast sünnist kuni surmani, ja on katnud sellega kinni kogu meie sõnakuulmatuse, mis asub meie loomuses, mõtetes, sõnades ja tegudes, nii et seda ei arvestata meile mitte hukatuseks, vaid antakse puhtast armust, ainult Kristuse pärast andeks.

Niisiis, lisaks eespool nimetatud eksiarvamustele me heidame kõrvale ja mõistame üksmeelselt hukka ka alljärgnevad ja kõik nendesarnased eksiarvamusel, kuivõrd need on vastuolus Jumala sõna, prohvetite õpetuse ja meie kristliku usuga:

1. Kui õpetatakse, et Kristus on meie õiguseks Jumala ees ainult oma jumaliku loomuse poolest.
2. Et Kristus on meie õiguseks ainult oma inimloomuse poolest.
3. Et prohvetite ja apostlite sõnades, kus on juttu usuõigusest, ei tähenda mõisted õigeks mõistma ja õigeksmõistetud olema mitte pattudest lahtimõistmist ja pattude andeksandmist, vaid tegelikku õigekssaamist Jumala ees meisse Püha Vaimu poolt valatud armastuse, vooruslikkuse ja sellega kaasnevate tegude pärast.
4. Et usk ei vaata mitte ainult Kristuse kuulekusele, vaid tema jumalikule loomusele, kuidas ta meis asub ja tegutseb ning selle meis asumise läbi meie patud kinni katab.
5. Et usk on selline usaldus Kristuse kuulekuse vastu, mis võib olemas olla ja püsima jääda ka sellises inimeses, kes pole tõelisele meelearandusele jõudnud,

samuti sellises inimeses, kelles ei ole armastust, vaid kes elab oma südametunnistuse vastaselt pattudes edasi.

6. Et usklikes ei ela mitte Jumal ise, vaid üksnes Jumala annid.

Me heidame üksmeelselt kõrvale need ja kõik nendesarnased eksiarvamused, sest need on vastuolus selge Jumala Sõnaga, ja jääme Jumala armust kindlaks õpetusele usuõigusest Jumala ees, nagu seda on esitanud, seletanud ning Jumala Sõna läbi tõestanud Augsburgi usutunnistus ning sellele järgnenud Apoloogia.

Selles osas aga, mida on veel tarvis teada selle üleva ja tähtsa, Jumala ees õigeusklikkuse artikli lähemaks seletuseks, millest sõltub meie hingeõndsus, juhime siinkohal lühiduse huvides kõigi tähelepanu doktor Lutheri kaunile ja silmapaistvale kommentaarile püha Pauluse Galaatlaste kirja kohta³⁰.

IV

HEADEST TEGUDEST

Augsburgi usutunnistuse teoloogide vahel oli kohati lahkavamus ka heade tegude üle, kus üks pool kasutas järgmisi sõnu ja väljendeid: „Head teod on õndsuseks hädavajalikud.” „Ilma heade tegudeta on võimatu õndsaks saada.” Ja: „Mitte keegi ei ole kunagi ilma heade tegudeta õndsaks saanud.” Sest õigeusklikelt nõutakse häid tegusid kui usu vilju, ja usk on ilma armastuseta surnud, olgugi et see armastus ei ole õndsuse põhjuseks.

³⁰ WA XL, I, II

Teine pool väitis aga sellele vastu, et head teod on küll vajalikud, aga mitte õndsuseks, vaid teistel põhjustel, ja et sellepärast ei tohi eespool nimetatud väiteid või väljendeid kirikus sallida (sest need ei sobi kokku terve õpetuse ja Sõna eeskujuga ja paavstlased on neid alati ja ka praegu meie kristliku usu õpetusele vastandanud, kui me õpetame, et ainult usk teeb õigeks ja õndsaks), et ei vähendataks Kristuse, meie Õnnistegija teenet ja et õndsuse tõotus oleks ning jääks usklikele kindlaks ja vankumatuks.

Mõned teoloogid kasutasid selles tülüküsimuses ka selliseid vaieldavaid väiteid või väljendeid nagu „head teod on õndsusele kahjulikud”. Ja mõned väitsid, et head teod ei ole mitte vajalikud, vaid vabatahtlikud, sest neid ei tohi meile mitte hirmust või Seaduse karistuse pärast peale suruda, vaid nad peavad sündima vabatahtlikust meelest ja rõõmsast südamest. Selle vastu väitsid teised, et head teod on ilmtingimata vajalikud.

See vaidlus puhkes esialgu sõnade (*necessitas* ja *libertas*, see tähendab hädavajalik ja vaba) üle, sest eriti sõna *necessitas*, hädavajalik, ei tähenda mitte ainult igavest muutumatut korda, mille kohaselt kõik inimesed on kohustatud Jumalale kuuletuma, vaid mõnikord ka sündi, millega Seadus sunnib inimesi häid tegusid tegema.

Hiljem aga ei vaieldud enam üksnes sõnade üle, vaid rünnati kõige ägedamalt õpetust ennast ja väideti, et uus kuulekus ei ole nimetatud Jumala korra pärast uuestisündinutele vajalik.

Selleks, et see vaidlusasi leiaks Jumala sõna juhatusel kristliku seletuse ning täieliku lahenduse tema armu läbi, on meie õpetus, usk ja tunnistus järgmine:

Esiteks ei vaidle meie teoloogid selle artikli puhul järgmiste punktide üle: et Jumala tahe, kord ja käsk on see, et usklikud peavad käima heades tegudes, ja et õiged

head teod ei ole mitte need, mida inimesed ise heas usus arvavad seda olevat või mis sünnivad inimestepoolsel korraldusel, vaid need, mida on Jumal ise oma Sõnas ette kirjutanud ja määranud, samuti et õiged head teod ei sünni mitte meie oma loomupärasest jõust, vaid siis, kui inimene on usu läbi Jumalaga lepitatud ja Püha Vaimu läbi uuendatud, või nagu ütleb Paulus: „Kristuses Jeesuses” me oleme uuesti „loodud heade tegude tegemiseks” [Ef 2:10].

Ei vaielda ka selle üle, kuidas ja miks on usklike head teod, kuigi need pole nende ihus puhtad ja täiuslikud, Jumalale meelepärased ja vastuvõetavad, ja nimelt usu läbi Issanda Kristuse pärast, kuna usklik on Jumalale meelepärane. Sest teod, mis kuuluvad välise elukorralduse säilitamise juurde ning mida sooritavad ka uskmatud ja veel pöördumata inimesed ning mida ka neilt nõutakse, on küll maailma silmis kiiduväärsed ja lisaks sellele tasub ka Jumal siin ilmas nende eest maiste hüvedega, kuid ometi on need Jumala ees patuks, see tähendab pattudega määratud, sest need ei lähtu õigest usust ja neid peetakse Jumala ees patuseks ja rüvedaks, sest meie loomus on rikutud ja me pole Jumalaga lepitatud. Sest “halb puu ei või kanda head vilja”, nagu on ka kirjutatud, Rm 14[:23]: „Kõik, aga mis ei tule usust, on patt.” Kõigepealt peab inimene ise Jumalale meelepärane olema, ja seda üksnes Kristuse pärast, kui ka nende inimeste teod peaksid talle meeldima.

Seega peab tõeliselt headele ja Jumalale meelepärastele tegudele, mille eest Jumal tasub selles ning tulevases maailmas, olema emaks ja allikaks usk, mille põhjal püha Paulus nimetab neid õigeteks usu- ja ka vaimuviljadeks [Gl 5:22, Ef 5:9].

Sest nagu kirjutab doktor Luther püha Pauluse Roomakirja kommentaari eessõnas, on „usk Jumala tegu meis, mis muudab meid ja laseb Jumalast uuesti sündida ning surmab vana Aadama, muudab meid südame, vaimu, meele ja kogu väe poolest täiesti teistsuguseks inimeseks ning toob endaga kaasa Püha Vaimu. Oo, usk –

see on elav, tegev, mõjus ja võimas asi, nii et on võimatu, et ta ei tooks lakkamata esile head. Usk ei küsi ka, kas me peame häid tegusid tegema, vaid veel enne, kui ta seda küsib, on ta seda juba teinud ja teeb pidevalt. Kes aga ei tee neid tegusid, on uskmatu inimene, ta kobab ja vahib ringi, otsides usku ning häid tegusid, ja ta ei tea, mis on usk või head teod, kuid ometi lobiseb ja vatrab ta usust ning headest tegudest. Usk on elav, julge lootus Jumala armu peale, mis on nii kindel, et inimene võib selle pärast isegi tuhat korda surma minna. Ja see kindel lootus ning jumaliku armu tunnetus, mille toob endaga kaasa Püha Vaim usus, teeb rõõmsaks, vapraks ja reipaks nii Jumala kui ka kõigi olendite vastu, inimene muutub sellest ilma sunnita rõõmsaks ning on nõus kõigile head tegema, kõiki teenima, kõike kannatama – meeleheaks ja auks Jumalale, kes on talle sellist armu osutanud: nii et tegusid on võimatu usust lahutada, või vähemalt niisama võimatu, nagu on lahutada tulest hõõgumist ja kuma.”

Aga kuna nende küsimuste üle meie teoloogid ei vaidle, siis ei käsitle me neid siinkohal pikemalt, vaid arutame isekeskis lihtsalt ja selgelt ainult vaidlusaluseid küsimusi.

Esiteks, mis puudutab heade tegude hädavajalikkust või vabatahtlikkust, siis on ilmselge, et Augsburgi usutunnistuses ja selle Apoloogias rõhutatakse ja korratakse sageli väljendeid, et head teod on vajalikud. Samuti, et on vaja teha häid tegusid, mis peavad ilmtingimata usule ja lepitusele järgnema. Ja, et me peame ja oleme sunnitud ilmtingimata tegema häid tegusid, mida samuti on käskinud teha Jumal. Nii kasutatakse ka Pühakirjas endas sõnu vaja, vajalik ja hädavajalik ning pidama ja sunnitud olema selle kohta, mida me oleme kohustatud Jumala korra, käsu ja tahte järgi tegema, nagu Rm 13[:5.6.9], 1Kr 9[:9], Ap 5[:29], Jh 15[:12], 1Jh 4[:11].

Sellepärast teevad mõned teoloogid nimetatud väljenditele või väidetele nende kristlikus ja õiges tähenduses ülekohut, kui nad need hukka mõistavad ja kõrvale

heidavad, sest neist tuleb kinni pidada ja neid kasutada, et saaks hukka mõistetud ja kõrvale heidetud epikuurlik enesekindluse pettekujutelm, mille tõttu paljud peavad surnud usku või kujutelmi, kus pole meelearandust ega häid tegusid, ekslikult õigeks usuks, nagu võiksid ühes ja samas südames korraga olemas olla nii õige usk kui ka kurjad kavatsused pattudesse jääda ning neis edasi elada, mis on ju võimatu; või nagu võiks sellises inimeses, kes on ja jääb samas halvaks, viljatuks puuks, sest ta ei kannu head vilja, või kes elab pattudes edasi ja teeb tahtlikult pattu, olla ja püsima jääda tõeline usk, õigus ning õndsus; mis ei ole õige ega vasta tõele. Ja siinkohal tuleks meelde tuletada ka järgmist eristust, nimelt et *necessitas ordinis, mandati et voluntatis Christi ac debiti nostri, non autem necessitas coactionis*, see tähendab: kui kasutatakse mõistet vajalik, siis ei tohi seda käsitada mitte sunnina, vaid üksnes Jumala muutumatu tahte korraldusena, mille kohuslased me kõik oleme, millele viitab ka tema käsk, et loodu oleks oma Loojale kuulekas; mujal kirjakohtades, nagu 2Kr 9[:7] ja püha Pauluse kirjas Fileemonile [14], samuti 1Pt 5[:2] räägitakse aga sellisest *necessitas*'est, mida nõutakse inimeselt vastu tema tahtmist, sunni läbi või muul viisil, nii et ta teeb seda küll väliselt ja näiliselt, aga siiski mitte oma tahte järgi. Ja selliseid silmakirjalikke tegusid Jumal ei taha, vaid uue testamendi rahvas peab olema rahvas, kes on „meeleldi valmis”, Psalm 110[:3], „ohverdab end meeleldi”, Ps 54[:8], ja ei ole „mitte nõrdinult või sundimisi”, vaid on südamest kuulekas, 2Kr 9[:7], Rm 6[:17], sest „Jumal armastab rõõmsat andjat”, 2Kr 9[:7]. Selles mõttes ja selles tähenduses on õige öelda ning õpetada, et õigeid häid tegusid peavad vabast tahtest või vabatahtlikust meelest tegema need, kelle Jumala Poeg on vabaks teinud. Ja just sellele tähendusele on viidatud ka vaidluses heade tegude vabatahtlikkuse üle.

Siin tuleb aga hästi tähele panna veel teistki eristust, mille kohta ütleb Paulus, Rm 7[:22.23]: Ma tahan küll ja „sisemise inimese poolelt ma rõõmutsen Jumala

Seaduse üle, oma liikmeis näen ma aga teist seadust”, mis ei tunne mitte ainult vastumeelsust, vaid ka „sõdib vastu minu mõistuse seadusele”. Vastumeelse, kangekaelse liha kohta ütleb Paulus, 1Kr 9[:27]: „Ma virutan pihta oma ihule ja teen ta oma orjaks.” Ja Gl 5[:24], Rm 8[:13]: „Jeesuse Kristuse omad on liha risti löönud ühes kirgede ja himudega.” See seisukoht aga, kui väidetakse ja õpetatakse, nagu oleksid head teod usklikele selles mõttes vabad, et on vabalt nende enda otsustada, kas nad teevad neid või jätaavad tegemata, või et nad võivad, kui tahavad, Jumala Seaduse vastu toimida, ja usk, Jumala arm ja heldus jäävad neile sellest hoolimata alles, on täiesti väär ja igati taunitav.

Teiseks, kui õpetatakse, et head teod on vajalikud, siis tuleb ka seletada, miks ja mis põhjusel nad on vajalikud, nagu seda teevad Augsburgi usutunnistus ja Apoloogia.

Kuid siin tuleb olla väga ettevaatlik, et tegusid ei arvataks õigeksmõistmise ja õndsakstegemise artikli hulka või et neid ei seostataks sellega. Sellepärast heidetaksegi õigustatult kõrvale väited, et head teod on usklikele õndsuseks vajalikud, nii et ilma tegudeta on võimatu õndsaks saada, kuna need väited on ilmselges vastuolus õpetusega *de particulis exclusivis in articulo iustificationis et salvationis*³¹, see tähendab, need on vastuolus sõnadega, millega püha Paulus täielikult lahutab meie teod ja teened õigeksmõistmise ning õndsakstegemise artiklist ja kirjutab kõik ainult Jumala armu ja Kristuse teene arvele, nagu eelmises artiklis kirjeldatud. Ka võtavad need vaevatud ja koormatud südametunnistuselt ära evangeeliumi lohutuse, annavad põhjust meeleheitteks, on mitmes mõttes ohtlikud, kinnitavad enesekindlust omaenda õiguse suhtes ja lootust oma tegude peale, ja lisaks sellele on need seisukohad omaks

³¹ [välistavatest abinõudest õigeksmõistmise ja päästmise artiklis]

võtnud paavstlased ja rakendavad neid oma huvides puhta õpetuse vastu ainsana õndsakstegevast usust. Ja sel kombel on need vastuolus ka terve õpetuse eeskujuga, sest kirjutatud on: „Taavet ütleb olevat õndsas inimese, kellele Jumal arvestab õigust tegudest sõltumatult.” Rm 4[:6]. Ja ka Augsburgi usutunnistuse kuuendas artiklis on kirjutatud, et inimene ei saa õndsaks mitte tegude, vaid üksnes usu läbi. Samuti on ka doktor Luther need väited kõrvale heitnud ja hukka mõistnud:

1. Galaatlaste valeprohvetite puhul.

2. Paavstlaste puhul väga mitmes kohas.

3. Taasristijate puhul, sest ka nemad annavad neile tõlgenduse, et usk ei tohi küll tegude teenetest sõltuv olla, kuid sellest hoolimata peavad need kui midagi õndsuseks vajalikku ikkagi olemas olema.

4. Ka mõnede teiste puhul omade hulgast, kes tahavad seda väidet tõlgendada niimoodi, et isegi kui me nõuame tegusid kui midagi, mis on õndsuseks vajalik, ei õpeta me veel kaugeltki mitte, et me peame oma lootuse tegude peale panema, 1 Ms 22.

Seepärast ja äsjanimetatud põhjustel me jääme täiesti õigustatult oma kirikutes selle juurde, et me ei õpeta, ei kaitse ega ilusta nimetatud väiteid, vaid paljastame need kui võltsid ja väärad ning heidame nad oma kirikutest välja, kuna need võeti uuesti kasutusele ja kaasati vaidlusse pärast Interimi, tagakiusamiste ajal, kui oli just kõige suurem vajadus selge ja õige usutunnistuse järele, et panna vastu kõiksugu väärdõpetustele ja õigeksmõistmise artikli väänamistele.

Kolmandaks, kuna vaieldakse ka selle üle, kas head teod aitavad õndsust säilitada või kas nad on vajalikud usu, õiguse ja õndsuse säilitamiseks, ning sellest küsimusest sõltub väga palju, sest „kes peab vastu otsani, see pääseb”, Mt 24[:13] ja Hb 3[:14]: „Me oleme ju saanud Kristuse osanikeks, kui me vaid otsani peame kõvasti

kinni sellest olekust, mis meil oli algul”, siis peab hästi ja täpselt seletama ka seda, kuidas õiguse ja õndsuse säilitamine meis toimub, nii et me sellest jälle ilma ei jääks.

Seepärast tuleb meil kõigepealt hukka mõista ja kõrvale heita see väär epikuurlik pettekujutelm, mida mõned hellitavad, et usk ja meis aset võtnud õigus ja õndsus ei saa ühegi, isegi mitte tahtliku ja ettekavatsetud patu või halva teo läbi kaduma minna, vaid ka siis, kui kristlane annab ilma kartuse ja häbita järele kurjadele himudele, sõdib vastu Pühale Vaimule ning teeb teadlikult pattu oma südametunnistuse vastu, jäävad talle usk, Jumala arm, õigus ja õndsus ikkagi alles.

Sellise ohtliku pettekujutelma vastu tuleb kristlastele, kes tahavad usu läbi õigeks saada, ülima hoole ja tõsidusega korrata ning kirjeldada järgmisi tõelisi, muutumatuid jumalikke ähvardusi, tõsiseid karistusi ja manitsusi, 1Kr 6[:9j]: „Ärge eksige: ei hoorajad ega ebajumalateenijad ega abielurikkujad ega lõbupoisid jne. päri Jumala riiki!” Gl 5[:21] ja Ef 5[:5]: „Need, kes säherdusi asju teevad, ei päri Jumala riiki.” Rm 8[:13]: “Sest kui te liha järgi elate, siis te surete.” Kl 3[:6]: „Nende pärast tuleb Jumala viha sõnakuulmatute laste peale.”

Selles aga, millal ja mis kombel meil on võimalik manitsust headele tegudele esitada niimoodi, et see ei heidaks varju õpetusele usust ja õigeksmõistmise artiklile, näitab meile head eeskuju Apoloogia, kus 20. artiklis öeldakse 2Pt 1[:10] kirjakohta („olge veelgi agaramad kindlustama oma kutsumist“) kohta järgmist: „Peetrus õpetab, miks meil tuleb häid tegusid sooritada, ja nimelt selleks, et meie kutsumine oleks kindel, see tähendab et me ei langeks, kui me taas pattu teeme, oma kutsumisest ära. Tehke häid tegusid, ütleb ta, et te jääksite oma taevases kutsumises püsima, et te ei langeks oma kutsumisest ära ning ei kaotaks Vaimu ja oma ande, mis ei ole teile osaks saanud mitte järgnevate tegude pärast, vaid armust Kristuse läbi, ja mida nüüd usu

läbi alal hoitakse. Usk ei jää aga neisse, kes elavad patust elu, kaotavad Püha Vaimu ja heidavad kõrvale meelearanduse.” Niipalju Apoloogiast.

Teisest küljest ei tähenda see aga veel, et usk haaraks ainult alguses õigusest ja õndsusest kinni ning annaks siis oma ameti üle tegudele, nii et seejärel säilitavad teod usku, aset võtnud õigust ja õndsust, – selleks, et õiguse ja õndsuse tõotus ei oleks meile mitte ainult nende vastuvõtmisel, vaid ka nende säilitamisel kindel ja püsiv, annab Paulus, Rm 5[:2], usu hoolde nii ligipääsu armule kui ka selle, et me püsime armus ja „kiitleme oma lootusest Jumalalt saadavale kirkusele”, see tähendab ta usaldab kõik – nii alguse, keskpaiga kui ka lõpu – üksnes usu hoolde. Samuti, Rm 11[:20]: „Nemad on ära murtud uskmatuse pärast, sina aga seisad usu tõttu.” Kl 1[:22j]: „Et teid seada pühadena ja veatutena ja laitmatutena Jumala palge ette, kui teie ainult jääksite usu peale rajatuks ja kindlaks.” 1Pt 1[:5]: „Keda usu kaudu Jumala väes hoitakse pääsemiseks.” Samuti: „Kui te võtate vastu usu eesmärgi – oma hingede pääsemise.” [1Pt 1:9]

Niisiis, kuna Jumala Sõnast ilmneb, et usk on ainsaks tõeliseks vahendiks, millega õigust ja õndsust mitte ainult vastu ei võeta, vaid Jumala poolt ka säilitatakse, siis võib täie õigusega kõrvale heita nii Trento kirikukogul otsustatu kui ka selle, mida on igal pool mujal samas vaimus väidetud, et meie head teod säilitavad meie õndsust, või et meie teod säilitavad kas täielikult või osaliselt meis aset võtnud usuõiguse või ka usu enda ja hoiavad seda alal.

Ja ehkki enne käesolevat vaidlust on paljud puhtad õpetajad Pühakirja tõlgendamisel neid ja nendesarnaseid väiteid kasutanud, kavatsemata küll sellega nimetatud paavstlaste eksiarvamusi toetada, on kindlam, kuna hiljem on nende väidete üle puhkenud vaidlus, mis on kaasa toonud palju pahameelt tekitavaid tagajärgi, kui me hoiame püha Pauluse manitsusel kinni „terve õpetuse eeskujust”, aga ka puhtast

õpetusest endast, tänu millele on võimalik vältida mitmesugust tarbetut näaklemist ja säästa kirikut suurest tülist.

Neljandaks, väite kohta, et head teod olevat õndsusele kahjulikud, ütleme aga selgelt järgmist: kui keegi tahab head teod õigeksmõistmise artiklisse arvata, oma õiguse või päästelootuse sellest sõltuma panna ja sellega Jumala armu ära teenida ning õndsaks saada, siis ei ütle selle peale mitte meie, vaid Paulus ise, ja ta kordab seda kolm korda, Fl 3[:7jj], et sellise inimese teod ei ole mitte ainult kasutud ja takistuseks, vaid on kahjulikud. Selles ei ole aga süüdi mitte head teod ise, vaid väär lootus, mis on pandud Jumala Sõna ilmselgete tunnistuste vastaselt tegudele.

See ei tähenda aga sugugi, et me peaksime lihtsalt ilma pikemata ütlema: head teod on usklike õndsusele või õndsuse tarvis kahjulikud; sest head teod, kui neid sooritatakse *propter veras causas et ad veros fines*³², see tähendab nii, kuidas Jumal neid uuestisündinutelt nõuab, on usklikes õndsuse tähiseks, Fl 1[:28]. On ju Jumala tahe ja sõnaselge käsk, et usklikud peavad tegema häid tegusid, mis kujutavad endast Püha Vaimu tööd usklikes. Ja need on Jumalale ka Kristuse pärast meelepärased ja ta töötab nende eest suurepäraselt tasu nii selles kui ka tulevases elus.

Sellepärast me heidame oma kirikutes ka nimetatud väite kõrvale ja mõistame selle hukka, kuna see on sõnastatud liiga lihtsakoeliselt, ei vasta tõe ja tekitab vastuolusid, mis võib endaga kaasa tuua distsipliini ja kõlbelisuse langemise ning barbaarse, ohjeldamatu ja enesekindla epikuurliku eluviisi kehtestamise ja tõusu. Sellest, mis on inimese õndsusele kahjulik, tuleb ju ülima hoolega hoiduda.

³² [õigel põhjusel ja õigel eesmärgil]

Niisiis, kuna kristlasi ei tohi heade tegude tegemisel takistada, vaid neid tuleb pigem usinasti neile manitseda ja üles kutsuda, ei saa ega tohi seda liiga lihtsakoelist väidet kirikus sallida, kasutada või kaitsta.

V

SEADUSEST JA EVANGEELIUMIST

Kuna Seaduse ja evangeeliumi erinevus heidab Jumala Sõnale eriti kirkast valgust, mille abil on võimalik Jumala Sõna õigesti liigendada ja pühade prohvetite ning apostlite kirjutisi asjakohaselt seletada ja mõista, tuleb erilise hoolega tähele panna, et neid kahte õpetust ei segataks omavahel ära või et evangeeliumi ei muudetaks Seaduseks, mis läbi jäetakse varjule Kristuse teene ning röövitakse vaevatud südametunnistustelt lohutus, mis neil muidu pühas evangeeliumis on, kui seda selgelt ja puhtalt kuulutatakse, ja mis kaitseb neid nende kõige suuremates katsumustes Seaduse ähvarduste vastu.

Ka siin puhkes mõnede Augsburgi usutunnistuse teoloogide vahel vaidlus, kus üks osa kinnitas, et evangeelium ei kujuta endast tegelikult mitte ainult armukuulutust, vaid on ühtlasi ka meelesparanduskuulutus, mis teeb etteheiteid kõige suuremale patule, ja nimelt uskmatusele. Teine osa aga arvas ja väitis, et evangeelium ei kujuta endast tegelikult meelesparanduskuulutust või süüdistust, mis kuuluvad oma olemuselt Jumala seaduse juurde, mis mõistab hukka kõik patud ja samuti ka uskmatuse, vaid et evangeelium on tegelikult Jumala armu ja helduse kuulutus Kristuse pärast, mille läbi

antakse Kristuse poole pöördunutele andeks nende uskmatuse, milles nad on elanud ja millele ka Jumala seadus on etteheiteid teinud.

Kui võtta nüüd see vaidlusasi lähema vaatluse alla, siis selgub, et selle põhjustajaks on asjaolu, et mõistet evangeelium ei ole kasutatud ning mõistetud alati ühes ja samas tähenduses, vaid kahes erinevas tähenduses, ja seda nii jumalikus Pühakirjas kui ka endiste aegade ja praeguste kirikuõpetajate puhul. Kord kasutatakse seda nii, et selle all mõistetakse Kristuse, meie Issanda kogu õpetust, mida ta on siin maa peal oma kuulutusametis ja Uues Testamendis käskinud õpetada ning millesse ta on kokku võtnud nii Seaduse tõlgenduse kui ka Jumala, tema taevase Isa helduse ja armu kuulutuse, nagu on kirjutatud, Mk 1[:1]: „Jeesuse Kristuse evangeeliumi algus.” Ja kohe selle järel esitatakse selle kokkuvõtlik põhisisu: „meeleparandusristimine ja pattude andeksandmine” [Mk 1:4]. Niisiis, kui Kristus annab pärast oma ülestõusmist apostlitele käsu kuulutada evangeeliumi kogu maailmale, Mk 16[:15], siis võtab ta oma õpetuse mõne sõnaga kokku, öeldes Lk 24[:46j]: „Nõnda on kirjutatud, et Messias pidi kannatama ja kolmandal päeval üles tõusma surnuist. Ja Tema nimel peab kuulutatama pattude andeksandmiseks meelesparandamist kõigi rahvaste seas.” Niisamuti nimetab ka Paulus, Ap 20[:24], kogu oma õpetust evangeeliumiks ja võtab selle õpetuse kokku põhimõttesse: pöördumine Jumala poole ja usk meie Issandasse Jeesusesse [Ap 20:21]. Ja kui evangeeliumi mõistet kasutatakse selle kõige laiemas tähenduses ja väljaspool Seaduse ning evangeeliumi tegelikku erinevust ja öeldakse, et evangeelium on meelesparanduse ja pattude andeksandmise kuulutus, on ka selline *generalis definitio* ehk evangeeliumi mõiste seletus täiesti õige. Johannes, Kristus ja apostlid alustasid ju kuulutamist meelesparandusest ning ei seletanud ja ei õpetanud mitte ainult armurikast pattude andeksandmise tõotust, vaid ka Jumala seadust.

Mõistet evangeelium kasutatakse aga veel ka teises tähenduses, ja nimelt selle sõna tegelikus tähenduses, millesse ei ole haaratud meeleparanduskuulutust, vaid ainult Jumala armu kuulutus, nagu on kirjas veidi hiljem, Mk 1[:15], kus Kristus ütleb: „Parandage meelt ja uskuge evangeeliumisse!”

Aga ka mõistet meeleparandus ei ole Pühakirjas alati kasutatud ühes ja samas tähenduses. Mõnel pool Pühakirjas kasutatakse seda ja tähistatakse sellega kogu inimese pöördumist, nagu Lk 13[:5]: „Kui teie ei paranda meelt, hukkute kõik niisamuti.” Ja Lk 15[:7]: „Nõnda on taevas ühe meeltparandanud patuse pärast rohkem rõõmu” jne. Kuid eelpoolnimetatud kirjakohas Mk 1[:15], nagu ka teistes kohtades, kus eristatakse meeleparandust ja usku Kristusesse, Ap 20[:21], või „meeleparandust ja pattude andeksandmist”, Lk 24[:47], ei tähenda meeleparandus midagi muud kui pattude tõelist ülestunnistamist, südamest kahetsemist ja neist lahtiütlemist. See ülestunnistus lähtub Seadusest, kuid sellest ei piisa õnnistust toovaks pöördumiseks Jumala poole, kui sellele ei lisandu usk Kristusesse, kelle Püha evangeeliumi lohutust pakkuv kuulutus pakub kõigile kahetsevatele patustele, keda on Seaduse kuulutus ära hirmutanud, Kristuse teenet. Sest evangeelium ei kuuluta pattude andeksandmist mitte hoolimatutele ja enesekindlatele, vaid murtud ja pattukahetsevatele südamele, Lk 4[:18]. Ja et pattukahetsus või Seaduse ähvardus ei viiks meid meeleheitele, peab sellele lisanduma evangeeliumi kuulutus, et see võiks olla „meeleparandus pääsemiseks”, 2Kr 7[:10].

Kuna Seaduse kuulutamine üksi, ilma Kristuseta, muudab inimesed kas kõrgiks, sest nad arvavad, et nad on suutelised väliste tegudega Seadust täitma, või viib nad täielikult meeleheitele, siis võtab Kristus Seaduse oma kätte ja annab sellele vaimse tõlgenduse, Mt 5[:21jj], Rm 7[:6.14], ning ilmutab seeläbi „taevast oma viha” kõigi patuste üle, näidates, kui suur see on, ja see viha juhhib inimeste tähelepanu

Seadusele ja alles sellest nad õpivad oma patte õigesti ära tundma; niisugusele tunnetusele poleks Mooses neid mitte kunagi suutnud sundida. Sest nagu tunnistas apostel: isegi kui „Mooset loetakse”, ei kergitata seda katet, mis on „tema palge ees”, nii et meil ei ole Seaduse vaimset tunnetust: kui suuri asju Seadus meilt nõuab, ning kuna me ei suuda neist asjust kinni pidada ja neid täita, siis ka kui sügavale maa põhja ta meid neab ja hukka mõistab. Aga kui südame meel „pöördub Issanda poole, tõstetakse kate ümbert ära.” 2Kr 3[:16]

Seega ei pea Kristuse Vaim mitte ainult lohutust pakkuma, vaid ka Seaduse ameti läbi „maailma patu pärast karistama“ [Jh 16:8] ja sooritama seepärast Uues Testamendis (nagu ütleb prohvet) *opus alienum, ut faciat opus proprium* [Js 28:21], see tähendab: ta peab sooritama talle võõra teo (mis on karistamine), et ta saaks teha omaenda päris tööd, see tähendab lohutada ja armu kuulutada, ja see kõik on meile antud ja läkitatud Kristuse läbi, ja sel põhjusel nimetataksegi Kristust Lohutajaks, nagu doktor Luther on seda teinud evangeeliumi seletuses 5. pühapäevaks pärast kolmainupüha, mis kõlab järgmiselt:

„Kõik, mida kuulutatakse meie pattude ja Jumala viha kohta, on Seaduse kuulutus, toimugu see siis mis tahes viisil ja ajal. Seevastu evangeelium kujutab endast sellist kuulutust, mis näitab ja annab meile ainult armu ja andeksandmist Kristuses, kuigi õige ja asjakohane on ka see, kui apostlid ja evangeeliumi kuulutajad kasutavad ka Seaduse kuulutust (nagu seda tegi ka Kristus) ja alustavad sellega nende puhul, kes ei ole oma pattu veel ära tundnud ega karda Jumala viha, nagu ütleb Kristus, Jh 16[:8j]: „[Püha Vaim] toob maailma selgust patu kohta, et nad ei usu minusse.” Kas on olemas tõsisemat, kohutavamat Jumala viha märki ja kuulutust kui Kristuse, Tema Poja kannatus ja surm? Seni aga, kuni see kõik kuulutab Jumala viha ja hirmutab inimest, ei ole see veel evangeeliumi või Kristuse tegelik kuulutus, vaid

Moosese ja Seaduse kuulutus neile, kes ei kahetse pattu. Sest evangeelium ja Kristus ei ole ju kunagi olnud määratud ja antud selleks, et kedagi hirmutada või hukatusse saata, vaid selleks, et neid, kes on hirmunud ja arglikud, lohutada ning neile tuge pakkuda.” Ja veel: „Kristus ütleb, Jh 16[:8]: „[Püha Vaim] toob maailma selgust patu kohta, et nad ei usu minusse”, mis ei saa aga toimuda mingil muul viisil kui seletades Seadust.”

Niisamuti ütlevad ka Schmalkaldeni artiklid: Uus Testament peab sellest Seaduse ülesandest, mis teeb avalikuks patu ja Jumala viha, kinni ja ka kasutab seda, „sellele ametile lisab Uus Testament aga evangeeliumi läbi otsekohe lohutava armutootuse.” Ja Apoloogia ütleb: „Sellises olukorras ei piisa meelearanduse kuulutamiseks Seaduse kuulutusest või pattusid süüdistavast sõnast, vaid sellele tuleb ilmingimata lisada evangeelium.” Niisiis on mõlemad õpetused omavahel seotud ja neid tulebki niimoodi kõrvuti õpetada, kuid pidades kinni teatud korrapärast ja vajalikust eristusest. Sellega mõistetakse täiesti õigustatult hukka antinoomid ehk käsuvastased, kes heidavad kirikust välja Seaduse kuulutuse ja tahavad, et patte ei karistataks ning patukahetsust ja kurvastust pattude pärast ei õpetataks mitte Seaduse, vaid üksnes evangeeliumi põhjal.

Selleks aga, et igäüks näeks, et me ei varja nimetatud vaidlusasja juures midagi, vaid esitame kristlikule lugejale lihtsalt ja selgelt kogu vaidluse sisu:

Me usume, õpetame ja tunnistame üksmeelselt, et Seadus kujutab endast tegelikult jumalikku õpetust, milles ilmutatakse Jumala õiglast, muutumatut tahet, kuidas inimene peaks oma loomuse, mõtete, sõnade ja tegude poolest olema, et ta ollaks Jumalale meelepärane ja vastuvõetav, ja et üleastujaid ähvardab Jumala viha maiste ja igaveste karistustega; sest kõik, nagu Luther käsuvastaste vastu ütleb, mis karistab pattu, on ja kuulub Seaduse juurde, mille ülesandeks on patu karistamine ja

patu tunnetusele suunamine, Rm 3[:20] ja 7[:7]. Ja kuna uskmatust on kõigi karistusväärsete pattude juureks ja allikaks, karistab Seadus ka uskmatust.

Aga tõele vastab ka see, et Seadust ning selle õpetust valgustab ja seletab evangeelium, Seaduse tegelikuks ametiks jääb aga patu karistamine ja heade tegude õpetamine.

Nõnda siis karistab Seadus uskmatust, kui ei usuta Jumala Sõna. Kuna aga evangeelium on Jumala Sõna, mis ainukesena õpetab ja käsib meil Kristusesse uskuda, siis karistab Püha Vaim Seaduse ameti läbi ka uskmatust, kui ei usuta Kristusesse, kusjuures ainult evangeelium õpetab õigesti õndsakstegevat usku Kristusesse.

Evangeelium on tegelikult õpetus, mis õpetab (kui inimene ei ole Jumala seadusest kinni pidanud, vaid on selle vastu eksinud, kuna tema rikutud loomus, mõtted, sõnad ja teod sõdivad Jumala seaduse vastu ning ta on sellepärast heidetud Jumala viha, surma, kõigi maiste kannatuste ja põrgutule karistuste alla), mida inimene peab uskuma, et Jumala ees patud andeks saada, ja nimelt, et Jumala Poeg, meie Issand Kristus võttis enda kanda Seaduse needuse, hüvitas kõigi meie patud, tasus nende eest, ja ainult tema läbi me leiame Jumala ees taas armu, saame usu läbi patud andeks, vabaneme surmast ja kõikidest patu karistustest ning leiame igavese õndsuse.

Sest kõik, mis jagab lohutust ja pakub Seaduse vastu eksijatele Jumala armu ja heldust, on ning tähendab tegelikult evangeeliumi, head sõnumit, rõõmusõnumit, et Jumal ei taha mitte pattu karistada, vaid Kristuse pärast andeks anda.

Järelikult peab iga meeleparandust igatsev patune uskuma, see tähendab panema oma lootuse Issanda Kristuse peale, et ta „loovutati meie vääratuste pärast ja äratati üles meie õigekssaamise pärast” [Rm 4:25]. Tema, „kes patust ei teadnud

midagi”, on meie asemel patuks tehtud, „et meie saaksime Jumala õiguseks Tema varal” [2Kr 5:21], ta on saanud meile õiguseks [1Kr 1:30], tema kuulekus arvestatakse meile Jumala karmi kohtujärje ees õiguseks, nii et Seaduse amet on, nagu eespool seletatud, kirjatähe läbi suretada [2Kr 3:7] ja hukatust kuulutada, kuid evangeelium on „Jumala vägi pääsemiseks igäihele, kes usub” [Rm 1:16, 1Kr 1:18], ta kuulutab õigust ja annab Vaimu [Gl 3:2]. Ja nii on ka doktor Luther sellest eristusest kõigis oma kirjutistes erilise hoolikusega kinni pidanud ja õigesti näidanud, et see, milleni jõutakse evangeeliumi läbi, on täiesti teistsugune Jumala tunnetus, kui see, mida õpetatakse ja õpitakse Seadusest. Paganatelgi oli ju loomulikust Seadusest Jumala tunnetus, olgugi et nad ei ole teda õigesti ära tundnud ja õigesti ülistanud, Rm 1[:12jj].

Need kaks kuulutust on maailma algusest peale Jumala kirikus teineteise kõrval olemas olnud ja neid on alati õpetatud, silmas pidades nende erinevust. Sest apostlike isade järeltulijad, nagu ka isad ise, ei meenutanud pidevalt mitte ainult seda, kuidas inimene alguses Jumala poolt õigeks ja pühaks loodi ning mao pettuse läbi Jumala käsust üle astus, patuseks sai ning end koos kõigi oma järeltulijatega ära rikkus ja surma ning igavesse hukatusse langes, vaid ka seda, kuidas ta leidis taas julgustust ja lohutust kuulutuses naise seemnest, kes purustab mao pea [1Ms 3:15]. Ja Aabrahami seemnest, kelle „soo nimel õnnistavad endid kõik maailma rahvad” [1Ms 22:18]. Ja Taaveti Pojast, kes taastab Iisraeli riigi ja saab valguseks paganaile [Js 49:6, Lk 2:32], keda „haavati meie üleastumiste pärast, löödi meie süütegude tõttu”, „tema vermete läbi on meile tervis tulnud” [Js 53:5].

Nende mõlema õpetuse kohta me usume ja tunnistame, et neid tuleb Jumala kirikus lakkamatult kuni maailma lõpuni, neid teineteisest vajalikul määral eristades õpetada, et Seaduse kuulutus ja ähvardused paneksid neid, kes ei kahetse oma pattu südames hirmu tundma, nii et nad jõuaksid oma pattude äratundmisele ja

meeleparandusele; mitte aga nii, et nad kaotaksid seejuures lootuse ja satuksid meeletehete, vaid (kuna „Seadus on olnud meie kasvatajaks Kristuse poole, et me saaksime õigeks usust”, Gl 3[:24], ei juhi ega suuna see mitte Kristusest eemale, vaid Kristuse juurde, kes on ise „Seaduse lõpp”, Rm 10[:4]), et meie Issand Kristus lohutaks ja kinnitaks neid taas püha evangeeliumi kuulutuse läbi, ja nimelt et Jumal annab neile, kes evangeeliumi usuvad, Kristuse läbi kõik nende patud andeks, võtab nad tema pärast vastu oma lasteks ja teeb nad puhtast armust, sõltumata nende enda teenetest, õigeks ning õndsaks; seejuures ei tohi nad aga kuritarvitada Jumala armu ja teha selle lootuses pattu. Nõnda tõestab Paulus, 2Kr 3[:7–9], põhjalikult ja vägevalt erinevust Seaduse ja evangeeliumi vahel.

Niisiis ja selleks, et Seaduse ja evangeeliumi õpetust ei aetaks segi ja ei segataks omavahel ära ning et ühe arvele ei pandaks midagi sellest, mis kuulub teisele, mis võib väga kergesti varju jätta Kristuse teene ja heated ning muuta evangeeliumi taas käsuõpetuseks, nagu see on läinud paavstluses, ning röövida nõnda kristlastelt õige lohutuse, mis neil on Seaduse ähvarduste vastu evangeeliumis, ja avada taas ukse paavstlusele Jumala kirikus, tuleb ülima hoolega õpetada ning kinni pidada Seaduse ja evangeeliumi õigest, tegelikust erinevusest ning hoolikalt hoiduda andmast põhjust *confusioni inter legem et evangelii*, see tähendab sellele, et need õpetused – Seadus ja evangeelium – aetaks omavahel segi ja liidetaks kokku üheks õpetuseks. Sellepärast on ohtlik ja väär, et evangeeliumist selle sõna tegelikus tähenduses, kui teda eristatakse Seadusest, tahetakse teha meelesõnanduse ja karistuse kuulutus. Sest muudel juhtudel, kui evangeeliumi all mõistetakse selle sõna üldises tähenduses kogu õpetust, ütleb ka Apoloogia mitmel pool, et evangeelium on meelesõnanduse ja pattude andeksandmise kuulutus. Kuid seejuures osutab Apoloogia ka asjaolule, et tegelikult kujutab evangeelium endast pattude andeksandmise ja Kristuse läbi

õigeksmõistmise töotust, Seadus aga on sõna, mis karistab pattu ja mõistab selle hukka.

VI

JUMALA SEADUSE KOLMANDAST KASUTUSVIISIST

1. Kuna Jumala Seadust ei ole vaja mitte ainult selleks, et säilitada ohjeldamatute ja sõnakuulmatute inimeste seas väline elukorraldus ja austus;

2. või et inimesi seeläbi oma pattude äratundmisele suunata, vaid et inimesed elavad ja käivad Seaduses ka siis, kui nad on Jumala Vaimu läbi uuesti sündinud, Issanda poole pöördunud ja kui neilt on seeläbi Moosese kate ära võetud, on selle kolmanda ja viimati nimetatud Seaduse kasutusviisi üle mõnede teoloogide vahel puhkenud vaidlused, sest üks osa õpetas ja arvas, et uuestisündinud inimesed ei õpi uut kuulekust või seda, milliseid häid tegusid neil teha tuleb, mitte Seadusest ja et seda õpetust ei peagi neile jagama, sest nad on Jumala Poja läbi sellest vabastatud, nad on saanud Tema Vaimu templiks, ja nii nagu päike, mis käib iseenesest, ilma igasuguse mõjutuseta, oma ettenähtud rada, nii teevad ka nemad kõike, mida Jumal neilt nõuab, vabatahtlikult, iseenesest, Püha Vaimu sisendusel ja ärgitusel. Seevastu teine osa õpetas, et ehkki Jumala Vaim mõjutab õigeusklikke tõepoolest, nii et nad täidavad sisemise inimese poolest vabatahtlikult Jumala tahet, kasutab Püha Vaim nende õpetamiseks ikkagi kirjutatud Seadust, millest ka õigeusklikud õpivad Jumalat teenima mitte meie enda mõtete, vaid Jumala kirjutatud Seaduse ja Sõna järgi, mis on

kindlaks reegliks ja juhtnööriks jumalakartlikus elus, kuidas seda Jumala igavese ja muutumatu tahte kohaselt tuleks korraldada.

Selleks, et see vaidlusasi leiaks seletuse ja lõpliku lahenduse, me usume, õpetame ja tunnistame üksmeelselt, et ehkki õigeusklikud ja tõeliselt Jumala poole pöördunud ning õigeusmõistetud kristlased on Seaduse needusest lahti mõistetud ja vabastatud, peavad nad ikkagi iga päev Issanda Seadust uurima, nagu on kirjas, Psalm 1[:1.2] ja 119[:1]: „Õnnis on inimene, kel on hea meel ISSANDA seadusest ja kes mõlgutab omaette tema seadust päeval ja öösi.” Sest Seadus peegeldab täpselt Jumala tahet ja seda, mis on talle meelepärane. Seda peab usklikele pidevalt meelde tuletama ning neile lakkamatult ja usinalt õpetama.

Ja olgugi et „Seadust pole seatud kõigile”, nagu tunnistab apostel, „vaid ülekohtustele” [1Tm 1:9], ei tohi seda ometi mõista lihtsustatult, et õiged võivad elada ilma Seaduseta. Sest Jumala Seadus on kirjutatud ju nende südamesse, ja esimesele inimesele anti kohe pärast tema loomist samuti seadus, millest ta pidi kinni pidama. Püha Pauluse seisukoht on aga see, et Seadus ei saa neid, kes on Kristuse läbi Jumalaga lepitatud, enam oma needusega vaevata, ja samuti ei tarvitse ta uuestisündinuid sunniga piinata, sest uuestisündinud rõõmustavad sisemise inimese poolest Jumala Seaduse üle.

Ja tõepoolest, kui usklikud ja Jumala äravalitud lapsed saaksid juba selles elus neis asuva Vaimu läbi täiuslikult uueks, nii et nad oleksid oma loomuse ja kõigi selle võimete poolest pattudest täielikult vabad, siis ei oleks neile vaja ei Seadust ega ka tagantlukkajat, vaid nad teeksid iseenesest ja täiesti vabatahtlikult, ilma igasuguse Seaduse õpetuse, manitsuse, nõudmise ning mõjutuseta seda, mida nad on kohustatud Jumala tahte kohaselt tegema, nii nagu päike, kuu ja kõik taevatähed käivad ilma manitsuse, nõudmise, mõjutuse, sunni või surveavalduseta, iseenesest, takistamatult

oma Jumala korralduses ettenähtud rada, mille Jumal neile kord on andnud. Või nagu armsad inglid, kes osutavad täiesti vabatahtlikku kuulekust.

Aga kuna usklikud ei saa selles elus täiuslikult ja täielikult, *completive vel consummative*, uueks, sest vaatamata sellele, et nende patt on Kristuse täiusliku kuulekuse läbi kinni kaetud, nii et seda ei arvestata neile hukatuseks, ja et neis on ka vana Aadama surmamine ning nende vaimu uuendamine Püha Vaimu läbi alguse saanud, on vana Adam ometi nende loomuses ja selle kõigis, nii sisemistes kui ka välistes võimetes ikka veel alles, mille kohta apostel on kirjutanud: „Ma tean ju, et minus – see tähendab minu lihas – ei ole head.” [Rm 7:18] Ja veel: „Ma ju ei tee, head, mida tahan, vaid paha, mida ma ei taha just teha, ma teen.” [Rm 7:19] Ja: „Oma liikmeis näen aga teist seadust, mis sõdib vastu minu mõistuse seadusele ja aheldab mind patu seadusega, mis on mu liikmeis.” [Rm 7:23] Ja: „Liha himustab ju Vaimu vastu ja Vaim liha vastu, need on ju teineteise vastased, nii et teie ei saa teha, mida tahaksite.” [Gl 5:17]

Ja selliste liha himustamiste pärast ei vaja õigeusklikud, äravalitud ja uuestisündinud Jumala lapsed siin elus mitte ainult Seaduse igapäevast õpetust ja manitsust, hoiatust ja ähvardust, vaid tihtipeale ka karistamist, mis virgutaks neid Püha Vaimu järgima, nagu on kirjutatud: „Hea on mulle, et mind vaevati, nõnda õpin ma su sätteid.” [Ps 119:71] Ja veel: „Ma virutan pihta oma ihule ja teen ta oma orjaks, et muile jutlustades ma ise ei muutuks mannetuks.” [1Kr 9:27] Ja: „Kui te olete ilma kasvatusega, mille osaliseks on saanud kõik, siis tähendab see, et te olete sohilapsed ja ei mitte pojad” [Hb 12:8]. Nagu on ka doktor Luther oma kirikupostilli suveosas 19. pühapäeva epistli puhul pärast kolmainupüha pikemalt ja põhjalikumalt seletanud.

Meil tuleb aga lähemalt seletada ka seda, kuidas evangeelium teeb, mõjutab ja loob uskliku uut kuulekust ja mis on siinjuures – kuivõrd see puudutab usklike häid tegusid – Seaduse ülesanne.

Sest Seadus ütleb ju küll, et see on Jumala tahe ja käsk, et meil tuleb käia uues elus, aga ta ei anna selleks jõudu ega võimeid, et me saaksime sellega alustada ja midagi teha, vaid see on Püha Vaim, keda ei anta ja võeta vastu mitte Seaduse, vaid evangeeliumi kuulutuse läbi, Gl 3[:2.14], kes meie südame uueks teeb. Ja seejärel vajab Püha Vaim Seadust selleks, et selle abil uuestisündinuid õpetada ja neile Kümne käsu põhjal näidata ning juhatada, mis on „Jumala tahtmine”, Rm 12[:2], milliseid häid tegusid me peame tegema, „mis Jumal juba enne on valmistanud, et me käiksime nendes.”, Ef 2[:10]. Ta kutsub üles headele tegudele, aga kui inimesed on lihaliku loomuse pärast laisad, hoolimatud ja kangekaelsed, karistab ta neid Seaduse läbi. Ühesõnaga, ta peab korraga mõlemat ametit, ta „surmab ja teeb elavaks, viib alla hauda ja toob jälle üles” [1Sm 2:6], ja tema amet ei ole ainult lohutamine, vaid ka karistamine, nagu on kirjutatud: Kui tuleb Püha Vaim, „siis Ta toob maailma (sealhulgas ka vanale Aadamale) selgust patu kohta ja õiguse kohta ja kohtu kohta” [Jh 16:8]. Patt on aga kõik, mis on vastuolus Jumala Seadusega. Püha Paulus ütleb: „Kogu Pühakiri on Jumala sisendatud ja kasulik õpetamiseks, noomimiseks jne.” [2Tm 3:16], noomimine on aga Seaduse eriomane ülesanne. Seepärast, nii sageli kui usklikud vääratavad, karistab Jumala Vaim neid Seaduse põhjal, see Vaim aga ka julgustab ning lohutab neid püha evangeeliumi kuulutuses.

Nüüsi selleks, et vältida nii palju kui võimalik igasugust väärnimõistmist ja selgitada ning arvestada Seaduse ja Vaimu tegude erinevust, tuleb, rääkides headest tegudest, mis on kooskõlas Jumala Seadusega (sest vastasel juhul need ei olekski head

teod), eriti hoolikalt tähele panna seda, et sõna Seadus tähistab siin ainult ühte, nimelt Jumala muutumatut tahet, millest inimesed peaksid oma elus juhinduma.

Tegude vahel aga on erinevus sellepärast, et erinevad on inimesed, kes püüavad selle Seaduse ja Jumala tahte järgi elada, sest kuni inimene ei ole uuesti sündinud ja peab Seadusest kinni kas karistuse kartusest või tasu lootusest ning teeb tegusid sel põhjusel, et neid on kästud teha, on ta Seaduse all, ja püha Paulus nimetab tema tegusid Seaduse tegudeks, sest Seadus sunnib teda nagu orja [Rm 2:15; 3:20, Gl 2:16; 3:2.10]. Niisugused inimesed on Kaini moodi „pühakud”.

Kui aga inimene on Jumala Vaimu läbi uuesti sündinud ja Seadusest vabaks saanud, see tähendab, kui ta on vaba Seaduse sunnist ja teda juhib Jumala Vaim, elab ta kooskõlas Jumala muutumatu tahtega, mis on kokku võetud Seadusesse, ja teeb kõike, sedavõrd kui ta on uuesti sündinud, vabatahtlikust ning rõõmsast meelest; ja niisuguseid tegusid ei nimetata enam mitte Seaduse tegudeks, vaid Vaimu tegudeks ja viljadeks, või nagu püha Paulus neid nimetab, mõistuse seaduseks [Rm 7:23] ja Kristuse seaduseks [1Kr 9:21]), sest need inimesed ei ole enam Seaduse, vaid armu all, nagu ütleb püha Paulus, Rm 8[:2; 6:14.15].

Aga kuna usklikud ei saa selles maailmas täiuslikult uueks, vaid vana Aadam asub neis kuni hauani, kestab neis edasi ka võitlus Vaimu ja liha vahel. Seepärast rõõmustavad nad küll sisemise inimese poolelt Jumala Seaduse üle, kuid seadus nende liikmetes sõdib vastu nende mõistuse seadusele, nii et nad pole kunagi ilma Seaduseta, aga ka mitte Seaduse all, vaid Seaduses – nad elavad ja käivad Issanda Seaduses, kuid ei tee midagi Seaduse sunnist.

Mis aga puudutab vana Aadamat, kes neis ikka veel asub, siis teda ei tule sundida mitte ainult Seaduse, vaid ka nuhtlemisega, sest ta teeb ju kõike vastu

tahtmist ja sunniviisiliselt ning niisama tõrksalt nagu jumalatud, keda sunnitakse ja hoitakse kuulekana Seaduse ähvarduste abil, 1Kr 9[:27], Rm 7[:18j].

Niisiis on seda Seaduse õpetust usklikele vaja ka sellepärast, et nad ei komistaks omaenda pühaduse ja pühendumuse otsa ning ei kehtestaks Jumala Vaimule viidates oma leiutatud jumalateenimise viise, mille kohta pole ei Jumala Sõna ega käsku, nagu on kirjutatud, 5Ms 12[:8.28; 13:1]: „Ärge tehke enam nõnda, igatüki seda, mis õige on tema silmis”, vaid „pane tähele ja kuule kõiki neid käsusõnu, mis ma sulle annan”, ning „ära lisa sellele midagi juurde ja ära võta sellest midagi ära!”

Ja veel on Seaduse õpetust heade tegude tegemisel ja selle juures usklikele vaja sellepärast, et muidu võib inimene väga kergesti hakata kujutlema, et tema teod ja elu on igati puhtad ning täiuslikud. Jumala Seadus käsib aga usklikel häid tegusid teha nii, et see näitab neile ühtlasi nagu peeglis, et need on meil selles elus veel ebatäiuslikud ja ebapuhtad, nii et me oleme sunnitud koos armsa Paulusega tõdema: „Ma ei tunne ju enesel olevat ühtegi süüd, – kuid selle põhjal ma ei ole veel õigeks tunnistanud.” [1Kr 4:4]

Niisiis, kui Paulus manitseb uuestisündinuid tegema häid tegusid, õpetab ta neile sõnaselgelt Kümme käsku, Rm 13[:9], ja selle, et tema head teod pole täiuslikud ja puhtad, tunneb ta ära Seaduse järgi, Rm 7[:7–13], ning Taavet ütleb, Ps 119[:32]: *Viam mandatorum tuorum cucurri*, „Su käskude teed ma jooksen”, kuid „Ära mine kohtusse oma sulasega, ei ole ju ükski elusolend õige su palge ees.” Ps 143[:2].

Seevastu seda, kuidas ja mispärast on usklike head teod Jumalale ikkagi vastuvõetavad ning meelepärased, olgugi et nad pole selles elus patu pärast lihas täiuslikud ja puhtad, ei õpeta enam Seadus, mis nõuab, kui inimene tahab olla Jumalale meelepärane, täiuslikku, puhast kuulekust, vaid see on evangeelium, mis

õpetab, et meie „vaimulikud ohvrid” on Jumalale „usu läbi, Kristuse pärast” vastuvõetavad, 1Pt 2[:5], Hb 11[:4]. Ja sel kombel ei ole kristlased mitte Seaduse, vaid armu all, kuna nende isik on usu läbi Kristusesse vabastatud Seaduse hukkamõistu needusest, kuna nende head teod on Kristuse läbi Jumalale vastuvõetavad, ehkki need pole veel täiuslikud ja puhtad, ja kuna nad ei tee, sedavõrd, kui nad on sisemise inimese poolest uuesti sündinud, kõike, mis on Jumalale meelepärane, mitte Seaduse sunnist, vaid Püha Vaimu uuendamise läbi sellega südamest nõus olles ja vabana igasugusest sunnist; samas peavad nad aga pidevat võitlust vana Aadama vastu.

Sest vana Adam nagu taltsutamatu ja tõrges eesel asub neis osaliselt veel edasi ja teda ei tule sundida kuulekusele Kristuse vastu mitte ainult Seaduse õpetuse, manitsuse, mõjutuse ja ähvardusega, vaid tihtipeale ka karistuse ja nuhtluse piitsaga, kuni liha heidab kõrvale kõik patud ning inimene saab ülestõusmises täielikult uueks, nii et tal ei ole enam vaja ei Seaduse kuulutust ega selle ähvardusi ja karistusi, ega ka mitte evangeeliumi, mis kõik kuuluvad selle ebatäiusliku elu juurde, vaid nii, nagu ta vaatab Jumalat palgest palgesse, nii saab ta ka temas asuva Jumala Vaimu väe läbi vabatahtlikult, sundimatult, takistamatult täiesti puhtaks ja täiuslikuks, et täita Jumala tahet suure rõõmuga ning tunda sellest igavesti rõõmu.

Seetõttu me heidame kõrvale ja mõistame hukka kristlikule elukorraldusele ja tõelisele jumalakartlikkusele ohtliku ning kahjuliku eksiarvamuse, et Seadust ei tohi ülalnimetatud viisil õpetada kristlastele ja õigeusklikele, vaid ainult uskmatutele, mittekristlastele ja inimestele, kes ei kahetse oma pattu.

PÜHAST ARMULAUAST

Ehkki mõned võivad arvata, et selle artikli seletus ei peaks sisalduma kirjutises, kus me oleme võtnud kavva seletada artikleid, mis on Augsburgi usutunnistuse teoloogide vahel vaidlusi tekitanud (kellest sakramentaarid ju kohe alguses lahku löid, kui Augsburgi usutunnistus 1530. aastal koostati ja keisrile üle anti, ja nad keisrile oma usutunnistuse esitasid):

siis pärast seda, kui järgmistel aastatel asusid mõned teoloogid ja ka teised, kes kiitlesid oma poolehoiust Augsburgi usutunnistusele, selle artikli osas toetama sakramentaare, seejuures mitte enam salaja, vaid osalt ka avalikult, ning tahtsid Augsburgi usutunnistust oma südametunnistusega vastuollu minnes vägivaldselt ja moonutatult tõlgendada, nagu oleks see antud artikli osas täielikus kooskõlas sakramentaaride õpetusega, ei saa ega tohi me jätta kasutamata võimalust tunnistada ka selles kirjutises meie usutunnistuse läbi jumalikku tõde, korrata veel kord üle Kristuse sõnade ja Augsburgi usutunnistuse õige tähendus ja tegelik mõte selle artikli puhul ning hoida seda, nii palju kui see meist sõltub, Jumala abil alles ka järeltulevatele põlvedele. Ja hoiatada ustavalt meie kuulajaid koos teiste jumalakartlike kristlastega selle kahjuliku, püha Jumala Sõna ja Augsburgi usutunnistusega täielikult vastuolus oleva ning korduvalt hukkamõistetud eksiarvamuse eest.

Status controversiae

Põhiline vaidlusküsimus meie ja sakramentaaride õpetuste vahel selle artikli osas.

Olgugi et mõned sakramentaarid püüavad hoolega kasutada sõnade poolest Augsburgi usutunnistuse ja selle kirikute keelekasutusega võimalikult sarnast keelt ning kinnitavad, et usklikud võtavad armulauas Kristuse ihu tõeliselt vastu, teatavad nad, kui paluda neil esitada otsekoheselt ja selgelt oma tegelikud seisukohad, kõik üksmeelselt, et Kristuse tõeline ihu ja veri on armulaua pühitsetud leivast ja veinist sama kaugel, kui on taevas kõrgem maast. Nende enda sõnad kõlavad hoopis nii: *Abesse Christi corpus et sanguinem a signis tanto intervallo dicimus, quanto abest terra ab altissimis coelis*. See tähendab: Me väidame, et Kristuse ihu ja veri on selle märkidest sama kaugel, kui on maa kõrgeimast taevast. Seepärast ei käsitle nad Kristuse ihu kohalolu mitte kohaloluna siin maa peal, vaid üksnes *respectu fidei*³³, see tähendab et nähtavad märgid on sarnaselt kuulutatud Sõnaga meeldetuletuseks ja ärgituseks meie usule, et see ülendaks end, tõuseks üle kõigi taevaste ja võtaks seal taevas vastu Kristuse kohaloleva ihu ehk Kristuse enda koos kõigi tema heategudega ning sööks seda tõeliselt ja olemuslikult, ent sellele vaatamata ikkagi ainult vaimselt. Sest nii nagu leib ja vein asuvad siin maa peal, ja mitte taevas, nii on ka Kristuse ihu praegu taevas, ja mitte maa peal, mispärast armulauas ei võetagi suuga vastu midagi muud kui leiba ja veini.

Esmalt väitsid nad niisiis, et Issanda Püha Õhtusöömaaeg on ainult väline märk, mille abil me tunneme ära kristlased, ja selles ei jagata midagi muud kui harilikku leiba ja veini (mis on lihtsalt Kristuse eemaloleva ihu märkideks). Kui aga see ei osutunud vastuvõetavaks, tunnistasid nad, et Issand Kristus on oma armulauas tõeliselt kohal, nimelt *per communicationem idiomatum*³⁴, see tähendab ainult oma jumaliku loomuse poolest, mitte aga oma ihu ja verega.

³³ [arvestades usku]

³⁴ [iseloomulike omaduste omavahelise suhte kaudu]

Seejärel, kui neid sunniti Kristuse sõnade põhjal mõnma, et Kristuse ihu on armulauas kohal, mõistsid ja tõlgendasid nad seda siiski vaid kui vaimset kohalolu, mis tähendab tema väe, tegevuse ja heategude nautimist usu kaudu, sest Kristuse Vaimu kaudu, kes asub kõikjal, ühendatakse meie ihu, kelles Kristuse Vaim siin maa peal asub, Kristuse ihuga, kes on taevas.

Sel kombel petsid nad oma kaunite ja ülevate sõnadega paljusid silmapaistvaid inimesi, väites ja kiideldes, et ka nemad on samal arusaamisel, et Issand Kristus on oma armulauas tõeliselt, olemuslikult, elavalt kohal, aga et nad peavad selle all silmas kohalolu ainult jumaliku loomuse, ja mitte ihu ning vere poolest, mis on nüüd taevas, ja mitte kusagil mujal, ja annab meile leiva ja veiniga süüa oma tõelist ihu ja verd (vaimselt, usu läbi, ja mitte suuga, ihulikult).

Nimelt ei käsitle nad armulaua sõnu: „Sööge, see on minu ihu” [1Kr 11:24] mitte tavalises tähenduses, nii nagu need täht-tähelt kirja on pandud, vaid piltliku kõnena (*figurate*), nõnda et Kristuse ihu söömine ei tähenda muud kui lihtsalt usku ja ihu ei tähenda muud kui *symbolum*'i, see tähendab Kristuse ihu märki või tähist, mis ei ole armulauas kohal, vaid asub üksnes taevas; ja sõna ON tuleb tõlgendavad nad *sacramentaliter seu modo significativo, ne quis rem cum signis ita putet copulari, ut Christi quoque caro nunc in terris adsit modo quodam invisibili et incomprehensibili*, see tähendab: Kristuse ihu on sakramentaalselt ja märgi tähenduses leivaga ühendatud sel viisil, et usklikud, jumalakartlikud kristlased söövad – sama kindlalt, kui kindlalt nad söövad suuga leiba – usu läbi vaimselt ka Kristuse ihu, mis on ülal taevas. Selle aga, nagu oleks Kristuse ihu armulauas siin maa peal olemuslikult kohal, ehk küll nähtamatul ja mõistetamatul viisil, ja nagu võtaksid seda õnnistatud leivas vastu ka silmakirjateenrid ja võltskristlased, kuulutavad nad kohutavaks jumalateotuseks ning mõistavad hukka.

Augsburgi usutunnistuses õpetatakse aga Issanda Püha Õhtusöömaja kohta Jumala Sõnast lähtuvalt, „et Kristuse tõeline ihu ja veri on armulauas leiva ja veini kujul tõeliselt kohal ning neid jagatakse ja võetakse vastu”, ja vastupidine õpetus (nimelt sakramentaaride õpetus, kes esitasid samal ajal Augsburgis ka oma usutunnistuse, mille kohaselt Kristuse ihu ei ole sakramendis siin maa peal tõeliselt ja olemuslikult kohal, sest ta on läinud üles taevasse) mõistetakse hukka; ja sama seisukoht on selgekujuliselt esitatud ka doktor Lutheri Väikeses Katekismuses järgmiste sõnadega: Altarisakrament „on meie Issanda Jeesuse Kristuse tõeline ihu ja veri, mis on meile kristlastele Kristuse enda poolt leivas ja veinis söömiseks ning joomiseks seatud”; ja veel selgemini tehakse seda Apoloogias, kus mitte ainult ei seletata, vaid ka kinnitatakse seda õpetust Pauluse sõnadega, 1Kr 10[:16] ja Cyrillose tsitaadiga, öeldes: „Heaks kiidetakse X artikkel, milles me tunnistame oma veendumust, et armulauas on Kristuse ihu ning veri tõeliselt ja olemuslikult kohal ja neid jagatakse sakramendist osasaajatele tõeliselt, koos nähtavate elementide – leiva ja veiniga. Sest kui Paulus ütleb, et leib, mida me murrame, on Kristuse ihu osadus jne., siis järelduks sellest, kui kohal poleks tõeliselt mitte Kristuse ihu, vaid ainult tema vaim, et leib pole mitte Kristuse ihu, vaid üksnes tema vaimu osadus. Me teame ka kindlalt, et Kristuse ihulikku kohalolu ei kinnita mitte ainult Rooma kirik, vaid ka Kreeka kirik”; samuti viidatakse Cyrillose sõnadele, et kui Kristus asub meis ka ihulikult armulauas oma ihu jagamise kaudu.

Pärast seda, kui need, kes esitasid Augsburgis selle artikli kohta oma eraldi tunnistuse, lähenesid meie kirikute usutunnistusele, koostati aastal 1536 Wittenbergis Saksi ja Ülem-Saksa teoloogide vahel järgmine *formula concordiae*, see tähendab kristliku üksmeele artiklid ning sellele kirjutasid alla nii doktor Martin Luther kui ka mõlema poole teised teoloogid:

„Me oleme kuulnud, kuidas härra Martin Bucer on seletanud nii oma, kui ka teiste, temaga linnadest kaasa tulnud jutlustajate, arusaama pühast Kristuse ihu ja vere sakramendist, ja nimelt:

Nad tunnistavad Irenaeuse sõnade põhjal, et selles sakramendis on kaks poolt – üks taevalik ja teine maine. Seepärast arvavad ja õpetavad nad, et leivas ja veinis on Kristuse ihu ja veri tõeliselt ning olemuslikult kohal ning seda jagatakse ning võetakse vastu. Ja olgugi et nad ei usu transsubstantsiatsiooni, see tähendab leiva ja veini olemuslikku muundumist Kristuse ihuks ja vereks, ega arva ka, et Kristuse ihu ja veri oleksid *localiter*, see tähendab: ruumiliselt leivaga piiritletud või sellega muul viisil väljaspool sakramendi vastuvõtmist püsivalt ühendatud, tunnistavad nad ometi, et sakramentaalse ühenduse läbi on leib Kristuse ihu jne. Kuid väljaspool sakramenti ei ole Kristuse ihu nende arvates kohal, näiteks siis, kui armulaualeib pannakse kõrvale ja seda säilitatakse sakramendimajakestest või kantakse protsessioonis ringi ning demonstreeritakse seda.

Teiseks arvavad nad, et selle sakramendi seadmine Kristuse läbi on kristlaskonnas kehtiv ja et see ei sõltu sakramenti toimetava jumalasalase ega ka selle väärilisusest või vääritusest, kes sakramenti vastu võtab; sellepärast saavad ka vääritud inimesed sakramendist osa, nagu ütleb Paulus; ühesõnaga nad on arvamusel, et ka vääritutele jagatakse tõeliselt Kristuse ihu ja verd ning et vääritud võtavad seda tõeliselt vastu, kui peetakse kinni Issanda Kristuse seadmisest ja käsust. Aga nad võtavad seda vastu endale nuhtluseks, nagu ütleb Paulus, sest nad kuritarvitavad püha sakramenti, võttes seda vastu ilma tõelise meelega ja usuta. Sest see on ju seatud sellepärast, et ta oleks tunnistuseks sellest, et neile, kes tõeliselt meelt parandavad ja usus Kristusesse lohutust otsivad, kuuluvad Kristuse arm ja heated ning et nad saavad osalisteks Kristuse ihus ning pestakse puhtaks Kristuse veres.

Järgmisel aastal, kui kõige silmapaistvamad Augsburgi usutunnistuse teoloogid üle kogu Saksamaa Schmalkaldenisse kogunesid ja nõu pidasid, mida sellest kirikuõpetusest tuleks esitada kirikukogule, koostati doktor Lutheri poolt ühisel nõul ja allkirjastati ükshaaval kõigi teoloogide poolt Schmalkaldeni artiklid, millesse on selgesti, lühidalt ja täpselt kokku võetud õige arusaam, mis on täielikus vastavuses Kristuse enda sõnadega ning mis suleb kõik sakramentaaride põgenemisteed ja peiduurkad (kes tõlgendasid eelmisel aastal koostatud *formula concordiae*'t, see tähendab nimetatud üksmeeleartikleid enda kasuks, otsekui jagataks Kristuse ihu koos kõigi tema heategudega leivaga täpselt samamoodi kui evangeeliumi sõnaga ja et sakramentaalse ühenduse all ei mõelda midagi muud kui Issanda Kristuse vaimset kohalolu usu läbi), ja nimelt, „et armulaualeib ja -vein on Kristuse tõeline ihu ja veri ning sellest ei saa osa ja seda ei võta vastu mitte ainult jumalakartlikud, vaid ka kurjad kristlased”.

Seda arusaama seletab ning kinnitab Jumala Sõna põhjal pikalt ja põhjalikult Suures Katekismuses ka doktor Luther, kus on kirjutatud järgmist: „Mis on siis altarisakrament? Vastus: See on Issanda Kristuse tõeline ihu ja veri leivas ja veinis ning leiva ja veini kujul Kristuse sõna läbi, mida meie, kristlased, peame sööma ja jooma.” Ja veidi hiljem: „Sõna on see, mis teeb leivast ja veinist sakramendi ning teeb nad erinevaks, nii et nad ei kujuta endast ja neid ei nimetata mitte tavaliseks leivaks ja veiniks, vaid Kristuse ihuks ja vereks”. Ja veel: „Selle Sõnaga võid Sa oma südametunnistust kosutada ja öelda: kui ka sada tuhat kuradit koos kõigi usufanaatikutega mulle kallale kargaksid: „Kuidas saab leib ja vein Kristuse ihu ja veri olla?” jne., siis tean ma ometi, et kõik vaimud ja õpetlased kokku ei ole niigi targad kui jumalik Majesteet oma väikseima sõrme poolest. Kirjas on Kristuse sõnad: „Võtke, sööge, see on minu ihu”, „Jooge kõik selle seest, see on uus leping minu

veres” jne., ja nendele me jääme kindlaks, ja me tahaksime näha neid, kes Teda õpetama hakkavad ning muudavad ära selle, mis Tema on öelnud. See aga vastab küll tõele, et kui Sa Sõna ära võtad või armulauda ilma Sõnata vaatad, siis ei ole Sul midagi muud kui lihtsalt leib ja vein, kui sõnad aga jäävad nii, nagu nad on ja peavad olema, siis on need nendesamade sõnade kohaselt tõelised Kristuse ihu ja veri. Nii nagu Kristuse suu räägib, nii see ka on, sest Tema ei saa valetada ega petta.

Selle põhjal on nüüd juba lihtne vastata kõigile küsimustele, millega end praegusel ajal vaevatakse, nagu see, kas paheline preester tohib seda sakramenti toimetada ja jagada, ning muud sellesarnased küsimused. Siin on meie otsus kindel ja me ütleme: Isegi kui armulauda võtab vastu või jagab kurjategija, võetakse vastu õiget sakramenti, see tähendab Kristuse ihu ja verd, täpselt samamoodi, kui seda sakramenti toimetatakse kõige väarikamal kombel, sest see ei põhine mitte inimese pühadusel, vaid Jumala Sõnal. Ja nii nagu ükski pühak maa peal, isegi mitte ükski ingel taevas ei saa leiba ja veini Kristuse ihuks ja vereks teha, nii ei saa ka keegi seda sakramenti ära muuta või ümber teha, kuigi seda on väärsti kasutatud.

Sest isiku või uskmatuse pärast ei muutu see Sõna, mille läbi sakrament on seatud ja on sakramendiks saanud, veel valeks. Kristus ei ütle ju: „Kui te usute või olete väärilised, siis te saate minu ihu ja verd”, vaid: „Võtke, sööge ja jooge, see on minu ihu ja veri”, samuti: „Seda tehke” (see tähendab seda, mida ma praegu teen, sisse sean, teile annan ja teil vastu võtta käsin). Sellega öeldakse: „Vaatomata sellele, kas sa oled vääritu või vääriline, on sul siin, selle Sõna väes, tema ihu ja veri, mis lisanduvad leivale ja veinile”. Pane seda tähele ja jäta hästi meelde. Sest nendes sõnades on meie alustugi, kaitse ja vastupanu kõigi eksiarvamuste ning kiusatuste vastu, mis meile eales on osaks saanud või tulevikus osaks saab.”

Nii palju Suurest Katekismusest, mis kinnitab Jumala Sõna põhjal Kristuse ihu ja vere tõelist kohalolu Pühas Õhtusöömaajas ning seda, et see ei ole nii mitte ainult usklike ja vääriliste jaoks, vaid ka uskmata ja vääriliste jaoks.

Aga kuna see silmapaistev mees nägi vaimus ette, et pärast tema surma hakkavad mõned teda kahtlustama, nagu oleks ta äsja nimetatud õpetusest ja teistest kristlikest artiklitest taganenud, lisas ta oma Suurele Usutunnistusele järgmise protestatsiooni³⁵:

„Kuna ma näen, et lahkuskude ja eksiõpetuste hulk kasvab ajapikku järjest suuremaks ning Saatana märatsemisel ja raevutsemisel ei ole lõppu, siis selleks, et keegi ei saaks tulevikus, kas hiljem minu eluajal või pärast minu surma, minule toetuda ja minu kirjutisi väärilt tõlgendada, et oma eksiarvamustele kinnitust leida, nagu on hakanud tegema sakramentaarid ja taasristijad, tahan ma selle kirjutisega Jumala ja kogu maailma ees tunnustada artikkelhaaval oma usku, millele ma kavatsen kuni oma surmani kindlaks jääda, milles (aidaku mind Jumal) siit maailmast lahkuda ja meie Issanda Jeesuse Kristuse kohtujärje ette astuda; ja kui pärast minu surma keegi ütleb: kui doktor Luther praegu elaks, siis õpetaks või arvaks ta ühe või teise artikli kohta teisiti, sest ta ei mõelnud seda piisavalt läbi jne., siis selle vastu ma väidan praegu nagu ka siis ja siis nagu praegu, et ma olen Jumala armust kõik need artiklid Pühakirja valguses ülima põhjalikkusega läbi mõelnud ning ma olen seda teinud korduvalt, ja ma kaitseksin neid niisama kindlalt, nagu ma kaitseksin praegu altarisakramenti. Ma ei ole joobnud ega mõtlematu, ma tean, mida ma räägin, samuti tajun ma väga hästi, mida see tähendab minu jaoks Issanda Kristuse tagasitulekul Viimseks Kohtuks. Seepärast ei tohiks keegi seda naljaks keerata või tühjaks jutuks pidada; ma mõtlen seda tõsiselt, sest Jumala armust tunnen ma Saatanat päris hästi;

kui ta võib väänata ja moonutada Jumala Sõna, siis mida kõike ta ei teeks minu või kellegi teise sõnadega?”

Sellele protestatsioonile lisas õnnis Luther muuhulgas ka sellise lõigu: „Niisamuti kuulutan ma,” ütleb ta seal, „ja tunnistan altarisakramenti, et seal süüakse ja juuakse leivas ning veinis suuga tõepoolest ihu ja verd, vaatamata sellele, et preester, kes seda jagab, või need, kes seda vastu võtavad, ei usu või kuritarvitavad seda muul viisil; sest see ei toetu mitte inimeste usule või uskmatusele, vaid Jumala Sõnale ja korraldusele; muidugi, kui nad just enne Jumala Sõna ja korraldust ära ei muuda või teisiti ei tõlgenda, nagu seda teevad praeguse aja sakramendivaenlased, kelle jaoks pole seal loomulikult midagi muud kui pelgalt leib ja vein; sest neil pole ka Jumala Sõna ja tema kehtestatud korda, vaid nad on selle omaenda parema äranägemise järgi pea peale pööranud ja ära muutnud.”

Doktor Luther, kes mõistis Augsburgi usutunnistuse õiget, tegelikku tähendust paremini kui keegi teine ja jäi sellele kuni oma elu lõpuni kindlaks ja kaitses seda, kordas mõni aeg enne surma oma viimases usutunnistuses innukalt oma usku selle artikli kohta järgmiste sõnadega: „Mina panen nad kõik ühte patta, see tähendab sakramentaaride ja fanaatikute hulka, kes nad ka on, sest nad ei taha uskuda, et Issanda leib armulauas on tema tõeline, loomulik ihu, mida uskmatu või Juudas võtab oma suuga samamoodi vastu nagu püha Peetrus ja kõik pühakud; ma ütlen, kes seda uskuda ei taha, see jätku mind rahule ja ärgu lootku osadusele minuga; see asi jääb nii.”³⁶

Nende selgituste põhjal, ja eriti just doktor Lutheri kui Augsburgi usutunnistuse märkimisväärseima õpetaja selgituste põhjal mõistab iga arusaaja

³⁵ [avaliku tunnistuse]

³⁶ WA 54:155, 29-156

inimene, kes armastab tõde ja rahu, milline on kogu aeg olnud Augsburgi usutunnistuse tegelik seisukoht ja arusaam selle artikli osas.

Selle põhjuseks aga, et Kristuse ja püha Pauluse sõnade (armulaualeib „on Kristuse ihu” või „Kristuse ihu osadus”) kõrval kasutatakse ka väljendeid: „leiva kujul, leivaga ja leivas”, on see, et seeläbi heidetakse kõrvale papistlik transsubstantsiatsioon ja osutatakse Kristuse ihu ja vere muutumatu olemuse sakramentaalsele ühendusele; nagu ka väljendid „Sõna elab meis”, ja „Kristuses elab kogu jumalik täius ihulikult”, ja „Jumal oli temaga”, ja „Jumal oli Kristuses” ning teised nendesarnased kordavad ja seletavad samatähenduslikku väljendit *verbum caro factum est*, „Sõna sai lihaks”; ja nimelt, et jumalikku loomust ei muudeta mitte inimloomuseks, vaid mõlemad muutumatud loomused on ühendatud ühes isikus; nagu on võrdlust Kristuse testamendi sõnade kohta: „see on minu ihu”, kasutanud ka paljud silmapaistvad vanaaja õpetajad Justinus, Cyprianos, Augustinus, Leo, Gelasius, Chrysostomos jt., et nii nagu Kristuses on kaks erinevat, muutumatut loomust lahutamatuult ühendatud, nii on ka pühas armulauas kaks olemust – tavaline leib ja tõeline, loomulik Kristuse ihu – seatud sakramendi toimingus siin maa peal koos kohal; ehkki Kristuse ihu ja vere ühendus leiva ja veiniga ei ole isikuline ühendus nagu kahe loomuse vahel Kristuses, vaid on *sacramentalis unio*, see tähendab: sakramentaalne ühendus, nagu seda doktor Luther ja meie teoloogid seda korduvalt eespool viidatud 1536. aasta üksmeele artiklites ning ka mujal nimetavad, millega nad näitavad, et kui nad ka kasutavad *formae: in pane, sub pane, cum pane*, see tähendab erinevaid väljendeid: leivas, leiva kujul ja leivaga, võtavad nad Kristuse sõnu ometi nende tegelikus tähenduses, nii nagu need kõlavad, ja ei käsita väidet, see tähendab Kristuse testamendi sõnu: „*Hoc est corpus meum*”, „see on minu ihu”, mitte

kui *figuratum praedicationem*, vaid *inuitatum*,³⁷ see tähendab mitte kujundliku, piltliku kõne või tõlgendusena, nagu ütleb Justinus: „Me ei võta neid vastu mitte kui tavalist leiba ja tavalist jooki, vaid nagu Jeesust Kristust, meie Õnnistegijat, kes on Jumala Sõna läbi lihaks saanud, kellel oli meie õndsuse pärast ihu ja veri, ühesõnaga me usume, et tema poolt Sõna ja palve läbi pühitsetud söömaaeg on Issanda Jeesuse Kristuse ihu ja veri.”

Niisamuti on ka doktor Luther oma suures ssutunnistuses, ja eriti just viimases usutunnistuses armulauast, tõsiselt ja innukalt kaitsnud just seda väljendit, mida Kristus esimesel armulaual kasutas.

Ja kuna doktor Lutherit tuleb õigustatult pidada Augsburgi usutunnistust tunnustavate kirikute kõige silmapaistvamaks õpetajaks, sest kogu tema õpetus, selle kokkuvõtte ja sisu on haaratud korduvalt mainitud Augsburgi usutunnistuse artiklitesse ning on antud üle keiser Karl V-le, siis ei saa ega tohi nimetatud Augsburgi usutunnistuse tegelikku tähendust ning arusaamasid mitte kusagilt mujalt täpsemalt ja paremini ammutada kui doktor Lutheri õpetuslikest ja poleemilistest kirjutistest.

Nii toetub ka see äsja esitatud seisukoht ainsale kindlale, kõikumatule ja kaheldamatule tõe kaljule, milleks on armulaua seadmissõnad jumalikus Sõnas, ja pühad evangelistid ja apostlid, nende jüngrid ja kuulajad on seda just sel viisil mõistnud, õpetanud ning edasi andnud.

Nii et kuna meie Issand ja Õnnistegija Jeesus Kristus, kes on meie ainus õpetaja ja kelle kohta anti taevast tõsine käsk: „*Hunc audite*”, „Teda kuulake!” [Mt 17:5], ei ole ainult inimene või ingel ega ka ainult tõeline, tark ja võimas, vaid on igavene tõde ja tarkus ise ning kõikvõimas Jumal, kes teab väga hästi, mida ja kuidas

³⁷ [unikaalne, ainulaadne väljendusviis]

ta peab kõnelema, – pealegi on ta suuteline kõik, mis ta ütleb ja töötab, ka vägevalt täide viima ja teoks tegema, nagu ta ütleb: „Taevas ja maa kaovad, aga minu sõnad ei kao mitte.” [Lk 21:33] Ja „Minule on antud kõik meelevald taevas ja maa peal.” [Mt 28:18]

Ja kuna see tõeline, kõigeväeline Issand, meie Looja ja Lunastaja Jeesus Kristus seadis pärast viimast söömaaega, neil traagilistel viimastel hetkedel, kui algas tema kibe kannatus ja surm meie pattude eest, läbikaalutletult ning täie tõsidusega selle auväärseima sakramendi, mida tuleb kuni maailma lõpuni suure aupaklikkuse ja kuulekusega tarvitada ning mis peab olema tema kibeda kannatamise ja surma ning kõigi tema heategude pidev meenutamine, uue testamendi kinnitamine, lohutus kõigile vaevatud südametele ning kristlaste püsiv side ja ühendus nende pea Kristuse ja üksteisega, ning lausus püha armulaua rajamisel ja seadmisel pühitsetud ja jagatud leiva kohta järgmised sõnad: „Võtke ja sööge, see on minu ihu, mis teie eest antakse”, ja karika ehk veini kohta: „See on uus leping minu veres, mis teie eest valatakse pattude andeksandmiseks.”

Siis ei tohi meie neid igavese, tõelise ja kõikvõimsa Jumala Poja, meie Issanda, Looja ja Lunastaja Jeesuse Kristuse sõnu seletada ja tõlgendada piltliku, kujundliku kõnena, kuidagi teisiti, nagu see meie mõistusele sobiv tundub, vaid neid sõnu tuleb meil vastu võtta lihtsas usus ja kohases kuulekuses, nii nagu nad kõlavad, nende tegelikus, selges tähenduses, ning mitte lasta end kõrvale meelitada mis tahes etteheidetel või inimlikel vastuväidetel, mis on inim mõistuse välja mõeldud, kuitahes meeldivad need ka mõistusele paistavad.

Oli ju näiteks Aabrahamil küllalt põhjust vastu vaielda, kui ta kuulis Jumala Sõna oma poja ohverdamisest, et kas seda tuleb mõista täht-tähelt või leebemas tõlgenduses, sest see ei olnud ju ilmselges vastuolus mitte ainult mõistuse, jumaliku

Seaduse ja tavaõigusega, vaid ka väga olulise usuartikliga Kristuse tõotatud seemnest, kes pidi Iisakist sündima; aga ikkagi, nii nagu ka varem, kui talle anti tõotus õnnistatud Iisaki seemnest (kuigi see tundus tema mõistusele võimatu), annab ta tõe au Jumalale ning on veendunud ja usub kindlalt, et Jumal on suuteline tegema kõike, mida ta tõotab teha.

Ja niisama lihtsalt ja otseselt, nagu see täht-tähelt kõlab, mõistab ning usub ta ka siin Jumala Sõna ja käsku ning jätab kõik Jumala kõikvõimsuse ja tarkuse hooleks, mille puhul ta teab, et sellel on palju enam võimalusi ja teid, kuidas Iisaki seemne tõotust täide viia, kui tema oma pimedas mõistusega taibata suudab. Ja nii peaksime ka meie alandlikkuses ja kuulekuses, ilma igasuguse kahtluse ja arutlemiseta, kuidas see meie mõistusega kooskõlas on või võimalikuks osutub, lihtsalt uskuma meie Looja ning Lunastaja arusaadavaid, kindlaid, selgeid ja tõsiseid sõnu ning käske, sest neid sõnu on rääkinud Issand, kes on lõputu tarkus ja tõe ise ning suudab kindlalt teoks teha ja täide viia kõik, mida ta tõotab.

Kõik armulaua seadmise asjaolud viitavad sellele, et neid meie Issanda ja Õnnistegija Jeesuse Kristuse sõnu, mis on oma olemuselt lihtsad, arusaadavad, selged, kindlad ja kaheldamatud, ei saa ega tohi käsitada teisiti kui nende harilikus, tegelikus ja tavalises tähenduses. Kuna Kristus annab selle käsu laua ääres õhtusöögi ajal, siis ei ole mingit kahtlust, et ta kõneleb õigest, tavalisest leivast ja tavalisest veinist, samuti suuga söömisest ja joomisest, nii et siin ei saa olla tegemist metafoori, see tähendab sõna leib tähenduse muutusega, nagu oleks Kristuse ihu vaimne leib või vaimne hingetoit. Ja nii on Kristus ise vastu ka sellele, et see on metonüüm, see tähendab sarnaselt eelmisele sõna ihu tähenduse muutus, ja et ta ei kõnele mitte oma ihu märgist või tähisest või kujundlikust ihust või oma ihu ja heategude väest, mille ta oma ihu ohverdamisega on saavutanud, vaid kõneleb oma tõelisest, talle olemuslikust

ihust, mis on meie eest surma antud, ja oma tõelisest, olemuslikust verest, mis on meie eest ristipuul valatud.

Ja ei leidu usaldusväärsemat ega kindlamat Jeesuse Kristuse sõnade tõlgendajat kui Issand Kristus ise, kes mõistab omaenda sõnu, südant ja mõtteid kõige paremini ning kes on kõige targem ja arusaajam neid seletama. Ta ei kasuta siin, oma viimse tahte ja testamendi, jäädava liidu ja ühenduse kinnitamisel, ega ka muidu kõigi usuartiklite ning teiste liidu- ja armumärkide või sakramentide sisseseadmisel, nagu ümberlõikamine, mitmesugused ohvid Vanas Testamendis ja püha ristimine, mitte piltlikke, vaid täiesti tavalisi, lihtsaid, kaheldamatuid ja selgeid sõnu, ja selleks, et ei tekiks arusaamatusi, seletab ta neid veel selgemini sõnadega: „teie eest antud, teie eest valatud”, ja ta jätab ka oma jüngrid lihtsa, tegeliku tähenduse juurde ja annab neile käsu, et nad õpetaksid sedasama kõigile rahvastele, et nad peaksid kinni kõigest sellest, mida tema on neil, apostlitel, käskinud.

Sellepärast kordavad ka kõik kolm evangelisti, Mt 26[:26], Mk 14[:22], Lk 22[:19] ja püha Paulus, kes võttis selle omaks pärast Kristuse taevaminekut, 1Kr 11[:25], üksmeelselt ja samade sõnade ning silpidega Kristuse selgeid, arusaadavaid, kindlaid ja tõelisi sõnu: „see on minu ihu”, ning seda ühtmoodi pühitsetud ning jagatud leiva kohta, tegemata mingisuguseid tõlgendusi ja muutusi. Seepärast pole kahtlustki, et Luuka ja Pauluse sõnad: „see karikas on uus leping minu veres” [Lk 22:20, 1Kr 11:25] sakramendi teise poole kohta ei saa samuti tähendada mitte midagi muud kui see, mida ütlevad püha Matteus ja Markus: „see (ja nimelt see, mida te suuga sellest karikast joote) on minu lepinguveri” [Mt 26:28, Mk 14:24], millega ma kehtestan, pitseerin ja kinnitan teie, inimestega, oma testamendi ja uue liidu, ja nimelt pattude andeksandmise.

Ja ülima hoole ning tõsidusega kui eriliselt selget tunnistust Kristuse ihu ja vere tõelisest, olemuslikust kohalolust ning jagamisest armulauas tuleb käsitada ka seda Kristuse sõnade kordust, kinnitamist ja seletust, mille annab püha Paulus, 1 Kr 10[:16], kus ta kirjutab järgmist: „Õnnistuse karikas, mida me õnnistame – eks see ole Kristuse vere osadus? Leib, mida murrame – eks see ole Kristuse ihu osadus?” Sellest me õpime selgesti, et mitte ainult see karikas, mida Kristus esimesel armulaual õnnistas, ja mitte ainult see leib, mida Kristus murdis ja jagas, vaid ka see, mida meie murrame ja õnnistame, on Kristuse ihu ning vere osadus, nii et kõik, kes seda leiba söövad ja sellest karikast joovad, võtavad tõepoolest vastu ja saavad osa Kristuse tõelisest ihust ning verest; sest kui Kristuse ihu ei oleks tõeliselt ja olemuslikult kohal ning seda ei võetaks vastu sellisena, vaid ainult selle väe ja toime poolest, siis ei oleks leib ihu osadus, nagu põhjendab ja järeldab Apoloogia, vaid Kristuse Vaimu, väe ja heategude osadus. Ja kui Paulus räägiks ainult vaimsest osadusest Kristuse ihuga usu läbi, nagu seda kirjakohta väänavad sakramentaarid, siis ei ütleks ta, et leib on Kristuse ihu osadus, vaid et selleks on Vaim või usk. Aga ta ütleb: leib on Kristuse ihu osadus, nii et kõik, kes pühitsetud leiba söövad, saavad osa ka Kristuse ihust; ja järelikult räägib Paulus tõepoolest Kristuse ihu sakramentaalsest või suuga söömisest, mis on ühine nii jumalakartlikele kui ka jumalatutele kristlastele, mitte vaimsest söömisest.

Kusjuures Pauluse jutluse ajendid ja asjaolud tõendavad, et ta hirmutab ja hoiatab neid, kes on söönud ebajumalate ohvriliha ja on olnud osaduses paganlike kuradikumardajatega ning on tulnud ikkagi Issanda lauale ning on saanud osa Kristuse ihust ja verest, et nad ei sööks Kristuse ihu ja verd endale kohtuks ning hukatuseks. Sest kõigil, kes saavad armulaual osa pühitsetud ja murtud leivast, on osadus ka Kristuse ihuga, järelikult ei räägi püha Paulus mitte vaimsest osadusest

Kristusega, mida ei saa keegi vääriti tarvitada, samuti ei pea selle eest kedagi hoiatama.

Seepärast seletavad ka meie armsad isad ja eelkäijad, nagu Luther ja teised puhtad Augsburgi usutunnistuse õpetajad, seda Pauluse kirjakohta selliste sõnadega, mis sobituvad ülimalt hästi kokku Kristuse sõnadega, sest nad kirjutavad nii: Leib, mida me murrame, on Kristuse jagatud ihu või ühine Kristuse ihu, mida jagatakse neile, kes murtud leiba vastu võtavad.

Me kõik jääme üksmeelselt sellele suurepärase tunnistuse, 1Kr 10[:16], lihtsale ja põhjendatud seletusele kindlaks ning oleme täie õigusega imestunud, et mõned on veel nii jultunud, et sõandavad nüüd seda kirjakohta, mida nad ise äsja sakramentaaride vastu kasutasid, oma eksiõpetuse kinnituseks tuua, ja nimelt et armulauas süüakse Kristuse ihu ainult vaimselt: *Panis est communicatio corporis Christi, hoc est id, quo fit societas cum corpore Christi (quod est ecclesia), seu est medium, per quod fideles unimur Christo, sicut verbum evangelii fide apprehensum est medium, per quod Christo spiritualiter unimur et corpori Christi, quod est ecclesia, inserimur.* Mis tähendab tõlgituna: Leib on Kristuse ihu osadus, see tähendab see on see, mille läbi meil on osadus Kristuse ihuga, mis on kirik, või see on vahendiks, mille abil usklikud ühendatakse Kristusega, nii nagu evangeeliumi sõna, kui sellest usus kinni haaratakse, on vahendiks, mille läbi meid ühendatakse vaimselt Kristusega ja me saame osaks Kristuse ihust, mis on kirik.

Sest seda, et Issanda laual ei käi mitte ainult jumalakartlikud, vagad ja usklikud kristlased, vaid ka vääritud, jumalakartmatud silmakirjatsejad nagu Juudas ja tema kaaslased, kellel puudub vaimne osadus Kristusega ja kes käivad seal ilma tõelise meelesparanduse ja pöördumiseta Jumala poole, võtavad sakramendis suuga vastu tõelist Kristuse ihu ja verd ning eksivad oma vääritu söömise ja joomisega

rängalt Kristuse ihu ja vere vastu, õpetab püha Paulus, 1Kr 11[:27], sõnaselgelt: „Kes iial seda leiba sööb või Issanda karikast joob väärilul viisil”, see ei tee pattu mitte ainult leiva ja veini vastu, mitte ainult ihu ja vere märkide, sümbolite ning kujundite vastu, vaid „on süüdi Issanda” Jeesuse Kristuse „ihu ja vere vastu”, mida ta häbistab, kuritarvitab ning teotab, – need on ju armulauas kohal –, nii nagu juudid, kes ka tegelikult Kristuse ihu ründasid ja ta tapsid. Nii on vanaaja kristlikud isad ja kiriku õpetajad seda kirjakohta üksmeelselt käsitletud ning seletanud.

Nõnda siis on olemas kaheksugust Kristuse ihu söömist, üks neist on vaimne, millest Kristus kõneleb eraldi, Jh 6[:48–58], ja mis ei toimu teisiti kui Vaimu ning usu läbi evangeeliumi kuulutuses ja tähelepanemises, nagu ka armulauas. See on iseenesest kasulik ja õnnistusttoov ning kõigile kristlastele igal ajal õndsuseks vajalik; ilma vaimse söömiseta jätkaks sakramentaalne või suuga söömine armulauas meid mitte ainult õnnistusest ilma, vaid oleks ka kahjulik ja hukatuslik.

Selline vaimne söömine ei kujuta endast aga midagi muud kui usku, see tähendab Jumala Sõna kuulamist, milles meile pakutakse Kristust, tõelist Jumalat ja tõelist inimest koos kõigi heategudega, mis ta meie heaks oma ihuga, mis on meie eest surma antud, ja verega, mis on meie eest valatud, on teinud, ja nimelt Jumala armu, pattude andeksandmist, õigust ja igavest elu ja selle lohutuse uss vastuvõtmist, omaks kuulutamist ja sellele kogu lootuse ja usalduse panemist, et meil on Issanda Jeesuse Kristuse pärast armuline Jumal ja igavene õndsus, ning sellest kõigis hädades ja kiusatustes kinnihoidmist.

Teine Kristuse ihu söömine on sakramentaalne või suuga söömine, kus kõik, kes pühitsetud armulaualeiba ja -veini söövad ning joovad, võtavad pühas armulauas vastu ning söövad ka suuga Kristuse tõelist, olemuslikku ihu ning verd, usklikele kindlaks tagatiseks ja kinnituseks, et neile on nende patud kindlasti andeks antud ja et

Kristus elab neis ning on neis tegev, uskmatutele on see aga kohtuks ja hukatuseks. Sellest kõnelevad selgesti Kristuse seadmissõnad, milles ta oma jüngritele õhtusöögi ajal laua ääres jagatud tavalist leiba ja veini nimetab oma tõeliseks ihuks ning tõeliseks vereks, öeldes sealjuures: „Sööge ja jooge.” Seega ei saa seda käsku antud asjaolude põhjal kuidagi teisiti käsitada kui suuga söömise ja joomise kohta käivana, kuid seda mitte lihtsal, ihulikul, kapernaiitlikul viisil, vaid üleloomulikul, mõistetamatul viisil. Sellele lisab järgmine käsk hiljem ka teise, vaimse söömise, kui Issand Kristus ütleb, usku nõudes: „Seda tehke minu mälestuseks.”

Sellepärast õpetavad kõik vanaaja kristlikud õpetajad Kristuse seadmissõnade ja püha Pauluse seletuse põhjal koos kogu püha kristliku kirikuga selgesti ning üksmeelselt, et Kristuse ihu ei võeta vastu mitte ainult usu läbi vaimset, mis toimub ka väljaspool sakramenti, vaid ka suuga, ja seda ei tee mitte ainult usklikud ning jumalakartlikud kristlased, vaid ka vääritud, uskmatud, kurjad ja võltskristlased; selle kõige üleslugemine läheks siinkohal aga pikale, ja sellepärast me tahamegi lühiduse huvides kristlikule lugejale soovitada meie põhjalikumaid kirjutisi.

Neist ilmneb, kui ülekohtuselt ja mürgiselt sakramentaarid Issandat Kristust, Püha Paulust ja kogu kirikut pilkavad, nimetades suuga söömist ja vääritude osasaamist *duos pilos caudae equinae et commentum, cuius vel ipsum Satanam pudeat* (kahe hobusesaba jõhviks ja väljamõeldiseks, mis paneb isegi Saatana enda häbenema), nagu ka õpetust Kristuse ülevusest *excrementum Satanae, quo diabolus sibi ipsi et hominibus illudat* (Saatana väljaheitiks, millega kurat häbistab nii iseennast kui ka inimesi), see tähendab rääkides neist niivõrd kohutavalt, et jumalakartlikul kristlasel peaks olema häbi seda isegi tõlkida.

Meil tuleb aga hoolikalt seletada, kes on vääritud armulaualised: need on need, kes tulevad armulauale ilma tõelise patukahetsuse ja mureta oma pattude pärast, ilma

tõelise usu ja heade kavatsusteta oma elu parandada, ning tõmbavad endale ise Kristuse ihu väärITU suuga söömise läbi kaela kohtu, see tähendab ajalikud ja igavesed karistused, ning on süüdi Kristuse ihu ja vere vastu.

Nõdrausulised, lihtsameelsed, vaevatud kristlased, kes on oma pattude suuruse ja hulga pärast südames hirmul ja mõtlevad, et nad pole oma suures rüveduses väärt seda Kristuse hinnalist varandust ja heategusid, kes kogevad ning kurdavad oma usu nõtrust ja soovivad kogu südamest, et nad saaksid Jumalat tugevama ja rõõmsama usu ning puhtama kuulekusega teenida, on aga õiged ja väärilised armulaualised, kelle jaoks see auväärne sakrament esmajoones sisse on seatud ja kellele see on määratud, nagu ütleb Kristus: „Tulge minu juurde kõik, kes olete vaevatud ja koormatud, ja mina annan teile hingamist!” [Mt 11:28] Ja: „Ei vaja arsti tugevad, vaid põdejad.” [Mt 9:12] Ja: „Nõtruses saab Jumala vägi täieliseks!” [2Kr 12:9] Ja, Rm 14[:1.3]: Võtke vastu ka usus nõder, „sest Jumal on tema vastu võtnud.” Sest igäühel, kes usub Jumala Pojasse, olgu siis tugevas või nõdras usus, on igavene elu. [Jh 3:15jj]

Seega ei sõltu väärilisus mitte usu suurest või väikesest nõtrusest või tugevusest, vaid Kristuse teenest, millest saavad ühtmoodi osa nii vähese usuga kurb isa, Mk 9[:24], kui ka Aabraham, Paulus ja teised, kellel on rõõmus ning tugev usk.

Nii palju siis Kristuse ihu ja vere tõelisest kohalolust ning kahesugusest söömisest, kas usu läbi vaimselt või suuga, ja seda nii vääriliste kui ka väärITUTE poolt.

Kuna mõnede Augsburgi usutunnistuse õpetajate vahel on tekkinud arusaamatusi ja lahkarvamusi ka konsekratsiooni³⁸ ning selle üldkehtiva reegli üle, et sakrament ei ole väljaspool selle seatud kasutust sakrament, siis esitame ka nende küsimuste kohta vennalikult ja üheskoos oma arusaama, mis kõlab järgmiselt, ja

³⁸ [armulaua pühitsemise]

nimelt, et Kristuse ihu ja vere tõelist kohalolu armulauas ei too endaga kaasa ükski inimese sõna või tegu, olgu see siis jumalasalase teene või kõne, või söömine ja joomine, või armulaualiste usk, vaid see kõik tuleb kirjutada üksnes kõigeväelise Jumala väe ja meie Issanda Jeesuse Kristuse Sõna, seadmise ja korralduse teeneks.

Sest Jeesuse Kristuse tõelised ja kõikvõimsad sõnad, mis ta ütles esimese armulaua seadmisel, ei omanud ju mõju ainult esimesele armulauale, vaid nad kestavad, kehtivad, toimivad ja mõjuvad ikka veel, nii et igas paigas, kus Kristuse seadmise kohaselt armulauda pühitsetakse ja tema sõnu kasutatakse, jagatakse ning võetakse Kristuse ihu ja verd, mis on tõeliselt kohal, vastu sellesama Sõna jõus ja väes, mis Kristus esimesel armulaual ütles. Sest seal, kus Kristuse seadmisest kinni peetakse, tema sõnu karika ja leiva kohta öeldakse ning pühitsetud leiba ja veini jagatakse, on ta ise selle öeldud Sõna läbi, esimese armulaua seadmise väes ning oma Sõnas, mida ta tahab, et korrataks, ise jätkuvalt tegev, nagu ütleb ka Chrysostomos kannatusaja jutluses: „Kristus ise katab selle laua ja õnnistab seda; sest ükski inimene ei saa tema ette pandud leiba ja veini Kristuse ihuks ja vereks muuta, välja arvatud Kristus ise, kes on meie eest risti löödud.” Need sõnad loetakse preestri suu läbi ette, kuid need meie ette pandud armulauaelemendid pühitsetakse Jumala armus ja väes neis sõnades, kui ta ütleb: „See on minu ihu”. Ja nii nagu sõnad: „Olge viljakad ja teid saagu palju, täitke maa” lausuti ainult üks kord, kuid need kehtivad looduses igal ajal, nii et ta on viljakas ja teda saab palju, nii on ka neid sõnu ainult üks kord lausunud, aga need mõjuvad ja toimivad tänase päevani ja Kristuse taastulekuni, nii et tema tõeline ihu ja veri on kiriku armulauas kohal.

Luther kirjutab oma kogutud teoste Jena väljaande 6. köites leheküljel 99: „Tema käsul ja seadmisel on selline vägi, et me ei jaga ega võta vastu mitte tavalist leiba ja veini, vaid tema ihu ja verd, nagu on öeldud tema sõnades: See on minu ihu

jne. See on minu veri jne. Nii et see ei ole mitte meie tegu või sõnad, vaid Kristuse käsk ja korraldus, mis teeb leivast ihu ja veinist vere, ning seda esimese armulaua algusest kuni maailma lõpuni, ja seda jagatakse päevast päeva meie teenimisameti läbi.”

Samuti 3. köite 446. leheküljel: „Nii on ka siin, et isegi kui ma ütleksin kõigi leibade kohta: see on Kristuse ihu, ei oleks sellel loomulikult mingeid tagajärgi, aga kui me ütleme armulaual tema seadmise ja käsu kohaselt: see on minu ihu, siis on see tema ihu, mitte meie sõnade või korralduse [*Thetelwort*] pärast, vaid tema käsu pärast, et ta on käskinud meil neid sõnu lausuda ja nii teha, ning sidunud oma käsu ja tegevuse meie sõnadega.”

Niisiis tuleb seadmissõnu püha armulaua toimingul avalikult, arusaadavalt ja selgelt koguduse ees lugeda või laulda ning neid ei tohi mitte mingil juhul ära jätta, selleks et me oleksime kuulekad Kristuse käsule: seda tehke! [1Kr 11:24.25], et me ärataksime, tugevdaksime ja kinnitaksime Kristuse sõnade läbi kuulajate usku selle sakramendi olemusse ning viljadesse (Kristuse ihu ja vere kohalolusse, pattude andeksandmisse ja kõigisse heategudesse, mis on meile Kristus surma ja verevalamise läbi osaks saanud ning Kristuse testamendis kingitud) ja et toimuks leiva ning veini elementide pühitsemine ehk õnnistamine sellesse pühasse kasutusse, et meile antaks seeläbi süüa ja juua Kristuse ihu ning verd, nagu ütleb Paulus: „Õnnistuse karikas, mida me õnnistame” [1Kr 10:16], kui me kordame ja loeme seadmissõnu.

Kuid õnnistamine või Kristuse seadmissõnade lugemine üksi ei moodusta veel kogu sakramenti, kui ei täideta kogu armulauatoimingut, nagu see on Kristuse poolt kehtestatud (näiteks kui pühitsetud leiba ei jagata välja, ei võeta vastu ega süüa, vaid pannakse hoiule, ohverdatakse või kantakse ringi), – Kristuse käsust: seda tehke!, mis võtab kokku kogu sakramendi toimingu või talituse, kus kristlikul kogunemisel

võetakse leib ja vein, õnnistatakse seda, jagatakse välja, võetakse vastu, süüakse, juuakse ja kuulutatakse sellega Issanda surma, tuleb kinni pidada selle jagamatul ja muutumatul kujul, nii nagu meile näitab kogu leivamurdmise või -jagamise ja vastuvõtmise toimingut ka püha Paulus, 1Kr 10[:16].

Selleks, et säilitada õige kristlik õpetus pühast armulauast ning vältida ja välja juurida jumalateotuslikud väärkasutused ja -õpetused selle testamendi kohta, on seadmissõnadest võetud kasulik reegel ja juhtnõör: *Nihil habet rationem sacramenti extra usum a Christo institutum* või *extra actionem divinitus institutum*,³⁹ see tähendab: kui Kristuse seadmisest ei peeta kinni niimoodi, nagu ta on selle määranud, siis ei ole tegemist sakramendiga. Seda reeglit ei tohi mingil juhul tagasi lükata, vaid seda saab ja tuleb kasulikult Jumalale kuuluvas kirikus järgida ja alal hoida; ja *usus* või *actio*, see tähendab kasutus või toiming ei tähenda siin ennekõike mitte usku, samuti mitte ainult suuga söömist, vaid kogu välist, nähtavat, Kristuse poolt kehtestatud armulauatoimingut konsekratsiooni või seadmissõnade, pühitsetud leiva ja veini, Kristuse ihu ja vere jagamise, vastuvõtmise ja suuga söömisega. Väljaspool nimetatud kasutusala ei saa seda sakramendiks pidada, näiteks kui paavstlikul missal ei jagata leiba, vaid seda ohverdatakse või pannakse hoiule, kantakse ringi või seatakse kummardamise otstarbel üles, nii nagu ka ristimisvesi ei ole sakrament või ristimine, kui seda kasutatakse kellade sisseõnnistamiseks või pidalitõve ravimiseks või muul viisil kummardamiseks. Ja see reegel ongi kehtestatud esmajoones just selliste paavstlike väärkasutuste vastu ning seda on seletanud ka doktor Luther ise, Tom. 4.

³⁹ [Millelgi ei ole sakramendi karakterit väljaspool Kristuse seatud kasutusviisi või jumalikult seatud toimingut]

Seejuures me peame aga meeles pidama ka seda, et sakramentaarid väänavad seda kasulikku ja vajalikku reeglit salakavalalt ning pahatahtlikult, et maha salata Kristuse ihu tõeline, olemuslik kohalolu ja suuga söömine, mida teevad siin maa peal ühtemoodi nii selle väärilised kui ka vääritud, ja tõlgendavad seda kui *usus fidei*'d, see tähendab: vaimset ning sisemist kasutamist usu läbi, just nagu vääritude inimeste jaoks see polekski sakrament ning nagu toimuks Kristuse ihu söömine ainult usu läbi vaimselt või just nagu oleks usk see, mis toob endaga kaasa Kristuse ihu kohalolu armulauas, ja seepärast ei saa vääritud ning uskmatud silmakirjateenrid Kristuse ihu kohalolevana vastu võtta.

See ei ole meie usk, mis teeb sakramendist sakramendi, vaid ainult meie kõikvõimsa Jumala ja Õnnistegija Jeesuse Kristuse Sõna ning seadmine, mis on kristlaste keskel alati kehtivad ja selleks ka jäävad, ning seda ei tee tühjaks ega kehtetuks jumalasalase väärilisus või vääritus ega vastuvõtja uskmatuse; nagu ka evangeelium ei ole sellepärast veel vähem tõeline, et uskmatud kuulajad sellesse ei usu, ainult et see ei ole uskmatutele õndsuseks; ja nii on ka nendega, kes sakramenti vastu võtavad, usuvad nad või mitte, – Kristuse sõnad, kui ta ütleb: „Võtke ja sööge, see on minu ihu”, ei ole sellepärast veel vähem tõde, põhjuseks ei ole mitte meie usk, vaid Tema kõikvõimsus.

Seepärast kujutab endast kahjulikku ja häbematut eksiarvamus see, kui mõned, väänates kavalalt seda üldkehtivat reeglit, omistavad meie usule suurema osa kui meie Issanda ja Õnnistegija Jeesuse Kristuse kõikvõimsusele, nagu teeks usk Kristuse ihu kohalolevaks ja võtaks seda vastu.

Mis puudutab aga sakramentaaride kõikisugu näilisi põhjendusi ja tühiseid vastuargumente inimihule olemuslike ning loomulike omaduste, Kristuse taevamineku, tema maa pealt lahkumise jne. kohta ning muud sellist, siis kuna doktor

Luther on need kõik oma poleemilistes kirjutistes „Taevaste prohvetite vastu”, ja „Et sõnad: see on minu ihu jne. on veel kehtivad”⁴⁰ samuti oma suures ja väikeses usutunnistuses pühast armulauast ning teistes kirjutistes Jumala Sõna põhjal pikalt ja põhjalikult ümber lükanud, ja kuna pärast tema surma ei ole lahkusulised sel teemal mingeid uusi seisukohti esitanud, juhime lühiduse huvides kristliku lugeja tähelepanu neile kirjutistele, millele me ka toetume.

Sest me ei taha, ei saa ega tohi lasta end inimlikult tarkade mõtete läbi, olgu nad siis kui tahes hiilgavad või auväärised, Kristuse sõnade ja testamendi lihtsa, arusaadava ning selge tähenduse juurest kõrvale juhtida mingi võõra käsituse juurde, mis ei vasta sellele, nagu need sõnad kõlavad, vaid me mõistame ja usume neid lihtsalt, nagu me neid kuuleme; meie põhjendused aga, millele me oleme selles küsimuses alates vaidluse puhkemisest selle artikli üle alati toetunud, on need, mis doktor Luther kohe alguses sakramentaaride vastu esitas, öeldes: „Minu põhjendused, millele ma selles küsimuses toetun, on järgmised:

1. Esimene on meie kristliku usu artikkel: Jeesus Kristus on olemuslik, loomulik, tõeline, täielik Jumal ja inimene lahutamatu ning jagamatult ühes isikus.
2. Teine: et Jumala parem käsi asub kõikjal.
3. Kolmas: et Jumala sõna ei ole vale ega valeta.
4. Neljas: et Jumalal on ja ta teab mitmeid viise, kuidas ühes paigas kohal olla, ja mitte ainult see üks viis, millest lobisevad usufanaatikud ja mida filosoofid kutsuvad *localem* ehk ruumiliseks. Ja veel: Kristuse ühel ja ainsal ihul on kolm kohaloluviisi ehk kõik kolm kohaloluviisi:

⁴⁰ *Wider die himmlische Propheten ja Daß diese Wort, das ist mein Leib etc. noch fest stehn*

1. Esiteks, meeltega tajutav, füüsiline viis, nii nagu ta elas ihulikult maa peal, kui ta täitis vastavalt oma suurusele teatud ruumi. Seda kohaloluviisi võib ta soovi korral ka praegu kasutada, nagu ta seda tegi ülestõusmise järel, ja ta kasutab seda Viimsel päeval, nagu ütleb Paulus, 1Tm 6[:15]: „mille parajal ajal toob nähtavale õnnis” Jumal jne. Ja Kl 3[:4]: „Kui Kristus, teie elu, saab avalikuks” jne. Sel viisil ei ole ta Jumalas või Isa juures ega ka taevas, nagu meeletud inimesed endale kujutavad, sest Jumal ei ole füüsiline ruum või paik. Selle kohta käivad need kirjakohad, kuidas Kristus maailmast lahkub ja Isa juurde läheb jne., millele viitavad usufanaatikud.

Teiseks, mõistusega haaramatu, vaimne viis, kus ta ei hõlma ühtegi ruumipunkti, vaid läbistab vastavalt soovile kogu loodut, nii nagu minu pilk läbistab tuult, valgust või vett ja on nendes ega võta ruumi (et tuua üks lihtne võrdlus), nagu heli või hääl läbistab õhku, vett, lauatükki või seina, on nendes ega võta ka ruumi; niisamuti nagu valgus ja kuumus läbistavad õhku, vett, klaasi, kristalle ja muud sellesarnast, on nendes ega võta ruumi jne. Seda kohaloluviisi kasutas ta suletud hauast väljumisel, läbi suletud uste sisenemisel ja armulauaaleivas ning -veinis ja, vastavalt uskumusele siis, kui ta sündis oma emast jne.

Kolmandaks, jumalik, taevalik viis, kui ta on Jumalaga üks isik, mille puhul on kogu loodu talle loomulikult palju lähemal ja paremini läbistatav, kui ta on seda teiste kohaloluviiside puhul. Sest kui ta saab selle teise kohaloluviisi järgi olla loodud olendites ja nende juures nii, et nad ei tunne, ei puuduta, ei taju teda ega saa teda mõõta, siis kui palju imestamapanavamalt on ta igas loodud olendis selle ülima kolmanda kohaloluviisi läbi, nii et nad ei saa teda küll mõõta või meeltega tajuda, kuid see-eest on tema neile ligi, mõõdab ja tajub neid. Sa pead selle Kristuse olemuse, mille kohaselt ta on Jumalaga üks ja seesama isik, asetama loodud olenditest nii kaugele, kui kaugel on Jumal, samas pead sa selle asetama nii sügavale ja lähedale

igale loodud olendile, kui neis on Jumal; sest ta on Jumalaga üks lahutamatu isik; kus on Jumal, seal peab olema ka tema, või on meie usk vale. Kes võiks aga öelda või mõelda, kuidas see toimub? Me teame küll, et see on nii, et ta on Jumalas, väljaspool kõiki loodud olendeid, ning Jumalaga üks ja seesama isik, kuid kuidas see toimub, seda me ei tea; see ületab asjade loomuliku korralduse ja on üle mõistuse, ka inglid taevas ei tea seda, vaid ainult Jumal ise. Aga kuna see on meile teadmata, ja ometi tõsi, siis ei tohi me tema sõnu maha salata, kui me just ei saa kindlalt tõendada, et Kristus ihu ei saa mitte mingil juhul olla seal, kus on Vaim, ning et see kohaloluviis on väljamõeldis; seda peavad fanaatikud tõendama, kuid nad ei saa sellega hakkama.

Seda, et Jumalal võib varuks olla ja et ta võib teada veel teisigi kohaloluviise, kuidas Kristuse ihu kusagil kohal on, ei hakka ma siinkohal eitama, vaid tahan ainult näidata, kui suured narrid on meie usufanaatikud, et nad ei tunnista muid Kristuse ihu kohaloluviise kui esimene, meeltega tajutav, ehkki nad ei suuda tõendada, et see on vastuolus meie arusaamadega; sest ma ei eita mitte mingil juhul, et Jumala võimuses on teha nii, et ihu võib olla ka füüsilisel, meeltega tajutaval viisil mitmes paigas korraga kohal; sest kes tõendab, et Jumal ei suuda seda; kes on näinud tema väe piire? Fanaatikud küll mõtlevad, et Jumal ei suuda seda, kuid kes usub nende mõtlemisi? Millega nad kinnitavad oma mõtteid?" Nii palju Lutherilt.

Neist doktor Lutheri sõnadest saab selgeks ka see, mis tähenduses kasutatakse meie kirikutes selle teemaderingi puhul sõna vaimselt. Sakramentaaridele ei tähenda see sõna vaimselt ju muud kui vaimset osadust, kui õigeusklikud võetakse usu läbi Vaimus vastu Issanda Kristuse ihusse ja neist saavad tema ihu tõelised vaimsed ihuliikmed. Aga kui doktor Luther või meie kasutame selle teema puhul sõna vaimselt, siis meie mõistame selle all vaimset, üleloomulikku, taevalikku kohaloluviisi, millega Kristus, kes on pühas armulauas kohal, ei too mitte ainult

usklikele lohutust ja elu, vaid ka uskmatutele kohtumõistmise, ja selle Sõna läbi me heidame kõrvale kapernaiitlikud mõtted tavalisest ihulikust kohalolust, mida sakramentaarid meie kirikute arvele kirjutavad ja meile peale suruvad, hoolimata meie korduvaist avalikest vastuväidetest, ja selles tähenduses me ütleme ka, et armulauas võetakse vastu, süüakse ja juuakse Kristuse ihu ning verd vaimselt, ehkki söömine ise toimub suuga, söömise viis on aga vaimne.

Seega toetub meie usk selles artiklis Kristuse ihu ja vere tõelisest kohalolust pühas armulauas tõelise ja kõikvõimsa Jumala, meie Issanda ning Õnnistegija Jeesuse Kristuse tõe ja kõikvõimsusele, ja need alused on piisavalt tugevad ja kindlad, et tugevdada ja kinnitada meie usku kõigis kiusatustes seoses selle artikliga ja et lükata ümber ja kummutada kõik sakramentaaride vastuargumendid ja -väited, kui tahes meeldivad ning vastuvõetavad nad mõistuse jaoks ka iganes poleks, ja neile võib kristlik süda kindlalt ja julgelt toetuda ning oma lootuse nende peale panna.

Niisiis me heidame kõrvale ja mõistame südame ning suuga väära, eksliku ja eksitavana hukka kõik seisukohad, mis ei sobi kokku ja on vastuolus nimetatud Jumala Sõnal põhineva õpetusega, nagu seda on paavstlik transsubstantsiatsioon, kus õpetatakse, et konsekreeritud ehk pühitsetud leib ja -vein minetavad armulauas täielikult oma substantsi ning loomupärase olemuse ja muudetakse Kristuse ihu ning vere substantsiks, nii et alles jäävad ainult leiva ja veini väline kuju ehk *accidentia sine subiecto* [aktsidentsid ilma nende juurde kuuluva subjektita], missugusel kujul leib ei olegi enam leib, vaid on nende arvates minetanud oma loomupärase olemuse, ja on Kristuse ihuna kohal ka väljaspool sakramendi toimingut, kui leib pannakse sakramendimajakesse või kui seda kantakse ringi vaatamiseks ja kummardamiseks. Sest miski ei saa olla sakrament väljaspool Jumala käsku ja tema määratud kasutusala, milleks see Jumala Sõnas on seatud, nagu eespool näidatud.

2. Samuti me heidame kõrvale ja mõistame hukka kõik ülejäänud selle sakramendi paavstlikud väärkasutused, nagu ohvrimissa jõledus elavate ja surnute eest.

3. Samuti selle, et ilmikutele jagatakse Kristuse sõnaselge käsu ja seadmise vastaselt sakramenti ainult ühel kujul jne., nagu sellised paavstlikud väärkasutused on meie kiriku ühises Usutunnistuses ja selle Apoloogias, Schmalkaldeni artiklites ja teistes meie teoloogide kirjutistes põhjalikult Jumala Sõna ja vanakiriklike tunnistuste abil ümber lükatud.

Aga kuna me oleme tahtnud selles kirjutises eelkõige anda tunnistust ja jagada seletust Kristuse ihu ja vere tõelisest kohalolu kohta armulauas, vastu seistes sakramentaaridele, kellest osa on tunginud Augsburgi usutunnistuse sildi all ka meie kirikutesse, siis me tahame siin eelkõige ära nimetada ja kirjeldada sakramentaaride eksiarvamusi, et hoiatada oma lugejaid, et nad oskaksid neist hoiduda ja oleksid ettevaatlikud.

Niisiis me heidame kõrvale ja mõistame suu ning südamega väära, eksliku ja eksitavana hukka kõik sakramentaaride arvamused ja õpetused, mis ei sobi kokku Jumala Sõnal põhineva õpetusega ja on sellega vastuolus:

1. Kui nad väidavad, et seadmissõnu ei tule mõista mitte lihtsalt, nende tegelikus tähenduses, nii nagu nad kõlavad, käivatena Kristuse ihu ja vere tõelise ning olemusliku kohalolu kohta armulauas, vaid et need tuleb panna *tropos*'e ehk kujundliku tõlgenduse abil teise, uude ja võõrasse tähendusse; nagu me mõistame hukka ka kõik sellesarnased sakramentaaride arvamused ja omavahel vastuolus olevad seisukohad, kui palju ja kui erinevaid neid ka poleks.

2. Samuti selle, kui eitatakse Kristuse ihu ja vere suuga söömist armulauas ning õpetatakse sellele vastukaaluks, et Kristuse ihu süüakse armulauas ainult usu läbi, vaimselt, nii et meie suu võtab armulauas vastu üksnes leiba ja veini.

3. Samamoodi ka selle, kui õpetatakse, et armulaualeib ja -vein ei ole midagi enam kui tunnusmärgid, mille abil kristlased üksteist ära tunnevad, või

4. et nad on ainult Kristuse kaugel eemalviibiva ihu tähistused, võrdumid ning kujutised, nii et samal kombel, nagu leib ja vein on meie ihu väliseks toiduks, nõnda on ka Kristuse eemalviibiv ihu oma teenega meie hingedele vaimseks toiduks.

5. Või et need ei ole midagi enam kui Kristuse eemalviibiva ihu sümbolid või mälestusmärgid, milliste märkide nagu välise tagatise läbi tagatakse meile, et usk, mis jätab armulaua ja tõuseb üle kõigi taevaste, saab seal ülal Kristuse ihust ja verest osa sama tõeliselt, nagu me võtame armulauas suuga vastu väliseid märke, ja et meie usu kinnitamine ja tugevdamine armulauas toimub seega ainult väliste märkide, ja mitte Kristuse tõelise, kohalviibiva ja meile jagatud ihu ning vere läbi.

6. Või et armulauas jagatakse ainult Kristuse kaugel eemalviibiva ihu väge, mõju ja teenet ning et me saame sel kombel osa tema eemalviibivast ihust, ja et sellele vastavalt tuleb *unio sacramentalis*'t, see tähendab: sakramentaalset ühendust mõista *de analogia signi et signati* [vastavalt märgi ja märgitu vahelisele sarnasusele], see tähendab nagu leib ja vein sarnanevad Kristuse ihu ja verega.

7. Või et Kristuse ihu ja verd ei võeta vastu ega sööda mingil muul viisil kui üksnes vaimselt, usu läbi.

8. Samuti selle, kui õpetatakse, et Kristus on taevamineku läbi ihulikult haaratud ja piiratud ühe kindla paigaga taevas, nii et ta ei saa ega taha oma ihuga tõeliselt ja olemuslikult kohal olla meie keskel armulauas, mida peetakse Kristuse seadmise kohaselt maa peal, vaid on nii kaugel eemal, kui on taevas maast, nagu

mõned sakramentaarid oma eksliku arvamuse toetuseks on teadlikult ja pahatahtlikult võltsinud teksti, Ap 3[:21]: *oportet Christum caelum accipere*, see tähendab: Kristus peab jääma taevasse, ja on pannud selle asemele: *oportet Christum caelo capi*, see tähendab: Kristus peab niimoodi taevasse jääma või taevaga piiratud olema, nii et ta ei saa ega taha oma inimloomuse poolest mingil viisil meie keskel maapeal kohal olla.

9. Samuti selle, et Kristus ei saanud ega tahtnud töötada ega teoks teha oma ihu ja vere tõelist, olemuslikku kohalolu oma armulauas, sest tema poolt omaksvõetud inimloomuse olemus ja omadused ei võimalda ega luba seda.

10. Samuti selle, kui õpetatakse, et mitte Kristuse sõnad ja kõikvõimsus ei tee Kristuse ihu pühas armulauas kohalolevaks, vaid usk, mistõttu mõned jätavad armulaua talitusest seadmissõnad hoopis välja. Sest vaatamata sellele, et me oleme paavstliku konsekratsiooni, kus seadmissõnade ettelugemisele kui preestri teole omistatakse selline vägi, et see teebki sakramendist sakramendi, täiesti õigustatult maha laitnud ja hukka mõistnud, ei või ega tohi armulaua talituse juures ometi seadmissõnu mitte mingil juhul ära jätta, nagu ilmneb varasemast seletusest.

11. Samuti selle, et usklikud ei tohi Kristuse ihu, vastavalt tema Sõnale ja seadmisele, otsida mitte armulaualeivast ja -veinist, vaid nad juhatakse oma usu läbi armulaualeiva juurest taevasse paika, kus Issand Kristus asub oma ihuga, et nad saaksid sellest seal osa.

12. Me mõistame hukka ka selle, kui õpetatakse, et uskmatud ja oma pattu mitte kahetsevad, kurjad kristlased, kes on ainult nime poolest kristlased, kuid kellel pole õiget, tõelist, elavat ja õndsakstegevat usku, ei võta armulauas vastu mitte Kristuse ihu ja verd, vaid üksnes leiba ja veini. Ja kuna sellel taivasel söömaajal leidub ainult kahte liiki osavõtjaid – väärilisi ja vääritud –, siis me mõistame hukka ka selle, kui vääritude puhul tehakse sellist vahet, et jumalakartmatud epikuurlased ja

Jumala Sõna teotajad, kes on kirikuga välises osaduses, ei võta pühas armulauas oma hukatuseks vastu mitte Kristuse ihu ja verd, vaid üksnes leiba ja veini.

13. Nagu ka selle, kui õpetatakse, et väärilisus ei seisne mitte ükspäinis tõelises usus, vaid inimese enda ettevalmistuses.

14. Samamoodi ka selle, kui õpetatakse, et ka õigeusklikud, kellel on ja kes säilitavad õige, tõelise, elava usu, kellel jääb aga puudu nõutud omapoolsest piisavast ettevalmistusest, võivad sakramenti endale hukatuseks vastu võtta sarnaselt vääritutele armulaualiste.

15. Samuti kui õpetatakse, et tuleb kummardada armulauaelemente, pühitsetud leiva ja veini silmaga nähtavat *species* ehk kuju; keegi ei saa aga eitada ega eitagi, kui ta ei ole just ariaanlik väärõpetaja, et armulaua õigel kasutamisel, aga ka kõigis muus paigus, eriti seal, kus käib koos tema kogudus, tuleb Vaimus ja tões kummardada Kristust ennast, tõelist Jumalat ja inimest, kes on armulauas tõeliselt ja olemuslikult kohal.

16. Ja me heidame kõrvale ja mõistame hukka ka kõik üleolevad, pilkavad ja Jumalat teotavad küsimised ning väljendid, mis esitatakse äärmuslikul, ihulikul ja kapernaaitlikul kombel armulaua üleloomulike, taevaste saladuste kohta.

Ülejäänud antiteesid ehk hukkamõistetud õpetused on maha laidetud ja kõrvale heidetud eelmistes seletustes, mida me ei hakka lühiduse huvides siin kordama; ja kui lisaks neile leidub veel teisigi hukkamõistmist väärivaid *opiniones* ehk ekslikke arvamusi, siis on eespool antud seletuste põhjal lihtne neid leida ja avalikuks teha; sest me heidame kõrvale ja mõistame hukka kõik, mis ei sobi kokku ja on vastuolus eespool esitatud, Jumala Sõnale tugineva õpetusega.

VIII

KRISTUSE ISIKUST

Augsburgi usutunnistuse teoloogide hulgas esines erimeelsusi ka Kristuse isiku asjas, mis ei lähtunud algselt mitte nende enda keskelt, vaid sakramentaaride leerist.

Sest pärast seda, kui doktor Luther oli, sakramentaaridele vastu seistes, jäänud armulaua seadmissõnade põhjal kindlalt Jeesuse Kristuse ihu ja vere tõelise, olemusliku kohalolu juurde, väitsid zwingliaanid talle vastu, et kui Kristuse ihu on ühtlasi nii taevas kui ka maa peal, armulauas, siis ei saa see olla õige, tõeline inimihu; sest selline ülevus on omane ainult Jumalale, ja Kristuse ihu ei sobi selleks.

Aga kui doktor Luther sellele vastu vaidles ja selle veenvalt ümber lükkas, mida näitavad tema õpetuslikud ja poleemilised kirjutised püha armulaua kohta, mille me siinkohal avalikult heaks kiidame, nagu ka tema muud õpetuslikud kirjutised, siis pärast tema surma hakkasid samu põhimõtteid Kristuse isiku kohta, mille alusel sakramentaarid olid sõandanud Kristuse ihu ja vere tõelise, olemusliku kohalolu tema armulauast kõrvaldada – tunnistamata end Issanda armulaua küsimuses siiski veel avalikult ja selgelt sakramentaaride hulka kuuluvaks –, esindama ja kasutama ka mõned Augsburgi usutunnistuse teoloogid, ja nimelt et inimlikku loomusesse Kristuse isikus ei tohi kirjutada midagi, mis ületab või on vastuolus tema loomulike, olemuslike omadustega, ja süüdistasid nii doktor Lutheri kui ka kõigi nende õpetust, kes järgisid seda kui Jumala Sõnaga kooskõlas olevat, peaaegu kõigis endiste aegade kohutavates väärdõpetustes.

Selleks, et see lahkarvamus oleks Jumala Sõna põhjal ja meie lihtsa kristliku usu juhatusel kristlikult seletatud ja Jumala armu läbi täielikult lahendatud, on meie üksmeelne õpetus, usk ja tunnistus järgmine:

[1.] Me usume, õpetame ja tunnistame, et kuigi Jumala Poeg on igavikust peale eraldi seisev, erinev ja täielik jumalik isik ja seega ka tõeline, olemuslik ja täielik Jumal Isa ja Püha Vaimu kõrval, on ta ometi siis, kui aeg täis sai, võtnud oma isikusse ka inimliku loomuse, mitte nii, et nüüd oleks kaks isikut või kaks Kristust,

vaid et Jeesus Kristus on nüüdsest peale ühes isikus ühtlasi nii tõeline, igavene Jumal, kes on sündinud igavikus Isast, kui ka tõeline inimene, kes on sündinud kõrgeks kiidetud neitsi Maarjast, nagu on kirjutatud, Rm 9[:5]: „[iisraellased]...kelle päralt on esiisad, ja kelle seast Kristus on liha poolest, üle kõige olev Jumal, olgu kiidetud igavesti!”

[2.] Me usume, õpetame ja tunnistame, et nüüdsest peale on selles ühes, lahutamatus Kristuse isikus kaks erinevat loomust: jumalik, mis on igavikust, ja inimlik, mis on võetud ajas Jumala Poja isikusse, ja neid kahte loomust Kristuse isikus ei lahutata kunagi teineteisest ega segata teineteisega ära ega ei muudeta üht loomust teiseks, vaid nad mõlemad jäävad igaveseks Kristuse isikusse sellisena, nagu nad oma loomuse ja olemuse poolest on.

[3.] Me usume, õpetame ja tunnistame ka, et nii nagu mõlemad nimetatud loomused jäävad oma loomuses ja olemuses segunematuks ega hävi, nii säilitavad nad kumbki ka oma loomulikud, olemuslikud omadused ja ei loobu neist mitte iialgi, ka ei muutu ühele loomusele olemuslikud omadused kunagi teise loomuse olemuslikeks omadusteks.

[4.] Niisamuti me usume, õpetame ja tunnistame, et olla kõikvõimas, igavene ja lõpmatu, iseenesest ja loomulikult, see tähendab loomuomaduste ja loomuliku olemuse poolest, kõikjal samaaegselt kohal ja kõiketeadev on jumaliku loomuse olemuslikud omadused, mis ei saa mitte iial inimliku loomuse olemuslikeks omadusteks.

[5.] Seevastu olla ihulikult loodu ehk kreatuur, liha ja veri, lõplik ja piiratud, kannatada, surra, minna üles taevasse ja tulla alla, liikuda ühest paigast teise, kannatada nälga, janu, külma, kuuma, ja muu sellesarnane on inimliku loomuse omadused, mis ei saa mitte iial jumaliku loomuse omadusteks.

[6.] Me usume, õpetame ja tunnistame ka, et alates inimeseks saamisest ei ole kumbki loomus Kristuses omaette, nii et nad oleksid või moodustaksid eraldi isiku, vaid et nad on teineteisega ühendatud nõnda, et nad moodustavad ühe isiku, kus on ühes isikus koos nii jumalik kui ka omaksvõetud inimlik loomus. Nii et alates inimeseks saamisest ei kuulu Kristuse isikusse tervikuna mitte ainult tema jumalik loomus, vaid ka tema poolt omaksvõetud inimlik loomus, ja et nii nagu Kristuse või

filius Dei incarnati,⁴¹ see tähendab Jumala Poja, kes on saanud lihaks ja inimeseks, isik pole täielik ilma tema jumalikkuseta, nii ei ole see täielik ka ilma tema inimlikkuseta. Seepärast ei ole Kristus mitte kaks erinevat isikut, vaid on üks ja ainuke, vaatamata sellele, et temas asub segunematult kaks erinevat loomust nende loomulike olemuste ja omadustega.

[7.] Me usume, õpetame ja tunnistame ka, et Kristuse omaksvõetud inimlikul loomusel ei ole ja talle ei jää mitte ainult selle loomulikud olemuslikud omadused, vaid et lisaks sellele ülendatakse see, isikulise ühenduse läbi jumaliku loomusega ja sellele järgneva kirgastamise ehk *glorificatio* läbi, ülevuse, väe ja meelevaldla paremale käele, kõrgele üle kõige, mida saab nimetada mitte üksnes nüüdsel, vaid ka tulevasel ajastul [Ef 1:21].

[8.] Mis puutub aga sellesse ülevusse, millesse Kristus oma inimlikus loomuses on tõstetud, siis seda ei saanud ta alles siis, kui ta surnuist üles tõusis ja taevasse läks, vaid selle sai ta juba emaihus inimeseks saades, kui jumalik ja inimlik loomus üheks isikuks ühendati.

[9.] Seda isikulist ühendust ei tohi aga käsitada nii, nagu mõned seda vääralt teevad, nagu oleksid jumalik ja inimlik loomus omavahel ühendatud otsekui kaks kokkuliimitud lauatükki, nii et neil pole reaalsuses, see tähendab tegelikult ja tõeliselt, teineteisega midagi ühist. Sest see kujutab endast Nestoriose ja Samosata Pauluse eksiarmust ja väärdõpetust, kes Suidase ja Rhaitu presbüteri Theodorose tunnistuste kohaselt õpetasid ja arvasid, et *δύο φύσεις ἀκοινωνήτους πρὸς ἑαυτὰς παντάπασιν, hoc est, naturas omni modo incommunicabiles esse*, see tähendab, et neil loomustel pole teineteisega üldse midagi ühist. Seeläbi lahutatakse need loomused teineteisest, tehes nii kaks Kristust, kellest üks on Kristus ja teine Jumal Sõna, kes elab Kristuses.

Presbüter Theodoros kirjutab: *Paulus quidam iisdem, quibus Manes, temporibus, Samosatenus quidem ortu, sed Antiochia Syriae antistes, Dominum impie dixit nudum fuisse hominem, [in] quo Deus Verbum sicut et in singulis prophetis habitavit, ac proinde duas naturas separatas et citra omnem prorsus inter se communionem in Christo esse, quasi alius sit Christus, alius Deus Verbum in ipso habitans*. See tähendab: Üks Paulus (kes, sündinud küll Samosatas, oli Antiookia koguduse eestseisjaks Süürias) õpetas selsamal ajal, kui elas väärdõpetaja Mani,

⁴¹ [Jumala lihakssaanud Poja]

jumalakartmatult, et Issand Kristus oli ainult tavaline inimene, kelles elas Jumal Sõna, nii nagu ta seda teeb igas prohvetis; ja sellepärast ta arvas, et jumalik ja inimlik loomus on teineteisest lahutatud ja eraldatud ja et neil pole Kristuses mitte midagi ühist, otsekui oleks üks neist Kristus ja teine Jumal Sõna, kes temas elab.

Vastupidi sellele hukkamõistetud väärdõpetusele on kristlik kirik alati ja igal ajal uskunud ja arvanud, et jumalik ja inimlik loomus on Kristuse isikus ühendatud nii, et nende vahel valitseb tõeline osadus, mis ei seo loomusi kokku mitte üheks loomuseks, vaid (nagu kirjutab Luther) üheks isikuks; vanakiriklikud õpetajad on selle isikulise ühenduse ja osaduse pärast tihti, nii enne kui ka pärast Chalkedoni kirikukogu, kasutanud mõistet *mixtio*, segunemine, õigesti ja kohase eristusega, nagu selle kohta võib kirikuisadelt, kui vaja, arvukalt tunnistusi tuua, mida leidub rohkesti ka meie teoloogide kirjutistes, ja on seletanud isikulist ühendust ja osadust võrdlustega *animae et corporis* ning *ferri candentis*, see tähendab ihust ja hingest ning tules hõõgavast rauast, sest ihu ja hing, nii nagu ka tuli ja raud, ei ole ühendatud mitte *per phrasin* või *modum loquendi* või *verbaliter*, see tähendab, et see ei ole lihtsalt fraas või ainult sõnad, vaid *vere* ja *realiter*, see tähendab: tegelikult ja tõeliselt, kusjuures seeläbi ei teki *confusio* või *exaequatio naturarum*, see tähendab: loomuste segunemist või samastumist nagu siis, kui meest ja veest tehakse mõdu, mis ei kujuta endast enam vett ja mett, mis teineteisest erinevad, vaid segatud jooki, sest jumaliku ja inimliku loomuse ühendusega Kristuse isikus on asjalood teisiti.

Sest see osadus ning ühendus, mis valitseb jumaliku ja inimliku loomuse vahel Kristuse isikus, on hoopis teistsugune, aulisem ja sõnulseletamatum; selle ühenduse ja osaduse tõttu on Jumal inimene ja inimene Jumal, ja ometi ei toimu sealjuures ei loomuste ega ka nende omaduste omavahelist segunemist, vaid mõlemale loomusele jäävad alles nende olemus ja omadused.

Selle isikulise ühenduse tõttu, mis ei ole võimalik ja mida ei saa ilma tõelise osaduseta loomuste vahel ette kujutada, ei kannatanud kogu maailma pattude pärast mitte ainult inimlik loomus, kelle omaduseks on kannatada ja surra, vaid tõeliselt, aga oma omaksvõetud inimlikus loomuses, kannatas ja suri (nagu tunnistab meie lihtne kristlik usk) ka Jumala Poeg, vaatamata sellele, et jumalik loomus ei saa kannatada ega surra; nagu doktor Luther seda oma suures usutunnistuses pühast armulauast põhjalikult on seletanud, seistes vastu Zwingli jumalateotuslikule *alleosis* 'ele, kes on

õpetanud, et üht loomust tuleb võtta ja käsitada teisena, mille Luther kui kuradi maskeeringu põrgupõhja neab.

Sel põhjusel kasutasid kiriku endiste aegade õpetajad selle müsteeriumi seletamisel kahte mõistet: *κοινωνία* ja *ένωσις*, *communio et unio*, see tähendab: osadus ja ühendus, ja seletasid üht teise kaudu. *Irenaeus lib. 4. cap. 3. Athanasius in epist. ad Epictetum. Hilarius, De Trinit. lib. 9. Basilius et Nyssenus in Theodoro. Damascenus lib. 3. cap. 19.*

Selle jumaliku ja inimliku loomuse isikulise ühenduse ja osaduse pärast Kristuses me usume, õpetame ja tunnistame oma lihtsa kristliku usu alusel seda, mida öeldakse Kristuse ülevuse kohta tema inimlikus loomuses Jumala kõikvõimsa väe paremal käel, ja seda, mis sellega kaasneb, mida ei saaks olla ja mis ei kehtiks, kui Kristuse isikus poleks loomuste vahel *realiter*, see tähendab tegelikult ja tõeliselt isikulist ühendust ja osadust.

Selle loomuste isikulise ühenduse ja osaduse tõttu ei sünnitanud Maarja, kõrgekskiidetud neitsi, mitte tavalist inimest, vaid sellise inimese, kes on tõepoolest Kõigekõrgema Jumala Poeg, nagu kinnitab ingel, ja kes ilmutas oma jumalikku ülevust juba emaihus, kuivõrd ta sündis neitsist, selle neitsilikkust rikkumata; mistõttu Maarja on tõeline Jumalaema, jäädes seejuures edasi neitsiks.

Selle läbi tegi ta ka kõiki oma imetegusid ja ilmutas vastavalt oma heaksarvamisele oma jumalikku ülevust, millal ja kuidas ta tahtis, ja seda mitte alles ülestõusmises ja taevaminekus, vaid ka oma alanduse seisundis; näiteks Kaana pulmas Galileas [Jh 2:1–11]; samuti siis, kui ta oli kaheteistkümne aastasena õpetajate keskel [Lk 2:41–52]; või aias, kus ta lõi oma vaenlased ühe sõnaga pikali [Jh 18:6]; niisamuti ka surmas, kus ta ei surnud lihtsalt nii nagu iga teine inimene, vaid ületas oma surmaga ja surmas patu, surma, kuradi, põrgu ja igavese hukatuse, mida inimlik loomus üksi poleks eales suutnud, kui jumalik loomus poleks olnud temaga isikulises ühenduses ja osaduses.

Sellepärast on ka inimlik loomus pärast surnuist ülestõusmist ülendatud üle kogu loodu nii taevas kui maa peal, mis ei tähenda midagi muud, kui et ta heidab täielikult kõrvale orjakuju, ei mineta aga seejuures oma inimlikku loomust, vaid säilitab selle igavesti, ja jumalik ülevus antakse täiel määral tema omandusse ja kasutusse omaksvõetud inimlikus loomuses; kusjuures see ülevus oli tal juba eostumise hetkest peale emaihus olemas, ainult et, nagu tunnistab apostel [Fl 2:7], ta

loobus sellest, ja nagu dr. Luther seletab, varjas seda alanduse seisundis ja ei kasutanud seda alati, vaid ainult siis, kui ta seda tahtis. Nüüd aga, pärast seda, kui ta ei läinud mitte nagu iga teine pühak taevasse, vaid üle kõigi taevaste, nagu tunnistab apostel [Ef 4:10], täidab ta tõepoolest kõike ja on kõikjal kohal, mitte ainult kui Jumal, vaid ka kui inimene, valitsedes merest mereni, ilmamaa äärteni [Sk 9:10], nagu ennustavad prohvetid ja tunnistavad apostlid, et ta toetas neid ja kinnitas Sõna tunnustähtedega [Mk 16:20]; see kõik ei toimunud aga maisel viisil, vaid see oli, nagu dr. Luther seda seletab, Jumala parema käe toimimisviis, mis ei ole kindel paik taevas, nagu sakramentaarid alusetult väidavad, vaid Jumala kõikvõimas vägi, mis täidab taevast ja maad, kuhu Kristus on oma inimlikus loomuses *realiter*, see tähendab tegelikult ja tõeliselt, *sine confusione et exaequatione naturarum*, see tähendab ilma loomuste olemuse ja neile olemuslike omaduste segunemise ja samastumiseta seatud; ja tema testamendi sõnade kohaselt on ta võimeline sellest talle osaksaanud väest pühas armulauas, kuhu tema Sõna meid juhib, oma ihu ja verega tõeliselt kohal olema ja ongi, mis oleks igale teisele inimesele võimatu, sest ükski inimene ei ole jumaliku loomusega niimoodi ühendatud ja ei asu Kristuse loomuste isikulise ühenduse läbi ja isikulises ühenduses sellises jumalikus kõigeväelises ülevuses ja väes nagu Jeesus, Maarja Poeg, kelles on jumalik ja inimlik loomus ühendatud üheks isikuks, nii et Kristuses „elab kogu jumalik täius ihulikult”, Kl 2[:9], ja neil loomustel on selles isikulises ühenduses nii sügav, tihe ja sõnulseletamatu osadus, et seda imestavad isegi inglid ja igatsevad seda püha Peetruse sõnade kohaselt vaadata [1Pt 1:12], nagu me seda kõike hiljem omal kohal põhjalikumalt seletame.

Sellelt aluselt, millest oli eespool juttu ja mis seletas *unio personalis*'t, see tähendab seda, kuidas jumalik ja inimlik loomus Kristuse isikus on omavahel ühendatud, nii et neil ei ole mitte ainult ühine nimi, vaid et neil on tegelik ja tõeline osadus ilma igasuguse loomuste segunemise või samastumiseta nende olemuses, lähtub ka *communicatio idiomatum*'i⁴² õpetus, see tähendab õpetus tõelisest osadusest loomuste omaduste vahel, millest tuleb hiljem lähemalt juttu.

Kuna see on tõesti nii, *quod propria non egrediantur sua subiecta*,⁴³ see tähendab et kummalegi loomusele jäävad alles talle olemuslikud omadused ja neid ei lahutata ühest loomusest ega valata teise, nii nagu valatakse vett ühest anumast teise,

⁴² [omaduste kommunikatsiooni]

⁴³ [et omadusi ei kõrvaldata nende subjektidelt]

siis ei saaks nende omaduste vahel olla ega püsida mingit osadust, kui ülalnimetatud isikuline ühendus või loomustevaheline osadus Kristuse isikus ei oleks tõeline, mis on püha Kolmainisuse artikli järel suurim saladus taevas ja maa peal, nagu ütleb Paulus: „Tuleb tunnistada, suur on jumalakartuse saladus: Ta on avaldunud lihas”, 1Tm 3[:16]. Sest kui apostel Peetrus tunnistab sõnaselgelt, et ka meie, kelles Kristus elab ainult armust, saame selle suure saladuse pärast Kristuses „jumaliku loomuse osaliseks” [2Pt 1:4], siis milline peab veel olema see jumaliku loomuse osadus, mille kohta apostel ütleb, et Kristuses „elab kogu jumalik täius ihulikult” [Kl 2:9], nii et Jumal ja inimene on üks isik.

Kuna on aga väga oluline, et õpetust *de communicatio idiomatum*, see tähendab: kummagi loomuse omaduste osadusest, käsitletak ja seletataks vajalike eristustega, siis ei toimu *propositiones* või *praedicationes*, see tähendab see, kuidas Kristuse isikust, tema loomustest ja omadustest kõneldakse, alati ühel ja samal viisil, ja kui sellest kõneldakse, pidamata kinni vajalikest eristustest, muudab see kogu õpetuse segaseks ja võib lihtsameelseid lugejaid kergesti eksitada; seetõttu tuleb hoolega tähele panna alljärgnevat seletust, mille me jaotame parema ja lihtsama arusaadavuse huvides kolme põhipunkti.

Esiteks, kuna Kristuses jäävad kaks erinevat loomust oma loomuliku olemuse ja omadustega muutumatuks ja segunematuks, kummalgi loomusel on aga ainult üks ja ainus isik, siis ei omistata seda, mis on ainult ühe loomuse omadus, üksnes, eraldatult, loomusele, vaid kogu isikule, kes on ühtlasi nii Jumal kui inimene (nimetatagu teda siis Jumalaks või inimeseks).

Aga *in hoc genere*, see tähendab: nii käsitatust ei järeldu, et kõik, mis omistatakse isikule, oleks ühtlasi ka mõlema loomuse omadused, vaid siin eristatakse seda, millises loomuses ühte või teist omadust isikule omistatakse. Nõnda on Jumala Poeg „liha poolest sündinud Taaveti seemnest“, Rm 1[:3], ja: „Kristus on „liha poolest surmatud [...] ja ta on meie eest kannatanud lihas”, 1Pt 3[:18]; 4[:1].

Kuna aga sõnade taha, millega öeldakse, et see, mis on omane ühele loomusele, omistatakse kogu isikule, varjavad avalikud ja salasakramentaarid oma ohtlikku eksiarvamust, et nimetades küll kogu isikut, peavad nad selle all silmas ainult ühte loomust ja jätavad teise loomuse täielikult välja, nagu oleks ainult inimlik loomus meie eest kannatanud, ja kuna dr. Luther on oma suures usutunnistuses pühast armulauast kirjutanud Zwingli *alleosis*'est, siis selleks, et Jumala kirik oleks selliste

eksiarvamuste eest paremini kaitstud, tahame siinkohal ära tuua Lutheri enda sõnad, mis kõlavad nii:

„Zwingli *alleosis* tähendab seda, et Kristuse jumaliku loomuse kohta öeldakse midagi, mis kuulub tegelikult inimlikku loomusesse, või vastupidi; nagu Lk 24[:26]: „Eks Messias pidanud seda kannatama ja oma kirkusse minema?” Siin Zwingli jampsib, öeldes, et silmas on peetud tema inimlikku loomust. Hoia end, hoia end, ütlen ma, *alleosis*’e eest; see on kuradi maskeering, sest see annab meile viimaks sellise Kristuse, kelle pärast ma ei tahakski kristlane olla, ja nimelt et Kristus ei ole ega saavuta oma kannatuse ja eluga midagi enam kui iga teine, tavaline pühak. Sest kui ma usun, et minu eest on kannatanud ainult inimlik loomus, siis on Kristus mulle kehvaks õnnistegijaks, kes vajab hoopis ise õnnistegijat. Ühesõnaga, on kirjeldamatu, mida kurat püüab *alleosis*’ega korda saata.” Ja veidi allpool: „Kui see vana nõiamoor, proua Mõistus, *alleosis*’e vanaema, ütleks: Jumalik loomus ei saa ju kannatada ja surra, siis pead sa selle peale kostma, et see on tõsi, aga kuna jumalik ja inimlik loomus on Kristuses üks isik, siis annab Pühakiri selle isikulise ühenduse pärast jumalikule loomusele ka kõik selle, mis saab osaks inimlikule loomusele, ja vastupidi; ja see on tõepoolest nii, sest sa oled ju sunnitud mõnma, et isik (pidades silmas Kristust) kannatab ja sureb; see isik on aga tõeline Jumal, mispärast on õige väita: Jumala Poeg kannatab. Sest olgugi et üks osa, kui nii öelda, kui jumalik loomus ei kannata, kannatab ometi isik, kes on Jumal, oma teises osas ehk inimlikus loomuses”; „sest Jumala Poeg on tõepoolest meie eest risti löödud, see tähendab see isik, kes on Jumal, sest ta (ma ütlen), see isik, on oma inimlikus loomuses risti löödud”. Ja veel allpool: „Kui *alleosis* peaks kehtima nii, nagu Zwingli seda esitab, siis oleks Kristust pidanud olema kaks isikut, üks neist jumalik ja teine inimlik, sest ta seostab kannatuse kohta käivaid väiteid ainult inimliku loomusega ja hoiab need jumalikust loomusest eemale. Sest kui jagatakse ja eraldatakse teod, siis peab lahutama ka isiku, sest mis tahes tegusid ja kannatust ei saa omistada loomusele, vaid isikule. Isik on see, kes kõike teeb ja kannatab, ühte ühes loomuses, teist teises loomuses, nagu õpetatud mehed väga hästi teavad. Seepärast me peame meie Issandat Kristust Jumalaks ja inimeseks ühes isikus, *non confundendo naturas nec dividendo personam*, nii et me ei sega loomusi omavahel ega jaga isikut osadeks.”

Ja veel, dr. Luther ka Kirikukogudest ja kirikust: „Meie, kristlased, peame teadma, et kui Jumalat ei ole kaalul vastukaaluks, siis me vajume oma kaalukaasiga

alla. Ma pean silmas seda, et kui ei kehti see, et meie eest on surnud Jumal, ja mitte lihtsalt inimene, siis me oleme kadunud. Aga kui kaalukausil on Jumala surm ja surnud Jumal, siis vajub Tema alla ja meie tõuseme üles, nagu oleks kaalukauss kerge ja tühi; ta võib ka uuesti üles kerkida või kaalukausilt maha hüpata; aga ta ei oleks saanud kaalukaussile istuda, kui ta ei oleks saanud inimeseks nagu meie, et oleks võimalik öelda: Jumal on surnud, Jumala piinad, Jumala veri, Jumala surm; sest Jumal oma loomuses ei saa surra, nüüd aga on Jumal ja inimene ühendatud üheks isikuks, nii et saab öelda: Jumala surm, kui sureb inimene, kes on Jumalaga üks või üks isik.” Nii palju Lutherilt. Selle põhjal on ilmselge, kui väär on väita, et nimetatud väljendid (Jumal on kannatanud, Jumal on surnud) on ainult *praedicatio verbalis*, see tähendab: lihtsalt sõnad, ja et see pole tegelikult nii. Sest meie lihtne kristlik usk kinnitab ju, et Jumala Poeg, kes sai inimeseks, on meie eest kannatanud, surnud ja meid oma verega lunastanud.

Teiseks, mis puudutab Kristuse ameti täitmist, siis ei tegutse ega toimi tema isik mitte ainult ühes loomuses, ühega, ühe läbi või kohaselt, vaid mõlemas loomuses, mõlemaga, mõlema läbi või, nagu ütleb Chalkedoni kirikukogu, üks loomus toimib osaduses teisega, kumbki vastavalt sellele, mis on talle iseloomulik. Niisiis ei ole Kristus meie vahemeheks, lunastajaks, kuningaks, ülempreestriks, peaks, karjaseks jne. mitte ainult ühes loomuses, olgu see siis jumalik või inimlik loomus, vaid mõlemas loomuses; nagu seda õpetust on mujal põhjalikumalt käsitletud.

Kolmandaks on aga hoopis iseasi, kui küsitakse, kaalutakse või arutatakse, kas loomustel Kristuse isikulises ühenduses ei ole midagi muud ja enam kui ainult nende loomulikud, olemuslikud omadused (sest sellest, et need neil on ja säilivad, oli eespool juttu).

Mis puutub jumalikku loomusesse Kristuses, siis kuna Jumala juures „ei ole muudatust”, Jk 1[:17], ei kasva ega kahane tema jumalik loomus inimeseks saamise läbi oma olemuse ja omaduste poolest vähimalgi määral, ei muutu iseeneses ei suuremaks ega väiksemaks. Mis aga puutub omaksvõetud inimlikku loomust Kristuse isikus, siis on mõned tahtnud väita, et sellel ei ole ka isikulises ühenduses jumaliku loomusega mingeid muid omadusi kui ainult oma loomulikud, olemuslikud omadused, mille poolest ta on kõiges oma vendade sarnane, ja et sellepärast ei tohi ega saa inimlikku loomusese Kristuses lugeda midagi sellist, mis ületab või on vastuolus tema loomulike omadustega, kuigi Pühakirja tunnistused just sellele

osutavad; see aga, et niisugune arusaam on väär ja ekslik, on Jumala Sõna põhjal nii ilmne, et isegi nende oma kaasvõitlejad on selle eksiarvamuse nüüd maha laitnud ja hukka mõistnud. Sest Pühakiri ja, – Pühakirja järgides –, kirikuisad tunnistavad ju väga selgesti, et inimlik loomus Kristuses on selle pärast ja selle tõttu, et ta on jumaliku loomusega Kristuses üheks isikuliselt ühendatud, pärast orjakuju kõrvaleheitmist ja alandust, kui teda kirgastati ja ülendati Jumala ülevuse ja väe paremale käele, saanud oma loomulike, olemuslike ja püsivate omaduste kõrvale ja üle ka erilised, kõrged, suured, üleloomulikud, läbiuurimatud ja sõnulseletamatud taevased *praerogativas* ja eesõiguse ülevusele, kirkusele, jõule ja väele kõige üle, mida nimetatakse mitte üksnes nüüdsel, vaid ka tulevasel ajastul, nii et inimlikku loomust Kristuses kasutatakse omal viisil ja kombel Kristuse ameti täitmiseks ja tal on oma *efficacia*, see tähendab: jõud ja toime, mitte ainult loomulike, olemuslike omaduste poolest ja tõttu või ainult nii kaugelt, kui ulatub nende mõjuvõim, vaid iseäranis just ülevuse, kirkuse, jõu ja väe poolest ja tõttu, mille ta on saanud selle isikulise ühenduse, kirgastumise ja ülendamise läbi. Ja seda ei saa või ei julge eitada isegi meie vastased, nad väidavad ainult ja kinnitavad, et need on vaid loodud annid või *finitae qualitates*⁴⁴ nagu pühakutes, mis rikastavad inimlikku loomust Kristuses andidega ja kaunistavad seda, ja nad tahavad oma plaani kohaselt ja omaenda argumentatsioonidega või tõestustega ära mõõta ja välja arvutada, milleks inimlik loomus Kristuses võiks või peaks ilma hävimata võimeline olema ja milleks mitte.

Aga kõige parem, veenvam ja kindlam lahendus vaidlusele, et mida Kristus omaksvõetud inimlikus loomuses isikulise ühenduse, kirgastumise või ülenduse kaudu on saanud ja milleks tema omaksvõetud inimlik loomus oma loomuomadusi ületades, ilma hävimata, võimeline on, on see, et mitte keegi teine ei saa seda paremini või põhjalikumalt teada kui Issand Kristus ise; ja seda on ta meile ilmutanud oma Sõnas nii palju, kui meile selles elus teada on vaja; niisiis tuleb see, mille kohta meil on Pühakirjas selged ja kindlad tunnistused, lihtsas usus vastu võtta, ja me ei tohi mingil juhul hakata vastu vaidlema, nagu poleks inimlik loomus Kristuses selleks võimeline.

See, mida öeldakse loodud andide kohta, mis on inimlikule loomusele Kristuse antud ja jagatud, nii et need kuuluvad loomupäraselt talle, on täiesti õige ja tõsi, aga

⁴⁴ [lõplikud omadused]

need annid ei küüni selle ülevuseni, mida omistavad omaksvõetud inimlikule loomusele Kristuses Pühakiri ja Pühakirja järgides kirikuisad.

Sest elavaks tegemine, kohtupidamine ja meelevald nii taevast kui maa peal, see, et kõik on tema käes, et kõik on tema jalge alla heidetud, pattudest puhastamine jne., ei ole loodud annid, vaid jumalikud, lõpmatud omadused, ja ometi antakse ning jagatakse need Pühakirja sõnade kohaselt inimene Kristusele, Jh 5[:21.27] ja 6[:39j], Mt 28[:18], Tn 7[:14], Jh 3[:31.35] ja 13[:3], Mt 11[:27], Ef 1[:22], Hb 2[:8], 1Kr [15:27], Jh 1[:3.10] jne.

Ja et seda jagamist ei tule mõista mitte *per phrasin aut modum loquendi*, see tähendab: ainult sõnadena, isiku kohta ainult jumalikus loomuses, vaid ka omaksvõetud inimlikus loomuses, tõestavad kolm tugevat, ümberlökkamatut argumenti ja järgmised põhjendused:

1. E s i t e k s on kõikjal vanas, õigeusklikus kirikus kehtinud üldine reegel, et seda, mille kohta Pühakiri tunnistab, et Kristus on selle ajas vastu võtnud, ei ole ta vastu võtnud mitte jumalikus loomuses (kellel see kõik on olemas juba igavikust), vaid Kristuse isik on saanud selle ajas *ratione et respectu humanae naturae*, see tähendab omaksvõetud inimlikus loomuses.

2. T e i s e k s tunnistab Pühakiri, Jh 5[:21.27] ja 6[:39j], selgelt, et Kristusele on antud vägi elavaks teha ja meelevald kohut mõista sellepärast, et ta on Inimesepoeg, et tal on liha ja veri.

3. K o l m a n d a k s ei räägi Pühakiri mitte ainult üldiselt Inimesepoja isikust, vaid viitab, 1Jh 1[:7], selgesõnaliselt tema poolt omaksvõetud inimlikule loomusele, et Kristuse veri „puhastab meid kogu patust”, mitte ainult selle teenega, mis kord ristil osutati, vaid Johannes räägib siinkohal sellest, et õigeks mõistmise toimingus ei puhasta meid kogu ülekohtust mitte ainult Kristuse jumalik loomus, vaid ka tema veri *per modum efficaciae*,⁴⁵ see tähendab tegelikult. Nii et Kristuse liha on, Jh 6[:48–58] elavaks tegev roog. Selle alusel võttis ka Ephesose kirikukogu vastu otsuse, et Kristuse lihal on vägi elavaks teha. Ja selle usuartikli kohta on mitmel pool ära toodud palju teisi vana, õigeuskliku kiriku aulisi tunnistusi.

Pühakirja järgi meil tuleb ja on vaja uskuda, et Kristus on saanud selle kõik endale oma inimlikus loomuses ja et see kõik on antud ning jagatud omaksvõetud

⁴⁵ [mõjukal viisil]

inimlikule loomusele Kristuses. Aga nagu eespool öeldud: kuna need kaks loomust on Kristuses ühendatud nii, et nad ei segune omavahel ja et üks loomus ei muutu teiseks, ja kuna mõlemad loomused säilitavad oma loomulikud olemuslikud omadused, nii et ühe loomuse omadused ei muutu iial teise loomuse omadusteks, siis tuleb seda õpetust ka õigesti seletada ja hoolega mis tahes väärdõpetuste vastu kaitsta.

Sellega me ei ole välja mõelnud mitte midagi uut, vaid võtame omaks ja kordame seletusi, mida vana õigeusklik kirik Pühakirja kindlal alusel on esitanud, ja nimelt, et see jumalik vägi, elu, meelevald, ülevus ja kirkus ei ole omaksvõetud inimlikule loomusele Kristuses antud mitte nii, nagu Isa laseb igavesti Pojal jumaliku loomuse poolest osa saada oma olemusest ja kõigist jumalikest omadustest, mille läbi ta on Isaga ühe olemusega ja Jumalaga võrdne (sest Kristus on ainult jumaliku loomuse poolest Isaga võrdne, omaksvõetud inimliku loomuse poolest on ta aga Jumalale allutatud, millest peaks olema selge, et me ei pane toime *confusionem, exaequationem, abolitionem*, see tähendab, et me ei sega Kristuse loomusi omavahel ära, ei samasta neid ega lase neil hävida). Niisamuti ei ole ka vägi elavaks teha Kristuse ihus mitte samamoodi nagu tema jumalikus loomuses, see tähendab nagu talle olemuslik omadus.

See kommunikatsioon ehk osasaamine ei ole toimunud jumaliku loomuse omaduste olemusliku ehk loomuliku väljavalamise läbi inimlikku loomusesse, nii et Kristuse inimlikkusele oleksid need omadused iseenesest, lahus jumaliku loomusest, või nii, et inimlik loomus Kristuses oleks seeläbi heitnud kõrvale omaenda loomulikud, olemuslikud omadused ja oleks muutunud nüüd kas jumalikuks loomuseks või saanud talle osakssaanud omaduste kaudu ka eraldiseisvalt võrdseks, või nii, et nüüd peaksid mõlemad loomused olema ühesuguste ehk täpsemalt samade loomulike, olemuslike omaduste ja toimega. Sest sellised ja teised sellesarnased eksiarvamused on juba vanakiriklikel kirikukogudel täiesti õigustatult kõrvale heidetud ja Pühakirja põhjal hukka mõistetud. *Nulla enim modo vel facienda vel admittenda est aut conversio aut confusio aut exaequatio sive naturarum in Christo sive essentialium proprietatum*. See tähendab: Mitte mingil juhul ei tohi oletada või lubada Kristuse loomuste või nende olemuslike omaduste muutumist, segunemist või samastumist.

Niisamuti ei käsita me mõisteid *realis communicatio* ehk *realiter communicari*, see tähendab osasaamine ehk osadus, mis toimub tegelikult ja tõeliselt,

kunagi *physica communicatione vel essentiali transfusione*, see tähendab olemusliku, loomuliku osaduse või väljavalamisena, mille tõttu loomused olemuse ja olemuslike omaduste poolest segunevad, nagu mõned neid mõisteid ja väljendeid oma südametunnistuse vastu eksides salakavalalt ja kuritahtlikult moonutavad, muutes sellega puhta õpetuse ebakindlaks; vaid need oleme vastandanud ainult *verbali communicatione*, see tähendab sellisele õpetusele, mille alusel mõned väidavad, et see on ainult *phrasis* ja *modus loquendi*, see tähendab: ei midagi enam kui lihtsalt sõnad, tiitlid ja nimetused, rõhutades seejuures väga tugevalt, et nad ei taha ühestki teist laadi osadusest midagi kuulda. Seevastu meie kasutasime neid mõisteid (*realis communicatio*)⁴⁶ Kristuse ülevuse õigeks seletamiseks ja tahtsime sellega osutada asjaolule, et see osadus toimub tegelikult ja tõeliselt, aga ilma igasuguse loomuste ja nende olemuslike omaduste segunemiseta.

Niisiis me arvame ja õpetame koos vana õigeuskliku kirikuga, nagu seal on seda õpetust Pühakirja põhjal seletatud, et inimlik loomus Kristuses omandab sellise ülevuse, lähtudes isikulise ühenduse iseloomust, ja nimelt sellepärast, et Kristuses elab „kogu jumalik täius” mitte nii nagu igas teises vagas inimeses või inglisis, vaid „ihulikult” [Kl 2:9] nagu omaenda ihus, nii et see särab omaksvõetud inimlikus loomuses vabatahtlikult, millal ja kuidas ta iganes tahab, kogu oma ülevuses, väes, kirkuses ja toimes; ta osutab, näitab ja teostab selles, sellega ja selle läbi oma jumalikku väge, kirkust ja toimet, nii nagu seda teevad hing ihus ja tuli hõõguvas rauatükis (sest just selle võrdluse abil, nagu eespool nimetatud, on kogu vana kirik seda õpetust seletanud); see oli alanduse ajal varjatud ja peidetud, aga praegu, pärast orjakuju kõrvaleheitmist, teostub see täiel määral, võimsalt ja avalikult kõigi pühakute ees taevas ja maa peal, ja ka meie näeme teispoelses elus „tema kirkust” „palgest palgesse”, Jh 17[: 24, vrd. 1Kr 13:12].

Nõnda on ja jääb Kristusesse ainult üks jumalik kõikvõimsus, vägi, ülevus ja kirkus, mis kuulub üksnes jumalikule loomusele; aga see särab, ilmutab ja näitab end täiel määral, ja seda vabatahtlikult, Kristuse omaksvõetud, ülendatud inimlikus loomuses, sellega koos ja selle läbi; nii nagu hõõguvas rauas pole kahte säramise ja põlemise väge, vaid säramise ja põlemise vägi on tule omaduseks, kuna aga tuli on rauaga ühendatud, siis ilmutab ja näitab ta oma säramise ja põlemise väge

⁴⁶ [reaalsest kommunikatsioonist]

hõõguvas rauas, sellega koos ja selle läbi, nii et ka hõõguval raual on sellest ühendusest lähtuvalt ja selle põhjal vägi särada ja põleda, ilma et tule ja raua olemus ja loomuomadused seejuures muutuksid.

Seepärast ei käsitle me neid Pühakirja tunnistusi, kus on juttu ülevusest, millesse inimlik loomus Kristuses on ülendatud, mitte nii, et see jumalik ülevus, mis kuulub Jumala Poja jumalikule loomusele, omistataks Inimesepoja isikus lihtsalt üksnes tema jumaliku loomuse poolest või et Kristuse inimliku loomuse ülevus on pelgalt selline, et tema inimlik loomus saab sellest üksnes tiitli ja nime *per phrasin et modum loquendi*, see tähendab, et ta saab sellest osa ainult sõnades, tegelikult ja tõeliselt pole tal sellega aga midagi ühist; sest sel kombel (kuna Jumal on vaimne jagamatu olemus ja asub sellepärast kõikjal ja kõigis loodud olendites, ja kelles ta iganes asub, eriti aga usklikes ja vagades inimestes, kelles ta elab, seal asub koos temaga ka tema ülevus) võib ka tõemeeli väita, et igas loodud olendis, kelles Jumal asub, eriti aga usklikes ja vagades, kelles Jumal elab, asub „kogu jumalik täius ihulikult” [Kl 2:9], neis „kätkevad kõik tarkuse ja taipamise aarded” [Kl 2:3], neile „on antud kõik meelevald taevas ja maa peal” [Mt 28:18], sest neile on antud Püha Vaim, kellel on kõik meelevald; ja nii ei oleks Kristusel tema inimlikus loomuses ja teistel vagadel inimestel mingit vahet ja Kristuselt võetaks ära tema ülevus, mille ta on, erinevalt kõigist loodud olenditest, inimesena või oma inimlikus loomuses saanud; sest ükski teine loodud olend – ei inimene ega ingel – ei saa ega tohi öelda: „Minule on antud kõik meelevald taevas ja maa peal.” [Mt 28:18]; sest olgugi et Jumal elab vagades inimestes kogu oma „jumalikus täiuses”, mis on alati kõikjal temaga koos, ei ela ta neis “ihulikult”, ei ole nendega üheks isikuks ühendatud nagu Kristuses. Sest just sellest isikulisest ühendusest tuleb see, kui Kristus ütleb, ka oma inimliku loomuse poolest, Mt 28[18]: „Minule on antud kõik meelevald taevas ja maa peal.” Samuti, Jh 13[3]: Kristus „teadis, et Isa on andnud Tema kätte kõik.” Samuti, Kl 2[9]: „Temas elab kogu jumalik täius ihulikult.” Samuti: „Sa pärgasid teda au ja toredusega, panid ta valitsema oma käte tööd. Kõik oled sa ta jalge alla seadnud.” [Ps 8:6j] „Selles kõige alistamises ei ole Ta jätnud ju midagi Talle alistamata”, Hb 2[8], „peale Selle, kes Temale on alistanud kõik.” 1Kr 15[27].

Me ei usu, ei õpeta ega tunnista aga mitte sellist Jumala ülevuse ja kõigi tema omaduste väljavalamist Kristuse inimlikku loomusesse, mis tooks kaasa jumaliku loomuse nõrgestamise või annaks midagi sellele kuuluvat ära kellelegi teisele, nii et

talle endale ei jääks sellest midagi, või et inimlik loomus saaks endale oma substantsi ja olemuse poolest ülevuse, mis on lahutatud ja erinev Jumala Poja loomusest ja olemusest, nii nagu valatakse vett, veini või õli ühest nõust teise. Sest inimlik loomus, nagu ka mitte ükski muu loodu ei taevas ega maa peal pole võimeline sel viisil Jumala kõikvõimsusest osa saama, et ta muutuks ise kõikvõimsaks või et tal oleks iseenesest kõikvõimsuse omadused, millega eitataks inimliku loomuse olemasolu Kristuses ja muudetakse see täielikult jumalikuks, mis on aga vastuolus meie kristliku usuga, niisamuti ka kõigi prohvetite ja apostlite õpetusega.

Me usume, õpetame ja tunnistame hoopis, et Jumal Isa on andnud Kristusele, oma armsale Pojale tema poolt omaksvõetud inimlikus loomuses oma Vaimu (sellepärast teda nimetataksegi Messiaaks, see tähendab Võituks), nii et ta ei ole saanud ande mitte jaoks [Jh 3:34] nagu teised vagad inimesed. Sest Issanda Kristuse peal tema omaksvõetud inimlikus loomuses (sest jumalikus loomuses on ta Püha Vaimuga ühte olemust) hingab „tarkuse ja arukuse Vaim, nõu ja väe Vaim, Issanda tundmise ja kartuse Vaim” [Js 11:2; 61:1], mitte nii, et ta oskaks ja suudaks sellepärast inimesena ainult mõningaid asju teha, nagu oskavad ja suudavad Jumala Vaimu läbi ka teised vagad inimesed, kellele Vaim annab ainult loodud ande; vaid kuna Kristus on oma jumalikkuses teine isik pühas Kolmainsuses ja Püha Vaim on temas ja lähtub temast samamoodi nagu Isastki ja kuna Isa Vaim on ja jääb Jumala Pojast igavesest ajast igavesti lahutamatuks, siis on Kristusele lihas, mis on Jumala Pojaga isikuliselt ühendatud, osaks saanud kogu Vaimu täius (nagu kirikuisad ütlevad), mis ilmutab ja näitab end selles, sellega ja seeläbi vabatahtlikult kogu väes, nii et ta ei tea mitte ainult üht-teist, ei suuda ainult üht-teist, vaid teab ja suudab kõike, sest Isa on tema peale välja valanud tarkuse ja väe Vaimu ilma mõõduta, nii et ta on saanud inimesena sellest isikulisest ühendusest tegelikult ja tõepoolest kogu tunnetuse, kogu meelevald. Ja nõnda kätkevad temas kõik tarkuse ja taipamise aarded [Kl 2:3], nõnda on talle „antud kõik meelevald taevas ja maa peal” [Mt 28:18] ja ta istub Jumala väe ning „Ülluse paremal käel” [Hb 1:3]. Ajaloost on teada, et keiser Valensi ajal oli ariaanidel üks iseseisev haru, mida nimetati agnoeetideks, sest nende ettekujutuses teadis Poeg, Isa Sõna, küll kõike, kuid tema poolt omaksvõetud inimlik loomus ei teadnud paljusid asju; mille vastu suunas oma kirjutisi ka Gregorius Suur.

Selle isikulise ühenduse ja sellest tuleneva osaduse pärast, mis Kristuse isikus jumaliku ja inimliku loomuse vahel tegelikult ja tõeliselt on, omistatakse Kristusele

tema ihus seda, mis ei saa ihule selle loomuses ja olemuses ja väljaspool seda ühendust kuuluda, ja nimelt et tema ihu on tõeline elavaks tegev roog ja et tema veri on tõeline elavaks tegev jook, nagu tunnistasid 200 kirikuisa Ephesose kirikukogul: *carnem Christi esse vivificam seu vivificatricem*, see tähendab Kristuse ihu on elavaks tegev ihu, ja sellepärast saabki ainult see inimene, ja mitte keegi teine ei taevas ega maa peal, tõemeeli öelda: „Kus kaks või kolm on minu nimel koos, seal olen mina nende keskel.” [Mt 18:20] Samuti: „Mina olen iga päev teie juures ajastu otsani!” [Mt 28:20]

Ka ei käsitle me neid tunnistusi mitte nii, et meie keskel kristlikus kirikus ja koguduses on kohal ainult Kristuse jumalik loomus ja et see kohaolu ei puuduta vähimalgi määral Kristust tema inimlikus loomuses, sest sel juhul peaksid ka Peetrus, Paulus ja kõik pühakud taevas olema meie juures maa peal, sest ka neis elab jumalik loomus, mis on kõikjal, samas kui Pühakiri kinnitab seda kohalolu ainult Kristuse, ja mitte ühegi teise inimese kohta; ja me arvame, et need sõnad seletavad inimene Kristuse ülevust, mille Kristus on võtnud vastu oma inimliku loomuse poolest Jumala ülevuse ja väe paremal käel, ja nimelt, et ta võib olla ja ongi ka oma omaksvõetud inimlikus loomuses ja koos sellega kohal seal, kus ta iganes tahab, ja eriti, et ta on oma kirikus ja koguduses maa peal, vahemehena, peana, kuningana ja ülempreestrina, ja seda mitte poolikult või ühe poolega, vaid kogu oma isikuga, mille juurde kuuluvad mõlemad loomused, jumalik ja inimlik, mitte ainult oma jumaliku loomuse poolest, vaid ka oma omaksvõetud inimliku loomuse poolest ja koos sellega, milles ta on meie vend ja meie oleme liha tema lihast, luu tema luust [Ef 5:30; 1Ms 2:23], mille kinnitamiseks ja tagamiseks ta seadis oma püha armulaua, et ta tahab ka selles loomuses, milles tal on liha ja veri, olla meie juures, elada meis, olla meis tegev ja vägev.

Sellele kindlale alusele toetudes kirjutas ka õnnis doktor Luther Kristuse ülevusest tema inimlikus loomuses.

Suures usutunnistuses pühast armulauast kirjutab ta Kristuse isiku kohta järgmist: „Aga kuna ta on selline inimene ja ei ole ühtki teist Jumalat peale selle inimese, siis peab sellest järelduma, et ta on ja võib sellel kolmandal, üleloomulikul viisil olla kõikjal, kus on Jumal, ja Kristus täidab kõike läbi ja läbi, ka oma inimlikus loomuses, mitte esimesel ihulikul, meeltega tajutaval viisil, vaid üleloomulikul jumalikul viisil.

Ja selles küsimuses pead sa tunnistama ja ütleva: „Kristus oma jumalikkuses on seal, kus ta viibib, kohal loomuliku, jumaliku isikuna ja ta on seal ka loomulikult ning isiklikult, nagu hästi tõendab tema eostumine emaihus. Sest kui see pidi olema Jumala Poeg, siis pidi ta emaihus olema loomulikult ja isiklikult ja saama inimeseks. Ja kui ta on nüüd seal, kus ta on, loomulikult ja isiklikult, siis peab ta seal ilmtingimata olema inimesena; sest tegemist ei ole kahe eraldi isikuga, vaid ühe ja ainsa isikuga, ja kus ta iganes viibib, seal ta on ühe lahutamatu isikuna, ja kus iganes sul on võimalik öelda, et siin on Jumal, seal pead sa ka ütleva: järelkult on seal ka inimene Kristus jne. Ja kui sa osutaksid mõnele paigale, kus viibib küll Jumal, aga mitte inimene, siis toimuks ju isiku lahutamine, sest sellisel juhul ma võiksin tõemeeli väita: siin on Jumal, kes pole inimene ega ole eales inimeseks saanud. Ja sellisest Jumalast ei taha ma midagi kuulda! Sest sellest järelduks, et ruum ja koht eraldavad teineteisest kaks loomust ja lahutavad isiku, samas kui isegi surm ja ükski kurat ei suutnud neid eraldada või teineteisest lahutada. Ja see Kristus, kes oleks korraga ainult ühes kohas jumalik ja inimlik isik üheskoos ja peaks kõigis muudes kohtades olema ainult Jumal ja jumalik isik eraldi seisvana, ilma inimlikkusetä, jääks minu jaoks viletsaks Kristuseks. Ei, sõber, sinna, kuhu sa asetad Jumala, sinna pead sa koos temaga asetama ka inimliku loomuse, sest neid ei saa teineteisest eraldada või lahutada; neist on saanud üks isik ja Jumala Poeg ei lahuta inimlikku loomust endast” jne.

Raamatukeses Taaveti viimastest sõnadest, mille dr. Luther kirjutas veidi enne oma surma, ütleb ta: „Ka pärast teist, inimlikku sündi ajas on talle antud Jumala igavene vägi, sedapuhku ajas, ja mitte igavikust peale, sest Kristuse inimlikkus ei pärine igavikust nii nagu jumalik loomus, vaid meie ajaarvamise kohaselt saab Jeesus, Maarja poeg, sel aastal 1543 aastaseks; aga sellest hetkest peale, kui jumalikkus ja inimlikkus üheks isikuks ühinesid, on ja nimetatakse inimest, Maarja poega, *per communicationem idiomatum*⁴⁷ kõigeväeliseks, igaveseks Jumalaks, kellel on igavene vägi ja kes on loonud ja hoiab kõike alal, kuna ta on jumalikkusega üks isik ja seega tõeline Jumal. Ja sellest räägib ta ise Mt 11[:27]: Kõik on mu Isa andnud mulle, ja Mt viimases peatükis [28:18]: Mulle on antud kõik meelevald taevas ja maa peal! Kellele mulle? Mulle, Jeesusele Naatsaretist, Maarja pojale ja inimeseks sündinule; igavikust

⁴⁷ [omaduste kommunikatsiooni kaudu]

peale on see mul Isalt, enne kui ma sain inimeseks; aga kui ma sain inimeseks, siis ma võtsin selle vastu inimliku loomuse poolest ja ma hoidsin seda salajas kuni oma ülestõusmise ja taevaminekuni, kui see pidi avalikuks ja ilmsiks tulema, nagu ütleb püha Paulus Rm 1[:4]: Ta on kuulutatud ja määratud „Jumala Pojaks väes”. Ja Johannes [17:10] nimetab seda kirgastamiseks.“

Selliseid tunnistusi leidub dr. Lutheri kirjutistes, eriti aga raamatus „Et need sõnad on veel kehtivad” ja suures usutunnistuses pühast armulauast, ja neile kirjutistele kui Jumala paremal käel asuva Kristuse ülevuse ja tema testamendi hästi põhjendatud seletustele me tahame lühiduse huvides, nagu juba eespool öeldud, viidata nii selle kui ka armulauaartikli puhul.

Seepärast me peame ohtlikuks eksiarvamuseks seda, kui Kristuselt tema inimlikkuses võetakse ära ülevus, millega kristlastelt võetakse ära nende ülim lohutus, mis neil on eespool nimetatud töötuses nende pea, kuninga ja ülempreestri kohalolust ja neis asumisest, mis töötab neile, et nende keskel ei ole mitte ainult tema pelk jumalikkus, sest see on meie, vaeste patuste jaoks nagu hävitav tuli kuivadele rohukõrtele, vaid et tema, see inimene, kes on kristlastega rääkinud, kes on oma omaks võetud inimlikus loomuses tunda saanud kõiki vaevasid ja kes oskab sellepärast ka meile nagu inimestele ja oma vendadele kaasa tunda, tahab meie keskel olla kõigis meie hädades, ka selle loomuse poolest, milles ta on meie vend ja meie oleme ihu tema ihust.

Niisiis me heidame kõrvale ja mõistame üksmeelselt, suu ja südamega, hukka kõik eksiarvamus, mis ei vasta eespool esitatud õpetusele, kuna on vastuolus prohvetite ja apostlite kirjadega, puhaste *symbolum*'itega ja meie kristliku Augsburgi usutunnistusega:

1. Nagu selle, kui keegi peaks uskuma või õpetama, et inimlik loomus on isikulise ühenduse läbi segunenud jumaliku loomusega või on muudetud jumalikuks loomuseks.

2. Samuti, et inimlik loomus Kristuses on kõikjal kohal samamoodi nagu jumalik loomus, see tähendab lõpmatu olemusena olemuslikust väest, mis on ka tema loomuse omadus.

3. Samuti, et inimlik loomus Kristuses oma substantsi ja olemuse või talle olemuslike omaduste poolest *exaequieret* ja muutus samasuguseks jumaliku loomusega.

4. Samuti, et Kristuse inimlikkus on ruumiliselt laiali laotatud kõigisse paigusse taevas ja maa peal, mida ei tohi arvata isegi jumalikkusest. Ometi on Kristuse kõikvõimsusel ja tarkusel lihtne teoks teha seda, et ta võib oma jumaliku kõikvõimsuse läbi olla oma ihu poolest, mille ta pani istuma Jumala ülluse ja väe paremale käele, kus iganes tahab, iseäranis aga seal, kus ta on Sõnas oma kohalolu tõotanud, nagu püha armulaud, ilma et ta peaks muutma või hävitama oma tõelist inimlikku loomust.

5. Samuti, et meie eest kannatas ja meid lunastas ainult Kristuse inimlik loomus, millega Jumala Pojal ei olnud kannatustes üldse mingit osa.

6. Samuti, et Kristus on meie keskel maa peal kohal kuulutatud Sõnas ja pühade sakramentide õiges kasutamises ainult oma jumalikkuses ja see Kristuse kohalolu ei puuduta tema poolt omaksvõetud inimlikku loomust mitte vähimalgi määral.

7. Samuti, et omaksvõetud inimlikul loomusel Kristuses pole jumaliku väe, meelevalla, tarkuse, ülevuse ja kirkusega tegelikult ja tõeliselt mitte midagi ühist, vaid et nad jagavad ainult ühiseid tiitleid ja nimesid.

Need ja ka kõik ülejäänud eksiarvamused, mis on vastuolus eespool esitatud õpetusega, me heidame kõrvale ja mõistame hukka kui puhta Jumala Sõna, pühade prohvetite ja apostlite kirjade ja meie kristliku usu ja usutunnistusega vastuolus olevad, ja hoiatame kõiki kristlasi, kuna Kristust nimetatakse Pühakirjas saladuseks [Kl 1:27], mille kallal vaevavad oma pead kõik väärdõpetajad, et nad ei uuriks ninakalt oma mõistusega seda saladust, vaid usuksid lihtsalt koos armsate apostlitega, et nad suleksid oma mõistuse silmad ja võtaksid oma mõtted vangi Kristuse kuulekusse ja leiaksid lohutust sellest ja rõõmustaksid lakkamata seepärast, et meie liha ja veri Kristuses on nii kõrgele Jumala ülevuse ning kõikvõimsa väe paremale käele istuma pandud. Siis pole mingit kahtlust, et nad leiavad mis tahes hädades kindlat lohutust ja kaitset ohtlike eksiarvamuste eest.

IX

KRISTUSE PÕRGUSKÄIGUST

Kuna nii vanaaja kristlikel kiriku õpetajatel kui ka mõnedel meie teoloogidel võib leida erinevaid seletusi Kristuse põrguskäigu artikli kohta, jääme ka siin meie kristliku usu lihtsuse juurde, nagu sellele juhtis meie tähelepanu dr. Luther jutluses Kristuse põrguskäigust 1533. aastal Torgau lossis, millega me tunnistame: „Mina usun Issandasse Kristusesse, Jumala Pojasse, kes on surnud, maha maetud ja alla läinud põrguhauda.” Siin eristatakse Kristuse mahamatmise ja põrguskäigu artikleid ja me usume lihtsalt, et kogu isik, Jumal ja inimene, läks pärast mahamatmist põrgusse, võitis ära kuradi, hävitas põrgu võimu ja võttis kuradilt ära kogu tema väe.

Me ei peaks end „vaevama suurte, teravmeelsete mõtetega”, „kuidas see toimus”, sest see artikkel on „mõistuse ja viie meelega” sama vähe haaratav nagu eelminegi, see tähendab see, kuidas Kristus istub Jumala kõikvõimsa väe ja ülevuse paremal käel; vaid me saame seda lihtsalt uskuda ja Sõnast kinni hoida. Nii me säilitame asja tuuma ja lohutuse, et „ei põrgu ega kurat ei saaks” ei meid ega kedagi teist, kes usub Kristusesse, „vangi võtta ega meile kahju teha”.

X

KIRIKLIKEST KOMMETEST

mida nimetatakse adiaforateks ehk väärtusneutraalseteks asjadeks.

Tseremooniate ja kiriklike kommete üle, mille kohta pole Jumala Sõnas ei käsku ega keeldu, vaid mis on kehtestatud kirikus heade kavatsustega heakorra ja sündsuse pärast või selleks, et säilitada kristlik elukorraldus, puhkes mõnede Augsburgi usutunnistuse teoloogide vahel vaidlus; üks osa arvas, et tagakiusamiste ajal ja usu tunnistamise puhul, kui evangeeliumi vaenlased ei nõustu meiega õpetuse osas, võib vastaste pealekäimisel ja nõudmisel puhta südametunnistusega taastada mõned tühistatud usutalitused, mis ei ole iseenesest väärtusneutraalsed ja mille kohta pole ei Jumala käsku ega keeldu, ja seega on võimalik nõustuda nendega selliste tseremooniate ja väärtusneutraalsete asjade osas. Teine osa vaidles aga vastu, et tagakiusamiste ajal usu tunnistamise olukorras, eriti siis, kui vastased käivad ringi

mõttega suruda emma-kumma, kas vägivalla ja sunniga või salakavalust abiks võttes maha õige õpetus ja viia meie kirikus samm-sammult taas sisse oma väärdõpetus, ei saa see, nagu öeldud, ka mitte erapooletutes asjades, mitte mingil juhul sündida ilma südametunnistuse vastu eksimata ja jumalikku tõde kahjustamata.

Selleks, et seda vaidlust seletada ja Jumala armust viimaks ka lahendada, esitame kristlikule lugejale sellest lihtsa ülevaate.

Nimelt, kui väliste väärtusneutraalsete asjade nime ja sildi all esitatakse asju, mis on tegelikult (olguigi et mingitult) vastuolus Jumala Sõnaga, siis ei tule neid pidada vabatahtlikeks väheolulisteks asjadeks, vaid neid tuleb vältida kui Jumala poolt keelatud; nagu ei tohi õigete vabatahtlike adiaforate ehk ebaoluliste asjade hulka lugeda ka selliseid tseremooniaid, mis näitavad või tahavad näidata, tagakiusamisest pääsemiseks, et meie usk ei ole kaugel paavstlikust usust, või et need ei olegi omavahel kuigivõrd vastuolus, või kui sellised tseremooniad on mõeldud selleks või kui neid nõutakse või võetakse kasutusele sel eesmärgil, et seeläbi lepitada need kaks vastandlikku usku ja liita kokku üheks *corpus*'eks⁴⁸, või et seeläbi peaks toimuma või sellele tasapisi järgnema tagasipöördumine paavstlusesse ja loobumine puhtast evangeeliumi õpetusest ja tõelisest usust.

Sest sellisel juhul peab ilmtingimata kehtima see, mida kirjutab Paulus, 2Kr 6[:14.17]: „Ärge hakake vedama võõras ikkes. Mis osadust on valgusel pimedusega? Seepärast minge ära nende keskelt ja eralduge neist, ütleb Issand” jne.

Samuti ei ole õiged adiaforad ehk väärtusneutraalsed asjad ka need, kus on tegemist tarbetu, rumala näitemänguga, mis ei too kasu ei korrale, kristlikule elukorraldusele ega ka evangeelsele väärikusele kirikus.

Mis aga puutub õigetes adiaforatesse ehk väärtusneutraalsetesse asjadesse (nagu eespool kirjeldatud), siis me usume, õpetame ja tunnistame, et sellised tseremooniad ei ole iseenesest ja eraldi võetult jumalateenistus ega ka osa sellest, vaid neid tuleb nagu kord ja kohus jumalateenistusest eristada, nagu on kirjutatud: „Ilmaeagu teenivad nad mind, õpetades õpetusena inimeste käskimisi.” Mt 15[:9].

Niisiis me usume, õpetame ja tunnistame, et Jumala kogudusel on igal pool ja igal ajal voli, meelevald ja õigus neidsinaseid tasakaalukalt ja tülitu, korralikul ja sündsals viisil muuta, vähendada või suurendada, nii kuidas see on parajasti heale

⁴⁸ [ihuks]

korrale, kristlikule elukorraldusele ja sündsusele, evangeelsele väärikusele ja kiriku ülesehitamisele kõige kasulikum, soodsam ja parem. Seda, kuidas sellistes välistes väärtusneutraalsetes asjades võib rahuliku südametunnistusega järele anda ka usus nõtradele, õpetab Paulus, Rm 14, ja tõestab seda omaenda näite varal, Ap 16[:3], 21[:26], 1Kr 9[:10].

Me usume, õpetame ja tunnistame ka, et usu tunnistamise ajal, kui Jumala Sõna vaenlased tahavad puhast püha evangeeliumi õpetust maha suruda, on kogu Jumala kogudus, iga kristlane, eriti aga Sõna sulased kui Jumala koguduse eestseisjad kohustatud Jumala Sõna põhjal õpetust ja kõike seda, mis usu juurde kuulub, vabalt ja avalikult tunnistama, ja seda mitte ainult sõnade, vaid ka tegude ja käitumisega; ja et sellisel juhul ei tohi ka väärtusneutraalsetes asjades vastastele järeleandmisi teha ega lubada vaenlastel neid õige jumalateenistuse nõrgestamise ja ebajumalateenistuse kehtestamise ja kindlustamise eesmärgil vägivalla või kavalusega peale suruda, nagu on kirjutatud, Gl 5[:1]: „Vabaduseks on Kristus meid vabastanud. Seiske siis ja ärge laske endid jälle panna orjaikkesse!” Samuti Gl 2[:4j]: „Aga sissepoetunud valevendade pärast, kes olid kõrvalt sisse tulnud varitsema meie vabadust, mis meil on Kristuses Jeesuses, et meid orjastada, – neile ei andnud me hetkekski järele ega alistunud, et evangeeliumi tõde ikka jääks teile.” Ja Paulus kõneleb sealsamas ümberlõikamisest, mis oli tol ajal vabatahtlik, ebaoluline asi, 1Kr 7[:18j]; vaimses vabaduses kasutas seda ka Paulus mõnel juhul, Ap 16[:3]. Kui aga valeapostlid nõudsid ja kuritarvitasid ümberlõikamist oma väära õpetuse kinnituseks, nagu oleksid Seaduse teod õigusele ja õndsusele vajalikud, ütleb Paulus, et ta ei andnud „hetkekski” järele, „et evangeeliumi tõde ikka jääks teile.” [Gl 2:5].

Niisiis annab Paulus järele nõtradele söökide ja aegade või päevade osas, Rm 14[:6]. Aga valeprohvetitele, kes tahtsid need hädavajalike asjadena südametunnistusele panna, ei ole ta nõus järele andma isegi mitte vabatahtlike väheoluliste asjade osas, Kl 2[:16]: „Ärgu siis keegi mõistku teie peale kohut sööma ega jooma ega mingi püha pärast.” Ja kui Peetrus ja Barnabas teevad sel puhul veidi järeleandmisi, süüdistab Paulus neid avalikult, et nad ei käi „otseteed evangeeliumi tõtt pidi” Gl 2[:11–21].

Sest siin ei ole enam tegemist väliste väärtusneutraalsete asjadega, mis on ja jäävad oma loomuse ja olemuse poolest iseenesest ja eraldivõetult vabatahtlikuks ja mille kasutamise või kasutamata jätmise kohta ei tohi olla ühtegi käsku ega keeldu,

vaid tegemist on esmajoones meie kristliku usu kõige tähtsama artikliga: „et evangeeliumi tõde ikka jääks teile” [Gl 2:5], nagu tunnistab apostel, ja sund või käsk ainult varjutaks ja moonutaks seda, sest siis nõutaks neid väärtusneutraalseid asju avalikult väärdõpetuse, ebaususe ja ebajumalateenistuse kinnitamiseks, puhta õpetuse ja kristliku vabaduse mahasurumise eesmärgil või vähemasti kuritarvitavad ja kasutavad vastased neid nii.

Lisaks sellele on meil siin tegemist artikliga kristlikust vabadusest, mida Püha Vaim on oma kirikul pühade apostlite suu läbi, nagu äsja kuulnud, tõsiselt käskinud säilitada, sest niipea kui seda piiratakse ja kirikule surutakse sunniviisil ja hädavajalikuna peale inimeste käskusid, nagu oleks nende täitmata jätmine väärikus ja patt, on tee ebajumalateenistusele lahti, mis läbi inimeste käsud kuhjatakse üksteise otsa ja peetakse seda jumalateenistuseks, mis ei ole Jumala käskudega mitte ainult võrdväärne, vaid lausa üle nende.

Kui õpetuse osas kristlikult üksmeelele ei jõuta, kinnitavad seesugused järeleandmised ja lepitamised välistes asjades ebajumalateenijaid nende ebajumalateenimises veelgi, seevastu õigeusklikke see ainult kurvastab, pahandab ja nõrgestab neid usus, mida mõlemat on iga kristlane kohustatud oma hinge õnnistuse ja õndsuse nimel vältima, nagu on kirjutatud: „Häda maailmale võrgutuste pärast!” [Mt 18:7] Samuti: „Aga kes iganes on võrgutuseks kellele tahes neist pisukesist minusse uskujaist, sellele oleks tulusam, et talle vesikivi kaela riputatakse ja ta uputatakse avamere” jne. [Mt 18:6]

Iseäranis tuleks aga tähele panna Kristuse sõnu: “Igaüht nüüd, kes mind võtab tunnistada inimeste ees, teda tunnistan ka mina oma Isa ees, kes on taevas” jne., Mt 10[:32].

See aga, et see on alati ja igal pool olnud Augsburgi usutunnistuse kõige silmapaistvamate õpetajate usk ja tunnistus väärtusneutraalsete asjade kohta, kelle jalajälgedes me käime ja kelle usutunnistusest me tahame Jumala armu läbi kinni pidada, tõendavad järgmised tunnistused, mis on võetud Schmalkaldeni artiklitest, mis on koostatud ja alla kirjutatud aastatel 1537 ja 1540.

Schmalkaldeni artiklitest, aastast 1537.

Schmalkaldeni artiklid ütlevad selle kohta järgmist:

Kirikust

„Me ei ole nõus (paavstlike piiskoppidega), et nemad on kirik, sest nad ei ole seda, ja me ei taha kuulda, mida nad kiriku nimel k ä s i v a d j a k e e l a v a d; sest, Jumalale tänu, seitsmeaastanegi laps teab, mis on kirik – see on pühad, usklikud ja lambukesed, kes kuulevad ta häält [Jh 10:3]” jne.

Ja veidi enne seda:

Pühitsusest ja kutsumisest

„Kui piiskopid tahavad olla õiged piiskopid ja kanda hoolt kiriku ja evangeeliumi eest, siis olgu see pealegi armastuse ja üksmeele, ja mitte sunni pärast nii, et nad ordineerivad ja konfirmeerivad meid ja meie sõnakuulutajaid, kuid jättes kõrvale kogu mittekristliku eluviisi ja toreduse teeskluse ning pettuse. Aga kuna nad ei ole õiged piiskopid ega tahagi seda olla, vaid on pigem ilmalikud isandad ja valitsejad, kes ei taha ei jutlustada, õpetada, ristida, armulauda jagada ega teisi kiriku ameteid või ülesandeid täita, ja pealegi neid, kes seda ametit kutsumuse kohaselt peavad, taga kiusavad ja hukka mõistavad, siis ei saa kirik ju nende pärast ometigi ilma sõnasulasteta jääda.”

Artiklis paavsti primaadist ja võimust ütlevad Schmalkaldeni artiklid järgmist: „Seega, niisama vähe, nagu me saame kummardada kuradit ennast isanda ja jumalana, sama vähe me saame sallida ka tema apostlit – paavsti ehk antikristust tema valitsemises [kiriku]pea ja isandana. Sest paavsti tegelik valitsus seisneb valedes ja tapmistes, ihu ja hinge igavesse hukatusse ajamises.”

Ja kirjutises „Paavsti primaadist ja võimust”, mis on lisatud Schmalkaldeni artiklite juurde ja millele kohalviibinud teoloogid samuti oma allkirja andsid, seisavad järgmised sõnad: „Keegi ei tohi koormata kogudust oma korraldustega, vaid peab olema nii, et mitte kellegi autoriteet ei ole ülem Sõna autoriteedist.”

Ja seejärel: „Et asjalood on sellised, siis peaksid kõik kristlased igati hoiduma saamast osaliseks paavsti jumalatus õpetuses, jumalateotustes ja ebaõiglases karmuses. Sellepärast nad peaksid paavsti koos tema pooldajaskonnaga kui Antikristuse riigi hülgama ja ära needma, nagu Kristus on käskinud: „Hoiduge valeprohvetite eest” [Mt 7:15]; ja ka Paulus on käskinud eksiõpetajatest ära pöörduda ja nad hukka mõista; ja 2Kr 6[:14] ütleb ta: „Ärge hakake vedama võõras ikkes koos

uskmatutega! Mis ühist on õigusel ja ülekohtul või mis osadust valgusel pimedusega?”

Raske on eraldada end nii suurest hulgast maadest ja rahvastest ja õpetada midagi erinevat, kuid Jumala käsk nõuab, et igaüks peab end kaitsma ja mitte nõustuma nendega, kelle õpetus on väär või kes püüavad seda väevõimuga säilitada” jne.

Samuti on dr Luther ühes eraldi käsitluses Jumala kirikule põhjalikult meelde tuletanud, mida tuleb üldse arvata tseremooniast ja täpsemalt väärtusneutraalsetest asjadest (Kogutud teoste Jena väljaande *Tomus 3. Fol. 523*), nagu ka 1530. aastal saksa keeles Jena väljaande *Tom. 5*.

Selle selgituse põhjal saab igaühele selgeks, mida kristlik kogudus ja iga kristlane, eelkõige aga Sõna kuulutajad, peavad just usu tunnistamise ajal, südametunnistuse vastu eksimata, väärtusneutraalsete asjade osas tegema või tegemata jätma, et mitte Jumalat vihastada, armastust kahjustada, Jumala Sõna vaenlastele jõudu anda ja nõdrausulisi ärritada.

1. Niisiis, me heidame kõrvale ja mõistame väärana hukka selle, kui inimeste käskusid kui selliseid peetakse jumalateenistuseks või selle osaks.

2. Me heidame kõrvale ja mõistame väärana hukka ka selle, kui neid käskusid surutakse Jumala kogudusele millegi hädavajalikuna sunniviisil peale.

3. Me heidame kõrvale ja mõistame väärana hukka ka nende seisukoha, kes arvavad, et tagakiusamise ajal võib püha evangeeliumi vaenlastele (tõde kahjustades) seesuguste väärtusneutraalsete asjade osas vastu tulla või nendega nõustuda.

4. Niisamuti me peame karistusväärseks patuks seda, kui tagakiusamise ajal sooritatakse evangeeliumi vaenlaste pärast kas väärtusneutraalsetes asjade või õpetuse või muus osas, mis uskumise juurde kuulub, tegusid, mis on vastupidised ja vastu kristlikule tunnistusele.

5. Me heidame kõrvale ja mõistame hukka ka selle, kui selliseid väärtusneutraalseid asju tühistatakse tagamõttega, nagu polekski Jumala kogudusel vaba voli kasutada neist ühte või teist kristlikus vabaduses igal ajal ja igas kohas oma äranägemise järgi, nagu see on kirikule parasjagu kõige kasulikum.

Seega ei mõista kirikud üksteist hukka tseremooniaste erinevuse pärast, kuna mõnel on neid kristlikus vabaduses vähem, teisel rohkem, kui muidu ollakse õpetuse ja kõigi selle artiklite, aga ka pühade sakramentide õige kasutamise osas üksmeelel,

nagu ütleb üldtuntud kõnekäänd: „*Dissonantia ieiunii non dissolvit consonantiam fidei*: Paastumise erinevus ei pea lahutama usu üksmeelt” jne.

XI

IGAVESEST ETTEMÄÄRATUSEST JA JUMALA VALIKUST

Ehkki Augsburgi usutunnistuse teoloogide keskel ei ole Jumala laste igavese äravalimise üle veel päris avalikku, pahameelt tekitavat ja ulatuslikku vaidlust puhkenud, aga kuna mujal on see artikkel tekitanud äärmiselt kahetsusväärseid tülisid ja ka meie keskel on kuulda olnud sellest, et teoloogid ei kasuta alati samu mõisteid: niisiis, et ennetada jumaliku armu abil meie järeltulijate seas, nii palju kui meist sõltub, tulevasi vastuolusid ja lahknevusi selles küsimuses, lisasime siia ka selle artikli seletuse, et igaüks teaks, milline on meie üksmeelne õpetus, usk ja tunnistus ka selle artikli puhul. Sest selle artikli õpetust, kui seda jumaliku Sõna põhjal ja näitel õpetatakse, ei saa ega tohi pidada tarbetuks või üleaaruseks, veel vähem pahameelt tekitavaks või kahjulikuks, sest Pühakiri ei nimeta seda artiklit mitte lihtsalt juhtumisi ühes kohas, vaid käsitleb seda ja tegeleb sellega mitmel pool. Ühtlasi ei tohi seda jumaliku Sõna õpetust kuritarvitamise või väärnimõistmise pärast kõrvale jätta või minema heita, vaid õiget tähendust tuleb Pühakirja põhjal seletada just nimelt kuritarvitamise ja väärnimõistmise kõrvaldamiseks; nii et olgu siin siis antud selle artikli õpetuse lihtne kokkuvõte ja sisu järgmistes punktides:

Esiteks tuleb meil hoolega tähele panna erinevust Jumala igavese ettenägemise ja tema laste igavese äravalimise vahel igaveseks õndsuseks. Sest *praescientia vel praevisio*, see tähendab see, et Jumal näeb ja teab kõike ette veel enne, kui see sünnib, mida nimetatakse Jumala ettenägemiseks, puudutab kõiki loodud olendeid, nii häid kui kurje, ja nimelt, et ta näeb ja teab ette kõike, mis on või mis veel sünnib, olgu see siis hea või kuri, kuna Jumalale on kõik, nii möödunu kui ka tulev, nähtav ja olevikuline, nagu on kirjutatud, Mt 10[:29]: „Eks kaks varblast müüda veeringu eest? Ja ometi ükski neist ei lange maha ilma teie Isa teadmata.” Ja Ps139 [:16]: „Sinu silmad nägid mind juba eos. Sinu raamatusse olid kõik nad kirjutatud: kujundatud

päevad, kui polnud ühtki neist olemas.” Ja Js 37[:28]: „Ma tean su istumist ja astumist, su minekut ja tulekut, ka su raevutsemist minu vastu.”

Jumala igavene valik ehk *praedestinatio*, see tähendab: Jumala-poolne õndsusele määratus, ei puuduta ühtemoodi jumalakartlikke ja õelaid, vaid üksnes Jumala lapsi, kes on ära valitud ja “enne maailma rajamist” igavesele elule määratud, nagu ütleb Paulus Ef 1[:4j]: „Tema on meid Kristuses valinud, meid ette määrates lapseõiguse osalisteks.”

Jumala ettenägemine (*praescientia*) näeb ja teab ette ka kõike kurja, aga seda mitte nii, et see oleks Jumala armuline tahe, et see nii läheb, vaid Jumal näeb ja teab ette kõike seda, mida kuradi ja inimese rikutud, kuri tahe ette võtab ja teeb või ette võtta ja teha kavatseb, ja tema *praescientia*, see tähendab ettenägemine, hoiab ka kurjade tegude toimumisel korda, nii et Jumalast on seatud sellele kurjale, mille toimumist ta ei taha, piirid ja ulatus, kui kaugele see võib minna ja kui kaua kesta, millal ja kuidas see peab lõppema ja kuidas seda tuleb karistada; kusjuures Issand Jumal juhib seda kõike nii, et see toimuks tema jumalikule nimele auks ja tema väljavalitutele õnnistuseks ja et jumalatud jääksid häbisse.

Kurja algataja ja põhjus ei ole aga mitte Jumala ettenägemine (sest Jumal ei loo ega tee kurja, samuti ei aita sellele kaasa ega edenda seda), vaid kuradi ja inimese kuri, rikutud tahe, nagu on kirjutatud: „Iisrael, sa viid end õnnetusse, aga sinu pääste on üksnes minus.” [Hs 13:9] Samuti: „Sest sina ei ole Jumal, kes sallib riivatust.” [Ps 5:5]

Aga Jumala igavene valik mitte ainult ei näe ja ei tea väljavalitute õndsust ette, vaid on Jumala armulise tahte ja soosingu tõttu Kristuses Jeesuses ka põhjuseks, mis toob endaga kaasa, mõjutab, aitab ja edendab meie õndsust ja kõike, mis selle juurde kuulub, nii et ka põrgu väravad ei saa sellest võitu, nagu on kirjutatud: „Keegi ei kisu [minu lambaid] minu käest.” [Jh 10:28] Ja veel: „Ning said usklikuks, niipalju kui neid oli seatud igaveseks eluks.” [Ap 13:48]

Ja seda Jumala igavest valikut või korraldust igaveseks eluks ei tule vaadata lihtsalt kui Jumala salajast, läbiuurimatut plaani, nagu ei sisaldakski see endas midagi muud või nagu ei kuulukski selle juurde midagi enam ja nagu ei tulekski sealjuures mõelda midagi muud, kui et Jumal on näinud ette, kes ja kui palju leiab õndsuse ja kes ja kui palju läheb hukatusse, või et ta peaks sellist arvestust: see inimene peab õndsaks saama, too peab hukatusse minema; see inimene jääb kindlaks, too aga ei jää kindlaks.

Sest sellest tulevad kummalised, ohtlikud ja kahjulikud mõtted, mis põhjustavad ja kinnitavad enesekindlust ja soovimatust meelt parandada või hirmu ja meeleheidet, nii et inimesed mõtlevad häirivaid mõtteid, öeldes: kuna Jumal on oma väljavalitud „enne maailma rajamist”, Ef 1[:4], õndsusele määranud ja kuna Jumala ettemääratus ei saa eksida, nagu seda ei saa ka keegi tühjaks teha ja tagasi pöörata, Js 14[:27], Rm 9[:19.11], siis ei saa mulle, kui ma olen õndsusele määratud, miski kahju teha, vaatamata sellele, et ma teen meelt parandamata kõiksugu pattu ja ülekohtu, ei pane tähele ei Sõna ega sakramente, ei hooli ei meelearandusest, usust, palvest ega jumalakartusest; vaid ma saan õndsaks ja pean õndsaks saama, sest Jumala ettemääratus peab täide minema. Kui ma aga ei ole sellele määratud, siis ei aita ka see, kui ma Sõnast kinni pean, meelt parandan, usun jne., sest ma ei saa Jumala ettemääratust tühjaks teha ja tagasi pöörata.

Ja sellistesse mõtetesse langevad ka jumalakartlikud südamed, isegi siis, kui nad on Jumala armust meelt parandanud, uskunud ja head kavatsenud, nii et nad mõtlevad: kui sa aga ei ole igavikus õndsusele määratud, siis on kõik kõigest hoolimata asjatu, ja seda eriti siis, kui nad näevad enda nõtrust ja niisuguseid, kes pole usus kindlaks jäänud, vaid on ära langenud.

Sellise eksikujutelma ja selliste mõtete vastu tuleb meil toetuda järgmisele selgele alusele, mis on kindel ja mis ei saa eksida, ja nimelt, et: „kogu Pühakiri on Jumala sisendatud” ja ei ole mõeldud mitte enesekindluseks ja soovimatuseks meelt parandada, vaid „õpetamiseks, noomimiseks, parandamiseks”, 2 Tm 3[:16]. Samuti: mis tahes Jumala Sõnas meile tehtud ettekirjutused ei ole mõeldud mitte selleks, et meid meeleheitele viia, vaid selleks, „et meil kannatlikkuse ja Pühakirja julgustuse kaudu oleks lootust”, Rm 15[:4]; niisiis ei ole kahtlust, et kui põhjustatakse või kinnitatakse emba-kumba, kas soovimatust meelt parandada või meeleheidet, ei ole mingil juhul tegemist mõistliku arusaamaga Jumala igavese ettemääratuse õpetusest või selle õige rakendamisega. Ja Pühakiri ei tee selle õpetuse jagamisel midagi muud, kui et ta juhatab meid selle kaudu Sõna juurde, Ef 1[:13.14], 1Kr 1[:21.30j], kutsub meelearandusele, 2Tm 3[:16j], jumalakartlikule elule, Ef 1[:15jj], Jh 15[:16.17.3.4.10.12], tugevdab usku ja annab meile päästekindluse, Ef 1[:9.13.14], Jh 10[:27–30], 2. Ts 2[:13–15].

Seega, kui tahetakse igavesest valikust või Jumala laste predestinatsioonist ehk ettemääratusest õigeid mõtteid mõelda või õigesti rääkida, nii et see ka vilja kannaks,

siis tuleb harjuda sellega, et me ei spekulatsiooniks Jumala lihtsa, salajase, varjatud ja läbiuurimatu ettemääratuse üle, vaid käsitleksime seda nii, nagu Jumala nõu, plaan ja korraldus meile Sõna läbi Kristuses Jeesuses, kes on õige, tõeline „eluraamat” [Fl 4:3; Ilm 3:5; 20:15], on ilmutatud, ja et kogu õpetus Jumala plaanidest, nõust, tahtest ja korraldusest, mis puudutab meie lunastust, kutsumist, õigeks ja õndsaks tegemist, võetakse kokku nii, nagu seda artiklit käsitleb ja seletab Paulus, Rm 8[:28jj], Ef 1[:4jj]; ja nagu seda teeb ka Kristus tähendamissõnas Mt 22[:2–14], nimelt, et Jumal on oma kavatsuses ja nõus kindlaks määranud: 1. Et inimsugu on Kristuse läbi, kes on meile oma ilmsüüta kuulekuse, kannatuse ja surmaga ära teeninud „Jumala õiguse” [Rm 1:17, 2Kr 5:21] ja igavese elu, tõepoolest lunastatud ja Jumalaga lepitud. 2. Et neid Kristuse teeneid ja heategusid pakutakse, esitatakse ja jagatakse meile tema Sõna ja sakramentide läbi. 3. Et ta tahab meis Sõna läbi, kui seda kuulutatakse, kuulda võetakse ja tähele pannakse, oma Püha Vaimuga vägev ja tegev olla, südamed tõelisele meelearandusele pöörata ja õiges usus valgustada. 4. Et ta tahab neid, kes Kristuse tõelises meelearanduses õige usu läbi vastu võtavad, õigeks teha, neid armusse, lapseseisusesse ja igavese elu pärijateks võtta. 5. Et ta tahab ka õigeks mõistetuid niimoodi armastuses pühitseda, nagu püha Paulus ütleb, Ef 1[:4]. 6. Ja et ta tahab ka neid, kes eksivad, nende suures nõtruses kuradi, maailma ja liha vastu kaitsta ja oma teedel juhtida ja suunata ja neid jälle jalule aidata, neid ristis ja ahastuses lohutada ja hoida. 7. Ja et ta tahab ka häid tegusid, mis ta neis on alustanud, tugevdada ja rohkendada, ja neid lõpuni hoida, kui nad Jumala sõnast kinni peavad, usinasti palvetavad, Jumala heldusesse jäävad ja neile usaldatud ande ustavalt kasutavad. 8. Ja et ta tahab lõpuks neid, kelle ta on ära valinud, kutsunud ja õigeks teinud, ka igaveses elus igavesti õndsaks ja auliseks teha.

Ja Jumal ei ole selles oma nõus, plaanis ja korralduses ette valmistanud mitte ainult õndsust üldises mõttes, vaid ta on ühtlasi oma armus mõelnud iga üksiku äravalitud inimese peale, kes peab Kristuse läbi õndsaks saama, ja ta on nad ära valinud ja määranud, et neid nimetatud viisil oma armu, andide ja tegevuse läbi õndsusele tuua, aidata, edendada, kinnitada ja hoida.

See kõik on Pühakirjas kokku võetud õpetusse Jumala igavesest valikust lapseseisusesse ja igavesse õndsusesse, ja seda tuleb selle õpetuse juures mõista ja me ei tohi seda mitte kunagi, kui räägitakse Jumala plaanist, ettemääratusest, valikust ja õndsusele määramisest, kõrvale jätta ega sellest vaikimisi mööda minna; ja kui me

ühtlustame oma mõtted selle artikli üle Pühakirjaga, siis saab neid Jumala armu läbi hõlpsasti suunata.

Veel kuulub Jumala ettenägeva õndsuseõpetuse põhjalikuma seletuse ja õnnistust toova rakendamise juurde see, et kui õndsaks saavad ainult äravalitud, keda on leitud olevat eluraamatusse kirjutatud [Ilm 20:15], siis kuidas, mille põhjal ja millest on võimalik neid äravalitud, kes saavad ja peavad seda õpetust endale lohutuseks vastu võtma, ära tunda.

Aga selle üle me ei tohi otsustada oma mõistuse järgi, ja ka mitte Seaduse või mõne välise autoriteedi abil, samuti ei tohi me uurida jumaliku ettenägemise salajast, varjatud sügavust, vaid peame tähele panema Jumala ilmutatud tahet. Sest ta on meile ilmutanud ja „teatanud oma tahtmise saladuse” ja on selle avalikuks teinud Kristuse läbi, Ef 1[:9], 2Tm 1[:9].

Seda ilmutatakse meile nii, nagu ütleb Paulus, Rm 8[:29,30]: Neid, keda ta on ette näinud, valinud ja määranud, neid on ta ka kutsunud. Aga Jumal ei kutsu vahetult, vaid Sõna läbi, mille ta on seadnud kuulutama meelearandust ja pattude andeksandmist. Ja seda tunnistab ka püha Paulus, kui ta ütleb: „Meie oleme nüüd Kristuse käskjalad, otsekui Jumal ise keelitaks meie kaudu: andke endid lepitada Jumalaga!” 2Kr 5[:20]. Kuningas kutsub külalisi, keda ta tahab oma poja pulmas näha, läkitatud sulaste kaudu, Mt 22[:2–14], osa esimesel, osa teisel, kolmandal, kuuendal, üheksandal, aga osa ka üheteistkümnendal tunnil, Mt 20[:1–16].

Niisiis, kui me tahame oma igavest valikut õndsusele kasulikul viisil uurida, siis me peame alati olema kindel ja järeleandmatu selles, et nii nagu meelearanduskuulutuse, nii on ka evangeeliumi töötus *universalis*, see tähendab, et see kehtib kõigile inimestele, Lk 24[:47]. Seepärast on Kristus käskinud oma nimel kuulutada „pattude andeksandmiseks meelearandamist kõigi rahvaste seas”, sest Jumal on “maailma armastanud” ja on andnud talle oma Poja, Jh 3[:16]; Kristus on kandnud ära maailma patu, Jh 1[:29], ja andnud oma liha „selle maailma elu eest”, Jh 6[:51]; tema veri on „lepitusohver meie pattude eest”, 1Jh 2[:2]. Kristus ütleb: „Tulge minu juurde kõik, kes olete vaevatud ja koormatud, ja mina annan teile hingamist!” Mt 11[:28]. „Jumal on lukustanud sõnakuulmatuse alla kõik inimesed, et kõikide peale halastada”, Rm 11[:32]. „Issand ei taha, et keegi hukkuks, vaid et kõik jõuaksid meelearandusele”, 2Pt 3[:9]. „Ükssama Issand on kõikide Issand, rikas kõikidele, kes Teda appi hüüavad”, Rm 10[:12]. Õigus „tuleb Jeesusesse Kristusesse uskumise

kaudu kõigile, kes usuvad”, Rm 3[:22]. „See’p see ongi mu Isa tahtmine, et igäühel, kes Temasse usub, oleks igavene elu”, Jh 6[:40]. Ühesõnaga, Kristuse käsk on, et evangeeliumi töotust kuulutatakse kõigile neile, kellele kuulutatakse ka meelearandust, Lk 24[:47], Mk 16[:15].

Seda Jumala kutsumist, mis toimub Sõna kuulutamise läbi, ei tohi me mingil juhul pidada tühja jutu ajamiseks, vaid me peame teadma, et Jumal ilmutab oma taht seeläbi, et ta tahab neis, keda ta sel viisil kutsub, Sõna läbi tegev olla, et nad oleksid valgustatud, pöördusid ja saaksid õndsaks.

Sest Sõna, mille läbi meid kutsutakse, on Vaimu teenistus, mis „jagab Vaimu“ või mille läbi antakse Vaim, 2Kr 3[:8], ja „Jumala vägi on pääsemiseks igäülele”, Rm 1[:16]. Ja kuna Püha Vaim tahab Sõna läbi vägev olla, meid kinnitada ning meile jõudu ja väge anda, siis on Jumala tahe see, et me võtaksime Sõna vastu, usuksime ja järgiksime seda.

Seepärast kirjeldatakse väljavalituid järgnevalt: „Minu lambad kuulevad minu häält ja mina tunnen neid ja nad järgnevad mulle ning ma annan neile igavese elu”, Jh 10[:27j]. Ja Ef 1[:11.13]: Need, kes on „kavandamist mööda” ettemääratult saanud „liisuosa”, kes kuulevad evangeeliumi, usuvad Kristusesse, palvetavad ja tänavad, need on armastuses pühitsetud, kel on lootus, kannatlikkus ja lohutus ristas, Rm 8[:25], ja hoolimata sellest, et seda kõike on neis väga nõrgalt, on neis ometi nälg ja janu õiguse järele, Mt 5[:6].

Niisiis tunnistab Jumala Vaim väljavalitutele, et nad on Jumala lapsed, ja kui nad „ei tea, kuidas palvetada, nõnda kuis peab”, siis palub tema ise nende eest “sõnatute ägamistega”, Rm 8[:16.26].

Ka Pühakiri tunnistab, et Jumal, kes on meid kutsunud, on nii ustav, et kui ta on „alustanud” meis „head tööd”, siis tahab ta selle ka lõpule viia ja teoks teha, kui me just ise temast ära ei pööra, vaid peame otsani „kõvasti kinni sellest olekust, mis meil oli algul”, millele ta on töötanud oma armu, 1Kr 1[:8], Fl 1[:6jj], 2Pt 3[:9], Hb 3[:14.6].

Selle Jumala ilmutatud tahtega me peame tegelema, seda järgima ja innukalt uurima, sest Püha Vaim annab meile selleks Sõna läbi, milles ta meid kutsub, armu, jõudu ja väge, ja me ei peaks uurima Jumala ettemääratuse varjatud sügavusi, nagu on kirjutatud Lk 13[:23j], kus üks küsib: „Issand, kas neid on pisut, kes pääsevad?” ja Kristus vastab: „Võidelge, et minna sisse kitsast uksest!” Nõnda ütleb ka Luther:

„Järgi Rooma kirja selle ülesehituses, kõigepealt pööra tähelepanu Kristusele ja tema evangeeliumile, selleks et sa tunneksid ära oma patu ja oma armu ja et sa võitleksid patuga, nagu õpetab Paulus esimesest kaheksanda peatükini, ja siis, kui sa jõuad kaheksandas peatükis risti ja kannatuse ahastuseni, õpetavad peatükid 9, 10 ja 11 sulle, millist lohutust see ettemääratus pakub” jne.

See, et paljud on kutsutud, aga vähesed on valitud [Mt 20:16; 22:14], ei tulene mitte sellest, et Jumala kutsumist, mis toimub Sõna läbi, tuleks mõista nii, nagu ütles ta: Väliselt, Sõna läbi, kutsun ma oma riiki küll kõiki, kellele ma oma Sõna annan, aga südames ma ei pea mitte kõiki inimesi silmas, vaid ainult mõningaid üksikuid; sest minu tahe on, et suurem osa nendest, keda ma Sõna läbi kutsun, ei saa valgustatud ega pöördu, vaid peab hukatusse minema ja sinna ka jääma, ehkki kutsumises ma kuulutan neile Sõna läbi midagi muud. *Hoc enim esset Deo contradictorias voluntates affingere*,⁴⁹ see tähendab sel viisil väidetakse, et Jumal, kes on ju igavene tõde, on iseendaga vastuolus, samas kui Jumal karistab isegi inimeste puhul seda pahet, kui öeldakse üht, südames aga mõeldakse ja peetakse silmas teist, Ps 5[:10j] ja 12[:3]. Ja see muudab täiesti ebakindlaks ja olematuks ka vajaliku ja lohutust pakkuva aluse, mis meile iga päev meenutab ja manitseb, et me õpiksime tundma ja otsustaksime selle üle, mis on Jumala tahe meie suhtes ja mida see meile kinnitab ja töötab, ainult Jumala Sõna põhjal, milles ta meiega suhtleb ja meid kutsub, nii et me usuksime seda kindlalt ega julgeks selles kahelda.

Seepärast ei lase Kristus ka evangeeliumi töotusi esitada mitte ainult üldisel viisil, vaid sakramentide läbi, mille ta lisab töotusele pitseriiks ja milles ta kinnitab iga usklikku.

Seega me säilitame, nagu ütleb Augsburgi usutunnistuse 11. artikkel, isikliku absoluutsiooni⁵⁰ ja õpetame, et Jumala käsu kohaselt me peame „uskuma pattudest lahtimõistmist ja olema kindel, et me oleme selles usus tõepoolest Jumalaga lepitatud, otseku me oleksime kuulnud häält taevast”, nagu seda artiklit seletab Apoloogia; ja kui me ei vaatle Jumala tahet meie suhtes, lähtuvalt kutsumisest, mis sünnib Sõna ja sakramentide läbi, siis me jääme sellest lohutusest täielikult ilma.

Ja nii lööb meil kõikuma ja võetakse meilt ära ka alus, mis kinnitab, et Püha Vaim tahab kuulutatud, kuulnud ja tähele pandud Sõnas kindlalt kohal ja seeläbi

⁴⁹ [sest see tähendaks omistada Jumalale vastandlikke tahteid]

⁵⁰ [*privata absolutio*]

vägev ja tegev olla. Sellepärast ei tohi mitte mingil juhul mõelda, nagu eespool öeldud, et välja on valitud ka need, kes Jumala Sõna tähele ei pane, selle ära põlgavad, seda teotavad ja taga kiusavad, Mt 22[:5j], Ap 15 [13(!):40j.46]; või kui nad seda kuulevadki, teevad oma südame kõvaks, Hb 4[:2.7], panevad Pühale Vaimule vastu, Ap 7 [:51], jäävad meelt parandamata oma pattudesse, Lk 14[:18.24], ei usu tõeliselt Kristusesse, Mk 16[:16], on ainult väliselt jumalakartlikud, Mt 7[:15] ja 22[:12], või otsivad muul viisil õigust ja õndsust väljaspool Kristust, Rm 9[:31]. Vaid nii, nagu Jumal on oma nõus määranud, et Püha Vaim kutsub, valgustab ja toob äravalitud Sõna läbi pöördumisele ja teeb kõik need, kes Kristuse õiges usus vastu võtavad, õigeks ja õndsaks: nii on ta oma nõus ka otsustanud, et ta neid, kes on Sõna läbi kutsutud, kui nad Sõna ära põlgavad ja Pühale Vaimule, kes tahab neis Sõna läbi vägev ja tegev olla, vastu panevad ja selles püsivad, paaduma paneb, kõrvale heidab ja hukatusse saadab. Selles mõttes on „paljud kutsutud, aga vähesed valitud” [Mt 20:16; 22:14].

Sest vähe on neid, kes Sõna vastu võtavad ja seda järgivad, suurem osa inimestest ei hooli Sõnast ega taha pulma tulla.

Sellise Sõna ärapõlgamise põhjuseks ei ole aga mitte Jumala ettemääratuse, vaid inimese rikutud tahe, kes tõukab endast eemale ja rikub Püha Vaimu vahendit ja tööriista, mida Jumal talle kutsumises pakub, ja paneb vastu Pühale Vaimule, kes tahab meis Sõna läbi vägev ja tegev olla, nagu ütleb Kristus: „Kuipalju kordi ma olen tahtnud su lapsi koguda, ent teie ei ole tahtnud”, Mt 23[:37].

Niisiis, paljud „võtavad Sõna rõõmuga vastu”, aga „taganevad” seejärel, Lk 8[:13]. Ja põhjuseks ei ole mitte see, et Jumal ei taha neile, kelles ta on head tööd alustanud, püsivuse andi kinkida, sest see oleks vastuolus püha Paulusega Fl 1[:6]; vaid põhjuseks on asjaolu, et inimesed ise pööravad teadlikult pühadele käskudele selja, kurvastavad ja kibestavad Püha Vaimu, vajuvad jälle maailma saasta ja ehivad oma südame maja kuradile, mistõttu nende viimane lugu on veel halvem kui esimene, 2Pt 2[:10], Lk 11[:24.25], Hb 10[:26].

Sel määral on siis ettemääratuse saladus meile Jumala Sõnas ilmutatud, ja kui me selle juurde jääme ja sellest kinni peame, on meil tegemist äärmiselt kasuliku, õnnistust toova ja lohutust pakkuva õpetusega, sest see kinnitab ülivõimsalt artiklit, et me saame õigeks ja õndsaks ilma ühegi omapoolse teo ja teeneta, puhtalt armust, ainult Kristuse pärast. Sest enne maailma aega, enne seda, kui meie olemas olime, isegi veel „enne maailma rajamist” [Ef 1:4], kui meil ei olnud võimalust midagi head

teha, oleme Jumala „kavandamist mööda” armust Kristuses õndsusele ära valitud, Rm 9[:11], 2Tm 1[:9]. Ja seeläbi heidetakse ka kõrvale kõik arvamused ja ekslikud õpetused meie loomuliku tahte võimete kohta, kuna Jumal on oma nõus juba enne maailma aega mõelnud ja kindlaks määranud, et ta tahab kõike, mis kuulub meie pöördumise juurde, meis ise Sõna läbi oma Püha Vaimu väes teoks teha ja täide viia.

Ja see õpetus pakub ka kaunist ja imelist lohutust, et Jumal peab iga kristlase pöördumist, õigust ja õndsust niivõrd tähtsaks ja on selle eest nii ustavalt hoolitsenud, et ta on juba „enne maailma rajamist” selle üle nõu pidanud ja määranud oma “kavandamist mööda” kindlaks, kuidas ta mind õndsaks teeb ja kuidas ta mind õndsuses hoiab. Kuna õndsus võib meil ihu nõtruse ja kurjuse pärast ka kergesti kaduma minna või kisuvad kurat ja maailm selle kavaluse ning väevõimuga meie käest ära, tahab ta seda nii hästi ja kindlalt säilitada, et ta on õndsuse oma igavese plaani kohaselt, mis ei saa eksida ja mida keegi ei saa tagasi pöörata, ette määranud ja andnud hoidmiseks meie Õnnistegija Jeesuse Kristuse kõikvõimsatesse kätte, Jh 10[:28]; seepärast ütleb ka Paulus, Rm 8[:28.35]: Kuna me oleme Jumala kavatsuse kohaselt kutsutud, siis „kes võib meid lahutada Kristuse armastusest?”

See õpetus pakub suurepäraselt lohutust ka ristis ja katsumuses, ja nimelt, et Jumal on oma nõus enne maailma aegu mõelnud ja otsustanud, et ta tahab meile kõigis meie vaevades ligi olla, meile kannatlikkust jagada, meid lohutada, meile lootust anda ja teha lõpuks nii, et see kõik oleks meile õnnistuseks. Või nagu selle kohta ütleb lohutavalt Paulus, Rm 8[:28.29.35.38.39], et Jumal on oma kavatsuse kohaselt enne maailma aegu kindlaks määranud selle, millise risti ja kannatuse läbi ta tahab iga oma äravalitult „oma Poja näo” sarnaseks teha, ja et igale inimesele peab tema rist kasuks tulema, sest inimesed on tema „kavatsuse kohaselt kutsutud”, millest Paulus teeb kohe kindla ja kõhklematu järelduse, et ei „viletsus või kimbutamine”, „ei surm ega elu” jne. „ei suuda meid lahutada Jumala armastusest, mis on Kristuses Jeesuses”.

Niisamuti annab see artikkel imelisel viisil tunnistust sellest, et Jumala kirik seisab ja püsib põrgu väravate vastu, ja õpetab ka seda, milline on õige Jumala kirik, et vale kiriku suur auväärus meid ei ärritaks, Rm 9[:8jj.30jj].

Ja sellest artiklist võetakse ka vägevad manitsused ja hoiatused, nagu Lk 7[:30]: Nad „tunnistasid tühjaks Jumala nõu eneste kohta.” Lk 14[:24]: „Jah, ma ütlen teile: ükski neist kutsutud meestest ei saa minu söömaaega maitsta!” Samuti: „Paljud

on kutsutud, aga vähesed valitud.” [Mt 20:16; 22:14] Samuti: „Kel kõrvad on kuulda, see kuulgu!” [Lk 8:8]; ja: „Vaadake siis, kuidas te kuuldate.” [Lk 8:18] Sellisel kujul saab selle artikli õpetust kasutada igati kasuliku, lohutava ja õndsust toovana.

Erilise hoolega tuleb aga vahet teha sellel, mis on Jumala Sõnas selle kohta ilmutatud ja mida ei ole ilmutatud. Sest nagu öeldud, lisaks sellele, mis selle kohta on Kristuses ilmutatud, on Jumal paljust selles saladuses ka vaikinud ja varjul pidanud ja ainult oma tarkuse ja tunnetuse hooleks jätnud, mida meie ei tohiks uurida, selles asjas omaenda mõtteid järgida, nende põhjal järeldusi teha ja midagi välja mõelda, vaid meil tuleb kinni hoida ilmutatud Sõnast. Ja see meeldetuletus on ülimalt oluline.

Sest seda laadi asjadega tegeleks meie uudishimu ju alati palju parema meelega kui sellega, mis Jumal meile selle kohta oma Sõnas on ilmutanud, sest me ei suuda seda kõike mõista, mida meilt küll tegelikult ju ei nõutagi.

Niisiis ei ole mingit kahtlust, et Jumal on enne maailma aegu väga täpselt ja kindlalt ette näinud ja teab, kes nende hulgast, keda kutsutakse, usuvad ja kes ei usu. Samuti seda, kes pöördunuist jäävad püsima ja kes ei jää püsima; kes pöörduvad pärast pattulangemist taas ja kes langevad paadumusse. Nõnda on see hulk, kui palju neid kummalgi poolel on, vaieldamatult Jumalale teada. Aga kuna Jumal on jätnud selle saladuse oma tarkuse hooleks ja pole meile sellest Sõnas mitte midagi ilmutanud, rääkimata sellest, et ta oleks meil käskinud seda oma mõistuse abil uurida, vaid ta on meid selle eest tõsiselt hoiatanud, Rm 11[:33], ei peaks me mitte järgima omi mõtteid, nende põhjal järeldusi tegema ja midagi välja mõtlema, vaid peaksime kinni hoidma ilmutatud Sõnast, mille juurde tema meid juhatab.

Niisiis teab ja määrab Jumal vaieldamatult ette igäihe kutsumise, pöördumise aja ja tunni; aga kuna meile ei ole seda ilmutatud, siis on meil käsk alati Sõnast kinni pidada ja aeg ja tund Jumala hoolde usaldada, Ap 1[:7].

Niisamuti, kui me näeme, et Jumal annab ühes kohas oma Sõna, teises kohas ei anna, ühest kohast võtab ära, teises kohas jätab alles. Samuti kui üks pannakse paaduma, pimestatakse, antakse kõlbmatusse mõtteviisi [Rm 1:28], teine seevastu, kes on oma süü poolest samaväärne, pöördub jne. Selles ja teistes sellesarnastes küsimustes seab Paulus meile kindlad piirid, kui kaugele me võime minna, ja nimelt, et me peame ühe osa puhul nägema Jumala kohtumõistmist. Sest kui Jumal karistab mõnel maal või mõne rahva juures oma Sõna ärapälgamist sel viisil, et karistab ka järeltulijaid, nagu juutide puhul, siis on see pattude eest ära teenitud karistus; sellega

näitab Jumal mõnede maade ja isikute kaudu omadele oma rangust, mille me kõik oleme tegelikult ära teeninud ja mida me väärime, sest me oleme olnud Jumala Sõna suhtes hoolimatud ja oleme sageli kohutaval kombel Püha Vaimu kurvastanud; – et me, kellele ta annab ja jätab oma Sõna ja keda ta ei pane paaduma ega mõista hukka, elaksime jumalakartuses ja tunneksime ning ülistaksime Jumala heldust enda peal ja ümber, omapoolsete teeneteta ja vastupidiselt ärateenitule.

Sest kuna meie patu läbi rikutud loomus on süüdi ja väärib Jumala viha ja hukkamõistu, ei võlgne Jumal meile ei Sõna, Vaimu ega ka armu, ja kui ta seda meile oma armust annabki, siis me tõukame selle sageli enesest ära ega vääri igavest elu, Ap 13[:46]. Ja seda oma õiglast ärateenitud kohtumõistmist ilmutab ta mõnede maade ja rahvaste juures, et me õpiksime end nendega võrreldes ja samastades usinamalt Jumala selget, teenimata armu „armunõude vastu” [Rm 9:23] ära tundma ja ülistama.

Sest neile, keda karistatakse ja kellele saab osaks „patu palk”, ei tehta mitte ülekohut; teistes aga, kellele Jumal annab oma Sõna ja kelles ta seda hoiab ja seeläbi inimesi valgustab, pöördumisele toob ja selles hoiab, ülistab Jumal oma armu ja halastust ilma nende omapoolsete teeneteta.

Kui me ei lähe selle artikliga kaugemale, siis me püsime õigel teel, nagu on kirjutatud, Ho 13[:9]: „See on su hukutanud, Iisrael, et sa olid minu, oma abi vastu.”

Selle puhul aga, mis tahab antud küsimuses kaugemale minna ja raamidest väljuda, peame koos Paulusega panema sõrme suule, tuletama meelde ja ütleva: „Oh inimene, kes sina siis õige oled, et sa tahad Jumalaga vaielda?” [Rm 9:20]

Sest suur apostel Paulus tunnistab, et me ei saa ega tohi seda artiklit täielikult läbi uurida ja ära seletada, ja kuigi ta ise arutleb, ilmutatud Jumala Sõna abiks võttes, sageli selle artikli üle, katkestab ta oma jutu niipea, kui ta jõuab sinnamaani, et osutab sellele, millise osa sellest saladusest on Jumal oma varjatud tarkuse teada jätnud, ja lõpetab järgmiste sõnadega: „Oh seda Jumala rikkuse ja tarkuse ja taibu sügavikku! Kui uuritamatud on Ta kohtumõistud ja mõistetamatud tema teed! Jah, kes on taibanud Issanda meelt?” [Rm 11:33,34], – see tähendab väljaspool seda ja lisaks sellele, mis ta on meile oma Sõnas ilmutanud.

Seepärast peaks Jumala igavest valikut vaatlema Kristuses, ja mitte väljaspool Kristust või lahus Kristusest, sest Kristuses me oleme, ütleb püha apostel Paulus, ära valitud, veel „enne maailma rajamist” [Ef 1:4], nagu on kirjutatud: „mille Ta meile on kinkinud selles Armastatus” [Ef 1:6]. See valik taevast saab aga avalikuks kuulutatud

Sõna läbi, kui Isa ütleb: „Seesinane on minu armas Poeg, kellest mul on hea meel, Teda kuulake!” [Mt 17:5, Lk 3:22] Ja Kristus ütleb: „Tulge minu juurde kõik, kes olete vaevatud ja koormatud, ja mina annan teile hingamist!” [Mt 11:28] Ja Püha Vaimu kohta ütleb Kristus: „Tema´p see kirkastab mind” [Jh 16:14] ja tuletab teile meelde kõik, mis mina teile olen öelnud. Nii et kogu püha Kolmainsus – Jumal Isa, Poeg ja Püha Vaim – juhatavad iga inimest Kristuse kui eluraamatu juurde, kust meil tuleb Isa igavest valikut otsida, sest Isa on selle juba igavikus ära otsustanud, et need, keda ta tahab õndsaks teha, tahab ta õndsaks teha Kristuse läbi, nagu Kristus ise ütleb: „Ükski ei saa minna Isa juurde muidu kui minu kaudu” [Jh 14:6] ja „Mina olen uks. Kes iganes läheb sisse minu kaudu, see pääseb” [Jh 10:9]. Ja Kristus, Jumala „Ainusündinud Poeg, kes on Isa süles” [Jh 1:18], on kuulutanud meile Isa tahet ja nõnda ka meie igavest valikut igavesele elule, öeldes: “Parandage meelt ja uskuge rõõmusõnumisse!” (Mk 1:15), sest taevariik on lähedal [Mt 4:17]. Samuti ütleb ta: „See on Isa tahtmine, kes on mind läkitanud, et igäühel, kes näeb Poega ning Temasse usub, oleks igavene elu.” [Jh 6:40] Ja veel: „Jumal on maailma nõnda armastanud” jne. [Jh 3:16]

Isa tahab, et kõik inimesed kuuleksid seda kuulutust ja tuleksid Kristuse juurde. Ka Kristus ei tõuka neid endast eemale, nagu on kirjutatud: „Kes minu juurde tuleb, seda ma ei aja välja.” [Jh 6:37]

Selleks aga, et me võiksime Kristuse juurde tulla, annab Püha Vaim meile Sõna kuulmise läbi tõelist usku, nagu tunnistab apostel, öeldes: „usk tuleb kuulutusest” [Rm 10:17], kui seda selgelt ja puhtalt kuulutatakse.

Seega, kes iganes inimestest tahab õndsaks saada, see ei tohi end vaevata ega piinata mõtetega Jumala salajaste plaanide üle, et kas ka tema on igaveseks eluks ära valitud ja määratud, millega on kurjal saatanal kombeks jumalakartlikke südameid kiusata ja eksitada. Nad peaksid kuulama hoopis Kristust, kes on elu ja Jumala igavese valiku raamat kõigi Jumala laste igaveseks eluks, kes kinnitab eranditult kõigile inimestele, et Jumala tahtmine on, et kõik inimesed, kes on patuga vaevatud ja koormatud, tuleksid tema juurde ja leiaksid hingamist ja saaksid õndsaks.

Selle tema õpetuse kohaselt peavad nad loobuma oma pattudest, parandama meelt, uskuma tema tõotust ja panema oma lootuse täielikult temale, ja kuna me ei suuda seda omaenda jõust, siis toob Püha Vaim selle, see tähendab meelearanduse ja usu, meis Sõna ja sakramentide läbi esile. Ja et me saaksime seda teha, selles kindlaks

jääda ja püsida, peame me Jumalat tema armus appi hüüdma, mida ta on meile pühas ristimises töötanud, ja me ei tohi kahelda, et ta seda meile oma töotust mööda ka jagab, nagu ta on töötanud, Lk 11[:11–13]: „Aga missugune isa teie seast, kellelt poeg palub kala, annaks talle kala asemel mao? Või kui ta palub muna, annaks talle skorpioni? Kui nüüd teie, kes olete kurjad, oskate anda häid ande oma lastele, kui palju enam Isa taevast annab Püha Vaimu neile, kes Teda paluvad!”

Ja kuna Püha Vaim asub äravalitutes, kes on saanud usklikuks, nagu oma templis, ja ei ole neis mitte tegevusetult, vaid õhutab Jumala lapsi kuuletuma Jumala käskudele: siis ei tohi ka usklikud tegevusetult olla, veel vähem Püha Vaimu tegevusele vastu panna, vaid nad peavad edenema kõigis kristlikes voorustes, jumalakartlikkuses, tagasihoidlikkuses, mõõdukuses, kannatlikkuses, vennalikus armastuses ja tegema seda usinalt, et kindlustada „oma kutsumist ja äravalimist” [2 Pt 1:10], millega nende kahtlused kahaneksid sedavõrd, kui neis on järjest enam ja enam Vaimu väge ja tugevust. Jumala Vaim kinnitab ju äravalitutele, et nad on Jumala lapsed, Rm 8[:16]. Ja isegi kui nad langevad sügavasse ahastusse, nii et neile näib, et nad ei tunne enam neis asuva Jumala Vaimu väge, ja ütlevad koos Taavetiga: „Mina ütlesin oma hädas: „Ma olen ära lõigatud su silma alt!” Ps 31[:23], siis peavad nad vaatamata sellele, mida nad ise tunnevad, Taavetiga ühinema ka selles, mida ta edasi ütleb: „Ometi sa kuulsid mu valju anumist, kui ma appi hüüdsin sind.”

Ja kuna meie valimine igavesele elule ei põhine mitte meie jumalakartlikkusel või vooruslikkusel, vaid üksnes Kristuse teenel ja tema Isa armulikul tahtel, kes ei saa ennast ära salata, sest ta on oma tahtes ja olemuses muutumatu, siis on nii, et kui tema lapsed on sõnakuulmatud ja komistavad, kutsub ta neid Sõna läbi jälle meelearandusele ja ka Püha Vaim tahab selle läbi nende pöördumisele kaasa aidata, ja kui nad tõelises meelearanduses õige usu läbi taas tema poole pöörduvad, tahab ta kõigile neile, kes tema Sõna kardavad ja südamest jälle tema poole pöörduvad, ilmutada oma isasüdant, nagu on kirjutatud, Jr 3[:1]: „Kui mees saadab ära oma naise ja see läheb tema juures minema ning saab teisele mehele: kas esimene tohib teda jälle tagasi võtta? Kas pole nõnda, et maa saaks sellest roojaseks? Sina oled teinud hooratööd paljude armatsejatega ja tahad pöörduda tagasi minu juurde, ütleb Issand.”

See aga, kui öeldakse, et ükski ei saa tulla Kristuse juurde, kui teda ei tõmba Isa [Jh 6:44], on õige ja tõsi. Kuid Isa ei taha seda teha ilma vahenditeta, vaid on seadnud selle korrakohasteks vahenditeks ja tööriistadeks oma Sõna ja sakramendid,

ja ei Isa ega ka Poja tahe ei ole, et inimene ei kuula tema Sõna kuulutamist või põlgab selle ära ja ootab Isa-poolset tõmbamist ilma Sõna ja sakramentideta. Sest Isa tõmbab küll oma Püha Vaimu väe läbi, tegelikult aga tema poolt seatud üldise korra kohaselt oma püha jumaliku Sõna kuulmise läbi, mis on nagu võrk, millega äravalitud kuradi kurgust välja kistakse, ja Sõna juurde peavad kõik vaesed patused tulema, seda hoolega kuulama ja Isa tõmbamises mitte kahtlema, sest Püha Vaim tahab oma väega Sõnas kohal ja seeläbi tegev olla – seda tähendabki Isa-poolne tõmbamine.

Põhjuseks aga, miks mitte kõik need, kes seda kuulevad, ei usu ja nõnda ikka sügavamale hukatusse langevad, ei ole mitte see, nagu ei tahaks Jumal neile õndsust pakkuda, vaid nad on ise süüdi, et nad ei ole Sõna kuulanud mitte selleks, et sellest õppida, vaid ainult selleks, et see ära põlata, seda teotada ja häbistada, ja nad on pannud vastu Pühale Vaimule, kes tahtis neis Sõna läbi tegev olla, nagu selle näiteks olid Kristuse eluajal variserid ja nende kaaslased.

Sellepärast lahutab apostel erilise hoolega Jumala töö, kes valmistab nõusid auliseks tarbeks, kuradi ja inimese tööst, kes teeb endast ise kuradi, mitte Jumala juhatusel astja autuks tarbeks; sest on kirjutatud, Rm 9[:22j]: Jumal on „suure pikameelsusega talunud vihaastjaid, mis olid vormitud hukkamiseks”, ja on teinud seda selleks, „et teha tuntavaks oma kirkuse rikkust armuastjate vastu, mis Ta oli juba enne valmistanud kirkuseks.”

Seal ütleb apostel ühemõtteliselt, et Jumal on „talunud vihaastjaid suure pikameelsusega”, mitte et ta on nad teinud vihaastjateks, sest kui see oleks olnud tema tahe, siis ta ei oleks vajanud selleks suurt pikameelsust. Selles aga, et nad on valmistatud hukkamiseks, ei ole süüdi mitte Jumal, vaid kurat ja inimesed ise.

Sest mis tahes hukkamiseks valmistamine tuleb kuradilt ja inimestelt patu läbi, ja mitte mingil juhul Jumalalt, kes ei taha, et inimene hukka läheks – kuidas ta saaks siis inimest hukkamiseks valmistada? Sest nii nagu Jumal ei ole patu põhjuseks, nii ei ole ta ka karistuse ja hukkamise põhjuseks, vaid hukkamise ainsaks põhjuseks on patt, sest „tasu patu käest on surm” [Rm 6:23]. Ja nii nagu Jumal ei taha pattu ja ei tunne head meelt patu üle, nii ei taha ta ka patuse surma ega tunne head meelt tema hukkamise üle, sest ta ei taha, „et keegi hukkuks, vaid et kõik jõuaksid meelearandusele”, 2 Pt 3[:9], nagu on kirjutatud, Hs 18[:23] ja 33[:11]: „Nii tõesti kui ma elan, ei ole mul hea meel õela surmast, vaid sellest, et õel pöörduks oma teelt ja jääks ellu.” Ja ka püha Paulus tunnistab selge sõnaga, et autuks tarbeks olevatest

astjatest võivad Jumala väe ja tegevuse läbi saada aulised astjad, kirjutades 2 Tm 2[:21] järgmist: „Kui nüüd keegi end puhastab neist vigadest, siis ta saab auliseks astjaks, pühitsetuks, hästi tulusaks peremehele, valmis igale heale teole.” Sest kel on vajadus end puhastada, see peab enne olema ebapuhas ja sellisena astja autuks tarbeks. Aga „armuastjate” kohta ütleb ta selgelt, et Issand ise on „valmistanud nad kirkuseks” [Rm 9:23], mida ta ei ütle hukkamõistetute kohta, keda ei ole hukatuse astjateks teinud mitte Jumal, vaid nad ise.

Ja tähelepanelikult tuleb vaadelda ka olukorda, kui Jumal karistab pattu patuga, see tähendab, kui ta karistab neid, kes olid pöördunud, nende hilisema enesekindluse eest, soovimatuse eest meelt parandada ja teadlike pattude eest paaduma panemise ja pimestamisega: seda ei tohi tõlgendada nii, nagu Jumal ei olekski kunagi tahtnud, et need inimesed tõe tunnetusele tuleksid ja õndsaks saaksid. Sest Jumala ilmutatud tahe sisaldab endas mõlemat: esiteks seda, et Jumal tahab kõik inimesed, kes meelt parandavad ja Kristusesse usuvad, oma armusse vastu võtta. Ja teiseks seda, et ta tahab karistada kõiki neid, kes end teadlikult Pühast Vaimust ära pööravad ja jälle maailma saasta vajuvad, 2 Pt 2[:20], oma südame saatanale ehivad, Lk 11[:24j], Püha Vaimu teotavad, Hb 10[:29]. Ja kui nad sellesse jäävad, siis paneb ta nad paaduma, pimestab ja mõistab igavesse hukatusse.

Nii ei läinud ka vaarao (kelle kohta on kirjutatud: „Otse selleks olen ma sind üles äratanud, et sinu kallal näidata oma väge, ja et minu nime kõige maa peal kuulutataks” [Rm 9:17]) hukka mitte sellepärast, et Jumal ei tahtnud talle õndsust jagada või et Jumala tahe oli, et ta oleks ära neetud ja läheks hukka, sest Jumal „ei taha, et keegi hukkuks, tal ei ole hea meel õela surmast, vaid sellest, et õel pöörduks oma teelt ja jääks ellu” [2Pt 3:9; Hs 33:11].

See aga, et Jumal vaarao südant kalgistab, nii et vaarao ikka ja jälle patustab, ja mida rohkem teda manitsetakse, seda kalgimaks ta muutub, on tema eelnevate pattude ja kohutava türannia karistuseks, mida ta on Iisraeli laste vastu ebainimlikult ja oma südametunnistuse etteheidetest hoolimata mitmel eri viisil toime pannud. Ja kuna Jumal lasi talle kuulutada oma Sõna ja tahet, vaarao aga lükkas selle manitsustest ja hoiatustest hoolimata teadlikult tagasi, tõmbas Jumal oma käe tema pealt ära ja vaarao süda muutus kõvaks ja kalgiks ja Jumal langetas tema üle oma kohtuotsuse; sest ta ei olnud ära teeninud mitte midagi „muud kui põrgutuld”; nii et püha apostel tõi vaarao näite ainult selleks, et tõendada seeläbi Jumala õigust, mida ta

kohaldab neile, kes ei taha meelt parandada ja põlgavad ära tema Sõna; seda ei tohi aga mitte mingil juhul käsitada või mõista nii, et Jumal ei taha talle või mõnele teisele inimesele õndsust pakkuda, vaid et ta on ta oma salajases nõus igavesele hukatusele määranud, nii et ta ei saa ega või õndsaks saada.

Sellise õpetuse ja seletusega Jumala äravalitud laste igavesest ja õndsakstegevast valikust osutatakse Jumalale täiel määral au, mis talle kuulub, et ta teeb meid puhtalt armulikkusest Kristuses õndsaks, ilma mis tahes meiepoolsete teenete või heade tegudeta, oma tahte kohaselt, nagu on kirjutatud, Ef 1[:5j]: „Meid ette määrates lapseõiguse osalisteks Jeesuse Kristuse kaudu enese juurde oma tahtmise heameelt mööda, Tema armu kirkuse kiitmiseks, mille Ta meile on kinkinud selles Armastatus.”

Seepärast on vääri ja vale, kui õpetatakse, et Jumala valiku põhjuseks, mis pärast Jumal on meid igavesele elule valinud, ei ole ainuüksi Jumala armulikkus ja Kristuse kõigepüham teene, vaid et põhjus on ka meis endas. Sest ta ei ole meid Kristuses ära valinud mitte üksnes enne seda, kui me oleme midagi head teinud, vaid ka enne seda, kui me sündisime, jah, „isegi enne maailma rajamist”, ja „et valiku põhjal toimuv Jumala kavatsus jääks püsima kutsuja ja ei mitte tegude pärast – öeldi talle: Suurem orjab vähemat, nagu on kirjutatud: Jaakobit ma armastasin, Eesavit aga vihkasin.” Rm 9[:11jj], 1 Ms 25[:23], Ml 1[:2j].

Ka ei anna see õpetus kellelegi põhjust pelgikkuseks või ohjeldamatuks ja metsikuks eluks, kui vaid inimestele õpetatakse, et nad peavad igavest valikut otsima Kristuses ja tema pühas evangeeliumis nagu „eluraamatus”, mis ei lükka ühtki meelega paranduseks valmis olevat patust eemale, vaid keelatab ja kutsub kõiki vaeseid, koormatud ja vaevatud patuseid meelega parandusele, patu äratundmisele ja usule Kristusesse ja töötab neile puhastumiseks ja uuenemiseks Püha Vaimu ja pakub seeläbi vaevatud ja ahastavatele inimestele kõige kindlamat lohutust, nii et nad teavad, et nende õndsus ei ole mitte nende enda kätes: muidu jääksid nad sellest ilma lihtsamini kui Aadam ja Eeva paradiisis, lausa igal hetkel ja silmapilgul, vaid et see sõltub Jumala armulikkusest valikust, mida ta on meile ilmutanud Kristuses, kelle käest meid ei saa mitte keegi ära kiskuda, Jh 10[:28], 2 Tm 2[:19].

Niisiis, kui Jumala armulise valiku õpetust esitatakse sel viisil, et vaevatud kristlased ei leia sellest lohutust, vaid langevad selle pärast meelega heitesse, või kui oma pattu mitte kahetsevad inimesed muutuvad sellest veelgi kurjemaks, siis on enam kui

kindel ja tõsi, et seda õpetust ei esitata kooskõlas Jumala Sõna ja tahtega, vaid vastavalt mõistusele ja hirmsa kuradi ärgitusel.

Sest, nagu tunnistab apostel, Rm 15[:4]: „mis iial toona on kirjutatud, see on kirjutatud meile õpetuseks, et meil kannatlikkuse ja Pühakirja julgustuse kaudu oleks lootust”. Kui aga Pühakiri nõrgestab meid või võtab meilt üldse lohutuse ja lootuse, siis on kindel, et Pühakirja mõistetakse ja tõlgendatakse Püha Vaimu tahte ja kavatsuse vastaselt.

Me jääme selle lihtsa, õige ja kasu toova seletuse juurde, mis tugineb kindlalt Jumala ilmutatud tahtele, hoidume ja väldime kõiki kõrgeid, teravmeelseid küsimusi ja vaidlusi ja heidame kõrvale ja mõistame hukka kõik, mis on vastuolus selle lihtsa ja kasu toova seletusega.

Nii palju siis neist vaidlusalustest artiklitest, mille üle Augsburgi usutunnistuse teoloogid on nüüd juba aastaid vaielnud, mida mõned neist on väärilt mõistnud ja mille pärast on puhkenud rängad *controversiae*'d, see tähendab usuvaidlused, millest on meie seletuse põhjal nii sõpradele kui vaenlastele ja seega igauhele selgesti näha, et me ei kavatse ajaliku rahu ja üksmeele pärast millestki Jumala igaveses muutumatus tões loobuda (mis ei olegi tegelikult meie meelevaldas). Selline rahu ja üksmeel, mis on tõe vastuolus ja mõeldud tõe mahasurumiseks, ei saagi püsima jääda; ja veel vähem me oleme nõus puhast õpetust moonutama ja hukkamõistetud ilmseid eksiarvamusi ilustama ja varjama, vaid me tunneme rõõmu ja armastame ja tahame ja soovime omalt poolt südamest ja kogu oma jõuga kaasa aidata sellisele üksmeelele, mis jätab puutumata Jumalale kuuluva au, ei loobu millestki püha evangeeliumi jumalikus tões, ei anna maad isegi kõige vähemale eksiarvamusele, toob vaesed patused tõelisele ja õigele meelearandusele, kinnitab neid usu läbi, tugevdab uues kuulekuses ja teeb nad nõnda üksnes Kristuse ainsa teene läbi õigeks ja igavesti õndsaks.

XII

TEISTEST RÜHMITUSTEST JA SEKTIDEST, kes pole kunagi Augsburgi usutunnistust vastu võtnud

Mis puudutab aga sekte ja rühmi, kes pole kunagi Augsburgi usutunnistust vastu võtnud ja keda pole siin meie seletuses otse nimetatud, nagu näiteks taasristijad, schwenckfeldlased, uued ariaanid ja antitrinitaarid, kelle eksiarvamused on kõigi Augsburgi usutunnistuse kirikute poolt üksmeelselt hukka mõistetud, siis me pole tahtnud neid selles seletuses eraldi ja eriliselt esile tuua selle tõttu, et praegu oli meie taotluseks ainult see:

Kuna meie vastased väitsid ja kuulutasid häbemata viisil kogu maailmale, et meie kirikust ja meie õpetajate seast ei leia kahte Sõna kuulutajat, kes oleksid kõigi Augsburgi usutunnistuse artiklite suhtes ühel meelel, vaid et nad on isekeskis nii lõhnenud ja lahknenud, et nad ei tea enam ise ka, mis see Augsburgi usutunnistus ja selle mõte on, siis ei kinnitanud me oma üksmeelt mitte nappide sõnade või nimedega, vaid tahtsime koostada selge, arusaadava ja üksikasjalise seletuse kõigi artiklite kohta, mille üle Augsburgi usutunnistuse teoloogide keskel on vaieldud ja tülitsetud, et igauks näeks, et me ei vaiki seda kõike salakavalalt maha, ei varja seda ega ole ainult näiliselt üksmeelel, vaid tahame selle asja lahendamisele igati kaasa aidata ja esitada selle kohta oma seisukoha, nii et ka meie vastased on sunnitud tunnistama, et me jääme kõigis Augsburgi usutunnistuse õige, lihtsa, loomuliku ja tegeliku tähenduse juurde, millele me tahame Jumala armust ka lõpuni kindlaks jääda, ja nii palju kui sõltub meie ametist, ei kavatse me pealt vaadata või maha vaikida seda, kui meie kirikutes ja koolides, kuhu kõikvõimas Jumala ja meie Issanda Jeesuse Kristuse Isa on meid õpetajaks ja karjaseks seadnud, õpetatakse midagi sellist, mis on sellega vastuolus.

Selleks aga, et keegi ei omistaks meile vaikumisi ülalnimetatud rühmade ja sektide hukkamõistetud eksiarvamusi, mis on esile kerkinud salaja, nagu see on neile iseloomulik, enamasti neis paigus ja eriti sel ajal, kui püha evangeeliumi puhtale Sõnale pole kohta ega ruumi antud, vaid kõiki selle õigeid õpetajaid ja tunnistajaid on taga kiusatud, ja kui valitses veel paavstluse sügav pimedus ja vaesed lihtinimesed, kes pidid elama paavstluse avaliku ebajumalateenistuse ja vale usu keskel, haarasid (kahjuks) oma lihtsameelsuses kinni kõigest, mida nimetati evangeeliumiks ja mis polnud paavstlik, – ei saanud me kuidagi jätta kogu kristlaskonna ees ka avalikult tunnistamata, et meil ei ole selliste eksiarvamustega, olgu neid palju või vähe, mingit pistmist ega midagi ühist, vaid et me heidame need kõik kõrvale ja mõistame väärade ja väärdõpetuslikena, pühade prohvetite ja apostlite kirjade, aga ka meie kristliku ja

täielikult Jumala Sõnale toetuva Augsburgi usutunnistusega vastuolus olevatena hukka.

Taasristijate ekslikud artiklid.

Nagu näiteks taasristijate eksliku väärdõpetuse, mida ei tohi sallida ega heaks kiita ei kirikutes, riigivalitsemises ega koduses majapidamises, kui nad õpetavad:

1. Et meie õigus Jumala ees ei seisne ainuüksi Kristuse ainulises kuulekuses ja teenes, vaid uuenemises ja meie oma vagaduses, mis meil on Jumala ees ja mis toetub nende arvates suuremalt jaolt nende enda teatud korraldustele ja endavalitud vaimsusele, mis on otsekui uus munklus.

2. Et ristimata lapsed ei ole Jumala ees patused, vaid on õiged ja süütud, ja saavad oma süütuses õndsaks ilma ristimiseta, mida neil ei lähe vaja; sel viisil eitavad ja mõistavad nad hukka kogu õpetuse pärispatust ja kõigest, mis selle juurde kuulub.

3. Et lapsi ei tohi ristida enne, kui nad asjadest aru saavad ja ise oma usku suudavad tunnistada.

4. Et kristlaste lapsed on ka ilma ristimata ja enne ristimist pühad ja Jumala lapsed, ja sel põhjusel ei peagi nad lasteristimist oluliseks ega püüdle selle poole, mis on vastuolus Jumala selgesõnalise töötusega, mis kehtib ainult neile, kes tema lepingust kinni peavad ja seda ära ei põlga, 1 Ms 17[:4-8.19-21}.

5. Et kogudus, kus leidub ikka veel patuseid, ei ole õige kristlik kogudus.

6. Et templites, kus varem on peetud ja loetud paavstlikke missasid, ei tohi jutlust kuulata ega seal viibida.

7. Et kirikuõpetajatega, kes kuulutavad püha evangeeliumi Augsburgi usutunnistuse kohaselt ja heidavad taasristijatele ette eksiarvamusi, ei tohi tegemist teha, samuti ei tohi neid teenida ega nende heaks töötada, vaid nende kui Jumala sõna väänajate eest tuleb põgeneda ja neid tuleb vältida.

8. Et ülemate seisus⁵¹ ei ole Uues Testamendis Jumalale meelepärane.

9. Et ristiinimene ei või puhta ja rahuliku südametunnistusega ülemate ametit⁵² pidada või täita.

⁵¹ [Obrigkeit]

⁵² [das Amt der Obrigkeit]

10. Et kristlane ei või puhta südametunnistusega ülemate ametit kurjade inimeste vastu kasutada ega seda oma alamatel teha lubada.

11. Et ristiinimene ei või kohtu ees rahuliku südametunnistusega vannet anda ega vandega oma maavalitsejale või ülematele kuulekust töötada.

12. Et ülemate seisus ei või puhta südametunnistusega kurjategijaid surmanuhtlusega karistada.

13. Et kristlane ei või rahuliku südametunnistusega mingit vara hoida või omada, vaid on kohustatud selle ühiskasutusse andma.

14. Et kristlane ei või rahuliku südametunnistusega kõrtsmik, kaupmees või relvameister olla.

15. Et abikaasad võivad end usu pärast teineteisest lahutada ja üks võib teise maha jätta ja abielluda kellegagi, kes jagab tema usku.

16. Et Kristus ei saanud oma ihu ja verd mitte Neitsi Maarjalt, vaid tõi selle endaga taevast kaasa.

17. Samuti, et ta ei ole tõeline, olemuslik Jumal, vaid et tal on ainult rohkem ja ülemaid ande ja kirkust kui teistel inimestel.

Ja selliseid artikleid on veel, jagunevad taasristijad ju isekeskis mitmeks leeriks, kellest ühel osal on rohkem, teisel vähem eksiarvamusi, ja niisiis ei kujuta kogu nende sekt endast põhiliselt mitte midagi muud kui uut munklust.

Schwenckfeldlaste ekslikud artiklid.

Samuti Schwenckfeldlaste väited:

1. Esiteks, et Kristuse kui valitseva taevakuninga äratundmist ei ole kõigil neil, kes peavad Kristust lihas või tema poolt omaksvõetud inimlikus loomuses loodud olendiks, ja et Kristuse liha on ülenduses omaks võtnud kõik jumalikud omadused, nii et Kristus on inimesena väe, jõu, ülluse ja kirkuse poolest Isa ning igavese Sõnaga kõikjal olemuslikult igati võrdne, nii et nüüdsest on mõlemal loomusel Kristuses ühesugune loomus, omadused, tahe ja aulisus ja et Kristuse liha kuulub püha Kolmainsuse olemuse juurde.

2. Et kiriku teenimisamet, kuulutatud ja kuulnud sõna ei ole vahendiks, mille läbi Jumal Püha Vaim õpetab inimestele õndsaks tegevat Kristuse äratundmist ja toob neisse pöördumise, meeleparanduse, usu ja uue kuulekuse.

3. Et ristimisvesi ei ole vahendiks, mille läbi Issand Jumal meid Jumala lasteks kinnitab ja meid uuesti sünnitab.

4. Et Püha Õhtusöömaaja leib ja vein ei ole vahenditeks, mille läbi ja millega Kristus oma ihu ja verd jagab.

5. Et ristiinimene, kes on tõeliselt Pühast Vaimust uuesti sündinud, suudab selles elus täiuslikult Jumala Seadusest kinni pidada ja seda täita.

6. Et see pole õige kristlik kogudus, kus ei toimu avalikku kirikuosadusest väljaheitmist või korrakohast kirikuvande alla panemist.

7. Et need kirikuteenrid, kes pole ise tõeliselt uueks saanud, õiged ja jumalakartlikud, ei saa kaasinimestele kasulikku õpetust või õigeid ja tõelisi sakramente jagada.

Uute ariaanide ekslikud artiklid.

Samuti selle, mida õpetavad uued ariaanid, et Kristus ei ole tõeline, olemuslik, loomulik Jumal, üht igavest jumalikku loomust Jumal Isa ja Püha Vaimuga, vaid et ta on ainult ehitud jumaliku ülevsega ja asub alamal kui Jumal Isa ja tema kõrval.

Uute antitrinitaaride ekslikud artiklid.

1. Samuti selle, kui mõned antitrinitaarid heidavad kõrvale ja mõistavad hukka vanad, usaldusväärsed *symbolum*'id, Nikaia ja Athanasiuse usutunnistuse, nii nende sisu kui ka sõnastuse poolest, ja õpetavad, et Isa, Poja ja Püha Vaimu olemus pole üks ja sama igavene jumalik olemus, vaid nii nagu Jumal Isa, Poeg ja Püha Vaim on kolm eri isikut, nii on ka igal isikul oma ja teistest jumalikest isikutest erinev olemus, kusjuures kõik need kolm, nagu kolm eri ja oma olemuses lahkuminevat inimest, võivad olla väe, tarkuse, ülluse ja kirkuse poolest võrdsed või oma olemuse ja omaduste poolest ebavõrdsed.

(2.) Nii et ainult Isa on õige ja tõeline Jumal.

Me heidame need ja kõik nendesarnased artiklid ja selle, mis nende juurde kuulub ja nendega kaasneb, kõrvale ja mõistame hukka kui valed, väärad, väärdõpetuslikud ja Jumala Sõna, kolme *symbolum*'i, Augsburgi usutunnistuse ja selle Apoloogia, Schmalkaldeni artiklite ja Lutheri katekismustega vastuolus olevad,

millest peaksid ja oleksid kohustatud kõik jumalakartlikud kristlased hoiduma, kui neile nende hingeõnnistus ja õndsus armas on.

Selleks, et Jumala palge ees kogu kristlaskonnale, nii praegu elavatele kristlastele kui ka meie järeltulijatele tõendada, et siinkohal antud seletus kõigi esitatud ja äraseletatud vaidlusaluste artiklite kohta, ja mitte miski muu, on meie õpetus, usk ja tunnistus, millega me Jumala armu läbi kartmatu südamega ka Jeesuse Kristuse kohtujärje ette astuda ja selle kohta aru anda tahame, ilma et me salaja või avalikult midagi sellega vastuolus olevat väita või kirjutada tahaksime, vaid soovides selle juurde Jumala armu läbi kindlaks jääda, kirjutasime me sellele veendunult, jumalakartuses ja teda appi hüüdes, oma käega alla:

Dr. Iacobus Andreae [Jakob Endriß] andis oma allkirja.

Dr. Nicolaus Seneccerus [Nikolaus Schellenecker/Selnecker] andis oma allkirja.

Dr. Andreas Musculus [Andreas Meusel] andis oma allkirja.

Dr. Christophorus Cornerus [Christoph Körner] andis oma allkirja.

Dauid Chytraeus [David Kochhaffe/Chytraeus].

Dr. Martinus Kemnicus [Martin Chemnitz].